په هیواد کې
د فقر ستونزه او مخنیوی یې

محصل غازي زاده

۱۳۹۹/۵/۱ لمریز

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب پېژندنه:

په هېواد کې د فقر ستونزه او مخنيوی يې

ليکوال: محصل غازي زاده

نېټه: د اسد ۱/ ۱۳۹۹لمريز

ايميل: mghazizada@gmail.com

ګرځنده: ۰۷۸۳۵۹۸۵۶۳+

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلیک

سریزه ۱

لومړی څپرکی ۶

زمونږ په هېواد کې د فقر لاملونه ۶

لومړی: د فقر طبیعي لاملونه ۷

دویم: د فقر بهرني لاملونه ۱۲

دریم: د فقر داخلي لاملونه ۱۶

۱– د چارواکو او حاکمانو بې کفایتي: ۱۶

۲– کمونستي کودتا : ۱۶

۳– خپلمنځي جنګونه: ۱۷

۵– په هېواد کې مسلسله ګډوډي: ۱۸

۶– د هجرت او جهاد په مهال خیانتونه: ۱۸

د حرامخوریو او درغلیو پایلې: ۱۹

په دنیاکې د خیانت اغیزه : ۲۳

۷– اوسنی یرغل: ۲۵

۸– په حکومت کې درغلۍاو فساد : ۲۶

هېواد ته راغلې مرستې او لګښت یې: ۲۶

په هېواد کې د بې وزلۍ کچه: ۳۵

الف– لومړي ۱۶ کلونه: ۳۵

ب– ۱۳۹۷ لمریز کال: ۳۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج– ۱۳۹۸ لمريز کال: ۳۹
د– ۱۳۹۹ لمريز کال: ٤۱

دويم څپرکی ٤۳

د فقر ناوړه اغيزې اوناخوالې ٤۳

لومړی: ناوړه اغيزې: ٤۳
۱– د خلکو پر عقايدو د فقر اغيزه: ٤۳
۲– پر اخلاقو او تګلارو د فقر اغيزه : ٤٥
۳– پر فکر باندې د فقر اغيزه : ٤٦
دويم: ستونزې او ناخوالې ٤۷
۱– ناپوهي: ٤۷
۲– بيکاري: ٥۱
۳– ګدايګري (سوال کول): ٥۲
د ګدايګرۍ د مخنيوي په موخه: ٥٤
۴– ناروغي او مرضونه: ٥٦
۵– خپلمنځي جنګونه : ٥۹
۶– پرديسي او هېواد پرېښودنه: ٦۰
۷–په نشه يې توکو روږدي کيدل: ٦۲
په اړونده مبارزه کې مهم ګامونه: ٦٥
۸– نورو ته احتياج: ۷۱

دريم څپرکی ۷۳

بې وزله او اړمنې طبقې ۷۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی: بې وزله ښځې: ۷۳
۱– په اسلام کی د ښځې مقام : ۷٤
۲– په ټولنه کې د ښځو محرومتیا: ۷۸
۳– د ښځو حقوقو ته پاملرنه: ۷۹
دویم:بې وزله ماشومان: ۸۱
د ماشومانو ژغورنې ته پاملرنه: ۸٤
دریم: یتیمان: ۸۵
۱– یتیم پالنه یوه مهمه فریضه ده: ۸۵
۲– د یتیم پالنې اجر او ثواب : ۸۸
۳– د یتیم پالنې په اړه احساس: ۸۸
۴– د یتیم ښوونې او روزنې ته پاملرنه: ۹۲
۱– د عامو معیوبونو لپاره پروژې: ۹٦
۲– د نابینایانو لپاره پروژې : ۹۷
څلورم څپر کی ۹۹
د کار او کسب په وسیله د فقر مخنیوی ۹۹
۱– په اسلام کی د کار اهمیت : ۱۰۰
۲– د شتمنیو له سرچینو ګټه اخستل : ۱۰٤
۳– د ښارو ځمکو آبادول: ۱۰٦
۴– مستحقو وګړو ته ځمکې ویشل: ۱۱۰
۵– د ځمکو د غصب مخه نیول: ۱۱۱
۶– د ناروا کښت مخنیوی: ۱۱٤

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کوکنارو د کرهنې شالید: ۱۱۵
۷– د ناروا معاملاتو مخنیوی: ۱۲۰
۸– صنعت ته وده ورکول: ۱۲۴
۹– سوداګرۍ پاملرنه کول: ۱۲۷

پنځم څپرکی ۱۳۰

د فقر په لمنځه وړلو کې د زکات اغیز ۱۳۰

۱– د زکات مفهوم: ۱۳۱
۲– د زکات هدف او مقصد: ۱۳۲
۳ – د زکات اهمیت : ۱۳۳
۴– د زکات نه ورکولو سزا: ۱۳۵
۵– د زکات مستحقین: ۱۳۸
۶– د زکات نظام د سمون په موخه : ۱۴۲
۷– لازمو نوښتونو ته اړتیا: ۱۴۵

شپږم څپرکی ۱۴۶

د فقر په مخنیوي کې مسئول اړخونه ۱۴۶

۱ – شتمن وګړي: ۱۴۶
۲– عام ولس: ۱۴۹
۳ – حکومت: ۱۵۵
د ظالمانه نظام لمنځه وړلو په موخه: ۱۵۶
۴– خیریه موسسې او ټولنې: ۱۵۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

د الله تعالی محاسبه را په ياد کړئ! ۱۶۳
د کارونو د سمون په موخه: ۱۶۵
۵ – مصلح شخصيتونه: ۱۶۶
الف – د چارو واکو محاسبه کول: ۱۶۷
ب – په اسلام کې د يو مامور حيثيت: ۱۶۹
ج – د مامور وړتيا او امانتدري: ۱۷۰
د – د مامور عبادتي اړخ قوي کول: ۱۷۱
اووم څپرکی ۱۷۳
په هېواد کې د عدل او انصاف تامينول ۱۷۳
۱ – عدل او انصاف يو الهي سنت : ۱۷٤
۲ – پر ته له عدالته يو نظام نه پايي: ۱۷۵
۳ – پر ته له اسلامي عدالته بل عدالت نشته: ۱۸۰
۴ – د ستونزو حل يوازې په اسلام کې دی: ۱۸۳
۵ – د ظلم او زياتي مخنيوی: ۱۸۶
۶ – مسئوليت اداء کولو ته بلنه: ۱۸۹
الف – د مسئوليت احساس: ۱۹۰
ب – د آخرت سزا راپه يادول: ۱۹۰
ج – د خائن لپاره بده بيلګه: ۱۹۱
د – د خائن حاکم په اړه بد دعائي: ۱۹۲
هـ – د عادلو حاکمانو مقام: ۱۹۳
و – ځان خادم او اجير ګڼل : ۱۹٤

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷-له حرامخوريو څخه پاکه ټولنه: ۱۹۶

الف- د هر ډول ظلم پر ضد ريښتينې مبارزه: ۱۹۸

ب- د رشوت هره لار بندول: ۱۹۹

۸- حقوقو سپارلو ته بلنه: ۲۰۱

۹-مخکې له بيا رغونې انسان جوړونه: ۲۰۴

۱۰- د لومړنيو خلکو د اصلاح لار خپلول: ۲۰۵

۱۱- د نيکمرغه ژوندون په لور: ۲۱۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

الحمد لله رب العالمین، والصلاة والسلام علی سید المرسلین، وعلی آله و أصحابه و من تبعهم بإحسان إلی یوم الدین، وبعد، ، ، ،

دغه لیکنه (په هېودا کې د فقر ستونزه او مخنیوی یې) په ټولنه او هېواد کې د عملي لیدل شوو حالاتو او د بې وزلو او فقیرو طبقو د لاس نیوي په پروژو کې د کار کولو د تجاربو له مخې یو داسې انځور دی چې همیش به مې سترګو ته ودرېد.

له نن څخه نولس کلونه مخکې (په ۱۳۸۰ لمریز کې) کله چې زه د هجرت په دِیار (پېښور) کې د یتیمانو د یو پالنځي او روزنتون (مَرکز رِعایة و خِدمة الایتام) مسئول وم، نوموړې پروژه د قطر خیریه ټولنې (جمعیة قطر الخیریة) په وسیله د قطر له دولت او د هغې ځای د وګړو لخوا تمویل کیده.کله نا کله به زه د نوموړې ټولنې- چې مرکزي دفتر یې په اسلام آباد کې وه- په استازیتوب د پېښور د اسلامي موسسو د همغږۍ په مجلس (مجلس التنسیق) او د عامو موسساتو د بیړنیو مرستو په اړونده مجالسو کې حاضرېدم، هغه مهال د دې لیکنې فکر راسره پیداشو، نو د بحث او څېړنې لپاره مې موضوعات ترتیب او تعین کړل.

د یتیمانو د پالنې او کفالت، روزنې او ښوونې، د خیریه موسساتو د بیړنیو مرستو د ویش په عملیه کې بوختیا، د هجرت په چاپیریال او بیا په داخل د هېواد کې د زیاتو اړمنو خلکو لکه یتیمان، معذور، نابینایان او د داسې نورو بې وزلو د لاس نیوي په برنامو کې له اړونده حکومتي ادارو سره په همغږۍ د برخې اخستنې په نتیجه کې د دې لېکنې لپاره راسره اړونده مهم معلومات پیداشول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کال ۱۳۸۱ لمریز کې چې کله دغه لیکنه سرته ورسیده، نو د (سهار) په ورځ پاڼه کې چې ځینې بااحساسه افغانانو ورونو پر مخ بیوله او دفتر یې په پیښور کې ؤ، په سلسله وار ډول خپره شوه.

او کله مو چې په کال (۱۳۹۵لمریز) د عقرب میاشت په لومړیو ورځو کې خپل هېواد ته کډه راوکړه، دلته د کابل په کار ته نو سیمه کې میشت او (دافغان ولس لپاره د سعودي مرستندویه کمیټې) په دفتر کې په کار باندې مشغول شوم، نو د ځینو ورونو وړاندیز دا وه چې باید دغه لیکنه له بیا کتنې وروسته چاپ او خپرونې ته چمتو شي، همداوه چې د لیکنې په بیا کتنه مې پیل وکړ او د مطالعې په بهیر کې یې په ځینو مطالبو کې د اضافاتو اړتیا ولیدل شوه، نو هغه موضوعات چې تازه کیدل یې غوښتل تازه او نوي شول، او د الله په فضل او مرسته د خپرولو لپاره چمتو شوه.

د کتاب په لومړنیو مبحثونو او موضوعاتو کې د دې ستونزې (فقر او بیچارګۍ) عوامل او لاملونه په ګوته شوي، په ورپسې مبحثونو کې د هغې له امله راپاتې ناخوالې او مشکلات څیړل شوي، او په وروستنیو مبحثونو کې یې د حل لارې یا د ستونزې د مخنیوي چارې تر څیړنې لاندې نیول شوي دي.

لکه څرنګه چې د فقر د ستونزې په عواملو کې د مادي عواملو ترڅنګ معنوي عوامل یاد شوي، نو د مخنیوي په باب کې یې هم د دواړو (مادي او معنوي) عواملو څیړنه او وضاحت شوی دی.

همدارازکه له یوه پلوه د دې څیړنې په بهیر کې د هېوادوالو او ټولنې د فقر او بیچاره ګۍ طبیعي او خارجي لاملونه په ګوته شوي، نو له بله پلوه داخلي لاملونه او اسباب هم څیړل شوي، چې په عامه توګه هغه: په هېواد کې مسلسلې ګډوډۍ، د مسئولینو او چارواکو بې کفایتي، حکومت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډلو ټپلو ته د ځینو منسوبو وګړو درغلي او خیانتونه، په ټولنه او ولس کې په پراخه پیمانه ظلمونه، بې عدالتي او بې انصافي ده.

په لیکنه کې پدې باندې تاکید شوی چې د هېواد په بیا رغونې پروسه کې باید لومړی د اسلامي لارښوونو په رڼا کې انسان جوړونې ته پاملرنه وشي؛ دا ځکه چې موږ په خپل هېواد کې لومړی د انسان ناجوړې ستونزه لرو، افغانستان د خامو موادو، معدنیاتو او عایداتو له پلوه ښه غني دی، خو داچې د کاري وړتیا لرونکو، ریښتینو او امینو وګړو په کار باندې له ګمارنې نه بې برخې دی ؛ نو ځکه له بیلابیلو ستونزو سره لاس په ګریوان دی، چې د هغې له جملې یوه هم اقتصادي ستونزه ده.

دا یو حقیقت دی چې الله تعالی څومره انسانان او مخلوقات پیدا کړي، د هغوی لپاره یې په همغه اندازه د روزۍ خزانې او سرچینې پرانستې دي، نو هغه تصور چې وایي: باید نسل محدود شي چې روزي کمه نه شي، په پوره توګه غلط دی. دا سهي ده چې کله ناکله د نړۍ په ځینو برخو کې انسانان له قحطۍ او لوږې سره مخ کیږي چې دا یو الهي مصیبت او هم ازمایښت وي، خو د دې دا معنی نه ده چې د ځمکې په ټولو برخو کې دغسې حالت رامنځ ته کیږي او یا د انسانانو د روزۍ وسایل لمنځه وړل کیږي.

که موږ دنړۍ زیاترو هېوادونو ته وګورو، نو دا به راته جوته شي چې د انسانانو د روزۍ لپاره پکې کافي سرچینې او زخیرې شتون لري. اوکه خپل ټاټوبي افغانستان ته وګورو، نو دا حقیقت به راته زیات روښانه شي چې د موجوده نفوسو،بلکې د دې څو شمېره زیات نفوسو ته به یې طبیعي سرچینې کفایت او بسنه وکړي.

کله چې داسې ده، نو ولې له اقتصادي ستونزو سره مخ یو ؟ معلومه خبره ده چې ځینې تېل شوي حالات د دې هېواد د خود کفایي په مخه کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خنډ دي، همداراز د وړتیا لرونکي او مناسبې رهبری، سمې ادارې او امینو لاسونو نشتوالی، یا لږوالی د دی لامل شوی چې دا ملت دې د فقر او نیسمنۍ په لومو کې بند پاتې وي.

که موږ له یوه اړخه په خپل هېواد او ټولنه کې داسې خلک ګورو چې د ثروت او شمتنۍ په ډېروالي کې یو له بله سره سیالي اومسابقې کوي او د رسول الله صلی الله علیه وسلم د دې وینا مصداق ګرځیدلي: ((**وَاللَّهِ لاَ الْفَقْرَ أَخْشَى عَلَيْكُمْ، وَلَكِنْ أَخْشَى عَلَيْكُمْ أَنْ تُبْسَطَ عَلَيْكُمُ الدُّنْيَا كَمَا بُسِطَتْ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، فَتَنَافَسُوهَا كَمَا تَنَافَسُوهَا وَتُهْلِكَكُمْ كَمَا أَهْلَكَتْهُمْ – البخاري-** او قسم په الله دی چې پر تاسو باندې له فقر نه وېرېږم، لیکن پرتاسې باندې لدې وېره لرم چې دنیا به درته پراخه شي، لکه څرنګه چې پخوانیو خلکو ته پراخه شوې وه،او تاسې به پکې یو له بله سیالي وکړې لکه هغوی چې کوله، نو تاسې به هم داسې تباه کړي چې هغوی یې تباه کړي ؤ)). نو له بله اړخه داسې خلک هم شته چې بیچارګان د لوږې له لاسه مړه کیږي، یا د لوږې او بیچارګۍ له امله په راپاتې ناخوالو لکه: ناروغي، بیکاري، ګدایګري، جهل او ناپوهي او داسې نورو کې ژوند تیروي.

په هېواد کې د داسې ناانډوله حالاتو راتلل چې یو سړی دی د ډېر خوړې له امله مړ کیږي او بل دې د لوږې او خوړو د نشتوالي له امله کړیږي ..دا په داسې حال کې چې د لومړۍ طبقې یو زیات شمېر د عام ملت د خَولو او زحمت په سر د ناجایزه شتمنیو په وسیله د ژوند لوړې کچې ته رسیدلي او د چارواکئ، زورواکئ، درغلئ او خیانتونو له لارې یې بې شمېره مالونه او شتمنۍ تر لاسه کړي دي.

نو ترڅو چې په هېواد کې لومړیتوب انسان جوړونې ته ورنه کړ شي،د یرغل مخنیوی ونه شي، د بهرنیانو لاس پوخې ونه شړل شي، پر منصب او

(c) ketabton.com: The Digital Library

وظیفې باندې ورتیا لرونکي، امین او ریښتونې وګړي ونه ګمارل شي، د زوراکیو، درغلیو، خیانتونو او غصبونو مخه ډب نه شي، بیت المال د ټولو هېوادوالو حق ونه ګڼل شي،د ظالمانه طبقاتي نظام جرړې ونه ویستل شي او په هېواد کې په واقعي معنی اسلامي نظام - چې یو مهم بنسټ یې عدالت او انصاف دی- قایم نه شي، نو پدې هېواد کې امن، د نظام پاینبت، آرامي، سوکالي، اقتصادي پرمختیا رامنځ ته کیدل او د فقر او بې وزلۍ ختمیدل نا شوني او مستحیل دي.

له الله تعالی څخه غواړم چې چې زموږ دا څیړنه په خپل دربار کې قبول او منظور وګرځوي. او هغو ورونو او ملګرو چې د دې لیکنې د څلیدو او ورڅخه د ګټې اخستنې په موخه راته لازمې لارښوونې کړې، یا یې د دې په ډیزاین کې برخه اخستې، او هغو ورونو چې د چاپ لګښت یې په غاړه اخلې، یا یې د موجوده رسنیو له لارې خپروي..دوی ټولو ته له الله تعالی څخه د دنیا او آخرت اجرونه غواړم.

محصل غازي زاده

نیټه: د اسد ۱, کال ۱۳۹۹ لمریز

(۱ ذو الحجة / ۱۴۴۲ هـ ق، ۲۲/ ۷/ ۲۰۲۰ز)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی څپرکی

زمونږ په هېواد کې د فقر لاملونه

د فقر د مفهوم په هکله دنیاوي فلسفي او فکري مذهبونه خپلې ځانګړې اراوې لري چې زیاتره یې له حقیقته لرې دي، خو اسلام چې د هغې په باره کې کوم نظر وړاندې کړی پر حقیقت او واقعیت ولاړ دی .د اسلام د سپیڅلي دین له نصوصو او ویناو دا جوته کیږي چې: فقر یوطبیعي مصیبت او انسان ته ورپیښه ستونزه ده چې باید وتنبولای شي.

پیغمبر صلی الله علیه وسلم له فقر څخه په الله تعالی باندې پناه غوښتې ده او دا دعا به یې کوله ((اَللّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكُفْرِ وَالْفَقْرِ [1]- ای الله زه درڅخه له کفر او نیسمنۍ پنا غواړم)).

د فقر مخالفه پدیده شتمني ده کومه چې د انسان لپاره یو الهي نعمت او پېرزوینه بلل کیږي په قرآن کریم کې الله تعالی پرخپل پیغمبر صلی الله علیه وسلم د دغه نعمت احسان کوي او فرمايي: ((وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنَى)).[2] ته یې نیسمن موندلی وې، نو شتمن یې کړې.

الله تعالی په دنیا کی خپلو نیکو بندګانو ته مال او شتمني عاجله ورکړه ګرځولې ده په قرانکریم کی یې داسې فرمایلي: ((فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا ۝ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا ۝ وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا ۝))[3] نوح علیه السلام خپل قوم ته وویل پس ښښنه وغواړئ له خپل پالونکي بیشکه چې هغه ښښونکی دی پرتاسې به پرلپسې اورښت وکړي، او مرسته به مو وکړي په ورکړې د مالونو او اوزامنو

[1]. مسند أحمد , ابن ابي شيبه
[2]. الضحی ٢.
[3]- نوح ١٠-١٢

(c) ketabton.com: The Digital Library

(اولادونو)، او وبه ګرځوي تاسې ته باغونه او ویالې.او رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي:((نِعْمَ المَالُ الصَّالِحُ للمَرءِ الصَالِحِ)).[٤] د نیك وګړي لپاره پاک او بهترین مال ښه دی.

په بشري ټولنو کې د فقر او نیسمنۍ لاملونه او عوامل یو تر بله سره یو څه توپیر لري، لیکن ځیني یې سره شریک دي، چې هغه طبیعي پیښې دي لکه : زلزلې، وچکالي، سیلابونه او داسې نور.

ترکومه ځایه چې زمونږ ټولنې پورې اړه لري، نو په عمومي توګه د طبیعي لاملونو سربېره دوه عمده لاملونه هم شته، چې هغه عبارت دي له: خارجي تیري، او دوېیم له داخلي ګډوډیو او درغلیو څخه چې په لاندې کرښو کې یې څرګندونه او څېړنه شوې ده.

لومړی: د فقر طبیعي لاملونه

فقر او نیسمني د انسان لپاره یو ازمایښت او ستونزه ده، او په ځیني حالاتو کې د انسانانو لپاره الهي نیونه ، او عذاب وي چې د هغوی د بدو کړنو له امله رامنځ ته کیږي. زمونږ په ټولنه کې د فقر طبیعي لاملونه کوم چې تر اوسه پورې واقع شوي او یو شمېر هېوادوال یې له نیسمنۍ او نورو ناخوالو سره مخ کړي مهم یې پدې توګه دي:

۱-زلزلې: له پخوا راهسې د هېواد په بیلابیلو برخو کې زلزلې واقع شوي دي،او د ځینو خطرناکو او سختو زلزلو له امله په زرونو خلک مړه، کورونه ړنګ او ابادۍ او زراعتي ځمکې زیانمنې شوې.

۲- وچکالي: زموږ هېواد کې د وچ کالیو له خطرونو سره مخ دی او د انقلاب پدې څلورو لسیزو کې یې هم څو ځلې ځپلی اوهېواد والو ته یې ډېر ځاني او

---

[٤] - مسند امام احمد، الأدب المفرد للبخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

مالي تلفات اړولي دي.

۳ - سیلابونه او ملخان: د هېواد په بیلابیلو برخو کې د سیلابونو راتلل چې کورونو او ابادو ځمکو ته یې ډېر تاوانونه اړولي. همدارنګه د هېواد په ځینو سیمو کې د ملخانو راپیدا کیدل، چې زراعت ته زیات تاوانونه رسوي، د ولس د نیستئ او فقر له طبیعي لاملونو څخه دي.

د دې طبیعي پېښو او ناخوالو عوامل څه دي، او د هغې د مخنیوی لپاره باید کوم اسباب وکارول شي؟

ځواب دادی چې طبیعي ناخوالې او مصیبتونه په زیاترو حالاتو کې د انسانانو د بدو عملونو له امله رامنځ ته کیږي لکه څرنګه چې بې د الله تعالی او د هغه د استازي (صلی الله علیه وسلم) په ویناوو کې څرګندونه شوې ده:

الله تعالی فرمایي: ((وَمَآ أَرۡسَلۡنَا فِي قَرۡيَةٍ مِّن نَّبِيٍّ إِلَّآ أَخَذۡنَآ أَهۡلَهَا بِٱلۡبَأۡسَآءِ وَٱلضَّرَّآءِ لَعَلَّهُمۡ يَضَّرَّعُونَ ﴿٩٤﴾)[5] او موږ هیڅ یوې سیمې ته پیغمبر نه دی لیږلی، مګر داچې د هغې اوسیدونکي مو په سختیو (لکه فقر) او تکلیفونو (لکه ناروغیو) اخته کړي و، د دې لپاره چې هغوی عاجزي وکړي او ایمان راوړي.

الله تعالی فرمایي: ((وَلَقَدۡ أَخَذۡنَآ ءَالَ فِرۡعَوۡنَ بِٱلسِّنِينَ وَنَقۡصٍ مِّنَ ٱلثَّمَرَٰتِ لَعَلَّهُمۡ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣٠﴾)).[6] یقینا چې موږ د فرعون قوم د وچکالئ او په نقصان د میوو سره مواخذه کړي ؤ، د دې لپاره چې پند واخلي.

---

[5]. الاعراف ۹۴
[6]. الأعراف ۱۲۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله تعالی فرمايي:((فَٱرۡتَقِبۡ يَوۡمَ تَأۡتِي ٱلسَّمَآءُ بِدُخَانٖ مُّبِينٖ ۝ يَغۡشَى ٱلنَّاسَۖ هَٰذَا عَذَابٌ أَلِيمٞ ۝)).[7] پس منتظر اوسه (ای محمده! دې قريشو ته) د هغه ورځې چې اسمان ورته لوګی ښکاره کړي ، پداسی حال کې چې هغوی به پټ کړي او دابه دردناك عذاب وي.

د دې آيت په تفسير کې عبد الله بن مسعود رضي الله عنه ويلي :((کله چې قريشو اسلام ونه مانه او د رسول الله صلی الله عليه وسلم په دښمنۍ کې مستمر پاتې شول، نو هغه ورته داسې خيرا (بد دعائي) وکړه چې الله تعالی دې پر هغوی باندې د يوسف (عليه السلام) د وخت وچکالي راوړي ، نو همداسی وشول قريش دومره لوږې او تکليف را واخيستل چې هډوکي او مرداري يې وخوړلې، او چې بره اسمان ته به يې کتل، نو لوګی به يې په نظر راته، لکه څرنګه چې الله تعالی پدې وينا کې ذکر کړي دي)).[8]

د حديثو په روايتونو کې د ځينو ګناهونو په وجه د مختلف قسمه عذابونو او مصيبتونو د راتللو خبر ورکړ شوی:

په يو روايت کې داسې ذکر شوي دي ((عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ,أَنَّهُ قَالَ: مَاظَهَرَ الْغُلُولُ فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلاَّ أُلْقِيَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبُ، وَلاَ فَشَا الزِّنَا فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلاَّ كَثُرَ فِيهِمُ الْمَوْتُ، وَلاَ نَقَصَ قَوْمٌ الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِلاَّ قُطِعَ عَنْهُمُ القطر، وَلاَ حَكَمَ قَوْمٌ بِغَيْرِ الْحَقِّ إِلاَّ فَشَا فِيهِمُ الدَّمُ، وَلاَ خَتَرَ قَوْمٌ بِالْعَهْدِ إِلاَّ سَلَّطَ عَلَيْهِمُ الْعَدُوَّ.))[9] له عبد الله بن عباس رضي الله عنهما څخه روايت دی هغه وايي:((په هيڅ يو قوم کې خيانت او درغلي نه ده څرګنده شوې، مګر داچې د هغوی په زړونو کې وېره اچولی شي، په هيڅ

٦- الدخان ١٠ - ١١

[8]- وګوره: تفسير ابن کثير ۴ / ۱۴۹، چاپ: مکتبه حقانيه.

[9]-- موطأ إمام مالك :كتاب الجهاد ، باب ماجاء في الغلول

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو قوم کې زنا نه ده خپرېږي مګر داچې د هغوی تر منځ به مرګ ډېر شي، هیڅ یو قوم په پیمانه، او تله کې کمې نه کوي مګر داچې له هغوی څخه به روزي پرې شي او هیڅ یو قوم په ناحقه سره پریکړه نه کوي مګر داچې د هغوی ترمنځ به په خپلو کې وینه تویدنه زیاته شي، او هیڅ یو قوم تړون نه ماتوي مګر داچې الله تعالی به پرې دښمن مسلط کړي)).

یو بل روایت پدی مفهوم دی چې:((کله په یو قوم کی په ښکاره سره زنا او فاحش کارونه وشي، نو هغوی به په طاعون، اوداسې ناروغیو وازمایل شي د کومو پواسطه چې پخواني خلک نه و ازمایل شوي، او کله چې خلک په تله او پیمانه کې کمی وکړي، نو په وچکالۍ، رزق تنګۍ، او د پاچا په تیري کولو به اخته شي، او که چېرته له زکات ورکولو څخه انکار وکړي، نو له بره اسمانه به وربانديې باران بند شي، او که ځاروي نه وي نو هیڅکله به پرې اورښت ونه شي، او که تړون ماتول شروع کړي، نو دښمنان به پرې مسلط شي او لدوی څخه به هغه څه هم واخلي چې ددوی په لاسونو (ملکیت) کی دي، او که چېرته د هغوی مشران او حاکمان پرهغه څه باندې پریکړه ونه کړي څه چې الله تعالی په خپل کتاب کې رانازل کړي، نو الله تعالی به ددوی ترمنځ جنګ خپلمنځي وګرځوي))[۱۰]

زلزلې چې د فقر او خوارۍ او د قومونو د تباهۍ یو مهم لامل بلل کیږي، او داسې یو عذاب دی چې الله تعالی د هغې پواسطه ځینې پخواني قومونه د مکملې تباهۍ سره مخ کړي دي او د دې امت په بدو خلکو چې راځي دهغوی لپاره به عذاب ، او د نیکانو خلکو لپاره به یو ازمایښت وي، ترڅو توبه وباسي او دالله تعالی طاعت او بندګۍ ته سهي رجوع وکړي.

---

[۱۰]- سنن ابن ماجه: کتاب الفتن باب ۲۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

په يو روايت کی راغلي چې: ((کله چې د موٴمنانو مور عائشه رضي الله عنها د زلزلې اړوند وپوښتل شوه، نو هغې وويل:کله چې خلک زنا روا وګڼي، شراب وڅښل شي، د موسيقي الات (په زياته اندازه) وغږول شي الله تعالی به غيرت ونيسي (په غصه شي) ځمکې ته به ووايي پدوي باندې وخوځيږه (زلزله شه) نو پری وبه وخوځيږي)). په يو بل روايت کې راغلي چې :((د عمر رضي الله عنه د خلافت په وخت کې ځمکه وخوځيدله، نو هغه وويل :ای خلکو داڅه وشول؟ څومره په جلتۍ سره مو نوي کارونه (ګناهونه) وکړل .که چېرته دا (ځمکه) دې حالت ته بيا راوګرځيدله، نو له تاسې سره به بيا ونه اوسم)). او کعب الاحبار رحمه الله ويلي: ((کله چې په ځمکه کې ګناهونه وشي، نو د الله تعالی له ويرې ځمکه په خوځيدو شي))[١١]

د طبيعو پيښو څخه د ژغورنې او له آفتونو څخه د خلاصون لارې چارې دادي چې خلک په انفرادي او ټولنيز شکل سره د الله تعالی طاعت او بندګۍ ته وروګرځي، په اخلاص سره توبه وباسي،خپل عملونه سم کړي، چې همدا يې لومړی او اساسي حل بلل کيږي، همدارنګه له الله تعالی نه ښښنه و غواړي لکه څرنګه چې الله تعالی فرمايي: ((**فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا، يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُم مِّدْرَارًا، وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَل لَّكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَل لَّكُمْ أَنْهَارًا ().**[١٢]ما (نوح عليه السلام) وويل (خپل قوم ته): له خپل رب نه ښښنه وغواړئ، بيشکه چې هغه خورا ډېر ښښونکی دی، هغه به پرتاسې له آسمان څخه ښه ورښتونه وکړي، مال به درکړي، اولادونه به درپه برخه کړي، ستاسې لپاره به باغونه پيدا کړي، او ستاسې لپاره به ويالې وبهوي.

---

[١١] -- دغه روايتونه د امام ابن قيم الجوزيه په کتاب: الجواب الکافي لمن سأل عن الدواء الشافي) کې ذکر شوي دي.

[١٢]. نوح ١١

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم: د فقر بهرني لاملونه

زمونږ د ټولنې د فقر او بې وزلۍ خارجي عوامل پر هېواد باندې د خارجيانو تيرى، او يرغل دى، په ځانګړې توګه د روسانو يرغل او تيرى کومو چې غوښتل افغانستان د خپلې امبراطورۍ تابع کړي، د هېوادوالو دين او کلتور بدل او پکې د الحاد، سوسيالستۍ او بې دينۍ پر بنسټ رامنځ ته شوي رژيم ته پايښت ورکړي.

دا هم د ولس په وړاندې د لمر په څير روښانه ده چې له روسانو پرته نورو پردیو خاصتًا ځينې ګاونډيو زمونږ د هېواد د کمزورتيا چې پکې اقتصادي کمزورتيا او د افغانانو نورو ته محتاج کول هم شامل دي پوره هڅې کړي دي.او د امريکا او ناټو په مشرۍ برید او يرغل چې لا تر اوسه پورې د خپلو لاس پوڅو په مرسته د هېواد په پرمختيا او پياوړتيا کې مهم خنډ دى؟

پدې ځاى کې يوه پوښتنه مطرح کوو چې بهرنيانو ته دغه لاره چا هواره کړې او د هېواد په بربادۍ او تباهۍ کې لومړني مسئولين څوك دي ؟

ددې ځواب د لمر په څير روښانه دى، هغه دا چې په خپله ددې خاورې ځينې بچيان ؤ چې پرديو ته يې د يرغلونو لارې هوارې کړې دي، او متاسفانه چې دغه لړۍ لا تر اوسه روانه ده. نو لومړى بايد همدغه خاين او غدار وګړي ملامت کړى شي، او پدې لړۍ کې له ټولو ترمخه لومړى خلقيانو او پرچميانو غداري کړې، همدوى ؤ چې د روسانو پر مټ باندې يې کودتا وکړه او د هغوى يرغل لپاره پول وګرځيدل.

روسانو چې زمونږ په هېواد کې هر اخيزه جنايتونه وکړل، د اقتصادي جنايت په برخه کې هغوى مخکې له راتګه د تجارت او سوداګرئ له لارې دا هڅې کړې وې څو زمونږ د هېواد سوداګريز او اقتصادي چارې انحصار

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د خپلو ګټو لپاره مهار کړي، هغوی زمونږ د ملت ترټولو لويه شتمني او طبيعي منابع په خپل واک کې کړې ؤ؛ د دې لپاره چې له يوې خوا زمونږ هېواد فقير او نورو ته اړمن پاتې شي او له بلې خوا هغه طبيعي منابع او زخاير د خپلو ګټو لپاره وکاري.

له دويم نړيوال جنګ نه مخکې زمونږ د هېواد په شمال کې د نفتو تر ټولو سترې منابع د يوې کمپنۍ په نوم د (انلاند اکسپلوريشن) لخوا کشف او د راويستلو ټولې چارې يې سر ته ورسيدې، ليکن د روسانو د مزاحمتونو له مله هغه کمپنۍ له ساحې وويستل شوه، ټول اوراق او معلومات يې د کمونستي بوډاګيانو په لاس کې ولويدل او بيا چې کله عملا پدې هېواد باندې روسانو يرغل وکړ او تر خپلې ولکې لاندې يې راوړ، نو زمونږ له هېواده يې زيات نفت او ګاز خپلو مستعمرو ته نقل کړل.

روسانو چې د ګازو د پيمايش او اندازه ګيرۍ لپاره کوم مايشينونه د آمو د سيند پر غاړه ځای پر ځای کړي و د همغوی په اختيار کې و، بل چا دا حق نه درلود چې وپوښتي هره ورځ څومره اندازه ګاز توليد او انتقال مومي. هغو نفت خام نقلول او هلته په شوروي کې به تصفيه کيدل او له همغه ځايه به بيرته پر افغانستان باندې د پيسو په بدل کې خرڅيدل، په دې معنې چې زمونږ له زخايرو به پر مونږ باندې پلورل کيدل او پيسې به يې د روسانو لاسونو ته ورتللې.[۱۳]

زمونږ پر هېواد باندې د روسانو د مستقيم يرغل او استعمار په موده کې هېوادوالو ته خورا زيات هر اړخيز تاوانونه واړول. د اقتصاد په ډګر کې د هغوی د نهو کلونو د تيري د لګښت اندازه ۷۰ بليونه ډالر ښودل شوې، چې دغه ټول لګښتونه يې زمونږ د هېواد له اقتصادي سرچينو

[۱۳] وګوره: جنايات روسيه در افغانستان، دکتور حق شناس، ص ۶۲- ۸۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځخه پوره کړي دي؛ ځکه چې روسان په خپله د اقتصادي بحران سره مخ ؤ او دې ته اماده نه ؤ چې د جنګ مصارف پر ځانونو ومني .

هغو چې د افغانستان د ویجاړولو لپاره کوم ټانکونه ، الوتکې ، عراده جات او ماشینونه راوړي ؤ په بدل کې یې د دې هېواد طبیعي موارد لکه: معدنونه، طبیعي ګاز او داسې نور په زیات ښکته او ارزان نرخ سره ځانونه ته حساب کړل او یوړل .

د ځینو ځیړنو له مخې د روسانو او کمونستي رژیم په وخت کې تر ۱۹۹۰ زیږدیز کال پورې د افغانستان د اقتصادي مواردو بنسټیزو سرچینو ته د تاوان کچه په لاندې شکل سره ښودل شوې:

۱ - له ۲۳٪ ځخه تر ۸۵٪ پورې د هېواد په اطرافي سیمو او زراعتي ځمکو کې د دهقانانو کموالی.

۲ - له ۵۵٪ ځخه تر ۷۷٪ پورې د زراعتي پیداوار او وسایلو ویجاړیدل او لمنځه تلل.

۳ - ۴۷٪ په زراعتي پیداوار کې کموالی .

۴ - ۷۵٪ د صنعتي پروژو په توانایي کې کموالی .

۵ - ۷۰٪ د پخو (قیر شوو) لویو سرکونو خرابیدل او لمنځه تلل.

۷ - ۲۵٪ د فرعي او خامو سرکونو لمنځه تلل.

۸ - ۵۰٪ د زراعتي ځمکو کموالی .

۹ - ۶۰٪ د اوبو او ابیارۍ د سیستم لمنځه تلل .

۱۰ - ۵۴، ۵٪ په مکمل ډول د قریه جاتو او کورونو ورانول او بربادول.

۱۱ - ۴۷، ۵٪ د سترو څارویو (غوایان ، اوښان اونور) لمنځه تلل.

۱۲ - ۶۸٪ د کوچنیو څارویو (وزو او میږو) تلف کیدل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲ - ۵۹٪ د روغتونونو او روغتیایي مرکزونو ړنګېدل او لمنځه تلل.

۱۳ - نژدې د (۲۰۰۰) ښونځیو د ودانیو (تعمیرونو) ړنګېدل.

۱۴ - ۵۰٪ د برېښنا د لېږد (انتقال) د تاروانو پرې کېدل او لمنځه تلل.

۱۵ - ۷۹٪ د ساتل شوي (زخیره شوي) طبیعي ګاز کموالی.

۱۲ - ۵۰٪ د ولسي پیداوار کموالی.[۱۴]

او داسې نور هغه تاوانونه چې د روسانو او کمونستانو د تیري په نتیجه کې زموږ ولس او ملت ته ورسیدل.

د مرغومي تر شپږمې وړاندې افغانستان د سرو لښکرو د یرغل لپاره د بشپړېدو پړاوونه وهل د دې پړاوونو لوبغاړي کمونستان و چې د ظاهرشاه او داودخان په دورو کښې یې پالنه د وخت د حکومتونو په غاړه وه

روسانو د مرغومي(جدي) په شپږم د یو نیم لک وحشي سرو لښکرو په بدرګه پر افغانستان د بمونو باران او سور سیلاب جوړ او پوځي یرغل وکړ او ببرک کارمل یې په ټانګ سپور تر ارګه را ورساوه. د ۱۳۵۸ کال د جدی شپږم تور مانبام د افغانستان په تاریخ کې هغه کرغیړن مانبام دی چې هیځکله به د هغه د وحشت صحنې د افغانانو له ذهن څخه ونه وځي.

د روسي یرغلګرو په افغانستان کې د اشغال ټوله موده لس کلونه وه, په یاده موده کې دوه میلونه افغانان شهیدان او په همدومره شمیر ئې معیوب او یتیمان کړل ، ترلسو میلونو زیات افغانان یې دخپلو وحشتونو په دوام د خپل وطن ، کلیو او کورونو پرېښودلو ته اړ کړل.

---

۱۴ - وګوره: اقتصاد افغانستان و ۱۲ عاما من الحرب ، د توفیق غانم، ص ۲۰۶ - ۲۱۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم: د فقر داخلي لاملونه

لدې لاملونو څخه زموږ مراد هغه عوامل دي چې د هېواد له دننه څخه د ولس د بچیانو او په ځانګړي ډول د چارواکو او حاکمانو له پلوه د رعیت په هکله د مسئولیت په سمه او سهي توګه نه ادا کولو، او د هغوي د بې کفایتۍ له امله منځ ته راغلي، همدارانګه کمونستي کودتاه، له هغې وروسته د چوکۍ او منصب لاس ته کولو په خاطر د کشمکشونو او پرلپسې خپلمنځي جګړو له امله منځ ته راغلي دي، په لاندې نقاطو کې د دې لاملونو وضاحت شوی دی:

١– د چارواکو او حاکمانو بې کفایتي:

زموږ د هېواد د فقر او نیستمنۍ پدېده له کمونستیي کرغیړنې کودتا نه ترمخه هم شتون درلود، د ظاهر شاه د حکومت په دوران کې افغانستان د نړۍ له غریبو او نیستمنو هېوادونو له جملې شمېرل کیده، سره لدې چې په شلمې میلادي پیړۍ کې د تیکنالوژۍ د پرمختګ له لارې کیدای شو د هېواد د خامو موادو، معادنو او صادراتو له لارې دا هېواد خود کفاء شي، خو د حاکمانو د بې کفایتۍ له امله داسې ونه شو، نو هغه مهال د هېوادوالو د فقر او نیسمتنۍ زیاتره پړه پر چارواکو او حکومتي اداري باندې اچول کیږي.

٢– کمونستي کودتا:

په کال ١٣٥٧ لمریز د ثور د میاشتې په ٧ مه نیټه چې کمونستانو کودتا وکړه او د ښاغلي سرداراود حکومت یې د زور له لارې نسکور کړ، د دې کرغیړنې کودتا موخه او هدف معلوم ؤ، ملت او ولس د هغې عاملین او پیروان هم پیژندل چې څه غواړي او څه کوي...

له نوموړې کودتا وروسته د مرغومي په شپږمه نیټه (کال ١٣٥٨ لمریز) په افغانستان باندې د داخلي کمونستانو په پلوۍ د روسانو مستقیم یرغل او

(c) ketabton.com: The Digital Library

تیرې د افغان مسلمان ولس د دین، هېواد او هویت لمنځه وړنې په موخه پیل کیدل، د افغانستان په تاریخ کې یوه لویه پیښه وه چې د الله تعالی په مرسته او د سپیڅلي جهاد په برکت باندې په شاه وتمبول شو..

د مرغومې تر شپږمې وړاندې افغانستان د سرو لښکرو د یرغل لپاره د بشپړېدو پړاوونه وهل د دې پړاوونو لوبغاړي کمونستان ؤ چې د ظاهرشاه او داودخان په دورو کښې یې پالنه د وخت د حکومتونو په غاړه وه.

د هېواد د فقر اوبې وزلۍ د مخنیوي او د اقتصادي پرمختګ په میدان کې د کمونستانو د اشعار (کور کالي او ډوډۍ) په حقیقت کې یوه تیر ایستنه او دوکه وه، هغوی پر ځای د دې چې دغه ژمنه او شعار پوره کړي، زیاتره هېوادوال یې له کور کالیو او ډوډۍ څخه بې برخې کړل.
دکمونستي سپیره نظام له امله زموږ په هېواد کې فقر او بیچاره ګي لا پسې زیاته شوه او هغه مخکې ذکر شوې تاوانونه چې روسانو زموږ هېواد ته اړولي دي د هغې اصلي علت او لامل همدغه بدبخته کمونستان ؤ؛ ځکه همدوی د روسانو مداخلې لپاره لار هواره کړه او زموږ د مسلمان ملت دین، ابرو، وطن او شتمني یې له خطر سره مخ کړه..

۳– خپلمنځي جنګونه:

کله چې له افغانستان څخه د کمونستانو د رژیم ټغر ټول شو او په کال ۱۳۷۱ لمریز د ثور په اتمه مجاهدین کابل ته راننوتل، په هېواد کې د آزادۍ شعارونه ورکړل شول.. نو د مجاهدینو د تش په نامه حکومت رامنځ ته کیدو سره یوه نوې مرحله پیل شوه. هغه مهال د دې تمه کیده چې هېوادوال به له هوسایي، آرامي او په خپل وطن کې د ابرو او عزت ژوند کولو څخه برخمن شي او فقر او بې وزلي به د صفر په لور حرکت وکړي، خو متاسفانه داسې ونه شول، بلکې د هیلو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

توقع خلاف ولس او ملت د سترو ګډوډيو، ستونزو او ناورينونو ښکار وګرځيد چې دغه لړۍ لا تراوسه پای ته نه ده رسيدلې. الله تعالی دې يې په خپل فضل او کرم سره ختمه کړي!

۴- په هېواد کې مسلسله ګډوډي:

د هېواد د پرلپسې جنګونو، نا امنيو او ګډوډيو په نتيجه کې د دولت ځينې مالونه او شتمني (بيت المال) شخصي جيبونو ته ولاړ، او ددې زمينه برابره شوه چې ځينې خاين عناصر، ګوندونه او باندونه حکومتي بانکونه او مؤسسې چور کړي، بيت المال او حکومتي عايدات لوټ کړي، همداراز د ملت په عامه ملکيتونو او پانګو کې د ناوړه تصرفاتو لپاره لارې هوارې شي.

۵- د هجرت او جهاد په مهال خيانتونه:

د يادولو وړ ده چې د روسانو او کمونستانو په مقابل کې د جهاد او سپيڅلي مقاومت پر مهال زموږ يو زيات شمېر هېوادوال مهاجرين شول، او هلته د هجرت په ديار کې د مهاجرينو په سر باندې په پيسو راټولولو کې هم پوره درغلۍ، اوخيانتونه وشول.د ځينې جهادي تنظيمونو يا ډلو ټپلو د مشرانو او لوړ پوړو مامورينو لخوا هغه مالونه چې د بې وزله مهاجرينو، کونډو او يتيمانو او يا په سنګر کې د پاتې کيدونکو مجاهدينو کورنيو لپاره راليږل شوي وه، د هغوی شخصي جيبونو ته ولاړل، او د دې ستر مسئوليت په اداء کولو او د دغسې امانت خپلو حقدارانو ته په سپارلو کې پاتې راغلل. همدارنګه يو تعداد داسې وګړي هم وه، چې د جهاد او جنګ په اسلحو او وسايلو کې يې درغلۍ وکړې او يو زيات شمېر نورو بيا د غنيمت په مالونو کې خيانت وکړ..

نو د مهاجرينو او يا هېوادوالو په حقونو کې دغسې ناوړه تصرفات د دې لامل شول چې ځينې هېوادوال په فقر او بې چارګۍ کې شپې او ورځې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سبا کړي، او يا د فقر له ناوړه ستونزو او ناخوالو سره مخ شي.

د حرامخوريو او درغليو پايلې:

پدې شک نشته او مسلمان پدې باندې کلک باور لري چې حرام کار ناوړه انجام او بدې پايلې لري. د آخرت ترڅنګ په دنيا کې هم ګناه بد اثر لري، نو بايد چې يو مسلمان له هر راز ګناه څخه ډډه وکړي.

د حرامخور مسلمان دعاء نه قبليږي، همداراز د حرامو له امله يې په کور کې بې برکتي رامنځ ته کيږي، له پريشانيو او ستونزو سره مخ کيږي، او هر چې د آخرت سزا ده، نو هغه ډېره خطرناکه او سخته ده، رسول الله صلی الله عليه فرمايلي: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[۱۵] او د چا غوښه چې پر حرامو راغټه شي، نو د دوزخ زيات وړ دی.(چې پکې داخل شي).

نو هغه وګړي چې بيت المال يې لوټ کړی وي، د ولس په عامو ملکيتونو کې يې لاس وهنې کړي وي، د بې وزلو، يتيمانو او کونډو، مجاهدينو او مهاجرينو مالونه يې په ناجايزه طريقه اخستې وي د جهاد په غنيمتونو کې يې خيانتونه کړي وي.. لدې حقونو څخه دې په دينا کې ځانونه خلاص کړي٠، او که داسې ونه کړي، نو د آخرت د محاسبې او مواخذې انتظار دې باسي.

بايد چې يو مسلمان د حرامخورۍ، درغلۍ او په بيت المال کې د ناوړه استفادو په وړاندې هغه سخت وعيدات را په يا د کړي، توبه وباسي، هغه غلاء کړي مالونه د مسلمانانو په عامو مصالحو کې ولګوي او يا يې بيت المال ته وسپاري.

علماء وايي: هغه ګناه چې د بنده حق سره تړاو لري، نو دتوبې يو شرط يې دادی چې حقدار ته يې حق وروګرځول شي او که د ټاکلي شخص حق نه وي، بلکې د بيت المال پورې اړه لري، نو که بيت المال وي هغې ته يې ورګرځوي او

---

[۱۵]. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

که نه وي، نو د مسلمانانو په عامه کارونو کې يې مصرف کړي.

د خيانت د بدوالي په هلکه الله تعالى فرمايي: ((وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَغُلَّ وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ)). [16] پيغمبر هيڅ شی نه پټوي او هر څوک چې کوم شی پټ کړي، نو د قيامت په ورځ به يې راوړي او بيا به هر چا ته د هغه د عمل بدل پوره ورکړ شي او هيڅ ظلم به پرې ونه کړای شي)). پدې آيت کريمه کې دغسې وعيد د هر خائن لپاره دی برابره خبره ده چې له غنيمت او يا بيت المال څخه يې لږ څه غلاء کړي وي او يا ډېر.

له ابو هريره رضي الله عنه نه روايت دی هغه وايي: ((يوه ورځ رسول الله صلى الله عليه وسلم زمونږ په منځ کې ودريد او د خيانت په باره کې يې خبرې اترې وکړې، خيانت يې ډېره لويه او بده ګناه وګڼله تر دې يې وفرمايل: له تاسونه دې څوک داسې ونه ګورم چې د قيامت په ورځ په داسې حال کې راشي چې پر څټ باندې يې اوښ وي او هغه برېږي. هغه سړی به ما ته وايي ای د الله رسوله ما خلاص کړئ، زه به ورته وايم: تا ته هيڅ ګټه نه شم رسولی، ما خو په دنيا کې د الله حکم درسولی و. زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه ګورم چې د قيامت په ورځ پداسې حال کې راشي چې پر څټ باندې يې آس وي او هغه خنېږي. هغه سړی به ما ته وايي ای د الله رسوله له ما سره مدد او مرسته وکړئ! زه به ورته وايم زه هيڅ واک او اختيار نه لرم چې له تاسره مرسته وکړم.ما د الله حکم در رسولی و.

زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه ګورم چې د قيامت په ورځ پداسې حالت کې راشي چې پر څټ باندې يې ګډه(يا چيلئ) وي او هغه باء باء آواز کوي، دای به وايي ای د الله رسوله له ما سره مرسته وکړه، زه به ورته وايم زه هيڅ ډول اختيار نه لرم په دنيا کې مې د الله حکمونه درته بيان کړي و.

[16]. آل عمران ۱۶۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تاسو کې داسې څوک ونه وينم چې د قيامت په ورځ پداسې حالت کې راشي چې په څټ يې يو انساني نفس (غلام يا وينځه) وي او هغه چيغې وهي. ما ته به ووايي اې د الله رسوله مرسته راسره وکړه او لدې حالت نه مې خلاص کړه، زه به ورته ووايم: زه هيڅ واک او اختيار نه لرم، ما په دنيا کې د الله پيغام درسولی وه.

او زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه وينم چې د قيامت په ورځ راشي او پر څټ باندې يې هغه پانې وي چې د خلکو حقوق پکې ليکل کيږي (يا جامې وي) هغه به حرکت کوي او خوځيږي به، دای به ما ته وايي اې د الله رسوله مدد راسره وکړه! زه به ورته ووايم: زه له تاسره هيڅ نه شم کولی، ما تا ته په دنيا کې د الله حکم درسولی و.

همدارنګه زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه مومم چې په قيامت کې راشي پر څټ باندې يې سره زر او سپين زر (يا بې روحه مال) وي، ما ته به وايي يا رسول الله! له ما سره مرسته وکړه، زه به ورته وايم چې له تا سره هيڅ نشم کولی ما تا ته د الله دين بيان کړی و)).[17]

د حديثو شارحين وايي: د څناورو په آوازونو او د کاغذونو د پاڼو په حرکت او خوځيدو کې دا حکمت دی چې کوم څيز يې پټ کړی وي هغه به په خپل آواز او په خپله ژبه سره شور کوي. چې په دې سره به دغه خائن انسان له ويرې سره مخ شي او د خلکو ترمنځ به رسوا شي. ټول خلک به د هغه خيانت په خپلو سترګو ويني او د هغو څيزونو په بارولو به ورته ډېر سخت تکليف رسيږي.

په يو روايت کې ذکر شوي: د خيبر له غزا څخه دراګرځيدو په مهال کله چې رسول الله صلی الله عليه وسلم وادي القُری ځای ته روان و يو مريې صحابي په غشي باندې ولګيداو مړ شو، اصحابو وويل: شهيد شو او جنت دې يې مبارک

---

[17]. البخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي، نو رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: داسې هیڅکله نه ده، زما دې قسم وي په هغه ذات چې د محمدنفس يې په لاس کی دی یقینا هغه څادر چې د خیبر په ورځ يې د غنیمت له تقسیم څخه مخکې اخستی اور ورباندې بلوي.پدې وینا اوریدو سره خلک ووېریدل، یوسړي د بوټ (یا موزې) یو مزی یا دوه مزي راوړل، وې ویل: دا مې د خیبر په ورځ (په جنګ) کې ترلاسه کړي دي، نو رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: دا د اور یو مزی او یا دوه مزي دي.[18]

امام نووي رحمه الله وایي: پدې حدیث کې د غنیمت په مال کې د خیانت کولو زیات قباحت ذکر شوی دی چې هغه لویه ګناه ده او کوونکی یې د اور مستحق ګرځي. همداراز که غلا شوی څیز لږ وي او یا ډېر وي دغسې وعید ورباندې مرتب کیږي.[19]

شهید عبدالله عزام رحمه الله د دې حدیث له ذکر کولو وروسته د هغې په تعقیب سره وایي: (کله چې یو څوک د غنیمت له ویش څخه مخکې د هغې په غلا کولو باندې اور ته داخلیږي، نو د هغه چا به څه حال وي چې د جهاد هغه مالونه او روپۍ خوري چې یوه او دوه دوه یتیمانو کونډو او د مجاهدینو میرمنو ته راټولیږي چې پرې خپلې ملاګانی نیغې وساتي او د ژوند له نا آرامیو څخه پرې بچ شي؟ او د هغه چا به څه حال وي چې دلته او هلته د مجاهدینو مالونه په اسراف سره لګوي او د هغې په لګولو کې د الله تعالی حکم ته نه ګوري؟..له الله تعالی څخه غواړو چې د مجاهدینو په مالونو کې مو له بې ځایه تصرف څخه وساتي، معاف مو کړي او ګناهونه مو وبښي. یا الله له هېرې او خطا څخه مو هم وساتې![20]

---

[18]. متفق علیه

[19].وګوره: شرح مسلم، نووي ۱/ ۲۲۹. چاپ: دار الکتب العلمیة بیروت

[20]. وګوره: في الجهاد آداب واحکام، شهید عبد الله عزام، ص ٦٠

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دنیاکې د خیانت اغیزه :

په دنیاکې دخیانت پایله او اثر دادی چې کله په یو قوم کې دا کړنلاره پیداشي، نو الله تعالی د هغوی په زړونو کې رعب اچوي او خپله مرسته ورڅخه بندوي لکه څرنګه چې د حدیثو په یو روایت کې ذکر شوي عبد الله بن عباس رضي الله عنهما وايي: ((مَا ظَهَرَ الْغُلُولُ فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلَّا أُلْقِيَ فِي قُلُوبِهِمْ الرُّعْبُ، وَلَا فَشَا الزِّنَا فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلَّا كَثُرَ فِيهِمْ الْمَوْتُ، وَلَا نَقَصَ قَوْمٌ الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِلَّا قُطِعَ عَنْهُمْ الرِّزْقُ، وَلَا حَكَمَ قَوْمٌ بِغَيْرِ الْحَقِّ إِلَّا فَشَا فِيهِمْ الدَّمُ، وَلَا خَتَرَ قَوْمٌ بِالْعَهْدِ إِلَّا سَلَّطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ الْعَدُوّ)).[۲۱] په هیڅ یو قوم کی خیانت او درغلي نه ده څرګنده شوې مګر داچې د هغوي په زړونو کی به وېره واچول شي، په هیڅ یو ولس کی زنا نه ده خپره شوې مګر داچې د هغوي تر منځ به مرګ ډېر شي، یو قوم په پیمانه او تله کې کمی نه دی کړی مګر داچې له هغوی څخه به روزي قطعه شي او هیڅ یو قوم په ناحقه سره پریکړه نه ده کړې مګر داچې د هغوی ترمنځ به په خپلو کی وینه تویدنه خپره شي او هیڅ یو قوم تړون نه دی مات کړی مګر داچې الله تعالی به وربانديې دښمن مسلط کړي.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي ((**إن لم تغل أمتي لم يقم لهم عدو أبدا**)).[۲۲] - که چیرې زما امت په مال غنیمت کې خیانت ونه کړي، نو دښمن به د همیش لپاره د هغوی مخې ته ونه شي دریدلی. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: ((إنَّ رجالًا يَتَخوَّضونَ في مالِ اللهِ بغيرِ حقٍّ، فلَهُمُ النارُ يومَ القيامَةِ)).[۲۳] ځینې سړي د مسلمانانو په مالونو (بیت المال) کې په ناحقه سره تصرف او چلند کوي، نو پوهه دې شي چې په قیامت کی به د دوی لپاره اور وي.

۲۱-- موطأ إمام مالك:كتاب الجهاد، باب ماجاء في الغلول

۲۲. المعجم الاوسط للطبراني (وفي مجمع الزوائد رجاله ثقات).

۲۳. البخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حدیثو په یو روایت کې ذکر شوي:((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ» [٢٤] او د چا چې غوښه پر حرامو راغټه شي، نو د دوزخ زیات ور دی.

نو هغو وګړو چې د مسلمانانو عامه مالونه یې په خپلو جیبونو کې اچولي، په خپلو لګښتونو کې یې لګولي او یا د خپلو کورنیو او اولادونو دخوشحالولو او عیش کولو لپاره یې له ځانونو سره ساتلي دي، دا مخکې وعیدونه دې را په یاد کړې او د آخرت له مواخذې څخه دې وډار شي.

همداراز هغه خلک چې حرام مالونه یې خپلو اولادونو ته جمع کړي، لدې وېرې چې هغوی فقیران نه شي، پدې دې کلک باور ولري چې د بل چا دنیا ښه کولو لپاره خپل آخرت بربادول او ځان د عذاب مستحق ګرځول لوی حماقت دی. یو مسلمان باید پدې مورد کې د اسلام د پنځم عادل خلیفه عمر بن عبد العزیز-رحمه الله - دغه موقف را په یاد کړي چې کله د مرګ په مهال یو مشاور یې ورته وویل: خپلو زامنو – چې شمېر یې دولس ؤ- ته له بیت المال څخه د څه مال وصیت وکړه ؛ځکه چې دوی نیستمن دي، نو هغه په ځواب کې دا آیت ولوست: ((إِنَّ وَلِـِّۧيَ ٱللَّهُ ٱلَّذِي نَزَّلَ ٱلۡكِتَٰبَۖ وَهُوَ يَتَوَلَّى ٱلصَّٰلِحِينَ ۝١٩٦)).[٢٥] بیشکه زمادوست او ساتونکی الله دی، هغه ذات چې کتاب یې نازل کړی او د نیکانو ساتنه کوي او د هغوی مددګار او کارجوړونکی دی)). بیایې وویل : زما زامن له دوو حالاتو خالي نه دي ، که چېرې نیکان وي، نو الله تعالی د نیکانو ښه ساتنه کوي او که بدان وي، نو زه نه غواړم چې په بدکارۍ او نافرمانۍ کې له هغوی

٢٤. المعجم الاوسط للطبراني
٢٥- الأعراف١٩٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره مرسته وکړم.[۲۶]

۷- اوسنی يرغل:

بايد وويل شي چې د لومړي يرغل (روسي ښکيلاک) په څير دا او اوسنۍ يرغل هم زموږ د هېواد د بې وزلۍ، بربادۍ لامل وګرځيد.

د روسي لښکرو لس کلن يرغل په ميليونونو افغانان شهيدان کړل او هيواد يې په بشپړه کنډواله بدل کړ او يو تعليمي نسل چې روسانو او کمونستانو په بشپړه توګه په شهادت ورسولو هېواد له يوه ستر بحران سره مخ کړ او مونږ د هېواد زياتره وتلی او د کار خلک له کمونيزم او روسی يرغل سره د مقابلې په ترخ کښې له لاسه ورکړل د جدي د همدی نادودو او ناخوالو په پايله کښې امريکايي يرغل ته لاره جوړه شوه او امريکايانو د روسانو تر وتلو مخکې دلته خپل لاسونه راغځولي ؤ،

د روسي يرغلګرو پوځونو خونړۍ جګړې دوهم پړاو امريکايي يرغلګرو ته ورپه غاړه شو هغوی د افغانستان د ورانولو لپاره تر شلو کلونو پورې پر افغانستان بمونه وورل په لکونو افغانان ووژل شول، خو لا هم د هغو ماتې بهير تغير ونه خوړلو کوم چې روسان ورسره مخ شول، تر شلو کلونو وروسته اوس امريکايي يرغلګر د خپلې ماتې په اړه هلته دلته څرګندونې لري.[۲۷]

۲۶- وګوره: البداية والنهاية،ابن کثير ۲۲۵/۹ (المکتبة الشاملة).

[۲۷]. وګوره: د جدي شپېرمه د ميزان د پنځلسمي په سيوري کې! | اصلاح انلاين

https://www.eslahonline.net/۲۰۱۹/۱۲/۲۹/jadi-and-mizan/

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸– په حکومت کې درغلۍ او فساد:

ایا د امریکا او ناټو په راتګ سره زموږ د هېواد اقتصادي وضعیت ښه شو؟

ځواب دادی چې د امریکا او د ناټو په راتګ سره زموږ د هېواد اقتصادي حالت که له یوه پلوه په نسبي شکل د هغوی د یرغل په لومړۍ موده کې یو څه ښه شو، نو له بله پلوه بیا له بدو بدتر وګرځید؛ دا ځکه چې هغو دلته د جنګ لپاره راغلل او زموږ هېواد یې د جنګ او یرغل له لارې ونیوه او دا طبیعي خبره ده چې په کوم ځای کې جنګ او جګړې وشي، هغه ځای د ځاني تلفاتو ترڅنګ مالي او اقتصادي تلفات هم لري.

او که وویل شي چې د دې نوي استعمار په راتللو سره خو دې هېواد ته بې شمېره مرستې ورکړل شوې، نو ایا دې مرستو د هېواد اقتصادي وضعیت ښه نه کړ کړ او ایا کوم مثبت بدلون یې په رامنځ ته نکړ؟

ځواب یې دادی چې هغه مرستې لومړی په همدې جنګي لګښتونو کې حساب شوې او کومو بهرنیانو چې دلته مرستې راوړې هغوی ورڅخه زیاته برخه په یو نامه او بل نامه واخیسته.

دویم داچې دا مرستې د داسې یو نظام په واک کې ورکړل شوې چې له سر نه تر پښنو پورې په درغلۍ، فساد او خیانت کې ډوب ؤ.

راځئ چې دغه واقعیت او حققیت په اړونده راپورونو کې وګورو:

هېواد ته راغلې مرستې او لګښت یې:

په ۱۳۹۳ لمریز کال، د زمري میاشت په ۹ نېټه [۲۸] د افغانستان د بیا رغونې په برخه کې د امریکا ځانګړې څېړونکې ادارې (SIGAR) لخوا په خپور شوي راپور کې راغلي ؤ: افغانستان ته یوازې د امریکا د متحده ایالاتو لخوا له

---

[۲۸]. د ۲۰۱۴ زېږدیز کال د جولای په ۳۰ مه نېټه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱۰۴) ملیارده ډالرو نه زیاتې مرستې ورکړ شوي، او لدې سربېره نورو هېوادونو هم ورسره مرستې کړي. چې دا مرسته د پیسو د تورم (انفلاسیون) په پام کې نیونې سره له هغو مرستو زیاتې دي چې د دویمې نړیوالې جګړې وروسته د مارشال پلان د پلي کولو لپاره په اروپا کې مصرف شوي.[29]

ځیرونکي وایي: افغانستان ډېر فرصتونه له لاسه ورکړل او دا فرصتونه د غوره مدیریت د نشتون له امله. که چیرې دا مرستې په سمه توګه کارول شوې وای، نو افغانستان به کم تر کمه د سیمې د هېوادونو سره د پرتله کېدو وړ ؤ، هم د بیارغونې له پلوه او هم د اقتصاد له پلوه.

د افغانستان د بیا رغونې د لګښتونو په خلاف د اروپا مارشال پلان دامنیتي ځواکونو (پر پوځ او پولیسو باندې) متمرکزه نه و، خو له افغانستان سره د ۱۰۴) ملیارد ډالره مرستو له جملې (۶۲) ملیارده ډالره د پوځ او پولیسو په جوړېښت کې مصرف، او (۶، ۷) ملیارده ډالره د مخدره توکو سره د جګړې په برخه کې لګول شوي چې د سیګار په وینا له دې سره هم په افغانستان کې د مخدره توکو سره د جګړې تګلاره په جدي توګه پوښتنې راپارونکې ده.

په دې لړ کې د افغانستان د حکومت مدیریت ځو ځو ځلې تر نیوکو لاندې راغلی، او له همدې سره سره د حساب ورکوونې په برخه کې د روښتیا نشتون د مرستو په ناسمه توګه د لګېدو یو بل لامل ښودل شوی ؤ.[30]

په کال ۱۳۹۵ لمریز کې افغانستان ته د راغلو مرستو اندازه ۱۱۷ ملیارده ډالره ښودل شوې وه، پدغه کال کې د سیګار مشر (جان سوپکو) ویلي ؤ چې دا د امریکا نوې ادارې ته (د ټرمپ په مشرۍ) ښه فرصت دی چې په افغانستان

[29]. وګوره:... July ۳۰, ۲۰۱٤ Quarterly Report to Congress - Special

[30]. بي بي سي پښتو (۱۰/۵/ ۱۳۹۳، لمریز) او طلوع نیوز خبر ویب سایت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې له ۲۰۰۲ څخه تر اوسه پورې ۱۱۷ میلیارد ډالره لګولې پیسې وارزوي.

خو د اقتصاد کارپوهانو په اند: اداري فساد، د انجوګانو له لارې د پیسو لګول او په دولتي بنسټونو کې د لازمې وړتیا نشتون؛ ددې لامل شوی چې دا مرستې په سمه توګه و نه لګول شي. څېړونکي وايي چې په تیرو څو کلونو کې دولت نه دی توانیدلی چې د بودیجې کسر - چې په بهرنیو مرستو ولاړ و- کم کړي، په تیرو څو کلونو کې ډېر فرصتونه رامنځته شوي و څو دغه مرستې د هېواد په بیارغونې او زیربناوو کې مصرف شوی وای، خو داسې و نشو.[31]

په حکومتي بودیجو کې د لاس وهنو له امله زموږ هېواد دملل متحد سازمان د ۲۰۱۳ م کلن راپور پر بنسټ د نړۍ په کچه د کوریای شمالي او صومال ترڅنګ په فاسدترین دولتونو کې وشمېرل شو.

او په کال ۱۳۹۵ لمریز کې افغانستان او نایجریا ډېر فاسد هېوادونه ګرځول شوي ؤ، چې بیا د هېواد جمهور رئیس (اشرف غني) په لندن کې د فساد په وړاندې نړیواله سرمشریزه کې د ګډون پر مهال وویل چې افغانستان د فساد ورکولو په برخه کې هڅو ته ژمن دی، خو په تړاو د نړیوالې ټولنې همکارۍ ته اړتیا لري. او په همدغه کال کې دافغانستان پر بیا رغونه د څار امریکایي اداره(سیګار) ویلي ؤ چې په دغه هېواد کې د اداري فساد د پراختیا یو مهم لامل د امریکا بې غوري او د سم څار نشتوالی و.

نوموړې ادارې په خپل یو نوي رپوټ کې ویلي ؤ: امریکا افغانستان ته په تېره یوه نیمه لسیزه کې لسګونه میلیارده ډالر استولي خو دا پیسې په داسې ډول لګول شوي چې د اداري فساد له لارې د تاوتریخوالي د زیاتولو لامل شوي دي. راپور وايي: متحده ایالتونو له نومبدو څواکمنو کسانو سره د

[31]. تلویزون یک (خبر روز دوشنبه ۱۵/ ۳/ ۱۳۹۶ ه ش، (۵/ ۶/ ۲۰۱۷م)..

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملګرتيا او هغوی ته د قراردادونو د ورکړې له امله هغوی هم هغسې معاف پاتې او فساد ته لار اواره شوې.

افغان ولسمشر اشرف غني هم په دې باور دی چې مختلف لاملونه په افغانستان کې د اداري فساد زياتېدلو او پراخېدو ته لار برابره کړې چې يو هم په لوېديځو هېوادونو کې د نشه يي توکو ناقانونه غوښتنه ده.

د امريکايي قراردادونو د کمزوري څار له امله سيګار په خپل راپور کې اشاره کوي چې د امريکا د متحده ايالتونو د تګلارو يوه برخه د افغان چارواکو په مفسدولو لګيا وه او بله يې په دې چې څرنګه وکړی شي د فساد رېښې وباسي. دې راپور په ښکاره هغه مسئلې راسپړلې چې له کلونو راهيسې افغانانو ترې سر ټکوي او رسنۍ يې وخت نا وخته راسپړي.

په ياد شوي راپور کې دا هم ويل شوي ؤ: د افغانستان اوسنۍ ستونزې چې فساد، بې ثباتي، د وسله والو او قدرت کې ښکېلو ډلو ناقانونه کړنې دي، دا ټول له يوه بل سره داسې تړلي چې له منځه وړل يې ټول نظام ګواښولی شي.[٣٢]

د امريکايې سرچينو د يوه راپور له مخې (د جدي ٢٧مه، کال ١٣٩٧ لمريز (١٧/ ١/ ٢٠١٩م پورې د افغانستان د بيا رغونې په خاطر د امريکا متحده آيالتونو ١٣٢ ملياړده ډالر ورکړي دي.[٣٣] دا مبلغ چې دعوه يې کيږي غير نظامي برخو لپاره ورکړ شوی دی، او د (الجزيرة) خبر له مخې د افغان دولت دنظامي برخې

---

[٣٢]. بي بي سي پشتو، نېټه: ٢٥/ ٦/ ١٣٩٥ لمريز

[٣٣]. وګوره: Prepared Remarks of John F. Sopko Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction،٢٠٠١- "Lessons from Afghanistan's Reconstruction: ٢٠١٩" United States Naval Academy، Annapolis, Maryland January ١٧, ٢٠١٩

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره متحده ایالاتو له (۲۰۰۱م) څخه تر (۲۰۱۹م) پورې (۹۷۵) ملیارده ډالر تخصیص او مصرف کړې دي.[٣٤]

په لنډه توګه ویلای شو چې اوسني حکومت ته د امریکا متحده آیالاتو او نورو هېوادونو لخوا د افغانستان د دولت د نظامي اړخ په شمول د بېلابېلو برخو او د ټولنې د عام شموله اړتیاو لپاره کومې پیسې ورکړ شوي دي هغه د تریلونو په اندازه سره وې، لیکن د هغې ۳۰٪ اثر او نتیجه هم ونه لیدل شوه.او نه د عام ملت په درد باندې دغسې مرستې دواء شوې..

د فساد اندیښنې او ښکاره بیلګې:

د موجوده (اسلامي جمهوري) حکومت له پیل څخه تر دې وخته په دولت کې د فساد او درغلیو لپاره ډېرې ښکاره بیلګې شته دی چې د هغې له جملې څخه یې تازه دم[٣٥] د کورونا په بودیجه کې لاس وهنې او د تداوئ اړونده ماشین آلاتو غلا کول او پلورل دي:

د راپورنو له مخې په بېلابېلو ولایتونو کې د کورونا د ناروغانو لپاره په ورته چمتوالي بېلابېل لګښتونه راغلي دي. دغه لګوښتونه په یوه بستر باندې د ۳۵۰ زرو او ۱۴۲ زرو افغانیو ترمنځ دي. خلک شکایت کوي چې د یوې اونۍ په تېرېدو سره یې د کورونا د ټېسټ پایلې نه دي راوتلې. د مشرانو جرګې د شکایتونو کمېسیون هم په ولایتونو کې د کورونا بودجې په لګښت نیوکه کوي او وايي چې د یادو پیسو په مصرف کې فساد کیږي.

د شکایتونو اورېدو کمېسیون هم په ولایتونو کې له کورونا سره د

---

٣٤. وګوره: الجزیرة، تمویل حروب أمیرکا بالخارج.. أرقام فلکیة ونتائج غیر محسومة، ٤/١٢/٢٠١٨

٣٥. دتیر کال ۱۳۸۹ل، په وروستیو او د روان ۱۳۹۹ل کال په لومړیو کې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مبارزې بودجې د لګښت په اړه اندېښنې لري او وايي چې په ولايتونو کې د يادو پيسو په لګولو کې پراخ فساد موجود دی. د دغه کمېسيون مشر وايي، په ولايتونو کې له کورونا سره د مبارزې په موخه چې کومه بودجه لګول کيږي پر هغه څارنه کمزورې ده او فساد پکې موجود دی، په هغه پيسو کې چې د حکومت له خوا ولايتونو ته ورکړل شوې، په هغه کې پراخ فساد دی او په ښه توګه څارنه ترې نه کيږي، ورته اسناد او ليستونه له نورو ولايتونو هم خپريږي چې ځينې جنسونه په ډېرو لوړو بيو اخيستل شوي دي.

په همدې حال کې د ولسي جرګې يو شمير غړي هم په ولايتونو کې د کورونا بودجې د لګښت په اړه اندېښنې لري او وايي، چې په ولايتونو کې د کورونا سره د مبارزې په بودجه کې فساد کيږي. د دغه جرګې يو غړی وايي: له افغانستان سره شاوخوا يو ميليارد ډالر نقدي مرستې وشوي خو اوس حکومت له نړيوالو پور هم اخلي، نو په دغو پيسو کې فساد کيږي او په وينا يې، د کابل ښاروالي له ماليې وزارت څخه دوه ميليوونه ډالر اخلي او په بدل کې يې ۲۵ زره کورنيو ته د ورځې لس ډوډۍ ورکوي چې په خبره يې يوه ډوډۍ په نوي افغانۍ تماميږي،څه کم يو ميليارد ډالر له افغانستان سره نقدي مرسته وشوه او حکومت د بودجې تعديل هم غوښتی او اوس له نړيوالو پور هم اخلي، نو دا پيسې چيرته ځي ..[36]

په هېواد کې د کورنايي حالاتو په بهير کې پاکستان ته د ۳۲ وينټيلاټورونو قاچاق کيدل د حکومت لپاره يو ستره د رسوايې قضيه او دولت کې د فساد شتون لپاره يوه زياته روښانه بيلګ ده. د چنګاښ په دويمه نيټه (۱۳۹۹المريز) د پژواک موندنې ښيي، په داسې حال چې هېواد کې د کرونا

[36] وګوره: کورونا ویروس ته په ځانګړې شوې بودجه کې د فساد په اړه اندېښنې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناروغان د اکسیجن د کمښت له امله مري، خو له افغانستان سره د کرونا ویروس مقابلې لپاره د مصنوعي تنفس له مرسته شویو الو ۳۲ پاکستان ته قاچاق شوي او روغتیا وزارت یې پلټنه کوي.

یو افغان سوداګر هڅه کوي چې دغه د مصنوعي تنفس مرسته شوې الې چې د بېلابېلو سرچینو د معلوماتو له مخې یې په منځنۍ کچه ټولیز ارزښت نږدې شپږ سوه زره امریکایي ډالره دی، پېښور کې بېرته له «قاچاق کوونکو» وپېري او د افغانستان حکومت ته یې وسپاري.

پژواک هغه غږونه او انځورونه ترلاسه کړي چې ښیي له عامې روغتیا وزارت څخه ۳۲ د مصنوعي تنفس الې پېښور ته قاچاق شوي، دا معامله د وتس آپ له لارې مخ ته تللې او قاچاق کوونکي له یو بل سره د دغو الو د قیمت او ځای په اړه معلومات تبادله کوي. دغه غږونه ښیي چې یو تن وايي: ۳۲ دانې وینټلاټورې شته، ایس۱۱۰۰ماډل؛ خو ګوره دا شی د افغانستان له روغتیا وزارت څخه په صفا الفاظو کې دا چې را پټ شوي دي." دغه کس خپل مخاطب ته په دې خبرو کې وايي:" چا چې دا را لیږدولي هغه په دې ټینګار لري چې د روغتیا وزارت هېڅوک باید په دې پوه نه شي او دا ماډل وینټلاټورونه له ۱۸زرو تر ۲۵ زرو ډالرو پورې بیې لري، نووګوره که دا یې لګېږي نو بیا به ورسره خبره جوړه کړو."[۳۷]

په هېواد کې له نړیوال پیسو صندوق (International Monetary Fund) څخه د(۲۲۰ میلیونه ډالر) پور اخستنې قضیه چې مطرح شوې او د هېواد زیاتره سیاسیون او عام ولس یې مخالفت کوي- الله تعالی دې نه کړي – که دا کار وشي، نو ولس او هېواد ته به یې له ګټې څخه تاوان خورا زیات ، بلکې درغلۍ کوونکي عناصر به ورڅخه ګټه واخلي..

---

[۳۷]. وګوره: dlvr.it/rzhdr

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ځینو اقتصاد پوهانو د نظر او شننې له مخې:اوسني سیاسي او اقتصادي وضعیت ته په کتو یاد قرض له آی ایم ایف څخه اخیستل د ملت سره ظلم او جفا ده، د لاندې عواملو په اساس:ا- د نا امنۍ له وجهې ۲- سیاسي ثبات نشتون.۳- په دولت کې د فساد شتون.

۴- عموما دغه رنګه قرضونه (که څه هم سودي نه دي) باید په عایداتي منابعو کې په مصرف ورسیږي څو بیرته مصرف کړل شوی رقم پوره او تادیه کړلی شي. ولې متاسفانه مونږ لا تر اوسه د دې جوګه شوي نه یو چې داسې سرمایه ګزاري ولرو کوم چې وکولی شو بیرته ترې یاد مبلغ ترلاسه کړو.

د ۱۳۹۸ هـ ش کال د مالیې وزارت د راپور په اساس افغانستان د ۸.۲۶۵ میلیارده افغانیو په اندازه له مختلفو جهتونو قرضدار دی، په کوم کې چې International Monetary Fund) IMF)، Asian Development Bank (ADB)، Organization of the Petroleum Exporting Countries (OPEC)، Islamic Development Bank (IDB) او نورو نړیوالو ادارو قرضونه هم شامل دي او په ځینو یې د سود په ورکړې مجبور او مکلف یو.

دولت په ۱۳۹۸ م کال کې ۱.۱ میلیارده افغانیو په اندازه د قرض قسطونه تادیه کړي او ۹.۴۲ میلیونو په اندازه یې سودیا هم ربحه تادیه کړې. که چیرته دې ارقامو ته وکتل شي نو پوه به شو چې واقعا هم له آی ایم ایف د پور اخیستلو زیان نسبت ګټې ته زیات دی. له آي ایم ایف څخه پور اخیستل مونږ ته هغه وخت په ګټه و چې سیاسي ثبات، امنیت، عدالت، شفافیت او د سرمایه ګذارۍ چانسونه مو له ځآنه سره لرل.متاسفانه که پدې وضعیت کې پور واخیستل شي نو د یو څو مشخصو کړیو تر منځ به

(c) ketabton.com: The Digital Library

وویشل شي او هیڅ کومه بله نتیجه به پرې مرتبه نشي او دابه د راتلونکي نسل سره ستره جفا وي.[۳۸]

همدا اوس د تازه راپورونو له مخې په افغانستان کې د فساد ضد سفیرانو ډلې د هغه څه په اړه اندېښنه ښودلې چې دوی یې د فساد ضد هڅو پیکه کیدل بولي. دغې ډلې له حکومت غوښتي چې د فساد ضد هڅې د سمونونو د اجنډا سر ته راولي. دا اندېښنې د یوناما له کلني راپور وروسته څرګندې شوې چې پکې په افغانستان کې د فساد ضد اوږدمهالو تګلارو پلي کېدو او د د دغه هدف لپاره د بنسټونو په رغېدو کې په بیا بیا څنډ اندېښنه ښودل شوې.

د یوناما راپور او د سفیرانو ډلې دواړو د فساد پر ضد د مبارزې د پڅوالي پایلې د سولې را روان بهیر او په جینوا کې له افغانستان سره د مرستو را روان کنفرانس ته زیان اړوونکې بللې. دغې ډلې په افغانستان کې د پراخ فساد له منځه وړل او د سولې او پرمختګ لپاره مهم بللی او ویلي یې دي چې د سولې را روانې خبرې له ټولو لورو غوارې چې پر یوه او بل د پړې اچولو پر ځای د روڼتیا ، حساب ورکولو او د قانون واکمنۍ لپاره بنسټیزو ګامونو ته ژمن پاتې شي.

د برېتانیا او اروپایي ټولنې په پراویزه مشرۍ د یوناما ،ډنمارک، جرمني،جاپان،امریکا ،استرالیا ،کاناډا ،ایټالیا ، ناروې، نړیوال بانک، ناټو ملکي استازولۍ،برېتانیا او اروپایي ټولنې د استازولیو د مشرانو ګډ فساد ضد ګروپ په افغانستان کې له فساد سره د مبارزې د هڅو پڅوالی د سولې د روانو هڅو لپاره زیان اړوونکی بللی.

---

[۳۸]. وګوره: له IMF څخه پور اخیستل په ګټه دی او که په تاوان؟ | اصلاح انلاین

(c) ketabton.com: The Digital Library

تېره مياشت په افغانستان کې د ملګرو ملتونو د استازۍ دفتر يا يوناما په خپل تازه راپور کې ويلي له فساد سره د مبارزې لپاره د اوږدمهالو او بنسټيزو جوړښتونو رامنځته کېدل بيا بيا ځنډېدلي او په تېره بيا د فساد د لويو مواردو په برخه کې د مؤثرو څېړنو او څارنو په نشتون يې اندېښنه ښودلې وه.[۳۹]

په هېواد کې د بې وزلۍ کچه:

الف– لومړي ۱۶ کلونه:

د افغانستان د اقتصاد وزارت او نړيوال بانک د څېړنو له مخې په هېواد کې له ۲۰۰۱ کال څخه تر ۲۰۱۶ز يږديز پورې[۴۰] د خلکو بې وزلي او اقتصادي وضعيت پدې توګه ښودل شوی دی:

لومړی: په افغانستان کې اوسمهال د ټول نفوس ۳۶ سلنه خلک د بې‌وزلۍ له کرښې ټيټ ژوند تېروي او په خپله د افغان ولسمشر اشرف غنی په وينا: هره شپه د هېواد ۱۵ سلنه وګړی وږی ويده کېږی.

له ۲۰۰۱ز وروسته په افغانستان کې تر يو څو کلونو پورې امنيت ټينګ شو، د بهرنيانو مرستې زياتې شوې او له همدې کبله په يو شمېر ټولنيزو او اقتصادی سکتورونو او برخو کې پرمختګونه وليدل شول؛ خو بيا هم د نړيوال بانک د ارقامو له مخې، په نړۍ کې د فقر د کچې په پرتله، په افغانستان کې د فقر کچه تقريباً ثابته پاتې ده او تر اوسه پورې د فقر کچه کمه شوې نه ده .له ۲۰۰۱ ز کال وروسته، په هېواد کې د آزاد بازار او

---

[۳۹]. وګوره: د' فساد ضد سفيران 'افغانستان کې فساد ضد مبارزه پخه بولي...
https://www.bbc.com/pashto/afghanistan-۵۳۳۵۹۰۷۶

[۴۰].وګوره: د ستراتيژيکو او سيمه ييزو څېړنو مرکز (۱۶- ۲۳ ثور کال ۱۳۹۶ لمريز

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرمایه داری نظام یوه نیمګړتیا دا هم وه چې شتمنی یې د محدودو کسانو په ولکه کې ورکړه.

دویم: په ۲۰۰۷ز او ۲۰۰۸ز کلونو کې د افغانستان د ټول نفوس ۳.۳۶ سلنه خلک د غربت له کرښې لاندې وو. که څه هم په ۲۰۱۱ز او ۲۰۱۲زکال کې د غربت سلنه تر یوه بریده کمه شوه، خو په ټوله کې بیا هم تر ډېره ثابته بلل کېدای شی. په ۲۰۱۱ز کې دا کچه ۸.۳۵ سلنه شوه او معنا یې دا وه چې د افغانستان ۹ میلیونه وګړي بې وزله وو (له هرو ۸ کسانو څخه ۳ تنو یې په غربت کې ژوند تېراوه.

دریيم: د افغانستان ډېری نفوس په لرې پرتو سیمو کې مېشت دي او د فقر کچه هم په همدغو لرې پرتو او کلیوالو سیمو کې تر ټولو زیاته ده.د نړیوال بانک او د افغانستان د اقتصاد وزارت د ګډې څېړنې او سروې له مخې په دغو لرې پرتو سیمو کې له هرو پنځو تنو څخه څلور تنه د فقر ژوند تېروی. د دې ترڅنګ د کوچیانو له نیم څخه زیات (۸.۵۱ سلنه) هم د غربت له کچې ټیټ ژوند تېروي.

څلورم: د فقر کچه تر ټولو زیاته په شمال ختیزو، مرکزي لوېدیزو، ختیزو او سوېلی ولایتونو کې ده او تر ټولو کمه بیا مرکزي او سوېل لویدیزو ولایتونو کې ده. سره له دې چې په مجموعی ډول په ټولو زونونو کې له شمال ختیزې حوزې پرته، د ۲۰۰۷ز په پرتله په ۲۰۱۱ز کې د غربت کچه ټیټه شوه

پنځم: په (۲۰۰۷ز-۲۰۱۲ز کلونو کې د افغانستان په بېلابېلو حوزو کې د فقر کچه، چې د حوزو ویش یې په دا ډول دی :سوېل لوېدیځ :نیمروز، هلمند، کندهار، زابل، ارزګان. مرکز: کابل، کاپیسا، پروان، وردګ، لوګر، پنجشیر.

لوېدیځ :بادغیس، هرات، فراه؛ شمال :سمنګان، بلخ، جوزجان، سرپل، فریاب؛ سوېل :غزنی، پکتیکا، پکتیا، خوست. ختیځ :ننګرهار، کنړ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

لغمان، نورستان؛ مرکزی لوېديز :غور، باميان، دايکونډی؛ شمال ختيز :بدخشان، تخار، بغلان، کندز.

د ولايتونو په کچه تر ټولو زياته بېوزلي په کابل کې ده او دغه شمېره له يو ميليون څخه زياته ده، ورپسې په نورو ولايتونو کې.

د غربت دغه کچه په لاندې جدول کې کتلی شئ.

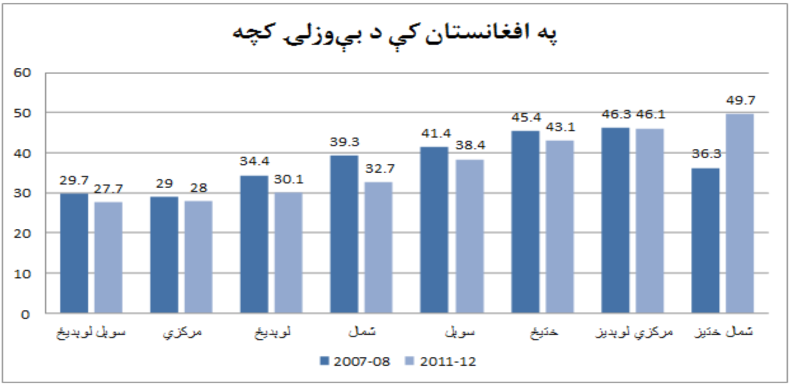

شپېړم: په کال ۲۰۱۱ز کې افغانستان اقتصاد وزارت او د نړيوال بانک د ګډې څېړنې او سروې له مخې د افغانستان په ځينو ولايتونو کې د غربت کچه په لاندې جدول کې ښودل شوې ده:

ولايت	د بېوزله کسانو شمېره	د افغانستان په کچه سلنه	د ولايت په کچه سلنه
کابل	1033730	11.37	24.4
ننګرهار	663455	7.3	38.2
هرات	660397	7.26	35.3
تخار	610028	6.71	65.4
بدخشان	588060	6.47	62.7
غزني	582792	6.41	45.8
کندز	398554	4.38	40.2
غور	378068	4.16	53.0
لغمان	310730	3.42	63.8
سرپل	308048	3.39	59.1

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم: په افغانستان کې د فقر راتلونکې وضعیت: په افغانستان کې له ۱۵ کلونو څخه د کم عمر لرونکو ماشومانو ۵۳ سلنه هم په فقر کې شپې ورځې تېروي، چې د خورا بد وضعیت ښودنه کوي. که افغان حکومت دوی ته د زده‌کړو او له ځوانۍ وروسته د کار زمینې برابرې کړي، نو په هېواد کې به د غربت کچه ډېره راښکته شي؛ ځکه د هغو غریبو کورنیو ماشومانو چې عمرونه یې له ۱۵ کلونو پورته وي، ۶.۷۵ سلنه یې بې‌سواده دي. او د هغو غریبو کورنیو اولادونو چې عمرونه یې له ۱۵ کلونو څخه پورته وي، یوازې ۱.۷ سلنه یې ابتدایي ښوونځي بشپړ کړي دي. همدارنګه په بې‌وزله او غریب پاړکي کې د بې‌کارۍ شرحه هم ۴.۸ سلنه او د نسبي بې‌کارۍ شرحه ۱.۴۱ سلنه ده.

په بل اړخ کې له هرو ۱۰۰۰ نویو زیږېدلو ماشومانو څخه ۶۶ یې له زیږېدو لږه موده وروسته مړه کېږي او د کرنې او مالدارۍ وزارت په اند ۴۰ سلنه افغانان غذایي مصؤنیت نه لري. له همدې کبله د فقر کچه د اقتصادي پرمختګ، د زده‌کړو له زیاتېدو، د بې‌کارۍ له کمېدو او زراعت سکتور ته په ځانګړې پاملرنې سره کمېدلای شي.

ب– ۱۳۹۷ لمریز کال:

په کال (۱۳۹۷ لمریز) د غوائي په میاشت کې د یو خبر له مخې ولسمشر غني د بې وزله هېوادوالو د شمېر زیاتوالی د شرم وړ وباله. ده وویل چې هېواد کې د بې‌وزلۍ کچې زیاتوالی لامل شوی چې ټیکاو رامنځته نه شي. دې وړاندې ویلي و: «کله چې بې‌وزلي له پنځوس سلنې زیاته شي، ټولنه به څنګه ټیکاو ته ورسیږي؟ فقر د ټیکاو دښمن دی».

دا په داسې حال کې چې د غویي میاشت په۱۶ مه نیټه د احصایي ادارې افغانستان کې د بې‌وزلۍ کچې په اړه د خپلې څېړنې پایلې اعلان کړې.

د دې څېړنې له مخې تیر کال (۱۳۹۶ل) د افغانستان ۵۴ سلنه وګړي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

بې وزلۍ تر کرښې لاندې ژوند کاوه.

د څېړنې له مخې هغه کسان چې د ورځې له سلو افغانیو لږ عاید ولري ژوند یې د بې وزلۍ له کرښې لاندې دی. دې بنسټ دا څېړنې دوه کاله مخکې کړې او ښايي د هغو کسانو شمېر زیات شي چې د بې وزلۍ له کرښې لاندې ژوند کوي.که څه هم ولسمشر په دې وروستیو کې ویلي وو چې ۳ میلیونه هېوادوالو ته به کار پیدا کوي، خو بیا هم د بې وزله کسانو تازه راوتلې شمېرې یې د شرم وړ بللې وي.له دې سره ځینې بې وزله کورنۍ وايي د ملي یووالي حکومت له رامنځته کېدو وروسته یې اقتصادي حالت خراب شوی.[41]

ج– ۱۳۹۸ لمریز کال:

د چنګاښ په ۳۰مه، کال ۱۳۹۸ لمریز (۲۰۱۹ /۷/۲۱) د نړیوال بانک لخوا د افغانستان پر اقتصادی حالت نوی خپور شوی راپور ښيي چې د افغانستان اقتصاد په ۲۰۱۸ ز کال کې په اقتصادي پالیسیو کې پر اصلاحاتو سربېره، نږدې دوه سلنه وده لرله، چې له دې سره به بېوزلي لاپسې زیاته شي او د ژوند شرایط به نور هم ستونزمن شي. دغه شپږمیاشتنی راپور چې نن خپور شو د افغانستان پر اقتصادي ودې د جګړې، وچکالۍ او ناڅرګند سیاسي وضعیت ګډې اغېزې، چې له کبله یې افغانستان په سویلي اسیا کې تر هر بل هېواد لږه اقتصادي وده موندلې، په ډاګه کوي.

په افغانستان کې د نړیوال بانک رییس هینري کرالی وايي:" افغانستان د وچکالۍ سربیره ډېربدونکې ناامنۍ، ټاکنو پورې تړلې مبهم سیاسي وضعیت او په امنیتي مرستو کې احتمالي کموالي جدي ننګونې سره مخ

[41]. طلوع نیوز ، ۱۸ غوايي، کال ۱۳۹۷ لمریز

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی. له دغو جتکو هره یوه د ودې پر وړاندې قوي خنډونه جوړوي، او افغانستان له دې ټولو جټکو سره په یو وار مخ دی". دغه راپور وايي چې په افغانستان کې لا اقتصادي مدیریت پیاوړی دی. د دولت پالیسیو په انفلاسیون کمولو، عوایدو راټولولو او خورا کم بودیجوي کسر په ساتنه کې مرسته کړې.

د نړې وال بانک د کال (۱۳۹۸لمریز) راپور له مخې د افغانستان اقتصاد د ۲۰۱۸ م کال په لومړیو شپږو میاشتو کې، نږدې دوه سلنه وده لرله. دغه شپږ میاشتنی راپور چې د چنګابښ میاشتې په ۳۰ مه نېټه باندې خپور شوی، د افغانستان پر اقتصادي ودې د جګړې، وچکالۍ او ناڅرګند سیاسي وضعیت ګډې اغېزې، هغه عوامل په کې ګوته شوي دي چې له کبله یې افغانستان په سویلي اسیا کې تر هر بل هېواد لږه اقتصادي وده کړې. د دې عواملو سر بېره د ټاکنو مبهم وضعیت، سیاسي بې‌ثباتي، اداري فساد، بیکاري، له هېواد نه د شخصي پانګې تېښته او په امنیتي مرستو کې احتمالي کموالی هغه څه دي چې د اقتصاد وده یې دې حالت ته رسولې ده.

اوسمهال افغانستان نه یوازې دا چې له امنیتي او سیاسي بې‌ثباتۍ سره مخ دی، بلکې له یوه بد اقتصادي وضعیت سره هم مخ دی. اقتصادي وده کمه ده، بې‌کاري ورځ تر بلې زیاتېږي، مالي بحران روان دی، شخصي پانګونه له نشت سره برابره ده او افغانۍ هم ورځ تر بلې خپل ارزښت بایلي.

که چېرې په تېره یوه میاشت کې د افغانۍ د ارزښت ټیټېدو ته ځېر شو، نو په تېرو ۱۸ کلونو کې لومړی ځل دی، چې افغانۍ د ډالر په مقابل کې په دومره لویه کچه خپل ارزښت بایلي...په اوږده مهال کې ډېرې چټکې ودې ته اړتیا ده چې د بېوزلۍ په اوسنۍ لوړه کچه کې د پام وړ ټیټوالی راولي. د دې راپور له مخې، د ډېرې چټکې ودې امکانات شتون لري، خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

رامنځته کېدل یې ځانګړو شرایطو ته اړتیا لري.

ښاغلي کرالی وویل: "دولت باید ډېر کار وکړي چې د سوداګرۍ چاپېریال ښه کړي، د ټاکنو پروسه پرته له خنډه پلې کړي او په راروانو سختو میاشتو کې د اداري فساد او کمو شویو مالي منابعو د خراب مدیریت مخنیوی وکړي. نړیواله ټولنه هم د خصوصي سکتور او ودې د تقویې په برخه کې یو حیاتي نقش لوبولای شي، هغه داسې چې د امنیت او پراختیایي چارو لپاره خپلو مرستو ته دوام ورکړي او یقیني کړي چې دا مرستې د دولت له پلانونو سره ډېرې همغږې او تړلې دي".

دغه راپور څرګندوي چې له طالبانو سره هر راز سیاسي جوړجاړی به مهمې اقتصادي ګټې ولري ځکه چې له دې سره به د باور فضا رامنځته شي او په بهر کې مېشت افغانان به وهڅوي چې له خپلو پانګو او تخصصي مهارتونو سره افغانستان ته راستانه شي. د دې ګټو ترلاسی په امنیتي حالاتو کې له پایدار او ژور ښه والي وروسته رامنځته کېدای شي.

ښاغلي کرالی زیاته کړه: "که هر څه پېښ شي، چټکه وده به یوازې هغه وخت شونې وي چې امنیت ښه شي او دولت د خصوصي سکتور ودې ته ژمن وي، داسې چې د پانګوالو حقونو ته درناوی ولري او د افغانستان هغه لاسته راوړنې، چې په تېرو شاوخوا دوو لسیزو کې یې د پیاوړو او بې پرې دولتي بنسټونو د رامنځته کېدو لپاره کړي، وساتي.[۴۲]

د– ۱۳۹۹ لمریز کال:

د تیر کال (۱۳۹۸) په وروستیو او د سږ کال (۱۳۹۹المریز) په لومړیو کې زموږ هېواد د نړۍ د ځینې نورو هېوادونو په څیر د کورونا (کوید ۱۹) وبائي

[۴۲]. نړیوال بانک: د افغانستان اقتصادی وده له جدی ننګونو سره مخ ده د مطبوعاتي خپرونې شمېره۲۰۱۹/SAR/:: ۲۰۱۹/۰۷/۲۱ › https://www.worldbank.org › press-release

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناروغۍ تر پوښښ لاندې راتلل، د يو شمېر هيوادوالو پدې ناروغۍ اخته کيدل، دحکومت لخوا په بيلابيلو ښارونوکې د محدوديتونو او ګرځبنديز اعلانيدل، د وضعې له امله د بيکارئ زياتيدل او د زياتو هېوادوالو پر اقتصادي ژوند باندې ستره اغيزه کيدل، دا ټول په هېواد کې يو غير مترقبه حالات وه چې د زياترو هېوادوالو بې وزلي ورسره زياته شوه.

د اقتصاد وزارت د شمېرو پر بنسټ، د هېواد له نيم نفوذ څخه زيات خلک د بې وزلۍ له کرښې لاندې ژوند کوي.[۴۳] کرونا ويروس او ګرځبنديز نړيوال اقتصاد ته سخته ضربه رسولې ده. پر افغانستان يې اغيزې ډيرې دي، ځکه چې زيات شمېر خلک په ورځني مزد ګوزاره کوي.[۴۴]

په ځای د دې چې حکومت د ناروغۍ او د اقتصادي بد وضعيت په وړاندې صادقانه چلند کړای وای، متاسفانه پدې سختو حالاتو او بوګنونکو شرائطو کې حکومتي چارواکو پر ځای د دې چې ځان پالنه او ځان څرونه پريږدي، د شته امکاناتو په رڼا کې د ولس خدمت وکړي او آن که اړتيا شي خپل شخصي امکانات هم د بې وزلو په خدمت کې ولګوي، ددې توقع برخلاف هغوی ستر خيانتونه وکړل لکه څرنګه چې يې مخکې يادونه وشوه.[۴۵]

او د موجوده نظام په لمنه کې د عام ولس د فقر او بې وزلۍ کچه راکمول به څومره امکان ولري؛ ځکه چې دا نظام وازمايل شو، سره د هغو زياتو امکاناتو چې نړيوالو ورته برابر کړل دغه موخه ترلاسه نه شوه، نو لدې وروسته به څنګه امکان ولري!؟ مګر داچې د الله تعالی په فضل او مرسته لومړی په ولس او بيا په دولت کې جزري بدلون رامنځ ته شي.

---

۴۳. وګوره: د کورونا ويروس د خپرېدو په لړ کې د بې وزلۍ او نادارۍ زياتوالی...

۴۴. وګوره: د کرونا ويروس پر مهال روږه او د بې وزلۍ زياتيدلDW - ... All media |

۴۵. وګوره: صفحه ۳۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم څپرکى

د فقر ناوړه اغيزې او ناخوالې

داچې نيستمني او فقر مصيبت او ستونزې دي، نو طبيعي ده چې په ټولنه کې ناوړه اغيزې پريږدي او د خلکو عقايد، افکار او سلوک اغيزمن کړي، همدارنګه بيلابيلې ناخوالې رامنځ ته کوي لکه: کفر، ناپوهي، جنګونه، رنځونه، بيکاري او داسې نور، چې په لاندې توګه د دې ټولو يادونه شوې:

لومړى: ناوړه اغيزې:

۱– د خلکو پر عقايدو د فقر اغيزه:

فقر او خواري د انسان په عقيده باندې منفي اغيز او تاثير لري، او دا تاثير بې په هغه چاپيريال کې خورا زيات وي چېرته چې طبقاتي نظام، طغيان او سرکشي خپل او ج ته رسيدلى وي او نيستمن وګړي د مغرورو شتمنو تر څنګ ژوند کوي. دغوره پيرېو لويانو (سلف صالحينو) ترمنځ دا خبره مشهوره وه چې: ((**إذا ذهب الفقر إلى بلد قال له الكفر خذني معك** –کله چې فقر کوم وطن ته د تللو اراده وکړي، نو کفر ورته واي چې ماهم له ځان سره يوسه)). او په يوې ماثوره وينا کې راغلي چې: ((كاد االفقر أن يكون كفرا - نژدې ده چې فقيري کفر وګرځي)).[۴۶]

نو داچې د فقر او نيستمنۍ اغيزه زياته ده، آن تر دې چې کله نا کله د يو مسلمان د کفر لا مل هم ګرځي، بايد چې يو مسلمان لدغسې مصيبت او بلا څخه په الله تعالى باندې پناه وغواړي لکه څرنګه چې په حديث کې راغلي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم به دغسې دعاء کوله: ((اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكُفْرِ

---

[٤٦] - وګوره: مشكله الفقر وكيف عالجها الاسلام، د استاذ القرضاوي ليكنه ۱۵ مخ ، چاپ : مطبعة النهضة الجديدة .

۲۰- - صحيح البخاري : كتاب الزكاة باب (۱۴) إذا تصدق على غني و هو لايعلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

وَالْفَقْرِ [۴۷] - ای الله زه له کفر او فقر نه پر تا باندې پناه نيسم)).

بايد چې يو مسلمان د دغسې دعاء ګانو سره سره د فقر د مخنيوي لپاره هم زياتې هلې ځلې وکړي، پدې باب کې د ځان او خپلې ټولنې په وړاندې مسئوليت ادا کړي، او پرينږدي چې يرغلګر او کفري ځواکونه د اړتياوو پوره کولو او نيستمنۍ لمنځه وړلو په بهانه مسلمانانو ته په شهدو کې زهر ورکړي، لکه څرنګه چې په ځينې مسلمانو ټولنې کې داسې عملا وشول، او زموږ د هېواد د دې نژدې تاريخ په اوږدو کې دکمونستي نظريه خپريدل او د کمونستانو هغه شعار زمزمه کيدل چې (کور، کالي او ډوډۍ)، د نوموړې پدې لپاره يو ښکاره بيلګه ده، خو الحمد لله چې پدې اسلامي هېواد کې پدغسې شعارونو او ژمنو ورکولو کمونستان او بوډاګيان يې کامياب نه شول، او د نوموړې مفکورې علمبردارانو ته په دې ټاټوبي کې د کور په مقابل کې ګور، د کالو په بدل کې کفن، او د ډوډۍ په مقابل کې خاورې ورپه برخه شوې.

او دا چې له کمونستي تيري وروسته په هېواد کې د پرلپسې ګډوډيو په نتيجه کې غربي موسساتو، مسيحي تبشيريانو او نورو بې لاره کوونکو ځواکونو د ځينې افغانانو د بې لارې کولو لپاره کومې هلې ځلې کړي[۴۸] او په ځينې کمو حالاتو کې خپلو شومو اهدافو ته رسيدلي دي، دا هم يو واقعيت دی چې بايد سترګې ورڅخه پټې نه شي، بلکې د دې او دېته ورته د نورو پېښنو او حالاتو د مخنيوي لپاره بايد با احساسه مومن هوډمن افغانان متې را بډوهي،همدارنګه پدې اړه دعوتګران او علماء کرام خپل مسئوليت او فريضه تر سره کړي..

---

[۴۷]. صحيح ابن خزيمة

[۴۸]. پدې اړه زموږ ليکنه (د افغانانو ترمنځ د مسيحيت په نامه فتنه او مخنيوی يې) کې يو څه تفصيلات شته دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داچې مسيحي محرف دين ته د بلنې په وسايلو کې يو هم غريبو او بيچاره وګړو ته د معيشيت وسايل برابرول او يا ماديات ورکول دي، نو بايد چې مسلمانان د هغو خلکو لاس نيوي ته زياته پاملرنه وکړي چې د فقر او يا لوږې له مصيبتونو سره لاس په ګريوان وي، همدارنګه په اسلامي ټولنو کې د اسلامي عقيدې د اسلامي دين د حقانيت او د نورو دينونو د بطلان شرحه کولو لپاره په امت کې د يوې د عامې بيدارۍ رامنځ ته کولو هلې ځلې ډېرې شي.

۲- پر اخلاقو او تګلارو د فقر اغيزه :

په يو حديث شريف کې ذکر شوي :"يو سړي د شپې زکات ورکاوه، نو داسې چا ته يې لاس وراوږد کړ چې هغه غل و، سبا مهال چې خلک خبر شول ورته يې وويل تا خو نن شپه غل ته زکات ورکړی، بيايې بل وارچې زکات ويشه، نو په تصادفي ډول زناکارۍ ښځې ته يې ورکړ، کله چې سبا شو خلکو خبرې کولې چې فلانکي نن شپه هغسې ښځې ته زکات ورکړی دی ، نو په خوب کې ورته څوك راغی ورته يې وويل : ستا زکات ورکول غل ته کيدای شي هغه له غلا نه منع کړي او زناکارۍ ته ورکول کيدای شي هغه له زنا څخه منع کړي.[49]

په يو حديث کې ذکر شوي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم به له قرض نه پر الله باندې زياته پناه غوښتله، نو يو چا ورته وويل: ای د الله پيغمبره څه وجه ده چې له قرض څخه پر الله باندې زياته پناه غواړې؟ نو هغه وفرمايل: ((إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا غَرِمَ حَدَّثَ فَكَذَبَ وَوَعَدَ فَأَخْلَفَ)).[50] کله چې يو سړی قرض واخلي او (احيانا) دهغې متعلق خبره کوي، نو دروغ وايي او که وعده کيږدي، نو نه يې پرځای کوي.[51]

---

[49]. صحيح البخاري ، كتاب الاستقراض و الحجر ، باب (۱) من استعاذ من الدين

[50]. متفق عليه

[51]. وګوره: مشکلة الفقر، د يوسف القرضاوي ،ص ۱۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو معلومه شوه چې د قرض له وجې د یو سړي اخلاق منفي لور ته روانیږي او قرض او پور ته زیاتره هغه خلک اړ کیږي چې بې وزله وي. او که مونږ د خپلې ټولنې ځینې هغو بدو وګړو ته وګورو چې په بیلابیلو بداخلاقیو کې اخته دي، نو وبه وینو چې د هغوی د بدعملۍ او بد سلوکۍ یو ستر لامل فقر او بې وزلي ده.

۳- پر فکر باندې د فقر اغیزه:

فکر ته هم نیستمني یو ګواښ او خطر دی، د امام ابوحنیفه رحمه الله شاګرد امام محمد بن الحسن الشیباني رحمه الله په هکله نقل شوي: یوه ورځ هغه په مجلس کې ناست و، وینځه یې ورته راغله خبر یې ورکړ چې وړه ختم شوي، نوهغه ورته وویل: خوار شئ زما له ذهن څخه دې د فقهې څلویښت مسئلې وویستلې. او په خپله د امام صاحب په هکله ویل شوي چې هغه به ویل: ((له هغه چا نه مشوره مه اخلئ د چا په کور کې چې وړه موجود نه وي)).

دا ځکه چې د دغسې شخص فکر به پرګنده او متشتت وي .

رسول الله صلي الله علیه وسلم فرمایي: ((**لا يَقْضِي الْقَاضِي بَيْنَ اثْنَيْنِ وَهُوَ غَضْبَانُ**[52]- د غصې په حالت کې دې قاضي د دوو کسانو ترمنځ فیصله نه کوي)).او فقهاو په غصه او غضب باندی د قاضي سختنه لوږه، تنده او نور اغیزناك انفعالات هم قیاس کړي دي.[53]

پر وګړو باندې د فقر د دې ذکر شوو منفي اغیزو سربېره پر ولسونو او ټولنو باندې هم بیلابیلې اغیزې لري، همداراز د غه پدیده د بیلابیلو ناخوالو او ستونزو زیږوونکی ده. په راتلونکې موضوع کې زمونږ په ټولنه کې د موضوع اړونده مهمو ستونزو او ناخوالو څیړنه او څرګندونه شوې ده.

---

[52]. متفق علیه

[53]. وګوره: مشکلة الفقر، د یوسف القرضاوي ،ص ۱۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم: ستونزې او ناخوالې

هغه ناخوالې او ستونزې چې زموږ په هېواد کې د فقر او بې وزلې له امله را پاتې دي او پر ټولنه باندې يې ناوړه اغيزه کړې مهم يې: ناپوهي ، بيکاري، ګدايګري، رنځوري، خپلمنځي جنګونه، پرديسي او هېواد پرېښودنه، او نورو ته احتياج دی، چې وضاحت او څرګندونه يې پدې توګه ده:

۱– ناپوهي:

د روسانو د تجاوز او تيري له امله زموږ د هېواد يو زيات شمېر ښوونځي ړنګ شول. او هغه کوم ښوونځي چې د کمونستانو په وخت کی موجود وه، ډېرو يې خپل د نصاب او زدکړې معيار له لاسه ورکړی ؤ..همداراز پر کمونستي نظام باندې د خلکو د بې اعتمادئ او د هغوی د مفکورې د نه منلو له امله زيات شمېر زدکوونکو درسونه پرېښودل. د ثانوي مرحلې څخه پورته د دار المعلمينو په شاګردانو کې هم کافي کموالی راغی او يو زيات شمېر د لوړو زده کړو محصلين د بندي کيدو، جهاد کې د برخه اخستو او يا له هېواد څخه د هجرت کولو په سبب له لوړو زدکړو پاتې شول.

متاسفانه چې د کمونستي رژيم له سقوط څخه وروسته زموږ د هېواد تعليمي وضعه څرنګه چې لازم وه هغسې ښه نه شوه، بلکې په ځينو هغو سيمو کې چې داخلي جنګونو په کې زور واخيست د زدکړې بهير ته يکې زيات تاوانونه ورسيدل.

د روسانو او کمونستانو د يرغل له امله چې زموږ ولس له بيلابيلو ستونزو او کړاوونو سره مخ شو د هغه مهال په انقلابي شرائطو کې دځينو احصائيو له مخې په هېواد کې د بې سوادئ کچه ۹۰ سلنې ته رسيدلې وه،چې لدې امله زموږ هېواد په تعليم او فرهنګ کې له ډېرو غريبو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېواد ونو څخه شمېرل کیده.[٥٤]

که له یوه پلوه د روسانو تیري او په هېواد کې جنګونو زمونږ د ولس په تعلیم او تربیې باندې اغیزه وکړه، نو له بله پلوه فقر او بې وزلي هم د وطن د بچیانو د بې سوادئ او له تعلیم څخه د محروم کیدولامل شو. زمونږ د ولس هغه زده کوونکي چې تعلیم یې نه ؤ پوره کړی د فقر له امله ونتوانیدل چې خپلو زده کړو ته ادامه ورکړي. د هجرت د چاپیریال په هغو شرائطو کې چې یو څه ناڅه د نوي نسل لپاره د زدکړې زمینه برابره وه ځینو بې وزله کورنیو خپل ماشومان د یو کپ مړئ تر لاسه کولو لپاره په کارونو کې مصروف کړل چې پدې طریقه د زده کړو له نعمت څخه بې برخې پاتې شول.

د کمونستي رژیم له سقوط نه وروسته خپل هېواد ته د یو شمېر مهاجرینو د راستنیدو او په هېواد کې د شته هېوادوالو د ښوونې او روزنې په خاطر باید چې جدي اقدامات شوي وای، ترڅو په هېواد کې د زده کړې یو مناسب چاپیریال برابر او په دې برخه کې لازم پرمختګ رامینځ ته شوی وای، خو هسې ونه شول؛ ځکه چې داخلي مسلسلو جنګونو او ګډوډیو د دې کار مخنیوی کړ.

د طالبانو د اسلامي امارت په مهال هم د ښوونې او روزنې په بهیر کې کوم پرمختګ ونه شو؛ځکه چې د هېواد شرایط جنګي او له سترو ګوانښونو سره مخ ؤ..

د اسلامي امارت له سقوط نه وروسته او په اوسنۍ مرحلې کې چې زمونږ هېواد ته بې شمېره پیسې هم راغلی خو دادی پدې برخه کې لازم انکشاف رامنځ ته نه شو. لکه څرنګه چې په کال ۱۳۹۵المریز د سنبلې میاشت په ۱۵مه

---

[٥٤]. وګوره: افغانستان در سایه سیاست ،اقتصاد و فرهنك محمد حلیم تنویر، ص ۱۸۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیټه د یونسکو د سازمان په یو راپور کې ویل شوي ؤ: ((لږ تر لږه یوولس میلیونه افغانان چې عمرونه یې له ۱۵ کالو لوړ دي د بیسوادۍ له کبله زورېږي، د سواد زده کړې د ملي پروګرام له مخې هغه کسان چې عمرونه یې له ۱۵ کلونو پورته دي څلور دیرش سلنه چې اتلس سلنه یې مېرمنې د سواد له زده کړې بې برخې دي)).

په کال (۱۳۹۶ لمریز) کې په همدې مناسبت د پوهنې وزارت په جوړې شوې غونډه کې وویل شول چې لس میلیونه افغانان بې سواده دي، خو (په کال ۱۳۹۷ل) د یو نسکو د موندونو له مخې د بې سوادو په شمېر کې یو میلیون زیاتوالی راغلی ؤ او د پوهنې وزارت په ټول هېواد کې د بې سوادۍ کچه ۶۳ سلنه یاده کړې وه.[٥٥]

په کال (۱۳۹۸لمریز) کې د ملګرو ملتونو د سواد زده کړې د نړیوالې ورځې 'سپټمبر اتمه (۲۰۱۹ز) لپاره شعار دا ؤ چې هرچاته باید په خپله ژبه د سواد زده کړې زمینه برابره شي. دغه نړېوال بنسټ د دغه ورځې لمانځنه د حکومتونو، ولسي ټولنو او نړیوالو مرسته کوونکو ته یو فرصت وګاڼه چې په وینا یې کولی شي په نړۍ کې د سواد زده کړې کچه لوړه کړي .افغان حکومت هغه مهال وویل تر ۲۰۳۰ پورې به، دغه هېواد کې شته لس میلیونه بې لوستو، له ډلې ۷۰ سلنه د زده کړو خاوندان کړي .

د پوهنې وزارت وایي، دغې موخې ته د رسېدو لپاره یې د سواد زده کړې اوسنۍ عملي کېدونکې پالیسي باندې له سره کتنه کړې او د لا ډېرو مرستو او امکاناتو جلبولو په پار یې له لوړو افغان چارواکو او بهرنیو موسسو سره لیدنې، کتنې هم پیل کړې او هغوی ورسره د مرستو او امکاناتو ژمنې کړې دي .

دې وزارت په ۲۰۱۳ کې ژمنه کړې وه چې تر ۲۰۲۰ میلادي کاله پورې به په

---

[٥٥]. روزنامه صبح افغانستان,۲۳ جوزا، ۱۳۹۶ هـ ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان کې د لوستو کسانو شمېر له ۳۱سلنې څخه ۴۶ سلنې ته لوړوي، خو اوس چې ۲۰۲۰ میلادي کال ته چې یوازې ځلور میاشتې وخت پاتې د دغه وزارت چارواکي مني چې ټاکلي موخې ته نه دي رسېدلي خو په وینا یې د لوستو وګړو کچه یې ۴۲ سلنې ته لوړه کړې ده.

دغه مهال یو ځل بیا د یاد وزارت د سواد زده کړې معینت سلاکار ژمنه وکړه چې تر ۲۰۳۰ پورې به په افغانستان کې د هغو شته لس میلیونو نالوستو له شمېره ۷۰سلنه به یې د لیک او لوست خاوندان کړي. د هغه په وینا هرکال په افغانستان کې سل زره هغو کسانو ته چې عمر یې لوړ وي د سواد زده کړې معینت ورته د لوړو زده کړو زمینه برابروي.

د ۱۳۸۸ لمریز کال د یو راپور له مخې د پوهنې وزارت د یو شمېر نادولتي بنسټونو په مرسته پدې کال په هېواد کې د سواد زده کړې ۱۵ زره کورسونه لرل چې شاوخو ۴۵۰۰زده کوونکي پکې په زده کړو بوخت ؤ. د پوهنې وزارت د معلوماتو له مخې هغه وخت د هېواد شاوخوا ۶۰ سلنه خلک نالوستي ؤ، او په چټکۍ سره د نفوس زیاتېدا، بې وزلي، ناسم دودونه او جګړه هغه لوی لاملونه دي چې په افغانستان کې د شته لس میلیونه بې سوادو پر شمېر درې اعشاریه اووه میلیونه نور هم ور زیات شوي ؤ.[٥٦]

---

[٥٦]. د سواد نړیواله ورځ: هرچاته په مورنۍ ژبه زده کړه غواړو- بي بي سي پښتو ۸ سپتمبر ۲۰۱۹ –(۱۷ وږی ۱۳۹۸ل).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- بیکاري:

بیکاري هم زمونږ د ولس هغه ستونزه ده چې فقر پکې زیات رول اداء کوي؛ د ا ځکه چې کله د یو هېواد یا د ټولنې اداري نظام- چې حکومت دی- فلج شي او له کاره ولویږي، نو بیا به هلته څنګه خلکو ته د کار زمینې او د روزۍ ګټلو فرصتونه برابر شي؟

افغانستان یو له هغو مملکتونو څخه دی چې د پرمختیایې هېوادونو په ډله کې راځي او نظر د نورو پرمختیایي هېوادونو په پرتله باندې پدې هېواد کې بیکاري په زیاته اندازه سره شتون لري.

بیکاري یوه داسې پدیده ده چې د یو مملکت په اقتصاد باندې ناوړه اغیزه او منفي اثرات لري او ددې په وسیله پر نورو اقتصادي تحولاتو باندې اغیزه کوي یعنې که چیرې په یو مملکت کې بیکاري شتون ولری، نو یقینا هلته د خلکو تقاضا نظر اجناسو ته نه وي؛ ځکه چې عاید شتون نه لري او چې عاید شتون ونه لری، نو خلک د اجناسو د اخیستلو توان نه لري او کله چې تقاضا شتون ونه لري نو عرضه هم نه وي یعنې تولید صورت نه نیسي او ددې باعث ګرځي چې د مملکت کورني ناخالص تولیدات او ملي عاید کمیږي چې د یو مملکت اقتصاد د رکود حالت سره مخامخ کوي، نو کله چې اقتصادي رکود رامنځ ته شي دغه مملکت د بودیجوي کسر سره مخامخ کیږی بیا په دغه حالت کې د دې مملکت حکومت کچکول په لاس د نورو مملکتونو څخه کومک غواړي او یا هم له نړیوالو موسسو نه قرضه غواړي، دا هم په هغه صورت کې د امکان وړ ده چې نړیوالو سره رجسټر وي چې دا هم ځانګړی شرایط لري.[57]

---

[57]. ټول افغان،دري نی د ۱۳۹۲ لمریز کال د غبرګولي ۲۳ ،په افغانستان کی بیکاري او د هغه څخه د خلاصون لاري چارې،محمد اعظم (زکریا ۳۰/ ۶/ ۲۰۱۶م

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هېواد کې د ظالمانه طبقاتي وضعيت له امله ډېر وړتيا لرونکي وګړي له کارونو او وظيفو محروم دي، په حکومتي ادارو کې پوستونه او ماموريتونه په زياترو حالاتو کې د خپلوۍ، رشوت او ډله بازۍ پر بنسټ ترلاسه کيږي، همداراز ځيني هغه کارونه او قراردادونه چې د حکومتي ادارو له پلوه اعلانيږي يوازې زور واکي او زرلرونکي ورته رسيدګي کولای شي، نه عام خلک.

او که له حکومت نه اخوا خصوصي سکتور ته راشو، نو دا به راته جوته شي چې پدې ميدان کې هم په مامورينو، اجيرانو او مزدورانو باندې ظلم کيږي، يا خو هغوی ته د کار برابر اجرت نه ورکول کيږي، او يا د کار له ټاکل شوي وخت نه په زيات وخت کار کولو باندې مکلف کيږي...

زموږ په اند ضرور نه ده چې هر تعليم يافته شخص دې په دولت کې پر وظيفه باندې وګمارل شي. د اسلامي لارښوونو په رڼا کې خلک بايد دحکومتي وظيفو ترلاسه کولو هڅه ونه کړي؛ ځکه چې هغه يو مسئوليت دی او سبا د قيامت په ورځ د هغې په اړه پوښتنه کيږي. بلکې په ټولنه کې بايد د کارونو لپاره لارې هوارې شي، ترڅو هر وګړی په آسانۍ سره د خپل مسلک برابر ځان ته کار انتخاب کړي او دهغې له لارې ځان او خپلې کورنۍ ته حلاله روزي وګټي.

۳- ګدايګري (سوال کول):

زموږ د هېواد په داخل او بهر کې بيلابيل وګړي لکه:سپينږيري، ځوانان، ماشومان، معيوب او ښځې نورو د سوال لپاره لاسونه اوږدوي ترڅو يو کپ ډوډۍ لاس ته راوړي او ګدايګري کوي. يو زيات شمېر کدايګر داسې هم دي چې اړمن او محتاج نه دي يا د کار کولو توانايي لري، خو ګدايګري يې يو عادت او پيشه ګرځيدلې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که ددغسې وګړو حالاتو ته وکتل شي، نو وبه لیدل شي چې ځینې یې د خلکو د خواخوږۍ د راجلبولو په خاطر دروغ وایي، ځینې یې ځانونه داسې ښیي چې ګویا رنځوران او یا ټپیان دي، یا خپل ماشومان د ناروغۍ او یا ټپ په حالت کې د سرک یا د لارې پر غاړه تم اچوي، او پدې طریقه هغوی د بیمارۍ او صحت خرابۍ له ګواښ سره مخ کوي..

د ګدایګرۍ له لامله زموږ د ټولنې یو شمېر خلک چې بېلابېلې طبقې دي په بیکارۍ ، تنبلۍ ، ځان بې اعتمادۍ، بد سلوکۍ، د نفس په بې عزتۍ او داسې نورو تباه کوونکو معنوي او مادي ناروغیو کې اخته شول.

نو ایا زموږ د ټولنې حاکمه طبقه او توانمند خلک به د دغسې ناجایزه ګدایګرۍ په مخنیوي کې خپل مسئولیت اداء کړي او یا به زموږ ولس د هغو ګدایګرو په مخنیوي او معالجې کې څه وکړای شي کوم چې پر ځانونو یا خپلو ماشومانو.. باندې ظلم کوي او د یو کپ مړۍ په خاطر د خپلو ماشومانو ژوند په نیشه کولو.. او دې ته په ورته چارو سره ځانونه په خطر کې اچوي؟ یقینا چې د دغسې ناروا کار منع کول نه یوازې چې د حاکمانو مسئولیت دی، بلکې د ټولنې ټول وګړي پکې شریک دي.

موږ مسلمانان داسې یو دین ته منسوب یو چې د کار و کسب، همت راپیداکولو، پر ځان اعتماد کولو او ځان په عزت کې ساتلو باندې راته امر کوي، زمونږ سپیڅلی دین په دې باندې امر کوي چې مسلمان باید غښتلی او قوي وي، یو مسلمان بې له سختۍ اړتیا سوال ونه کړي داسې نه چې د قیامت له شرمندګۍ او سزا سره مخ نه شي.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي:((اَلْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى، وَالْيَدُ الْعُلْيَا الْمُنْفِقَىُ، وَالسُّفْلَى السَّائِلَىُ)).[۵۸] د پاسه لاس له لاندې لاس نه بهتر دی او د پاسه

۵۸- صحیح مسلم ، کتاب الزکات

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاس ورکونکی دی او لاندې لاس سوال کوونکی دی.

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي: ((مَنْ سَأَلَ النَّاسَ أَمْوَالَهُمْ تَكَثُّرًا، فَإِنَّمَا يَسْأَلُ جَمْرًا فَلْيَسْتَقِلَّ أَوْ لِيَسْتَكْثِرْ)). [۵۹] څوك چې له خلكو څخه د هغوي مالونه د خپل مال زياتوالي په خاطر وغواړي، نو په حقيقت كې دا د اور يوه سكروټه غواړي، نو خپله خوښه يې ده چې ډېره غواړي او كه لږه.

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((**لَا تَزَالُ الْمَسْأَلَةُ بِأَحَدِكُمْ حَتَّى يَلْقَى اللَّهَ، وَلَيْسَ فِي وَجْهِهِ مُزْعَةُ لَحْمٍ**)). [۶۰] له تاسې به د يو چا (ګدايګر) باندې د سوال كولو حالت هميش تر دې پورې وي چې (په قيامت كې) له الله تعالی سره داسې مخ شي چې پر مخ باندې به يې د غوښې كومه ټكړه نه وي پاتې.

د ګدايګرۍ د مخنيوي په موخه:

انس بن مالك رضي الله عنه ويلي: له انصارو نه يو سړی رسول الله صلی الله عليه وسلم ته راغی او د يو څه غوښتنه يې ورڅخه وكړه، نو هغه ورته وفرمايل: ايا په كور كې څه نه لرې؟ هغه وويل د خره يوه كته شته چې يې اغوندو، او څه يې له ځان لاندې اچوو، همداراز د اوبو لوښی لرو چې اوبه پكې څښو. رسول الله صلی الله عليه وسلم ورته وفرمايل: هغه دواړه راوړه! نو هغه سړي دواړه شيان راوړل. رسول الله صلی الله عليه وسلم دواړه په لاس كې ونيول او اعلان يې وكړ چې: څوك دا دواړه اخلي؟ يو سړي وويل زه دواړه په يو دِرهَم اخلم، هغه بيا اواز وكړ چې څوک يې له يو درهم نه په زياتو پيسو اخلي؟ نو يو بل سړي وويل زه يې په دوه درهمو اخلم. رسول الله صلی الله عليه وسلم ورته هغه شيان وركړل دوه درهمه يې ورڅخه واخستل هغه انصاري ته يې وركړل او ورته يې وفرمايل: پدې يو درهم خواړه واخله او كورته يې يوسه

[۵۹] - صحيح مسلم ، كتاب الزكاة

[۶۰] - صحيح مسلم ، كتاب الزكاة ، باب النهى عن المسئلة

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پدې بل باندې تر خځ واخله او ماته یې راوړه . . نو چې کله یې ترخځ راوسته ورته یې وفرمایل ولاړ شه خس راوړه او خرڅوه یې او باید چې پنځلس ورځې دې ونه گورم! هغه سړي همداسې وکړل. بیا وروسته له هغه مودې رسول الله صلی الله علیه وسلم ته پداسې حال کې راغی چې لس درهمه یې لاس ته راوړي و چې په ځینو یې جامې واخستې او په ځینو خواړه.

نو رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته وفرمایل: دا کار تاته لدې بهتر دی چې سئوال کول ستا پر مخ باندی په قیامت کې داغ وي؛ دا ځکه چې سئوال کول پرته له دریو کسانو بل چا ته روا نه دي : هغه څوک چې ډېر محتاج وي او هیڅ نه لري، بل هغه څوک چې د بل چا (د سولې) په خاطر یې مال لگولی وي اوبل هغه څوک چې د وینې او قتل په بدل کې دیتورباندې لازم شوی وي او هغه یې له پوره کولو نه بې وسې وي .[٦١]

علامه یوسف قرضاوي صاحب وایي: په پورتني حدیث کی مونږ گورو چې :

الف- د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم هغه سړي ته له زکات یا صدقاتو له مال نه څه ورنه کړل؛ ځکه چې هغه قوي او پر کسب باندې قادر و.

ب- حدیث شریف د بیکارئ د منځه وړلو پداسې یو گام باندې مشتمل دی چې انساني نظامونو د اسلام له ظهور څخه وروسته له اوږدو پیړیو وپېژاند.

ت- د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم گدایگر په مادي موقتي مرستې ځواب نه کړ او نه یې یوازې د گدایگرئ نه د منع کیدو وعظ ورته وکړ، بلکې د ستونزې د حل طریقه یې ورته وښوده او هغه مشکل یې ورته په کامیابه طریقه حل کړ.

ث- ددې ښودنه یې ورته وکړه چې څرنگه کولای شي د خپل توان برابر وسایل -

---

[٦١] - حدیث په: (سنن أبي داود ، کتاب الزکاة، باب ٢٥) کې ذکر شوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که لږ وي او که زيات وي- په کار واچوي، ترڅو له ګدايګرۍ منع شي او خپله اړتيا په هغه څه رفعه کړي چې ورسره شتون لري.

ج- ددې ښودانه يې ورته وکړه چې دکوم کار په واسطه حلاله روزي لاس ته راوړل کېږي هغه عزتمند کسب دی، که څه هم د خسو ګېډيو راوړل او خرڅول وي، ترڅو په سوال کولو سره د مخ د اوبو له تويولو څخه انسان بچ شي.

ح- داسې کار ته يې وهڅاوه چې دهغه دشخصيت، توان، شرايطو او چاپېريال سره مناسب و او د کار آله يې ورته په ګوته کړه چې په تردد او حيرانتيا کې پاتې نه شي.

خ- پنځلس ورځې فرصت يې ورته ورکړ ترڅو له هغې نه وروسته د الله تعالی استازي صلی الله عليه وسلم ته معلومه شي چې نوموړی کار ورته مناسب دی او که نه او غوښتنه يې ورباندې پوره کېږي او که نه؟ نو که چيرته مناسب نه وي او يايې غوښتنه نه پوره کوي بله طريقه ورته وښايي.[٦٢]

نو د ګدايګرې د مخنيوي په ميدان کې دا هم اړينه ده چې اړونده ګدايګرو لپاره د حکومتي او موسساتي ارګانونو له لورې د هغوی د وضعيت برابر کارونه مهيه کړل شي، ترڅو يو له يوې خوا د هغوي اقتصاد ښه شي او له بلې خوايې د کار او زحمت انتاج ټولنې ته ګټه ورسوي.

همدارنګه د ګدايګرو او فقيرو وګړو د پالنې او تعليم لپاره ځانګړې تعليمي پروژې په کار واچول شي..

۴- ناروغي او مرضونه:

په دې کې شک نشته چې زمونږ په هېواد کې د پرديو ګټو او پر موږ باندې تپل شوو جنګونو له د ژوند د نورو برخو په څېر پر صحت او

۳۰- وګوره: فقه الزکات، د يوسف القرضاوي ۲/۸۹۴- ۸۹۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

روغتیا باندې هم ناوړه اغیزې پریباسلې دي.

دا څرګنده ده چې زمونږ د ولس د فقر او خوارئ له وجې له پخوا راهسې هېواد د رنځونو او بیماریانو پر ضد مقاومت کې پاتې راغلی او له پخوا راهسې مو ټولنه د ډاکټرانو او د طبي وسایلو له نشتوالی او یا کمبود سره مخ وه.

په ډېر تاسف سره باید ووایو چې د هېواد د بیارغاونې په ډګر کې لکه د نورو برخو په څېر په صحي برخه کې هم ډېرې بودیجې مصرف شوي او مصرفیږي، خو هغه مطلوبه نتیجه وربادنې مرتب نه شوه او په هېواد کې د بیا رغاونې په پروسې پیل کیدو باندې د کافي وخت په تیریدو اوس لا هم زموږ هېواد وال د ډېرو عادي ناروغیو لکه د معدې، ګردې، توبرکلوز، محرقې او داسې نورو ناروغیو د درملنې په موخه له هېواد نه بهر سفرونه کوي.

ایا موږ د دې ناروغیو متخصصین ډاکټران نه لرو؟ او که ستونزه په دویانو کې ده؟ که هر څه وي، خو بیا هم ملامتیا مو حکومت او چارواکو ته ورګرځي، چې ولې د موجوده ستونزو حلولو ته پوره پاملرنه نه کوي؟ او ولې د شخصي ګټو په نظر کې نیولو سره د خلکو په حیاتي مسایلو باندې لوبې کوي.

باید ووایو چې که له یوه اړخه د هېواد د ورانې او ویجاړېدو د راپاتې اثراتو له امله مو ټولنه د ناروغیو په مهار کولو کې پاتې راغلې، نو له بله اړه د عامو هېواد والو فقر او بې وزلي هم د ناروغیو په زیاتیدو او خپریدو کې له پوره زوره کار اخلي. او دغه پدېده د فقر او نیستئ یوه ناخواله او بده اغیزه ګڼل کیږي، د دې حقیقت له ډېرو بیلګو څخه یوه بیلګه (په ۱۱/ ۸/ ۱۳۹۶ لمریز کې) د صحت عامې هغه راپور دی چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وايي: له (۱۵۰۰۰۰) هېواد ولو ښځه زيات د هيپيتات په ويروس اخته دي، چې دا شمېره د وخت په تيريدو سره زياتيږي؛ ځکه چې په هېواد کې د دې ناروغۍ (او دې ته ورته) په هکله دخلکو د آګاهۍ کموالی، د تعليم کموالی، او د ټولنې فقر دی.

د ناروغيو او صحت په برخه کې چې په کال ۱۳۹۷ل د سرطان د ناروغانو په اړه کوم شمېر ښودل شوی چې (۲۰،۰۰۰) وګړې پرې اخته دي او هر کال (۱۶۰۰۰) هېواد وال د دې ناروغۍ له امله مړه کيږي دا هم د ځانګړې انديښنې وړ خبر دی.[۶۳]

د يوې څېړنې له مخې په افغانستان کې ۲۱ سلنه مړينه د زړه د ناروغۍ له امله ده. د روغتيا د نړيوال سازمان له خوا د افغانستان د عامې روغتيا وزارت له لارې د هېواد په ۲۲ ولايتونو کې د زړه د ناروغۍ په اړه څېړنه شوې، وروستي معلومات ښيې چې په افغانستان کې ۴۴ سلنه مړينه د غير ساري ناروغۍ له امله چې په هغې کې شکر، تنفسي ناروغۍ، د زړه ناروغي او سرطاني ناروغۍ دي چې ۲۱ سلنه مړګونه يې بيا د زړه د ناروغۍ له امله دي.[۶۴]

د کال ۱۳۹۸لمريز په وروستيو کې چې کله زموږ هېواد ته د کورونا ناروغي (کويد ۱۹)[۶۵] راداخل شوه، نو د دې وبائي ناروغۍ په مخنيوي او درملنه کې حکومت لازم ګامونه وانه خستل،او له بهر نه چې د دې

---

[۶۳]. وګوره: MoPH reports ۱۲,۰۰۰ cancer deaths per year – Afghanistan.

[۶۴]. بي بي سي پښتو، ۱۳۹۸/۷/۱۴ لمريز (څېړنه: هرو سلو کې ۲۱ افغانان د زړه له ناروغۍ مري).

[۶۵]. د کرونا يا کويد ۱۹ ناروغي د ۲۰۱۹ زېږديز کال په وروستيو کې د چين هېواد په اوهان ښار کې پيدا شوه او په ډېرې چټکۍ سره په ټوله نړۍ کې خپره شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناروغۍ د مخنيوي او درملنې لپاره کومې پيسۍ او وسايل راغلي ؤ،دا هر څه د خاينو وګړو د خيانت ښکار وګرځيدل. بلکې د ځينو شنونکو په اند دکرونا ويرس زموږ په هېواد کې د فساد لپاره لاره هواره کړه.[۶۶]

د الله تعالی په فضل پرته له دولتي او حکومتي مرستې د عام ولس بې شمېره ناروغان په خپلو شخصي امکاناتو سره روغ او جوړ شول.

۵- خپلمنځي جنګونه :

د روسانو له شکست او کمونستي رژيم له سقوط څخه وروسته په هېواد کې د جنګ او جګړو لپاره کوم شرعي مبرر او دليل موجود نه و چې يو مسلمان دې د بل مسلمان وينه توی کړي. لکن د قوم او ولس د ځينو وګړو د بدو تصرفاتو او شخصي مصلحتونو مخکې کولو پر بنسټ هېواد يو ځل بيا د داسې مصيبت او عذاب سره مخ شو چې له هغه ږومبني څخه څو ځله ستر او خطرناك و او پدغو جنګونو کې زياتره د ولس د عامو وګړو برخه اخستل د فقر او نيستۍ په وجه و، چې لدې لارې ځان ته مال او پيسې پيداکړي او خپل اقتصادي مشکل پری حل کړي.

هغو وګړو چې په ناحقه سره يې د يو مسلمان په قتل کې برخه اخستې وي بايد چې په خپلو کړو وړو پښيمانتيا ښکاره کړي، الله تعالی ته توبه وباسي او که داسې ونکړي، نو له الهي ګرفت او عذاب نه به خلاص نه شي.

او د هغه وګړو کار هم الله تعالی ته سپارو کومو چې جنګونو ته د ثواب ترلاسه کولو يا د وضعې د سمون په بنياد وردانګلي وي الله تعالی به د

---

۶۶. وګوره: راديو آزادي، ثور ۰۱، ۱۳۹۹،

او وګوره: کورونا ويروس ته په ځانګړې شوې بودجه کې د فساد په اړه اندېښنې

https://tkg.af/pashto/۲۰۲۰/۰۵/۱۴/%DA%A۹٪D۹٪۸۸٪D۸٪B۱٪D۹٪۸۸٪D۹٪۸۶٪D

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی فيصله کوي او نژدې ده تاريخ او راروان شرايط او حالات داهم راپه ګوته کړي چې څوک پر حق او څوک پر ناحقه ؤ.

٦– پرديسي او هېواد پرېښودنه:

له پخوا راهسې زموږ د وطن ډېر ځوانان به د غريبۍ او بد اقتصادي وضعيت له کبله زياتره دوو ګاونډيو هېوادونو پاکستان او ايران ته تلل، چې ايران ته به په تګ کې ډېر ستونزي موجود ؤ، او تر اوسه پورې دغه مشکل لا نه دی حل شوی..

بلکې يادو دواړو ګاونډيو هېوادونو ته زموږ د ولس يو زيات شمېر وطنوال ځانګړې اړتيا لري، او هلته د ورتللو لپاره بيلابيل ستونزي او کړاوونه ګالي، چې پدې نژدې وخت کې ايران ته نن ټکی اسیا (شنبه، ۱۳ (دغوايي په ۱۳ مه، ۱۳۹۹ل): د ايران سرحدي پوليسو د هغو پنځوسو تنو افغان کارګرانو په سيند لاهو کول،کومو چې غوښتل د ذوالفقار سيمې له لارې ايران ته په قاچاقي ډول واوړي،[٦٧] همدارنګه له يادې پېښې وروسته د نوموړي هېواد په يزد ولايت کې دګډوالو په ګاډي باندې د پوليسو ډزې کول، د هغې اور اخستل، او د افغانانو ټپي کيدل يا سوځيدل دا هم يوه خورا زياته بوګنونکی پيښه ده.[٦٨]

حقيقت دادی چې موجوده حکومت د هېوادوالو په غم کې نه دی، او نه داسې مطلوب ګامونه اخلي چې په وسيله يې په داخل او بهر کې هېوادوالو ته هوسايي ورسيږي. دا په بې شمېره پيسئ او بودجې او امکانات چې حکومت ته ورکړل شول ايا نه شو کيدای د يو معقول او ګټور پلان له مخې يې په ايران او

---

[٦٧]. وګوره: د **ايران** سرحدي پوليسو **٥٠ افغان** کارګران **په سيند** لاهو کړي – نن...

[٦٨]. وګوره: **ايران کې** د سوځېدلي افغان فرياد؛ "لږ اوبه راوړه، وسوځېدم... BBC - "

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاکستان کې مهاجرین په خپل هېواد کې میشته کړي وای؟
اصلا موږ له خواخوږو او وړتیا لرونکو چارواکو څخه بې برخه یو، هغه چارواکي چې د رعیت په وړاندې د خپل مسئولیت احساس وکړي، او خپل ماموریت په سمه توګه اداء کړي، او مخکې لدې چې د خپل کور د آبادئ په فکر کې شي، د رعیت د آبادۍ لپاره هلې ځلې کوي..

کله چې په ۱۳۹۵ لمریز کې د حکومت لخوا په پاکستان کې د مهاجرینو د راستنیدو غوښتنه وشوه، او هلته پر مهاجرینو باندې د هغه ځای حکومت لخوا ډېرې بدې ورځې راغلې، نو یو زیات شمېر مهاجر وطنوال خپل هېواد ته راستانه شول، حکومت او اړونده مئوسساتو چې د راستنو شوو هېوادوالو لپاره یو څه مرستې په نظر کې نیولې وې څه یې ورکړې شوې، خو بیا وروسته هغه مرستې هم د درغلیو ښکار وګرځیدې، او له هغوی سره چې د حکومت لخوا د ځمکو او نمرو و کومې وعدې شوې وې، هغه تش پر کاغذ او یا په خوله باندې وینا پاتې شوه.

له بده مرغه چې پدغسې او هغسې وعدو او برنامو کې په خپله ځینې حکومتي جهاګیرداران، غصب کوونکي او درغلي کوونکي لاسونه داخلیږي چې په یو نامه او بل نامه د خپلو ځانونو لپاره وهنې او جهاګیردارۍ کوي، الله تعالی دې دغسې خاین، غاصب او درغلي کوونکي لاسونه لنډ کړي!

له ذکر شوي کال راهسې ډېرراستانه شوي هېوادوال ولیدل شول چې لدې بدې ورځې - چې په خپل ټاټوبي کې له لوږې، بیچارګۍ او بیکارئ سره مخ شول- بیرته د پاسپورټونو په وسیله پاکستان ته ولاړل..!

پدې کې شک نشته چې هېوادول مو له له هر بله ځایه زیات دوو رقیبو ګاونډیو هېواد ونو (ایران او پاکستان) ته زیاته اړتیا لري، ترڅو پکې واوسیږي او یوکپ مړۍ پکې پیداکړي او هغه وګړي چې غربي او کفري

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېوادونو ته ورځي، که څه هم ځيني يې له شتمنو کورنيو څخه دي، خو بيا هم د هغوى وطن پرېښودنه او هلته ځاى پر ځاى کېدل يا اقامت غوره کول زموږ د ټولنې او هېواد په ګټه نه دي، او د نوو او تنکيو ځوانانو د انحراف او بد اخلاقه کېدو حقيقت خو له هيڅا پټ نه دى.

له رب العالمين څخه سوال کوو چې: زموږ په هېواد کې داسې يو اسلامي عادلانه او پياوړى نظام رامينځ ته کړى، څو د نورو ستونزو د مخنيوي سربېره د مهاجرينو بيرته راستنيدو او په هېواد کې يې ميشته کولو ته پاملرنه وکړي او هم د وطن او هېواد پرېښودنې مشکل ته د پاى ټکى کېږدي!

۷-په نشه يي توکو روږدي کېدل:

د افغانستان په ګڼ مېشتو ښارونو په ځانګړې توګه کابل ښار- د هېواد پايتخت دى- په چوکونو، کوڅو او کنډوالو کې هغه ځوانان تر سترګو کيږي چې لويه بهانه يې بيکاري او غريبي ده، او يا هغه ځوانان چې د سياسي يا هم اقتصادي مشکلاتو له امله له افغانستان نه همسايه او يا هم د نړۍ نورو هېوادونو ته ګډوال شوي ؤ. چې اوس يې زياتره بېرته له بهرنيو هېوادونو په زور يا هم په خوښه افغانستان ته راستانه شوي ي. زياته برخه يې په مخدره توکو روږدي شوي ؛ نه سرپناه لري او نه هم د روزمره ژوند د پر مخ بېولو لپاره اړين توکي. نه د افغان حکومت او نړيوالې ټولنې له لوري د دوى ژوند ته کومه توجه شوې.

که څه هم هر کال د نشه يي توکو پر وړاندې د مبارزې په برخه کې په ميليونونو ډالره لګول کېږي، خو پر دې سربېره هر کال د نشه يي توکو کاروبار زور اخلي او په نشه يي توکو د روږدو کسانو شمېر زياتېږي. وروستي راپورونه ښيي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې اوس مهال د لويانو تر څنګ په دغه ناوړه پديده ماشومان او مېرمنې هم روږدې شوې دي.[٦٩]

همدارنګه په زندانونو کې پر نشه يې توکو باندې د بنديانو اخته کېدل، او هغوی ته نشه يې توکې په آسانۍ باندې رسېدل داسې يوه پديده چې سل په سلو کې يې حکومتي اړونده چارواکي مسوول ګڼل کېږي، پدې اړه د افغانستان د مشرانو جرګې د شکايتونو اورېدو کميسون د افغانستان د زندانونو مشر د يو لړ پوښتنو لپاره د ملي شورا ودانۍ ته بللې و. د سناتورانو لومړۍ نيوکه دا وه،چې ګواکې د افغانستان زندانونه د روږدو کسانو پر استوګن ځايونو بدل شوې دي.

د مشرانو جرګې د شکايتونو اورېدو د کميسيون مرستيال وويل چې زندانونه روزنځي وي، خو په افغانستان چې څوک زندان ته ولوېږي ددې پر ځای چې وروزل شي، په نشو ککړېږي: زندانونه روزنځي دي، سمه ده کنه، خو کوم کسان چې د افغانستان زندانونو ته ځي نه يوازې دا چې روزل کېږي نه، بلکې ډېری يې پر نشو روږدي کېږي..[٧٠]

يو شمېر خلک وايي له يوه پلوه که زندان د کړاو ځای دی، نو بل پلو يو روزنځی هم دی چې زندانيان په کې د نشيي توکيو او نورو ناوړو بوختياوو څخه ژغورل کيږي. خو د افغانستان په څرخي پله زندان کې حالت بل راز دی.

نه يوازې دا چې روږدي کسان په کې له روږديتوبه نه ژغورل کيږي، بلکې روغ رمټ ورغلي زندانيان هم په کې په هيروينو، اپينو، چرسو او نورو نشو روږدي

---

[٦٩]. .وګوره: په نشه يي توکو روږدي ماشومان ډېر شويpashto -

[٧٠]. وګوره: ګڼ افغان بنديان په نشو روږدي دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

کيږي. د کابل د ځرخي پله زندان روغتيايي څانګې ته ورغليو يو شمېر روږد زندانيانو و ويل چې دوی دننه په زندان کې په نشو روږدي شوي دي.

له دوی نه يوۀ تن داسې وويل: "خراب شو نو، په زندان کې خراب شو، زندان له نشيي توکيو ډک دی په کيلو کيلو موندل کيږي څومره دې چې په کار وي پيدا کيږي، خو چې پيسې درسره وي، زه هم په زندان کې په هيروينو روږدی شوی يم،دا نشيي توکي ملاقاتيان او پوليس راوړي ، که خپله پوليس په کې ښکيل نه وي، څوک يې راوړي، اوه ترلې دروازې دي، پر کومه لاره راځي که پيسې ورکړي د نشيي توکيو ډکه لارۍ هم راليږدولای شې".د ځرخي پله په روغتيايي مرکز کې پر دنده بوخت ډاکتر چې د خپل نوم له خپرولو يې ډډه کوله ومنله چې لږ شمير روږدي کسان له بهر څاپيرياله روږدي راليږديدلي او ډير شمير په زندان کې دننه روږدي شوي دي.[71]

دعامې روغتيا وزارت د راپور له مخې په کال (١٣٩٧المريز د غوايې په مياشت کې) په هېواد کې د نه شيانو شمېر دريو مليونو ته رسيدلې دی. او په يو بل راپور کې- چې د همدې کال د جدي په ٢٩ مه نېټه خپور شوی ؤ - د نوموړې وزارت د سروې له مخې تازه شمېرې ښودلې وه چې د هېواد په سلو کې ١١سلنه خلکو په معايناتو کې د نشه يي موادو د استعمال ننښې نښانې ليدل شوي دي، دا کسان په مستقيم او غير مستقيم ډول د نشه يي موادو له زيان سره مخ دي. دا يوه لويه ستونزه ده چې د ځينو عواملو له مخې د نشه يي موادو استعمال ورځ په ورځ ډېرېږي. د طبي خدمتونو او نشه يي موادو د غوښتنې را کمولو پر وړاندې يوه بله ستونزه داده چې ځيني معتادين طبي درمل او صنعتي مواد د نشه يي موادو په ډول استعمالوي.[72]

---

[71]. وګوره: BBC Pashto - افغانستان - په ځرخي پله زندان کې نشيي توکي...

[72]. ازادي راديو جدي ٢٩, ١٣٩٧ لمريز

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اړونده مبارزه کې مهم ګامونه:

دموجوده حکومت له پيله تر اوسه پورې د مخدره موادو پر ضد مبارزې په نتيجه کې څه ځانګړې لاس ته راوړنه نه ده شوې. د ځينې راپورونو پر اساس ويل کيږي چې له هغه راهسې چې دامريکا په مشرۍ بهرنيو عسکرو پر افغانستان لښکر کشي کړې ده په دغه هېواد کښې د کوکنارو کر او توليد زيات شوى دى. سره لدې چې په تيرو کلونو کښې دنشه ايزو موادو د جړې د ايستلو لپاره زياتې ژمنې شوى وې او پر افغانستان باندې د بريد پر مهال د امريکا يو شعار دا وو چې په افغانستان کښې به دنشه ايزو موادو توليد له مينځه يوسي، خو څرنګه چې دامريکا لخوا دافغانستان د جنګ د ختميدا شعار متحقق نشو، نو هغه شعار هم تحقق ونه موند، بلکې په دغه هېواد کښې دنشه ايزو موادو توليد څو برابره زيات او لا په زياتيدو دى..[٧٣]

پدې ځاى کې د مخدره او نشه يزو توکو د مخنيوي په موخه دا لاندې وړانديزونه د پام وړ ګڼو:

١. د الله تعالى د رضاء لپاره او د د ينې وجيبې او مسئوليت له مخې بايد چې هر مسلمان د دې ناروا کار په مخنيوي کې هلې ځلې وکړي.

د ايماني وجدان او احساس له مخې يو مسلما بايد پرانسان باندې ترحم او مهرباني ولري، همدارنګه يومسلمان يوازې د بل مسلمان د نجات او ژغورنې لپاره نه بلکې د ټول انسانيت د لاربښوونې او هوساينې لپاره هلې ځلې او کوښښونه وکړي.

موږ د داسې يو پيغمبر صلى الله عليه وسلم امتيان يو چې الله تعالى د ټولو عالمينو لپاره رحمت رالیږلی او پر لاربښوونو کې يې يوازې پر

---

[٧٣]. وګوره: Pars Today ويبپاڼه ١٧/ ٥ / ٢٠١٧م

(c) ketabton.com: The Digital Library

انسانيت نه بلکې پر حيوانيت باندې هم د رحم کولو تاکيد شوی دی. نو مسلمان ته د هغه په پيروۍ کې دا مسئوليت هم سپارل شوی چې د خلکو لپاره د رحمت او مهربانۍ پيغام ولري.

ايا دا به مناسبه وي چې يو مسلمان دې په خپل شاوخوا کې روږدي کسان (لکه شرابيان، پوډريان او چرسيان) ګوري او د هغوی په وړاندې دې خپل مسئوليت ته پاملرنه نه کوي؟

همدارنګه يو مسلمان دې ځينې داسې د پوډرو معتادين ګوري چې له حيواناتو څخه هم زيات ذليله ګرځي او بيا دې ورته فکر من کيږي نه، د هغه پر حالت دې د ده په زړه کې پر انسانيت باندې د ترحم ولوله او جذبه نه راپيداکيږي، د داسې پريوتو او ځپل شوو وګړو د ژغورنې لپاره دې کوښښ نه کوي، يا لدې تباهۍ څخه د نورو مسلمانانو او انسانانو د ژغورنې او ساتنې لپاره دې کوښښ نه کوي؟

٢ – د حکومت لخوا په اخلاص او ريښتيولۍ سره پر مخدره موادو پابندي او هغه يو ستر جرم ګڼل.

بايد چې حکومت د شرعي قوانينو د نافذولو د ژمنې له مخې د نورو جنايتونو او جرمونو ترڅنګ د نشه يې او مخدره موادو د استعمال، پير او پلور او پر هر ډول معاملاتو باندې په صدق سره بنديز ولګوي، نه داچې د حکومتي دوايرو له لارې د داسې جرايمو د ترسره کولو لپاره لارې هوارې شي..

ايا زموږ حکومت به د ځينو هغو اسلامي هېوادونو غوندې - لکه د سعودي شاهي حکومت- داسې يو اقدام وکړي چې له مخې يې د مخدره موادو معامله کونکو ته سخته سزا ورکړل شي؟

د نوموړي حکومت د علماو مجلس او اړونده ديني سرچينې دمخدره

(c) ketabton.com: The Digital Library

موادو سوداګرئ، ترويج او بيلابيلو معاملاتو په وړاندې د شرعي دلايلو په رڼا کې دې لاندې نتايجو ته رسيدلي دي:
الف. هغه څوک چې مخدره مواد قاچاق کوي د هغه سزا وژنه ده؛دا ځکه چې د دې توکو په ليږد او قاچاق کولو باندې پر هدفي سيمو کې ستر زيانونه او تاوانونه رامنځ ته کيږي.
ب. هغه څوک چې مخدره شيان ترويج کوي، برابره خبره ده چې د روږدو د استعمال لپاره يې مهيه کوي، يا يې راواردوي، يا يې ډالۍ کوي، که يو څوک داسې کار د لومړي ځل لپاره وکړي، نو پر بند، درو وهلو، مالي تاوان او يا پر بدني سزا (درو وهلو) او مالي تاوان ورکولو دواړو باندې به مجازات کيږي. او که چيرې دا کار بيا هم تکرار کړي، د هغې تعزير او سزا زياتيږي او کيدای شي د هغه پر وژنه باندې تمامه شي.
دغسې سخته سزا چې بالآخره پر وژنه باندې تماميږي دا د دې لپاره چې د مخدره موادو کارو بار او ترويجول په ځمکه کې له هغه فساد او تخريب څخه کم نه دی چې له امله يې خلک لوټلی او وژلی شي.
د فقهې په کتابونو کې ذکر شوي دي هغه بريد کونکی (لوټمار) چې له خپل کار (لوټمارۍ جرم) لاس وانخلي، نو هغه دې وتمبول شي که څه هم پر وژنه سره وي.[٧٤]
او دکتور دوهبه الزحيلي صاحب وايي: فقهاء پدې متفق دي چې څوک بې له عذره (د درملنې له اړتيا څخه پرته) کوم مخدر شی استعمال کړي، د هغې لپاره تعزير (اړونده لازمه سزا) ده، که هغه يې پر رټلو، وهلو، بندي کولو، د خلکو پر وړاندې اعلانولو، مالي غرامت او داسې نورو سره وي، هره کومه سزا چې قاضي او يا حاکم يې ورته تجويز کوي؛ د دې

[٧٤]. وګوره: فتاوى إسلامية:٣٧٩/٣ (الإسلام سؤال و جواب (www.islamQA.ifor).

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره چې نور خلک ورڅخه عبرت واخلي او څوک هم د جرم او ناروا شیانو په کولو سره جرات ونه کړي. حنفي او مالکي فقهاوو دا روا ګڼلې چې دغسې تعزیر کیدای شي وژنه هم وي، چې هغې ته سیاسي وژنه ویل کیږي، کله چې حاکم پکې مصلحت وګوري او د جرم نوعیت د وژنې موجب وي لکه داچې یو څوک په تکرار سره د نشه یې یا مخدره موادو کار ترسره کوي (او خپل عادت یې ګرځولی وي) یا داچې د هغې له امله په جرمونو کې اخته وي، یا د لواطت او یا قتل په کارونو کې ملوث وي.. نو پدغسې حالاتو کې د روږدي کس وژنه د ځینې معاصرو هغو مفتیانو لپاره دلیل دی کومو چې د داسې یو قانون مشروع ګرځولو وړاندیز کړی چې د هغې پر بنسټ د مخدره موادو استعمالونکي او یا معامله کوونکي په دار ځړولو سره اعدام شي، چې پدغسې کړنلاره کې به د مخدره موادو سوداګرو، قاچاق کبرو او د هغې استعمالونکو لپاره پوره عبرت او درس اختسنه وي.[٧٥]

٣ – د روږدو د درملنې او د هغوی د مشغولولو لپاره خاص بنسټونه او مزکزونه جوړول:

په موجوده وخت کې د روږدو او معتادینو ددرملنې لپاره چې کومې هڅې رواني دي هغه کمې دي، نو باید چې حکومت او اړونده ارګانونه پدې هکله جدي پاملرنه وکړي او کیدای شي د ځینو هېوادونو له تجاربو څخه پدې هکله استفاده وشي او د یو ځانګړې برنامې له لارې له یوه اړخه د روږدو د تداوې لپاره روغتونونه زیات شي او له بله اړخه داسې بنسټونه جوړ شي چې په هغې کې روږدې کسان تر هغه وخته وساتل شي چې د اعتیاد له حالته ووځي او پدې اثناء کې د هغوی د جسمي ظروفو

[٧٥]. وګوره: الفقه الإسلامي وأدلته, وهبة الزحیلي ٧/ ٤٥٠-٤٥١

(c) ketabton.com: The Digital Library

برابر د مناسبو کسبونو په زده کولو باندې هم بوخت شي..

۴- د هېواد هغه سیمې چې د کوکنارو په کر باندې یې زیاته اتکا وي، باید چې د دې کښت په معاوضه کې ورته مناسب بدیل ولټول شي، لکه د هرات په ځینې ولسوالیو کې چې د زعفران بوټي کښت او کر رامنځ ته شو، همداراز له دهقانانو سره لازمې مرستې وشي، چې د هغوی اقتصادي ستونزې حل شي او دغسې ناروا کښت ته بیا اړ نه شي.

۵- د اسلامي سپېڅلي دین له مخې قانون د حاکم او رعیت ټولو لپاره دی، نو پدې اساس هغه چارواکي چې د شرابو په کارو بار یا د هغې په څښلو کې ملوث دي هغوی هم د مجازاتو لپاره د قانون منګلو ته وسپارل شي، همداراز لکه څرنګه چې د رعیت عام وګړي د نشه یې او مخدره توکو پر کاروبار باندې مجازات کیږي، باید چې چارواکي او یا زورواکي هم ورباندې مجازات شي.

۶- د مخدره او نشه یې توکو پر ضد مبارزه کې باید چې د شرابو پر معاملاتو باندې هم سخت بندیزونه ولګول شي او د اسلامي سپېڅلي شریعت له مخې پر شرابیانو باندې حد جاري کړای شي، څو د دې ستر جرم پر مخنیوی کې لازم پرمختګ وشي.

۷- د چرسو په کارو بار باندې سخت بندیزونه ولګول شي، د چرسو معتادینو ته هم د اسلامي شریعت له مخې اړونده سزا ګانې اعلان او ورباندې تطبیق شي، همدرانګه چرسیانو ته د درملنې پر موخه مناسبې لارې چارې ولټول شي، توبه ویستلو ته اړ شي او دهغوی له څواک څخه دهېواد او ټولنې په دیني او دنیاوي پرمختګ کې لازمي ګټې واخستل شي.

۸- که زموږ په هېواد کې شرعي حدود نافذ شي مثلا د غل لاس پرې شي، شرابخور په درو ووهل شي، زناکار ته هم خپل ټاکلې سزا ورکړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي، خائنان او رشوت خواره د تعزيري سزا له مخې په مجازات شي، د شرعي لارښوونو په رڼا کې د غاصبانو، لوټمارانو او دوکه مارانو.. مخنيوی وشي، د مخدره موادو قاچاق بران محاکمه شي، نو تاسې څه فکر کوئ، په ټولنه کې به دا موجوده ناخوالې لمنځه ولاړې نه شي او يا لږ ترلږه کمې به نه شي؟

زموږ د هېواد د قانون او دستور په ځينې مادو کې پر اسلامي شريعت باندې د عمل او دهغې د پلې کيدو ژمنه شوي، لیکن هغې ته د عمل جامې نه وراغوستل کيږي او ځينې هغه موارد چې د بشر حقوقو سره په ټکر کې راځي او د غير سياسي جرمونو پورې اړه لري لکه په ناحقه سره وژنه، زنا، شرابخوري، نو د هغې پر تنفيذ کې اړونده ارګانونه او محاکم ناغيږي کوي، کله چې په هېواد کې داسې وضعيت دی چې قانون تش د کاغذ پرمخ شتون لري او عملي بڼه يې نه ليدل کيږي، نو څرنګه به مو هېواد او ټولنه لداسې سختو او سترو جرمونو څخه پاکه شي او څنګه کيدای شي د ناکراريو، جګړو او بې اتفاقيو له ناخوالو او ستونزو څخه وژغورل شوو؟

۹- هېوادوال پدې پوخ باور ولري چې زموږ د ټولو مشکلاتو او ستونزو حَل يوازې د خپل سپيڅلي دين د لارښوونو په پيروۍ کې دی او له کومو ناخوالو او نامناسبو حالتونو سره چې مخ يو اساسي علت يې د خپل دين له ښوونو څخه وروسته والی دی. او په هېواد کې مو چې کومې ناکرارۍ، ناآمنۍ او بيلابيل مشکلات دي لومړی لامل يې دانسان جوړيدنې ته نه پاملرنه او د مطلوب نظام نشتوالی دی، نو ترڅو چې په هېواد کې لومړیتوب انسان جوړونې ته ورنکړ شي، سم نظام جوړ نه شي، پر منصب او وظيفې باندې وړ، امين او ريښتونې وګړي ونه ګمارل

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي، مافیايي کړۍ ماتې او ختمې نه شي، د زوراکیو، درغلیو، خیانتونو او غصبونو مخه ډب نه شي، بیت المال د ټولو هېوادوالو حق ونه ګڼل شي، د ظالمانه طبقاتي نظام جرړې ونه ویستل شي او په هېواد کې په واقعي معنی سره اسلامي نظام - چې بنسټ یې عدالت او انصاف دی- قایم نه شي، نو بیا پدې هېواد کې امن، د نظام پایښت، آرامي، سوکالي، اقتصادي پرمختیا رامنځ ته کیدل ، د فقر او بیچاره ګۍ، د نشه یې توکو او نورو ناخوالو او ستونزو ختمیدل نا شوني او مستحیل دي.

نو راځئ چې د هېواد او ټولنې د ستونزو او ناخوالو لمنځه وړلو، ثبات او استقرار راوستلو، امن، هوساینې او ژغورنې په خاطر د خپل سپیځلي دین د اقامې او د هغې د شریعت او قانون د پلي کولو لپاره یو بل ته په اخلاص سره لاسونه ورکړو او پدې لار کې رغنده هلې ځلې او کوښښونه وکړو.

۸– نورو ته احتیاج:

د یوانسان بل داسې یو انسان ته اړتیا چې هغه یې له مجبوریت نه بده استفاده وکړي، یا یې مرسته او تعاون مشروط کړي، همدارازد یوې ټولنې یا یو هېواد بل هېواد دغه ډول احتیاج ځینې وخت له ستونزو او مشکلاتو سره مخ کوي، لکه عملا ولیدل شول چې ځینې ګاونډي هېوادونه – په ځانګړې توګه رقیبان هېوادونه – د خپلو ګاونډیانو له مجبوریت او اړتیا نه بده استفاده کوي. زموږ په هېواد کې د کمونستي کودتا نه وروسته کله چې اسلامي مقاومت او د کفر او الحاد پر ضد باندې مبارزې ته سخته اړتیا وه او پدې مورد کې د ځینې ګاونډي هېوادونو مرستې او کومک ته اشد ضرورت راپیدا شو، نو بیا ولیدل شول چې له مقاومت او جهادي بهیر سره د مرسته کوکلو په بدله کې یې خپلې ځینې داسې ګټې په نظر کې نیولې وې کومې چې زموږ د ملت او هېواد په تاوان او ضرر تمامیدې..

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د فقر او نیستمنۍ یوه ناخواله او منفي اغیز په انفرادي کچه او د هېواد په کچه نورو ته احتیاج او اړتیا ده، الله تعالی دې زموږ د هېواوالو اړتیاوې له خپلو لا محدودو خزانو څخه پوره کړي!

باید چې یو مسلمان د حاجتونو د رفع کولو او د استغناء په نیت سره چې الله تعالی یې مستغني او له خلکو بې پروا کړي دغه دعاء ووايي: ((**اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَى وَالتُّقَى وَالْعَفَافَ وَالْغِنَى**.[۷۶] ای الله زه له تا څخه د هدایت، پرهیزګارۍ، پاکدامنۍ، موړوالي او بې حاجتۍ سوال کوم)). په حدیث کې راغلي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم به دغه دعاء کوله.

د دې لپاره چې له پورتنیو ناخوالو – چې یو عمده سبب یې فقر او نیستي ده او له بله پلوه د یرغل دوام دی- زموږ ټولنه وژغورل شي پکار ده چې قوم او ولس ته یو ښه بدیل وړاندې کړو چې هغه اسلامي حکومت قایمول او شرعي نظام نافذول دي، داسې حکومت چې په ټولنه کې عدل او انصاف رامنځ کول ته لومړیتوب ورکړي، د رعیت هوساینه او آرامي یې له مهمو موخو څخه وي ، د هېواد د بیارغاونې لپاره پداسې یو اقتصادي شامل پلان باندې کار وکړي چې چې له یوه اړخه هېواد آباد شي او له بله اړه بیکاره هېواد والو ته د روزۍ دلاس ته راوړلو لارې هوارې شي، په هېواد کې د طبقاتي نظام جرړې وباسي د ظلم درغلیو او شخصي ګټو پاللو پرمخ کلک دیوالونه ودروي.

---

۷۶. صحیح مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم څپرکی

بې وزله او اړمنې طبقې

قرآن کریم د ټولنې هغه وګړو ته چې مالي توانایي ونه لري، اړمن او محتاج وي د فقیر او مسکین اصطلاح کارولې ده، همدارنګه ځینې اړمنې طبیقې یې هم په ګوته کړې چې هغه یتیمان او معیوبین دي. نو محتاج او اړمن خلک بیلابیلې ډولونه دي: برابر خبره ده که هغه سوالګر وي یا سوال نه کوي ، په بدن روغ وي ، ناروغ او معذور وي، سړی وي او که ښځه وي.

داچې زموږ په هېواد کې له څلورو لسیزو زیات دوامداره جنګونه وشول، دوو لویو یرغلګرو (روسانو، امریکایانو او متحدینو یې) پدې بې چاره اوبې دفاع ولس باندې بیلابیلې اسلحې وازمایلې.. چې له امله یې بشري ناورینونو رامنځ ته شول، افغان ولس ته یې د ځاني تاوانونو ترڅنګ زیات مالي تاوانونه هم واړول، او یو زیات شمېر هېواد وال یې له له بیچاره ګۍ او فقیرۍ سره مخ کړل.

په لاندې نقاطو کې د هېواد د زیاتو بیچاره طبقو د احتیاج څرګندونه او د هغوی د لاس نیوي او مرستې کولو لارې چارې ذکر شوي دي:

لومړی: بې وزله ښځې:

داچې د اسلامي دین او د وطن د ساتنې په خاطر د یرغلګرو په دفعه کولو کې زیاته ونډه د ځوانانو وه، نو د ځوان نسل د شهادتونو او مړینو له امله په هېواد کې یو زیات شمېر ځوانې کونډې پاتې شوې چې د محتاجو خلکو په کتار کې لومړی همدغه طبقه ښځې راځي، بیا ورپسې هغه ښځې د مېړونو په شتون کې هم په کار او کسب باندې مکلفې دي یا سوال او ګدایګري کوي. پدې لاندې نقاطو کې د دې موضوع وضاحت شوی دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱– په اسلام کی د ښځې مقام :

د طبیعت او واقعیت په بنا سره ښځه نیمه ټولنه، نیم ولس او د ماشوم لومړی مدرسه او ښونځی دی. د اسلام سپیڅلی دین چې د بشریت د لارښوونې او د ژوند مکمل نظام دی، د ژوند د نورو اړخونو او برخو په څیر یې د ښځې په هکله هم پوره لارښونې کړې دي. له اسلام نه مخکې په جاهلي ټولنه کې ښځې ته د حیوان په څیر هم نه کتل کیدل .کفارو مشرکانو د ښځو وجود نه منلو او نه ورته په کوم حیثیت باندې قایل ؤ، نو الله تعالی په خپل کتاب کې دغه کار وغنده او ویې وفرمایل: ((وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِٱلْأُنثَىٰ ظَلَّ وَجْهُهُۥ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٥٨﴾ يَتَوَٰرَىٰ مِنَ ٱلْقَوْمِ مِن سُوٓءِ مَا بُشِّرَ بِهِۦٓ ۚ أَيُمْسِكُهُۥ عَلَىٰ هُونٍ أَمْ يَدُسُّهُۥ فِى ٱلتُّرَابِ ۗ أَلَا سَآءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٥٩﴾)).[۷۷] او کله به چې لدوی نه یو چا ته د لور (زیږېدو) زیری ورکړ شو، نو مخ به یې (له خفګانه) تک تور واوخت او له غصې به ډ شو. له خلکو به پټ شو د هغه څه د ناخوښئ له امله چې خبر یې ورکړ شوی (بیا به یې پدې فکر کولو چې دغه لور) سره د سپکاوي (د خلکو له پیغور سره سره) وساتي او که په خاورو کې یې (ژوندي) ښښنه کړي؟ خبردار! بد دي هغه څه چې دوی یې پریکړه کوي .

د ښځې د مقام اوچتولو او پر هغوی باندې د ناخوښئ د منځه وړلو لپاره د اسلام دین هغه حقیقت رابرسیره کړ چې په ټولنه کې نر او ښځه یو له بله څخه دي چې پر همدې دواړو باندې دنیا آباده ده، الله تعالی فرمایي: ((يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ

[۷۷]- النحل ۵۸ - ۵۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

ٱتَّقُواْ رَبَّكُمُ ٱلَّذِى خَلَقَكُم مِّن نَّفۡسٍ وَٰحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنۡهَا زَوۡجَهَا وَبَثَّ مِنۡهُمَا رِجَالاً كَثِيرًا وَنِسَآءً ۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ٱلَّذِى تَسَآءَلُونَ بِهِۦ وَٱلۡأَرۡحَامَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَيۡكُمۡ رَقِيبًا ﴿١﴾)). [۷۸] اې خلکو! له خپل هغه رب څخه ووېرېږئ چي له يوه نفس يې راپيدا کړئ او له هغه يې د ده جوړه راپيدا کړه او له دواړو يې ډېر نارينه او ښځې خواره کړل، هم د هغه الله په نسبت تقوی ولرئ چې په خپلو کي غوښتني پرې کوئ او هم د خپلوۍ په اړه، بې شکه چي الله ستاسو څارونکی دی.

د هغه بدې انګيرنې د منځه وړلو لپاره چې ناپوهه خلک د لوڼو په زېږېدو خفه کيږي، الله تعالی هغه حقيقت رابرسيره کړ چې دا زما کار دی چې چا ته زوې ورکوم او که لور ((لِّلَّهِ مُلۡكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ ۚ يَخۡلُقُ مَا يَشَآءُ ۚ يَهَبُ لِمَن يَشَآءُ إِنَٰثًا وَيَهَبُ لِمَن يَشَآءُ ٱلذُّكُورَ ﴿٤٩﴾)). [۷۹] باچاهي خاص الله تعالی لره ده، هر څه ته چې يې اراده وشي پيداکوي يې، چا ته چې يې خوښه شي لوڼئ ورکوي او چا ته چې يې خوښه شي زامن ورکوي.

لکه څرنګه چې الله تعالی په دنيا کې ښځه له سړي سره د هغه د حيثيت او مقام برابر د خپلو حقوقو خاونده کړې، د آخرت په لحاظ هم الله تعالی ورته د عمل برابر ثواب او پاداش ورکوي، پدې معنی چې څرنګه ښځه له سړي سره په دنيا کې د خپل حيثيت برابر حقوق لري په آخرت کې هم دخپل عمل برابر حقوق (ثواب او پاداش) ورکول کيږي الله تعالی فرمايلي:((وَمَن يَعۡمَلۡ مِنَ

[۷۸]. النساء ۱
[۷۹]- الشوری ۴۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

ٱلصَّـٰلِحَـٰتِ مِن ذَكَرٍ أَوۡ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤۡمِنٌ فَأُوْلَـٰٓئِكَ يَدۡخُلُونَ ٱلۡجَنَّةَ وَلَا يُظۡلَمُونَ نَقِيرًا ﴿١٢٤﴾)).[٨٠] او څوک چې نيک عمل وکړي له نارينو او ښځينو، پداسې حال کې چې ايمان لرونکی وي، نو دا کسان جنت ته بوځم، چې د نقير (خرما د زړي شا داغ) په اندازه تيری به ورباندې ونه شي.

له اسلام نه مخکې په عربي جاهلي ټولنه کې ښځه له مدني او مالي حقوقو څخه بې برخې او محرومه وه او هغې ته به د يو حيوان په څير کتل کيدل، همداوه چې د اسلام د لمر په راختلو سره هغه له خپلو ټولو حقوقو برخورداره شوه او په قران عظيم الشان کې د ښځو په نامه يو سوت (النساء سورت) رانازل شو په کوم کې چې د ښځو زياتره هغه حقونه په ګوته شوي چې دوی ورڅخه محرومې وې لکه مهر، ميراث او د اسې نور مالي او مدني حقونه.

او داچې په سړو کې د ښځو په وړاندې د ترحم عاطفه پيدا او لاپسې قوي شي، د اسلام د ستر پيشوا او د الله تعالی د استازي صلی الله عليه وسلم په عمل او ويناو سره ډېر داسې څه بيان او څرګند شو چې د دې محروم مخلوق د حقوقو پر ساتنې باندې تاکيد کوي، د حديثو په يو راويت کې راغلي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل: ((اللَّهُمَّ إِنِّي أُحَرِّجُ حَقَّ الضَّعِيفَيْنِ: الْيَتِيمِ، وَالْمَرْأَةِ)).[٨١] ای الله زه ډاروم او ملامتوم هغه څوک چې د دوه کمزورو: يتيم او ښځې حق اخلي.

له عايشې رضي الله عنها نه پوښتنه وشوه چې رسول الله صلی الله عليه وسلم به په کورکې څه کول هغه وويل د خپل کوروالو (بيبيانو) په خدمت (او دهغوی سره په کارکی مرسته کولو) کې به مشغول ؤ او کله به چې د لمانځه وخت داخل

---

[٨٠]- النساء ١٢٣

٣٨- سنن ابن ماجه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شو اودس به يې وکړ (مسجد ته) دلمانځه لپاره به ولاړ.[۸۲]

دا چې د رسول الله صلی الله عليه وسلم بيبيانی له ځلورو ځخه زياتې وې پدې کې د نورو حکمتونو ترڅنګ يو حکمت داهم ؤ چې په عملي زندګۍ کې د هغوی مالي سرپرستي له هغوی سره مرسته، تعاون، ښه چلند او اخلاق د هغوی له لارې امت ته انتقال شي، څو هغوی هم ورپسې اقتدا وکړي.

د مومنانو مور عايشه رضي الله عنها فرمايي ((يوه ورځ يوه ښځه چې دوه لونۍ ورسره وې زموږ کورته راننوتله او څه خوراک يې وغوښت، نو ما په خپل کور کې پرته له يوې کجورې بل څه ونه موندل. هغه کجوره مې ورته ورکړه، هغې دوه ټوټې کړه يوه ټوټه يې خپلې يوې لور ته ورکړه او بله يې بلې ته او پر خپله مخه ولاړه .کله چې رسول الله صلی الله عليه وسلم راغی ما د غه کيسه ورته وکړه، نو هغه وفرمايل: چا ته چې الله تعالی لونۍ په برخه کړي او بيا د هغوی ښه پالنه وکړي، هغه لونۍ به ورته په آخرت کې له اور نه نجات او پرده وګرځي)).[۸۳]

د حديثو په يو راويت کې راغلي رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي: ((څوک چې درې لونۍ، يا درې خويندې، او يا دوه لونۍ ولري او پر هغوی لګښت (خرچه) کوي، هغوی ته ادب ورزده کړي، د هغوی ښه سرپرستي او پالنه وکړي، تر هغه وخت پورې د هغوی پالنه وکړي چې د واده مهال ته ورسيږي او بيا يې د واده انتظام وکړي، نو هغه ته جنت لازم شو)).[۸۴]

۳۹- صحيح البخاري ، كتاب النفقات ، باب (۸) خدمة الرجل في أهله
۴۰-- صحيح البخاري ، كتاب الزكاة ، باب (۱۰)
۴۱- - سنن أبي داود : كتاب الأدب ، باب (۱۳)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- په ټولنه کې د ښځو محرومتیا:

دا په داګه ده چې زموږ د ټولنې د تیري یوه زیاته برخه پر ښځو باندې تحمیل شوې، موږ په خپله ټولنه کې ګورو چې زیاتره ښځې له میراث نه بې برخې دي، او ځینې ښځې له مهر څخه محرومې دي، همدارنګه د هېواد په ځینې قبایلي سیمو کې ښځې د یو سامان او یا څاروي په څیر پلورل کیږي، چې لدې امله دغسې خلک د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د هغه وعید مصداق ګرځېدلي چې فرمایي: ((قالَ الله: ثلاثةٌ أنا خَصْمُهُمْ يَوْمَ القِيامَةِ: رجُلٌ أعطى بي ثم غدر، ورجلٌ باعَ حُرّاً، فأكَلَ ثَمَنَهُ، ورجُلٌ استأْجَرَ أجيراً، فاستوفى منهُ، ولم يُعْطِهِ أجْرَهُ.[۸۵] الله تعالی داسې فرمایلي: درې کسان داسې دي چې زه به ورسره د قیامت په ورځ جنګ کوم: یو هغه سړی چې زما په نامه عهد (تړون) وکړي او بیایې مات کړي، بل هغه سړی چې ازاد انسان د پیسو په مقابل کې وپلوري او (هغه پیسې) مصرف کړي، او بل هغه چې په مزدور باندې کار وکړي او د کار بدله او مزدوري ورنکړي)).

نو راځئ چې د خپل دین د تعلیماتو سره سم خپلو خویندو ته د هغوی حقوق ورکړو، ترڅو مو د الله په وړاندې مسئولیت اداء شي او د دښمنانو له نیوکو هم خلاص شو. زموږ دښمنان چې کله دغه ظالمانه چلند ګوري، نو بیا د اسلام پر دین باندې نیوکې کوي، د هغوی اکثریت د اسلام د سپیڅلي دین حقانیت د مسلمان په عمل باندې پیژني او دې ته نه ګوري چې د اسلام دین د وګړو په کردار نه پیژندل کیږي، بلکه لومړی باید حق وپیژندل شي او بیا پر هغې باندې د خلکو عملونه وتلل شي.

۴۲- صحیح البخاري، کتاب البیوع ، باب (۱۰۶) اثم من باع حرا

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳– د ښځو حقوقو ته پاملرنه:

الله تعالی فرمايي: ((وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ)).[۸۶] د ښځو هم (پرنارينه و) څه حقونه دي چې په غوره توګه يې اداء کړي لکه دنارينه وو چې پر هغوی دي.

په حِجّة الوِداع (د وداعئ او رخصتيدو حج) کې چې رسول الله صلی الله عليه وسلم د عرفات او لوی اختر په ورځ کومه خطبه ولوستله، په هغې کې يې اسلامي امت ته ډېرې مهمې توصيې او سپارښتنې وکړې چې يو ه توصيه له ښځو سره د ښه چلند کولو او هغوی ته د حقوقو ورکولو په هکله وه، رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل: ((**فَاتَّقُوا اللَّهَ فِي النِّسَاءِ فَإِنَّكُمْ أَخَذْتُمُوهُنَّ بِأَمَانِ اللَّهِ وَاسْتَحْلَلْتُمْ فُرُوجَهُنَّ بِكَلِمَةِ اللَّهِ، وَلَكُمْ عَلَيْهِنَّ أَنْ لَا يُوطِئْنَ فُرُشَكُمْ أَحَدًا تَكْرَهُونَهُ، فَإِنْ فَعَلْنَ ذَلِكَ فَاضْرِبُوهُنَّ ضَرْبًا غَيْرَ مُبَرِّحٍ وَلَهُنَّ عَلَيْكُمْ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ**)).[۸۷]

نو له الله څخه د ښځو په حق کې وډار شئ، يقينا چې تاسې هغوی د شريعت د پيروۍ د امانت په اساس اخستې دي (نکاح مو ورسره کړې ده) او د هغوی عورتونه مو د الله تعالی د حکم پر بنسټ ځانونو ته روا کړي دي، پر هغوی ستاسو دا حق دی چې په خپلو کورونوکې داسې چا ته اجازه ورنکړي چې تاسې يې بد ګڼئ، نو که داسې يې وکړل بيا يې داسې ووهئ چې ډېر سخت نه وي، او پر تاسې د هغوی حق خوراک او په ښه طريقې سره جامه ورکول دي.

زمونږ په ټولنه کې دې ته ډېره اړتيا ده چې ښځو ته خپل حقوق ورکړل شي او هغه ښځې چې له خوارئ او غريبئ سره مخ دي په سهي توګه د هغوی پالنه او کفالت وشي په ځانګړې توګه بې وزله کونډې، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((**السَّاعِي على الأَرْمَلَةِ وَالمِسكينِ كالمُجاهِدِ في سَبيلِ الله، أو كالَّذي**

---

۸۶ . البقرة ۲۲۸.

[۸۷] صحيح مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

يَصُومُ النَّهارَ، ويَقُومُ اللَّيْلَ». [۸۸] کونډې او بې وزله ته پاملرونکی (په اجرکې) د الله تعالی په لار کې د جهاد کوونکی سره يو برابر دی او يا د هغه چا په څير دی چې ورځ يې په روژې او شپه يې په لمانځه تيرېږي.

په هېواد کې بايد د دې هڅه وشي چې بې وسه او بې وزلو ښځو لپاره د يو منظم پلان له لارې د کفالت لړۍ پيل شي، ترڅو وکولاشو له يوه پلوه د ښځو د ګدايګرۍ – چې خورا زيات ناوړه نتايج پرې مرتب کيږي – مخنيوی وشي او له بله پلوه شرعي مکلفيت او مسئوليت اداء شي.

د حکومت اونظام لخوا د کفالت او مالي مرستو ترڅنګ بايد په ټولنه کې دعامو خلکو آګاهۍ ته هم پاملرنه وشي، په کلو، قريو او د ښارګوټو په داخل کې د بې وزلو ښځو د مرستې لپاره صندقونه کيښودل شي، همداراز د بې وزلو ښځو خپلوان د هغوی لازمې سرپرستئ او کفالت ته وهڅول شي.

د ښځو د بې وزله پاتې کيدو د مخنيوي په برنامه کې بايد دا انګيزه هم راپيدا شي چې د ښځو ګدايګري کول او د بې وزله ښځو مرسته نه کول يو ټولنيز ظلم دی چې توانمند خلک ورباندې ماخوذ دي، بايد دغه ظلم او تيري ته نور د پای ټکی کيښودل شي. او هغه ښځې چې دکار او کسب توان لري، نو بايد چې حکومت هغوی ته مناسبې پروژې په کار واچوي لکه: د لاسي ګنډنې، ماشيني ګنډنې، اوبدل او داسې نور، چې لدې لارې له يوه اړخه د هغوی اقتصادي ستونزي د کار او کسب کولو له په وسيله حل شي او له بله اړخه د هغوی د کار او کسب انتاج د ټولنې په پرمختيا او ترقۍ کې ولګول شي.

بايد د اسلامي مکلفيت پر بنسټ د حکومت له پلوه د ښځو د شان برابر او د شرعي لارښوونو سره سم داسې پروژې په کار واچول شي چې اساسي هدف يې د ښځو د مشکلاتو حل کول او د هغوی عزت

۴۴- صحيح البخاري، كتاب الأدب ، باب الساعي على الأرملة

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوږول وي، او د پروژو په تطبیق کې داسې اړخونو یا موسساتو ته اجازت ورنکړ شي چې د ښځې عزت او مقام ته صدمه رسوي او که داسې نه وي، نو زموږ د ټولنې د بې وزله ښځو ستونزې به حل نه، بلکې زیات به شي. دې او دې ته ورته نورو سپېڅلو موخو ته موږ هله رسیدای شو چې په هېواد کې مو په واقعي معنی سره اسلامي شریعت حاکم او واکمن وي.

دویم:بې وزله ماشومان:

د اسلام سپېڅلی دین د انساني ټولنې د غوښتنو په لړ کې د ماشوم پالنې او تربیې ته هم پوره پاملرنه کړې او د هغې د عزت او ساتنې په هکله یې لازمې لارښوونې کړې دي. له اسلام نه مخکې د جاهلیت په زمانه کې مشرکانو خپل اولادونه د فقر او لوږې له ویرې وژول، نو الله تعالی په قرانکریم کې د دې کار غندنه او مخنیوی وکړ، الله تعالی فرمایي: ((وَلَا تَقْتُلُوٓا۟ أَوْلَٰدَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَٰقٍ ۖ نَّحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ ۚ إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْـًٔا كَبِيرًا ﴿٣١﴾)).[۸۹] تاسې خپل بچیان د لوږې له وېرې مه وژنئ هغوی او تاسې ته خو روزي موږ درکوو. بیشکه د هغوی وژل لویه ګناه ده. همدارنګه فرمایي: ((وَلَا تَقْتُلُوٓا۟ أَوْلَٰدَكُم مِّنْ إِمْلَٰقٍ ۖ نَّحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ ۖ)). [۹۰] او تاسې خپل اولادونه د لوږې له ویرې مه وژنئ مونږ تاسې او هغوی ټولو ته روزي درکوو.

په اسلام کې د ماشوم سرپرستي او د هغه د پالنې مسئولیت لومړی د هغه د پلار مور او بیا د هغوی د نه موجودیت په صورت کې د هغه پر

---

[۸۹]- الاسراء ۳۱

[۹۰]- الأنعام ۱۵۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلوانو باندې دی، مګر د خپلوانو د نشتوالي یا د بې وزلۍ په صورت کې دغه مسئولیت حاکم ته راجع کیږي او د دې مسئولیت په اړه به پوښتل کیږي. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي: ((كُلُّكم راعٍ، وكُلُّكُم مسؤُولٌ عنْ رَعِيَّتِهِ)).[۹۱] هر یو له تاسې شپونکی دی او له هر یو به د هغه د رعیت او ماتحت په هکله پوښتل کیږي.

په عمومې توګه په فقیرو او نیستمنو ټولنو کی د ماشومانو په وړاندې په درسته او سهي طریقه مسئولیت نه ادا کیږي، نو داچې ټولنه او هېواد له غربت سره مخې دلته ماشومان د خورا زیاتو ستونزو او مشکلاتو سره لاس په ګریوان دي، د هغوی حقوق ورکول خو لاپریږده، بلکې پر هغوی باندې ظلم او تیری کیږي. ځینې هغه ماشومان چې د منډې او تږې جوګه دي د روزۍ او رزق تر لاسه کولو په خاطر د لوی خطر سره مخ دي. د تنکي ماشومانو په سختو کارونو کې مشغولیدل، د هغوی ناوړه استخدام، ګدایګري کول، دا ټولې هغه ناخوالی دي چې زموږ د ولس د بې وزلۍ او فقر له امله رامنځ ته شوي دي.

د یو راپور له مخې ((کال ۱۳۹۶ لمریز، د قوس په ۶مه نیټه)) د افغانستان د کار او ټولنیزو چارو وزارت ویلي: په هېواد کې ۱.۳ میلیونه ماشومان د بېلابېلو خطرونو له ګواښ سره مخ دي. د ځینو ارقامو له مخې، ۱، ۲ میلیونه ماشومان دا مهال په درنو کارونو بوخت دي. افغان ماشومان وايي چې لا هم له سختو ستونزو سره لاس او ګریوان دي، د دولت لخوا یې لاسنیوی نه دی شوی او د خپل ژوند د تأمین لپاره خپل راتلونکي ته اند ښمن دي.

تاسې څه فکر کوئ زموږ د ټولنې هغه ماشومان چې د سختو کارونو په کولو مجبور شوي او یا له خپل توان څخه څو چنده زیات بار وړي ایا هغوی د خواخوږۍ، همدردۍ او ترحم زیات وړ نه دي ؟

[۹۱]. متفق علیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

حقيقت دادی چې موږ په خپله ټولنه کې دغه ماشومانو ته د ځارويو په څير هم ونه کتل، اسلام چې کله ځاروي باندې د مهربانۍ امر کوي، څو يې خاوندورباندې د هغه له توان څخه پورته بار يو نه سي، نو په طريقه اولی سره دغه مهرباني او ترحم پر يو ماشوم باندې په کار دی .

زموږ د ټولنې هغه ماشومان چې د ژوند يوه برخه يې په ډېرانونو کې د کباړ راټولو په خاطر تيرېږي، د صحت ، او روغتيا د خرابوالي له يو ستر ګواښ سره هم مخ دي او څه فکر کيږي هغه ماشومان چې ګدايګري او سوال کول يې پيشه ګرځيدلې او يا د قاچاق په نقلولو کې استخدامېږي انساني طبيعت به يې روغ او سالم پاتې شي او که داچې ټولنه دې له هغوی نه صرف نظر شي ؟

بايد يادونه يې وکړو چې زموږ د هېواد د بې وزليو په لړيو کې ماشومان هم په زياته کچه له بې وزليو او زيانمن کيدو سره مخ کيږي، د کورونا ناروغۍ پدې اوسنيو شرايطو کې چې په هېواد کې بې وزلې لا پسې زياته شو، د هغې ل جلمې يې ماشومانو ته هم يو زياته برخه رسيدلی.

د اقتصاد وزارت د شمېرو پر بنسټ، د هېواد له نيم نفوذ څخه زيات خلک د بې وزلۍ له کرښې لاندې ژوند کوي. ورته مهال، د ملګرو متلونو سازمان له ماشومانو د ملاتړ صندوق (يونېسېف) وايي اندېښنه لري چې د قرنطين په لړ کې ماشومان له لوږې سره مخ شي.

په افغانستان کې د يونېسېف ويانډ وايي: ((موږ اندېښمن يوو چې کورونا ويروس هغوی د لوږې له خطر سره مخامخ کړي دي)).افغانستان د نړۍ تر ټولو بې وزله او ناداره هېواد دی.

دماشومانو دملاتړ نړيوال دفتر پدې وروستيو کې ريوټ ورکړی چې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان کې اوه نيم مېليون ماشومان له خوارځواکۍ او لوږې سره مخ دي.[۹۲]

د ماشومانو ژغورنې ته پاملرنه:

بايد چې حکومت او عام ولس د بې وزلو د لاس نيوي په برنامه کې د بې وزله ماشومانو لاس نيوي ته هم پوره پاملرنه وکړي،هغه چارواکي چې د حکومت او بيت المال په مالونو او شتمنيو کې ناوړه تصرفات کوي، خيانت او درغلي پکې کوي، يا داچې خپل مسئوليتونه په پوره توګه نه داء کوي، پدې باندې دې باور ولري چې الله تعالی به ورځخه د دې بې وزلو پوښتنه کوي..

راځئ چې د خپلو بچيانو د پالنې په څېر د ولس د بې وزله ماشومانو غم وخورو، د هغوی حقونه ورکړو ،د هغوی د ژغورنی لپاره متې را بډ وهو، او پداسې لارو چارو باندې غور وکړو چې د هغوی بې وزلي او خوارځواکي ختمه او احتياج يې رفع شي.

د و لس او هېواد د بې زولو ماشومانو د زده کړې او پالنې په لړۍ کې بايد چې دا لاندې نکات په نظر کې ونيول شي:

الف- د قوم او ولس هر ماشوم د تعليم او تربيې له اساسي زده کړو برخمن شي.

ب- هغه خيريه بنسټونه چې د ماشومانو د ژغورنې لپاره کار کوي لږ او محدود دي، نو دې ته اړتيا ده چې د ماشومانو د ژغورنې لپاره کافي او مطلوب خيريه بنسټونه تاسيس شي.

ج- د ماشوم د پالنې او هغې ته د روزئ د ګټلو د کسبونو ترڅنګ د هغوی د سالمې تربيې او روزنې لپاره لارې چارې هوارې شي.

د- که يو بنسټ يا يا کومه موسسه غواړي د بې وزله ماشومانو لپاره د حرفوي

---

[۹۲]. وګوره: د کورونا ويروس د خپرېدو په لړ کې د بې وزلۍ او ناداريۍ زياتوالی...

(c) ketabton.com: The Digital Library

زده کړو مرکز پرانیځي، نو د هغوی د توان برابر کسبونه او پروګرامونه ورته دایر کړي، چې د هغوي د عمر او جسمي طاقت په نظر کې نه نیولو سره پداسې څه مکلف نه کړای شي چې له وسې او توان یې پورته وي، څو پرهغوی باندې د ظلم کولو په وعید کې رانه شي، اود دښمنانو د هغې نیوکې مورد ونه ګرځي چې وایي: په اسلامي هېوادونو کې ماشومان په درنو کارونو مکلف کیږي.

دریم: یتیمان:

په اسلامي شریعت کې یتیم هغه چا ته وایي چې پلار یې مړ شوي وي، پداسې حال کې چې دې بلوغ ته نه وي رسیدلای.[۹۳]

یتیمان او یا پلار مړي د ټولنې د زیاتو بې وزلو او محتاجو طبقو څخه شمېرل کیږي؛ دا ځکه چې یتیم د پلار له نعمت او د هغې له سرپرستۍ نه بې برخې او محروم وي او پدې طبقه کې ځینې هغه ماشومان چې پرته له مور نه د کورنۍ بل کوم سرپرست هم نلري زیات محتاج بلل کیږي؛ ځکه چې د ژوند له سختو تکلیفونو او کړاوونو سره مخ وي.

نو راځئ چې د دې بې وزله طبقې په لاس نیوي او ژغورنه کې دا لاندې مهم نکات په نظر کې ونیسو:

۱– یتیم پالنه یوه مهمه فریضه ده:

د اسلام سپیڅلي دین د داسې بې وزلو ماشومانو سره په غوره چلند، ښې سرپرستې او هغوی ته په پوره پاملرنې باندې تاکید کوي، له هغوی سره د هر ډول بدچلند مخنیوي کوي او د هغوی د حقونو د ضایع کولو په کلکه سره غندي، چې دغه مفهوم د قرانکریم او نبوي احادیثو په یو شمېر نصوصو کې ذکر شوی دی، د نمونې په توګه:

۹۳- وګوره :الفقه الاسلامي وأدلته د کتور وهبة الزحیلي ، ۸ \ ۷۹ ،چاپ دارالفکر.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف- الله تعالی فرمايي: ((وَلْيَخْشَ ٱلَّذِينَ لَوْ تَرَكُواْ مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَـٰفًا خَافُواْ عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُواْ ٱللَّهَ وَلْيَقُولُواْ قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٩﴾)).[٩٤] او ودې ويرېږي هغه خلک که چېرته د هغوی له مړينې وروسته د هغوی کمزوري اولادونه (ماشومان) پاتې شي، نو د هغوی په هکله به انديښنه وکړي، همداسې دې د نورو د اولادونو په هکله له الله تعالی څخه وډارشي او له هغوی سره دې سم چلند وکړي او سمه خبره دې ورته کوي.

ب- الله تعالی فرمايلي: ((وَلَا تَقْرَبُواْ مَالَ ٱلْيَتِيمِ إِلَّا بِٱلَّتِى هِىَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُۥ)).[٩٥] او مه نژدې کيږئ د يتيم مال ته، مګر په هغه طريقه چې سمه وي، څو چې زلميتوب ته ورسيږي.

پدې آيت شريف کې الله تعالی د يتيم د مال په ساتنه امر کوي او پدې تاکيد کوي چې سرپرست يې بايد په مال کې ناجايزه تصرف ونکړي، مال يې په پوره امانتدارۍ ورته وساتي او چې کله له يتيمتوب څخه ووځي (بالغ شي) په پوره توګه يې ورته وسپاري لکه چې پدې بل آيت کې يې هم وضاحت شوی دی: ((وَٱبْتَلُواْ ٱلْيَتَـٰمَىٰ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغُواْ ٱلنِّكَاحَ فَإِنْ ءَانَسْتُم مِّنْهُمْ رُشْدًا فَٱدْفَعُوٓاْ إِلَيْهِمْ أَمْوَٰلَهُمْ ۖ وَلَا تَأْكُلُوهَآ إِسْرَافًا وَبِدَارًا أَن يَكْبَرُواْ)).[٩٦]" تاسې يتيمان وازمايې تردې چې کله زلميتوب ته ورسيږي، نوکه هوښيارتيا مو ورڅخه وليده خپل مالونه ورته وسپارئ او د هغوی مالونه په اسراف سره مه خورئ؛ ددې له وېرې چې ستر به شي (او مالونه به يې ستاسې له تصرف نه ووځي).

---

[٩٤] ـ النساء ٩
[٩٥] ـ الأنعام ١٥٢
[٩٦] ـ النساء ۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فقهې پوهانو پدې خبره باندې اتفاق کړی چې کوم یتیم تصرف نه شي کولی د هغه سرپرست به یې په سمه طریقه په مال کې تصرف کوي. همدارنګه علماء پدې خبره اتفاق لري چې شتمن او غني سرپرست به د هغه له مال نه د ځان لپاره څه نه اخلي او نه مصرفوي او نه به ورڅخه خوراک کوي او فقیر او نیستمن سرپرست (څوک چې یې مال په کار اچوي) پداسې توګه به ورڅخه خوراک کوي چې اسراف او زیاتی پکې نه وي، لکه څرنګه چې الله تعالی د همدغه مخکیني آیت په اخر کې فرمایي: ((وَمَن كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ ۖ وَمَن كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ ۚ.او هغه څوک چې غني وي، نو ځان دې د هغه له ماله وساتي، او که څوک فقیر وي، نو په جایزه طریقه دې (د حق زحمې برابر) ورڅخه دخپل خوراک لپاره اخلي)).

د مومنانو مور عایشه رضي الله عنها وایي:((دغه آیت د یتیم د سرپرست په هکله نازل شوی، نو که چیرې هغه نیستمن وي، د خپل کار او زحمت په اندازه دې ورڅخه خوراک کوي)). او د حدیثو په یو بل یو روایت کې ذکر شوي: یو سړي له رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه پوښتنه وکړه چې زما هیڅ مال او داراي نشته او یتیم مې له سرپرستۍ لاندې دی، نو هغه ورته وفرمایل: د خپل یتیم له مال نه داسې خوراک کوه چې اسراف او زیاتی کوونکی نه وې، د هغه له مال څخه د ځان لپاره بچت کوونکی نه وې، همداراز د هغه پر مال باندې خپل مال ساتونکی نه وې.[97]

---

[97] - وګوره: الفقه الإسلامي و أدلته ، دکتور وهبة الزحيلی ، ۵\ ۴۳۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- د یتیم پالنې اجر او ثواب :

الله تعالی فرمايي: ((وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلْيَتَـٰمَىٰ ۖ قُلْ إِصْلَاحٌ لَّهُمْ خَيْرٌ ۖ)).[۹۸] ای پیغمبره! دوی له تا څخه د يتيمانو په باره کې پوښتنه کوي، نو ورته ووايه د هغوی لپاره ښيګڼه غوښتل غوره کار دی)). پدې وینا کې الله تعالی د یتیمانو د اصلاح ، د هغوی سره ښه چلند او د هغوی ښه سرپرستي يو بهترين عمل ګڼلی دی.

رسول الله صلی الله علیه وسلم په خپله یوه ويناکې د يتيم د سرپرستئ او پالنې ثواب او اجر داسې ذکر کوي:((**كَافِلُ الْيَتِيمِ لَهُ أَوْ لِغَيْرِهِ أَنَا وَهُوَ كَهَاتَيْنِ فِي الْجَنَّةِ**))[۹۹] د يتيم سرپرست که يتيم يې خپلوان وي او يا ورڅخه پردی وي، زه او هغه به په جنت کی داسې يو (د دووه ګوتو- مسواکه او منځنۍ- په څير نژدې).

رسول ل الله صلی الله علیه وسلم فرمايلي: ((**خَيْرُ بَيْتٍ فِي الْمُسْلِمِينَ بَيْتٌ فِيهِ يَتِيمٌ يُحْسَنُ إِلَيْهِ، وَشَرُّ بَيْتٍ فِي الْمُسْلِمِينَ بَيْتٌ فِيهِ يَتِيمٌ يُسَاءُ إِلَيْهِ**))[۱۰۰] د مسلمانانو په کورونو کې بهتر کور هغه دی چې پکی يتيم وي، ښه چلند ورسره کيږي او د مسلمانانو په کورونو کې بد کور هغه دی، چې پکې يتيم وي او بد چلند ورسره کيږي.

۳- د یتیم پالنې په اړه احساس:

له بده مرغه زموږ په ټولنه کې د يتيم ، او پلار مړي د مقام، د هغه سهي تربيې او سالمې پالنی ته توجه نه ده شوې، پدې خبره باندې ډېر ښکاره دليل په ټولنه کې د ځينو يتيمانو بد رالويدل او بيا د شر په کارونو کې اخته کيدل دي، نو که غواړو ټولنه د پرمختيا ، آرامئ او تمدن په لور روانه کړو، بايد چې د يتيم پالنې او سالمې روزنې ته ځانګړې پاملرنه وکړو، ترڅو ټول يتيمان په ټولنه

---

[۹۸]- البقرة ۲۲۰

[۹۹]- صحيح مسلم ، كتاب الزهد ، باب فضل الإحسان إلى الأرملة و المسكين و اليتيم

[۱۰۰]- سنن ابن ماجه ، كتاب الأدب

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې مصلح او نیك وګړي وګرځي او د هېواد په پرمختیا کی یې له استعدادونو کار واخستل شي.

یتیمتوب څه عیب نه دی بلکې عیب پدې کې دې چې په ټولنه کې د یتیمانو سالمې پالنې ته پاملرنه ونه شي، زموږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم هم یتیم ؤ، الله تعالی د هغه پالنې لپاره ډېر ښه اسباب برابر کړل، الله تعالی فرمایي: «أَلَمۡ يَجِدۡكَ يَتِيمٗا فَـَٔاوَىٰ ۝٦». [۱۰۱] ایا ته مو یتیم نه وې ګرځولی، چې استوګنه او د سرپرستۍ اسباب مو درته برابر کړل.

د عربو په جاهلي ټولنه (او د مکې په ښار کې) کې الله تعالی د خپل پیغمبر استازي صلی الله علیه وسلم پالنې او سرپرستۍ ته غوره لارې چارې برابرې کړې، د هغه مبارک زیږیدل داسې مهال رامنځ ته شول چې پلار یې وفات ؤ، نو نیکه یې عبدالمطلب ډېره ښه پالنه وکړه، بیا د هغه له وفاته وروسته تره یې ابوطالب سرپرستي او پالنه پر غاړه واخیسته..

د دغه احسان په یادولو سره الله تعالی خپل استازي صلی الله علیه وسلم ته بیا دا امر کوي چې د یتیم سرپرستۍ او پالنې ته خاص توجه کوه او له هغه سره له بد او ناوړه چلند نه ځان وژغوره چې دغه خطاب یې امت ته هم شامل دی:

«فَأَمَّا ٱلۡيَتِيمَ فَلَا تَقۡهَرۡ ۝٩». [۱۰۲] نو پر یتیم باندې قهر او غصه مکوه.

باید په یاد ولرو د جهاد او هجرت پر مهال چې د یرغلګرو(روسانو او کمونستانو) د ظلمونو او د هغوی پر ضد د جهاد او مقاومت له امله زموږ په قوم او ولس کې زیات شمېر یتیمان راپاتې شول او د هغوی د کفالتونو او

---

[۱۰۱] - الضحی ۶
[۱۰۲] - الضحی ۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرپرستۍ پهلړۍ کې نهیوازې د هغوی خپلوانو یې سرپرستي وکړه، بلکې د اسلامي نړۍ له ګوټ ګوټ څخه مسلمانانو د هغوی همدردۍ او مرستې ته راودانګل. د یو شمېر اسلامي مئوسساتو لکه :اسرا (الوکالة الإسلامیة..) جمعیة قطر الخیریه، لجنة الدعوة الاسلامیة، هیئه الإغاثة الاسلامیة, هیئة التراث الإسلامي، اونورو د هجرت او جهاد پر مهال په پاکستان کې زمونږ د هېواد د زیات شمېر یتیمانو کفالتونه وکړل، د نومړو موسسو زیاتره کفالتونه او مرستې له خلیج هېوادونو څخه وې.

له بده مرغه چې د سپتمبر ۱۱ پېښې (کال ۲۰۰۱م) څخه وروسته دغه کفالتونه او مرستې کمې شوې او د زیات شمېر یتیمانو کفالتونه لغوه شول، چې لدې امله یو زیات شمېر ییتمیان او د هغوی کورنۍ له اقتصادي ستونزو سره مخ شوې.

په موجوده وخت کې چې د هېواد په داخل کې د حکومت له لارې د یتیمانو د مرستې لپاره کومې برنامې رواني دي، د نومړو مئوسساتو له کفالتونو او مرستو سره یې هیڅ مقارنه او پرتله نه شي کیدای؛ دا ځکه چې د حکومت اړونده اداري د دې کارلپاره خاصه او معلومه بودیجه نه لري او هغه کومې مرستې چې د حکومت له بودیجې یا له یو ځای او بل ځای ترلاسه کیږي، لومړی له خاینو لاسونو تیریږي او بیا یتیم او کورنۍ ته یې چې څه رسیږي هغه ډېر کم او نا چیز وي.

نو باید چې زموږ مسلمان ولس هم د اسلامي مسئولیت او دیني وجیبي پربنسټ - لکه د خلیجي اوعربي نړۍ د ولسونو په څیر - د یتیمانو کفالت او سرپرستۍ ته راودانګي، څو له هغو سترو اجرونو او ثوابونو برخمن شي، کوم چې د یتیم په پالنې او کفالت سره حاصلیږي. زموږ وطنوال باید د نورو خلکو مرستو او کومکونو ته نور سترګې په لار نه شي، بلکې د خپلو محتاجو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

اړمنو وګړو اړتيا په خپله پوره کړي او د يتيمانو د لاس نيوي په خاطر بايد چې له داخل څخه د کفالت لړۍ پيل شي. زموږ په شتمنو وګړو کې بايد دغه احساس پيدا شي او با احساسه وګړي بايد پدې ډګر کې ډېر څه وکړي.

دا يو حقيقت دى چې زموږ په ټولنه کې د بې وزله خلکو د حقوقو د ناخبرۍ، همدا راز په ټولنه کې د ظلم او تيري د عام کېدو له امله د يتيمانو حقوق هم ضايع کيږي، د يتيمانو ځينې ظالم وارثان د هغوى شرعي او ثابت حقوق ورڅخه تروري، همداراز ځينې حکومتي چارواکي يتيمانو ته په راغلو کفالتونو او مرستو کې ناجايزه تصرفات کوي، د دغه انفرادي او ټولنيز ظلم د مخنيوي په خاطر پدې ځاى کې موږ د هغو نصوصو يوه نمونه ذکر کوو چې د يتيمانو حق خوړونکو او پر هغوى باندې د ظلم کوونکو سزا پکې بيان شوى:

الف. الله تعالى فرمايي: ((إِنَّ ٱلَّذِينَ يَأۡكُلُونَ أَمۡوَٰلَ ٱلۡيَتَٰمَىٰ ظُلۡمًا إِنَّمَا يَأۡكُلُونَ فِي بُطُونِهِمۡ نَارٗاۖ وَسَيَصۡلَوۡنَ سَعِيرٗا ﴿١٠﴾[103] بيشکه هغه کسان چې د يېتمانو مالونه په ظلم سره خوري، بيشکه چې دوى په خپلو خيټو کې له اوره پرته بل څه نه اچوي او ژ دى چې اور ته به ننوځي.

ب. د رسول الله صلى الله عليه وسلم په يوى وينا کى د يتيم مال خوړل له اوو تباه کونکو ګناهونو څخه شمېرل شوى، هغه فرمايي: ((**اجتَنِبوا السبْعَ الموبِقاتِ، قالوا: يا رسولَ الله! وما هُن؛ قالَ: الشِرْكُ باللهِ، والسحرُ، وقتْلُ النَفْسِ التي حَرمَ الله إلا بالحق، وأكلُ الربا، وأكلُ مالِ اليتيمِ، والتَوَلي يومَ الزَحْفِ، وقذْفُ المُحْصَنَاتِ المؤمِنَاتِ الغافلاتِ**)).[104] له اوو تباه کوونکو ګناهونو ځانونه وساتئ! صحابه و وويل: اى د الله پيغمبره! هغه کوم دي، هغه وفرمايل: له الله سره شرک کول، جادو کول، په ناحقه سره څوک وژل، سود خوړل، د يتيم مال خوړل، په جنګ کې شاه اړول

[103] ـ النساء ۱۰

۵۸- متفق عليه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د پاکو ناخبرو مومنو ښځو په ناپاکۍ سره تورنول.

ج. رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي: «**اللَّهُمَّ إِنِّي أُحَرِّجُ حَقَّ الضَّعِيفَيْنِ: الْيَتِيمِ، وَالْمَرْأَةِ**».[١٠٥] ای الله! زه هغه څوک ګنهګار بولم چې د دوه کمزور: ښځې او يتيم حق ضايع کوي (او خپل امت د هغوی له حق تلفئ نه ويروم).

نو راځئ چې په ټولنه کې د تييمانو، ښځو او کمزورو او بې وسه خلکو پالنې او مرستې ته پوره پاملرنه وکړو، ترڅو مو دخپل حبيب صلی الله عليه وسلم په خوښۍ ترلاسه کولو سره رب العالمين او پالونکی ذات مل او مدد ګار شي، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: «**ابْغُونِي فِي الضُّعَفَاءِ، فَإِنَّمَا تُرْزَقُونَ، وَتُنْصَرُونَ بِضُعَفَائِكُمْ**»[١٠٦] تاسې زما رضا او خوښې د کمزورو خلکو په لاس نيوي کې ولټوئ، بيشکه له تاسې سره د کمزورو له مخه مدد کيږي او تاسې ته روزي هم د هغوی په خاطر درکول کيږي.

۴– د يتيم ښوونې او روزنې ته پاملرنه:

بايد چې په هېواد او ټولنه کې د يتيمانو ښوونې او روزنې ته زياته پاملرنه وکړو او که داسې ونه شي او هغوی لدې نعمت نه بې برخې پاتې شي، نقصان او تاوان به يې خپلو کورنيو او خپلوانو پورې منحصر نه وي، بلکې ضرر او اذيت ټولنې ته هم رسيږي. حکومت، خيريه ټولنې او شتمن خلک د دې طبقې د کفالت او مرستې په لړۍ کې د هغوی لپاره د ښوونې او روزنې بيلابيل فرصتونه برابر کړي، که له يوه پلوه د يتيم له کورنۍ سره نقدي او مالي مرسته کيږي، بايد چې د هغې ترڅنګ د يتيم تعليمي کفالت هم وشي.

يتيمانو ته د تعليمي فرصتونو او تعليمي چاپيريال په برابرولو کې بايد دې ته

---

[١٠٥]- سنن ابن ماجه (كتاب الأدب)

[٩٥]- سنن أبي داود ، كتاب الجهاد ، باب(٧٧) فى الانتصار بذى الخيل و الضعفة، وفي صحيح البخاري كتاب الجهاد، باب من استعان الضعفاء و الصالحين فى الحرب، بلفظ "هل تنصرون الابضعفاءكم".

(c) ketabton.com: The Digital Library

زير شو چې په ټولو حالاتو او شراطو کې يتيمانو ته پر روزنتونونو باندې اکتفاء ونه شي، بلکې د هغې پر بديلو موثرو لارو باندې هم غور وشي، د مثال په توګه:

الف- د روزنتونو ترڅنګ بايد چې په حکومتي او شخصي نمونه يي ښونځيو او مدرسو کې د يتيمانو لپاره هم د خاصې پالنې تر سيورې لاندې د زده کړې فرصتونه برابر شي؛ دا ځکه چې پداسې يو چاپيريال کې - چې ټول پکې د روزنتون په څير يتيمان نه وي - يتيم ته په طبيعي چاپيريال کې د وخت تيريدو موقع ورکول کيږي او له بله پلوه د پلار لرونکو زده کوونکو له همدردۍ او ملګرتيا څخه هم برخمن کيږي.

ب- د يتيمانو سرپرستان او کفالت کوونکي بايد چې د نقدي کفالت ترڅنګ يتيمانو ته په ځانګړو نمونه يې او ممتازو ښونځيو او مدرسو کې د زده کړې په موخه زمينه برابره کړي اوبيا پدې پروسه کې هغوی د خپلې څارنې او ارزونې لاندې ونيسي، پداسې طريقه چې د ښونځي او يا مدرسې له ادارې سره وخت په وخت تماس کې وي او د مکفول يتيم د ارزونې لپاره يوه خاصه فورمه ولري چې په اړونده معلوماتو باندې مشتمله وي.

ج- که د ځينې ظروفو او شرايطو پر بنسټ دا اړينه وي چې يتيم بايد په روزنتون کې تعليم وکړي، نو بيا د هغو يتيمانو لپاره چې خپلو کورونو ته تګ او راتګ کولی شي دا ضروري نه ده چې حتما دې د دار الايتام په ليله کې ووسيږي؛ ځکه چې د خپل کلي او يا د خپلې کورنۍ په چاپيريال کې د کورنۍ، خپلوانو او ګاونډيانو ترڅنګ د يتيم وسيدل هغه له طبيعي نشأت څخه برخمن کوي.

ج- بايد چې په روزنتونو کې اداري او تدريسي عمله، همداراز کار کوونکي د يتيم له حقوقو څخه خبر وي او د هغوی د پالنې پر غوښتنو باندې پوهه ولري ، ترڅو د هغوی سالمه روزنه ترسره شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د- په روزنتونو او يا په نورو تعليمي مرکزونو کې د يتيم د زدکړې او تعليم سره سره بايد هغو يتيمانو ته چې عمرونه يې د بالغوال] مرحلی ته نژدې وي کسبونه او حرفوي پروګرامونه هم وښودل شي، څو په خپل راتلونکې کې د هغې له لارې که اړتيا يې وي روزي لاس ته راوړي.

خلورم: معيوبين:

هغه څوک چې د بدن کوم غړی يې له منځه تللی او يا له کاره ولويدلی وي، يا دائمي رنځور وي او يا د جسم د کمزورئ له امله کار او کسب نه شي کولی معيوب او معذور بلل کيږي.

د بدن د غړو جوړوالی او په کار باندې توانايي يو نعمت دی، خو په مختلفو سببونو سره ځينې وګړي لدې نعمت نه محروميږي، چې بيا دغسې انسان د شريعت د لارښوونو پر بنسټ له ځينو مکلفيتونو څخه معاف کيږي او په ټولنه کې د خلکو د مرستې او همدردۍ زيات وړ ګرځي. په قرانکريم کې الله تعالی فرمايلي دي:

الف- ((لَّيۡسَ عَلَى ٱلۡأَعۡمَىٰ حَرَجٞ وَلَا عَلَى ٱلۡأَعۡرَجِ حَرَجٞ وَلَا عَلَى ٱلۡمَرِيضِ حَرَجٞ)).[۱۰۷] په نابينا باندې کوم حرج او ګناه نشته او پر ګوډ باندې هم او په رنځور باندې هم کوم حرج نشته (کله چې له جهاد څخه کيني).

ب- ((لَّيۡسَ عَلَى ٱلضُّعَفَآءِ وَلَا عَلَى ٱلۡمَرۡضَىٰ وَلَا عَلَى ٱلَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنفِقُونَ حَرَجٌ إِذَا نَصَحُواْ لِلَّهِ وَرَسُولِهِۦۚ)).[۱۰۸] نشته ګناه پر کمزورو، رنځورانو او پر هغه چا چې په جهاد کې د لګښت لپاره مال نه

[۱۰۷]- الفتح ۱۷
[۱۰۸]- التوبة ۹۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري، کله چې هغوی په الله او د هغه د استازي په وړاندې اخلاص لرونکي وي.

ج. ((لَا يَسْتَوِى ٱلْقَـٰعِدُونَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُو۟لِى ٱلضَّرَرِ وَٱلْمُجَـٰهِدُونَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ ۚ فَضَّلَ ٱللَّهُ ٱلْمُجَـٰهِدِينَ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ عَلَى ٱلْقَـٰعِدِينَ دَرَجَةً ۚ وَكُلًّا وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلْحُسْنَىٰ ۚ وَفَضَّلَ ٱللَّهُ ٱلْمُجَـٰهِدِينَ عَلَى ٱلْقَـٰعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٩٥﴾)).[۱۰۹] له جهاد څخه ناست مومنان پرته له خاوندانو د معيوبيت څخه او هغه خلک چې د الله په لار کې په خپلو مالونو او ځانونو سره جهاد کوي برابر نه دي، الله تعالی په خپلو مالونو او ځانونو سره جهاد کوونکو ته پر ناستو خلکو باندې يوه درجه غوره والی ورکړی دی او لدې ټولو سره الله تعالی ښه وعده (د جنت) کړې ده او الله فضيلت ورکړې محاهدينو ته پر ناستو خلکو په لوی اجر سره.

زمونږ په تير جهاد او قربانيو کې – د روسانو او کمونستانو پر ضد - زيات شمېر خلک معيوب او معذور شول ، چې لاتر اوسه پورې يې يو زيات شمېر د ژوند د سختيو او مشکلاتو سره لاس په ګريوان دي او د خلکو مرستې ته سترګې په لار دي.

همدارنګه د کمونستي حکومت له سقوط څخه وروسته په داخلي جنګونو کې او بيا له هغې وروسته د امريکا په بريدونو او بمباريو او داسې نورو بيلابيلو حالاتو کې يو زيات شمېر هېوادوال د معيوبۍ په ټغر کيناستل.

د معيوبو وګړو له جملې نه يې ځينې داسې هم شته چې د ډېرې بې وسې له امله د سرکونو او لارو په سرونو او خواو کې د خير خيرات غوښتنې په موخه ناست وي، آن تر دې د کال په سختو موسمونو کې هم په ډاګ او آزاده فضاء

[۱۰۹]- النساء ۹۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې وخت تیروي. باید چې دغسې ډېر بې وزله معیوب لدې خوارئ او سختیو نه وژغورل شي، با احساسه او شتمن خلک د هغوی پوره لاس نیوی وکړي.

همداراز د هېواد او ټولنې ټولو معیوبو وګړو لاس نیوي او مرستې ته پوره پاملرنه وشي، البته هغه معیوب او معذور وګړي چې د کار کولو یو څه توان لري د هغوی لپاره مناسبې پروژې په کار واچول شي:

۱ – د عامو معیوبونو لپاره پروژې:

باید چې د معیوبینو لپاره د هغوی د جسمي توان او غوښتنې برابر د مناسبو کسبونو زده کولو په پروژو کې زیاتوالی راشي؛ دا ځکه چې تراوسه پورې د دوی لپاره دغه پروګرامونه محدود دي او زیاتره د اطرافو او قریو معیوبین لدغسې پروګرامونو څخه بې برخې پاتې دي.

او که د حرفوي او علمي زده کړې سره سره د معیوبینو سره نقدي مرسته هم کیږي، نو دا به ډېره ښه وي، ترڅو هغوی د خپلو کورنیو د اقتصادي ستونزو په حل کولو کې برلاسي شي، همداراز د کار او کسب له پوره کولو وروسته هغوی ته د کسب ماشین آلات ورکول او بیا هغوی ته بازار موندنه لدې ټولو لارو چارو نه خلاصی نه شته دی.

په کال ۱۳۸۱المریز کې چې کله مو پدې لیکنه باندې پیل وکړ، نو د معیوبو وګړو لپاره د پروژو په برخه کې د پلټنې پر مهال مې ولیدل چې د عامو معیوبینو لپاره د کسبونو د زده کړې په موخه په پېښور کې هغه مئوسه چې پدې میدان کې یې زیات شهرت درلود د سیدجمال الدین افغان رفاهي مئوسسه وه. د نوموړې مئوسسې مرکزي دفتر د پېښور په بورډ نعمت محال کی واقع و، د دفتر د مرکز ترڅنګ او په ځینو کیمپونو کې یې د معیوبینو د ټریننګ بیلابیله پروګرامونه درلودل چې ډېرو معیوبونو پکې کسبونه زده کړل، او د کسب له زده کولو وروسته به

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې اړوند ماشین یا د کار آلات او وسایل هم ورکول، همداراز دې مؤسسې په جلال آباد ښار کې هم د ټریننګ مرکز درلود چې یو شمېر معیوبو وګړو پکې بیلابیل کسبونه زده کړل. هغه کسبونه چې د نوموړې مؤسسې لخوا معیونو ته ښول کیدل مهم یې: نجاري، حلبي سازي، ویلډنګ، بوټ ګنډنه او چپل جوړونه وو.

۲- د نابینایانو لپاره پروژې:

پدغه میدان کې چې تر اوسه پورې د هجرت په مهال او یا داخل د هېواد کې پخوا کومې هلې ځلې شوي دي کافي نه وې او اوس چې پدې میدان کې کومې مرستې کیږي، نو هغه هم بسنه نه کوي؛ځکه چې موږ په خپل شاوخوا کې ډېر نابینان لدغسې مرستو بې برخې ګورو، همدارنګه د لرې سیمو او اطرافو یو زیات شمېر نابینان ورڅخه محروم دي.

د لیکنې په پیلیزه مرحله کې مو د هجرت په دیار (پېښور) کې د نابینانو د حالاتو معلومولو په موخه مو (دافغانستان د نابینایانو د تنظیم) له ځینو غړو سره لیدنه وکړه او د نوموړي د فتر د فعالیتونو په اړه مو ورڅخه پوښتنې وکړې، چې په نتیجه کې لاندې معلومات ترلاسه شول:

۱ = هغه مهال د نوموړئ مؤسسې دفتر چې د پېښور په ګل حاجي پلازه کې موقعیت درلود، د هېواد په داخل او خارج کی یې ۳۶۰۰ نابینایان راجستر کړي و، چې (۲۸۰۰) نابینایانو په داخل د افغانستان کې او د ۸۰۰ په شاوخوا کې یې د پاکستان په خاوره کې زندګي کوله.

۲ - دنوموړی دفتر د معلوماتو مطابق ځیني نابینایان لداسې کورنیو ځخه هم و چې په کورنۍ کې دوه، درې او یا ځلور وګړي نابینا و، د هغې د احصایې پر بنا دوه کورنۍ داسې هم موجودې دي چې ټول افراد یې نابینا و، یوه کورنۍ هغه مهال د کچه ګړهۍ په کیمپ او بله یې د ناګمان

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کيمپ کې وسيدله.

۳- يو نابينا وويل: زمونږ د هېواد د نابينايانو عمده ستونزي اقتصادي دي، او دهغو نابينانو د ژوند کړاوونه لازيات دي چې د کورنۍ مسئوليت لري، ماشومان اولادونه ورپه غاړه وي.

۴ - نومورې مئوسسې د نابينايانو د اقتصادي ستونزو د حل په خاطر څه حرفوي او مسسلکي زدکړې پيل کړې وې (چې سترنجيو اوبدل، پزکي او چوکي اوبدل ، جاروجوړول او جالئ جوړول) کسبونه پکې زده کيدل. همداراز د ښځينه نابينايانو لپاره د موره بافئ، نساجي، ښکلا سامان جوړول، بافت سيخ ، اوداسې نور کسبونه ښودل کيدل.

۵ - د دغه دفتر د ساحوي زدکړو مشر ښاغلي احسان فياض چې په خپله نابينا دی د نابينايانو د استعداد په اړوند داسې څرگندونه وکړه: په علمي او ادبي ميدان کی نابينا د هغه استعداد او توان له مخې چې الله تعالی ورته ورکړی دی کولای شي د الله تعالی کتاب په اسانۍ سره حفظ کړي، له هغه څخه خطيب، ښوونکی، اديب، او شاعر جوړشي. همداراز د ژوند د وسايلو په ډگر کې هغوی ته تايپستي، د خط او لوست د زده کړې ځانگړی ماشين او داسې نور وسايل ښودل زيات مناسب کار دی، ترڅو په روزمره ژوند کې ورسره مرسته وشي.

له پخوا راهسې د نابينايانو زدکړې او د هغوی پالنې ته کومه خاصه توجه نه ده شوې، اوس چې د هغوی لپاره کوم ښونځې او د حرفوي زده کړو مرکزونه جوړ شوي کافی نه دي، زمونږ د ټولنې ډېر نابينايان په خاصه توگه د اطرافو وسيدونکي لدغسې سهولتونو محروم دي، نو بايد چې حکومت، خيريه موسسې او شتمن وگړي دې قضيې ته پاملرنه وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم څپرکی
د کار او کسب په وسیله د فقر مخنیوی

په ټولنه کې په هر وګړي لازم دي چې کار وکړي، او د روزۍ د لاس ته راوړلو لپاره منډې ترړلې ووهي، له ځمکې ښکته او له آسمان لاندې کوم د ژوند وسایل چې الله تعالی ورته برابر کړي هغه ولټوي، د کار اوکسب توان په ځان کې پیداکړي لکه: دهقاني، سوداګري، میرزاتوب، اداره کول، او داسې نور ګټه لرونکي کسبونه. چې پدې طریقه به ځان شتمن کړي، د خپل ځان او کورنۍ اړتیا به پوره کړي، او بل چا ته له لاس نیولو څخه به بچ شي. او که چېرته یو څوک په خپل وطن کې د کار او کسب کولو زمینه ونه مومي، نو په کار ده چې د الله تعالی په ځمکه او د هغه په وطنونو کې سفر وکړي تر څو روزي پیداکړي.

په اسلامي ټولنه کې دا لازم دي چې د یو بیکاره وګړي سره په کار پیداکولو کې مرسته وکړای شي، همدارنګه د اسلامي نظام دا فرض دي چې بې کاره وګړو ته د کار زمینې برابرې کړي.او که چېرته یو بیکاره وګړی د کار د پیداکولو په خاطر دکومې حرفې زده کړي، د کسب آلې او ماشین، پانګې، ځمکې او داسې نورو ته اړتیا ولري، نو حکومت پدې مکلف دی چې دغه وسایل ورته برابر کړي، چې په کار بوخت شي او خپل ځان او کورنۍ ته حلاله روزي پیداکړي.

نو ددې لپاره چې زموږ په هېواد او ټولنه کې د بې کارۍ مخنیوی وشي، وزګارو او بیکاره وګړو ته د کارونو فرصتونه برابر شي، په رعیت او حکومت کې دغه احساس پیداشي پدې اړه دې لاندې نقاطو ته ځیر شئ!

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱– په اسلام کی د کار اهمیت :

کار کول د فقر په مقابله کې لومړنۍ اسلحه، همدارنګه د شتمنۍ او پانګې لاس ته راوړلو مهم لامل او د ځمکې په آبادۍ کې لومړی عنصر بلل کیږي. کله چې الله تعالی ځمکه پیداکړه، نو په هغې کې یې برکت کیښود، روزي یې پکې پیداکړه، د هغې په داخل او دباندنې کې یې د ګټې د څیزونو زخیرې پیداکړې، څو انسان د هغې په واسطه ژوند وکړي او په زندګۍ کې یې هوسائي او ارامي راشي، الله تعالی فرمایي:((وَلَقَدۡ مَكَّنَّـٰكُمۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَجَعَلۡنَا لَكُمۡ فِيهَا مَعَـٰيِشَۗ قَلِيلاً مَّا تَشۡكُرُونَ ﴿١٠﴾)).[110]

او په تحقیق سره موږ تاسې ته په ځمکه کې ځای او قدرت درکړ، او په هغې کې مو درته د ژوند وسایل او اسباب وګرځول (پیداکړل))، نو لږ دي هغه څه چې تاسې یې شکر وباسې. او الله تعالی فرمایلي: ((وَلَقَدۡ كَرَّمۡنَا بَنِيٓ ءَادَمَ وَحَمَلۡنَـٰهُمۡ فِي ٱلۡبَرِّ وَٱلۡبَحۡرِ وَرَزَقۡنَـٰهُم مِّنَ ٱلطَّيِّبَـٰتِ)). [111] او یقینا چې عزت مو ورکړی زوزات د ادم ته، او په وچه او لمده کې مو د سورلۍ پر وسایلو بار کړي، او له پاکیزه څیزونو مو روزي ورکړې.

پدې کې شک نشته چې الله تعالی خپلو بندګانو ته روزي ورکوي لکه چې فرمایي: ((وَمَا مِن دَآبَّةٍ فِي ٱلۡأَرۡضِ إِلَّا عَلَى ٱللَّهِ رِزۡقُهَا. [112] او نشته هیڅ خوځنده (ساه لرونکی) مګر داچې روزي یې په الله تعالی ده)). لکن دغه روزي یې د انسان کوښښ او منډې ترړې پورې تړلې ده، لکه چې فرمایي: ((هُوَ

[110]- الأعراف ۱۰
[111]- الاسراء ۷۰
[112]- هود۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُمُ ٱلۡأَرۡضَ ذَلُولاً فَٱمۡشُواْ فِى مَنَاكِبِهَا وَكُلُواْ مِن رِّزۡقِهِۦ ۖ . [۱۱۳] الله تعالى هغه ذات دى چې ځمکه يې تاسې ته تابع کړې، نو وګرځئ دهغې په اطرافو کې او خورئ له (حلال) رزق د هغه څخه)). او الله تعالى فرمايي: ((فَإِذَا قُضِيَتِ ٱلصَّلَوٰةُ فَٱنتَشِرُواْ فِى ٱلۡأَرۡضِ وَٱبۡتَغُواْ مِن فَضۡلِ ٱللَّهِ.[۱۱۴] نو کله چې له مانځه (د جُمعې) نه فارغ شې نو په ځمکه کې خپاره شئ او د هغه (الله) روزي ترلاسه کړئ.

ځينې مسلمانان داسې هم شته چې د توکل په بهانه سره له کوښښ او کار کولو څخه ډه ډه کوي، ددې انتظار باسي چې په خپله ورته روزي راشي. دغسې خلکو ته ويل په کار دي چې پر الله تعالى باندې توکل کول د کار او کسب کولو او د اسبابو اخستلو مانع نه دى.انسان به د دنياوي اسبابواخستلو ترڅنګ په الله تعالى باندې توکل کوي چې همدغه حقيقي توکل دى، په حديث کې راغلي دي رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:((**لَوْ أَنَّكُمْ تَتَوَكَّلُونَ عَلَى اللَّهِ حَقَّ تَوَكُّلِهِ، لَرَزَقَكُمْ كَمَا يَرْزُقُ الطَّيْرَ تَغْدُو خِمَاصًا وَتَرُوحُ بِطَانًا**)).[۱۱۵] که چيرې تاسې پر الله تعالى په ريښتيا سره توکل وکړې، نو خامخا به داسې روزي درکړي چې مرغانو ته يې ورکوي، هغو سبايي (له ځالو) تشې ججرې وځي او بيګايي ډکې ججرې راګرځي.

نو پدې حديث کې له ريښتيا او حق توکل نه مراد د اسبابو اخستلو سره سره په الله تعالى باندې اعتماد کول دي؛ ځکه مرغان خو په ځالو کې نه کيني، بلکې د خپلې روزۍ لاس ته راوړلو لپاره وځي، حرکت کوي او د روزۍ پلټنه

---

[۱۱۳] - الملك۱۵

[۱۱۴] - الجمعة ۱۰

[۱۱۵]. مسند احمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي.حافظ ابن حجر رحمه الله په فتح الباري کې ویلي: د توکل اصل دادی چې ته یو کار چا ته وسپارې، هغې ته یې حواله کړې او پر هغې باندې اعتماد وکړې، او هغه څه چې په قرآن او حدیث کې راغلي دي، دا یې معنی نه ده چې یو څوک اسباب او وسایل کارول پرېږدي، له امام احمد رحمه الله څخه د داسې یو سړي په هکله پوښتنه وشوه چې په کور یا مسجد کې ناست وي، او وایي چې هیڅ کار نه کوم، ما ته به مې خپله روزي راځي نو هغه وفرمایل: دا داسې یو سړی دی چې له علم او پوهې نه ناخبره او بې برخې دی، بیشکه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: ((الله تعالی زما روزي د نیزې له سیورې-په جهاد سره –ګرځولې ده)) او فرمایي: ((که تاسې په الله تعالی باندې په رېښتیا سره توکل وکړې، نو داسې روزي به درکړي چې مرغانو ته یې ورکوي، هغو سبایي له خپلو ځالو وځي (د روزۍ تلاش کولو په خاطر) او بیګایي ډکې ججرې راګرځي)). نو پدې حدیث شریف کې د دې یادونه وشوه چې مرغان د روزۍ په لټه او طلب کولو کې سبایي او بیګایي تګ راتګ او حرکت کوي. او د رسول الله صلی الله علیه وسلم ملګرو (صحابه کرامو) به سوداګري کوله، د خرما په باغونو کې به یې کار کاوه، چې هغوی زموږ پیشوایان دي.[116]

د اسلام سپیڅلي دین بیکاري او تنبلي غندلې او د کار، او کسب کولو اهمیت یې زیات کړې او ددې څرګندونه یې کړې چې حلال کسب یوعزتمند او لوی کار دی، که څه هم د ځینو خلکو په نظر ځینې کارونه او کسبونه سپک وي، لکن دا یې د سپکوالي دلیل نه شي کیدلای .د الله تعالی استازی صلی الله علیه وسلم په یوې وینا کې فرمایلي: ((**لأنْ یأخذَ أحدُکم حبلَهُ فیأتيَ بحُزمةِ الحطبِ علی ظهرِه، فیبیعَها، فیکُفَّ الله بها وجهَهُ؛ خیرٌ لهُ من أنْ یسألَ الناسَ، أعطوْهُ أو منعُوه**)).[117] داچې له تاسی څخه یو څوک خپل پړی (رسی) راواخلي

---

[116]. وګوره: فتح الباري ۱۱/ ۳۰۵-۳۰۶

[117]- صحیح البخاري ، کتاب الزکاة ،باب(۵)

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پر خپلې شا باندې يو ګېډۍ خس راوړي، وه يې پلوري او خپل مخ (ځان) له سوال کولو وساتي، نو دا کار ورته لدې غوره دي چې سوال وکړي، څوک يې ورته ورکړي او څوک يې ورنکړي.

پدې وينا کې د الله تعالی استازی صلی الله عليه وسلم د دې څرګندونه کوي چې د خسو راوړلو کسب سره لدې چې کيدای شي ځينې خلکو ته کم ښکاري او ګټه يې ورته لږه بريښي، خو له بيګارۍ او بل چا ته د لاس نيولو (ګدايګرۍ) څخه غوره دی.

دکار اوکسب په ميدان کی د الله تعالی استازي صلی الله عليه وسلم يوازې په وينا او فکر ورکولو سره اکتفاء نه وه کړې، بلکې د خپل ژوند عملي ډګر يې هم خلکو ته ورپه ګوته کړی دی، هغه فرمايي: ((**ما بَعَثَ الله نبياً إلاَّ رَعَى الغَنَمَ". فقالَ أصحابُهُ: وأنتَ؟ فقال "نَعَمْ، كُنْتُ أرعاها على قراريطَ لأهلِ مكَّةَ**)).[118] الله تعالی هيڅ يو پېغمبر نه دی راليږلی، مګر دا چې ګډې يې څرولې دي، صحابه کرامو وويل: ايا تاسې هم څرولې؟ هغه وفرمايل: هو، ما هم د مکې يو څه خلکو ته د يو څه پيسو په بدله کې څرولې.

هغه مال چې د لاس په ګټلو حاصل شي، انسان ورباندې زيار وګالي او همت وکړي، ډېر ښه مال او ښه ګټه وي، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: ((**ما أكَلَ أحدٌ طعاماً قطُّ خيراً مِن أن يَأكُلَ مِن عَمَلِ يَدِهِ، وإنَّ نبيَّ اللهِ داوُدَ عليهِ السلامُ كانَ يأكُلُ مِن عَمَلِ يَدِهِ**)).[119] هغه خوراک چې يو انسان يې له لاس ګټې څخه خوري، هيڅ بهتر اوغوره ورڅخه نشته دی او بيشکه د الله تعالی پېغمبر داود عليه السلام به د خپل لاس کار او ګټې څخه خوراک کاوه.[120]

---

[118]- صحيح البخاري، كتاب الإجارة ، باب (٢٢)
[119]. صحيح البخاري
[120]- وګوره: مشكلة الفقر, يوسف القرضاوي، ص ٣٨

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- د شتمنيو له سرچينو ګټه اخستل:

د ثروت او شتمنۍ سرچيني هغه څيزونه بلل کيږي چې د انسان د روزۍ اسباب دي لکه مالداري، زراعت، تجارت، صنعت، معدنونه، او داسې نور.

الله تعالی په خپل کتاب کې زموږ پام خپلو موجوداتو ته راړوي او دې ته مو متوجه کوي چې په ځمکه او اسمان کې يې موږ لپاره بيلابيلې فوائد او ګټې برابرې کړي او د ژوند وسايل يې ځای پرځای کړي دي. که فکر او غور وکړو، نو وبه ګورو چې زموږ په اوبو کې ثروتونه دي، زموږ په دشتو کې ثروتونه او شتمنۍ دي، زموږ په غرونو کې شتمني ده او په هر ځای کې شتمني ده. خو يوازې هغه څه چې موږ يې کمې لرو او ورڅخه بې برخې يو فکر او توجه ده، د پرمختللې اداري او نظام نشتوالی او د با احساسه کاري لاسونو لږ وال دی. که چيرته د فکر قوت په کار واچوو، د قوي ارادې خاوندان شو او پياوړي کاري لاسونه ولرو، نو په هغه صورت کې به د ثروت او شتمنيو له منابعو څخه لازمه ګټه پورته کړو. د دې تصور د پخلي په اړوند په قرانکريم کې الله تعالی موږ داسې متوجه کوي: ((أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَخْرَجْنَا بِهِۦ ثَمَرَٰتٍ مُّخْتَلِفًا أَلْوَٰنُهَا ۚ وَمِنَ ٱلْجِبَالِ جُدَدٌۢ بِيضٌ وَحُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَٰنُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ ﴿٢٧﴾ وَمِنَ ٱلنَّاسِ وَٱلدَّوَآبِّ وَٱلْأَنْعَٰمِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَٰنُهُۥ كَذَٰلِكَ ۗ إِنَّمَا يَخْشَى ٱللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ ٱلْعُلَمَٰٓؤُا۟ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴿٢٨﴾)).[۱۲۱] ايا نه ګورې (ای انسانه) چې بيشکه الله تعالی له بره اسمانه اوبه راتوی کړي او پر هغې سره يې مختلف رنګه ميوې رازرغونه کړي. او له غرونو څخه يې د سپينو او سرو لارو والا پيداکړي چې يو تر بله

[۱۲۱]- فاطر ۲۷- ۲۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره په رنګ کې مختلف دي، او ځينې يې تک تور دي. همدارازله خلکو او ژونديو شيانو او له څارويو څخه چې هغه هم بيلا بيل رنګونه دي، همدا سې الله کړي دي. بيشکه چې د الله تعالی په بندګانو کې له هغه څخه ويريدونکي علماء دي، په يقيني توګه الله غالبه او بښونکی ذات دی.

امام حسن البناء رحمه الله د دې آيت په وضاحت کې ويلي: «زما په نظر دلته له علماو نه مراد هغه کسان دي چې دکائناتو په علم پوهيږي، په کائناتو کې چې د خلکو د ګټو او منافعو لپاره څه دي د هغې پر پيژندلو او کشفولو پوهه لري، او د ځمکې او اسمانونو د ښتن په صنعت (جوړښت) کې د هغه د پراخه علم ژور او پټ رازونه رابرسيره کوي.[122]

بايد چې زموږ په هېواد کې د ثروت او شتمنيو منابعو ته پوره پاملرنه وشي، ترڅو له يوه پلوه بيکاره خلکو ته د کار فرصتونه برابر شي، او له بله پلوه د هېواد او ټولنې د اقتصاد کچه ورباندې لوړه کړی شي.

زموږ په هېواد کې د يو باتدبيره او باصلاحيته نظام د موجوديت په صورت کې دا ممکنه ده چې معدنيات په سهي توګه راويستل شي او د هغې له عايد څخه د هېواد د فقر او بې وزلۍ په مخنيوي کې کار واخستلی شي. همدارنګه د غرونو ځنګلونه چې زياتره يې په خپل سرې سره له منځه ولاړل لازمه ګټه واخستل شي.يوازې د يو مطلوب نظام او حکومت په موجوديت کې کيدای شي د طبيعي منابعو ساتنه وشي او د استخراج او کارولو ګټه او عايد يې شخصي جيبونو ته ولاړه نه شي.

---

[122]- اسلامي اقتصاد، حسن البناء، ژباړه صافی، ص ۲۸، چاپ ۱۳۶۷ لمريز.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳– د شاړو ځمکو آبادول:

په هېواد کې باید د هغه ځمکوابادولو ته پوره توجه وشي کومې چې دچا په شخصي ملکیت کې نه دي. هغه عامه ځمکې چې خلکو غصب کړې دي ورځخه واخستل شي او د قوم او ولس د بیچاره خلکو ګټې او مصلحت ته وقف شي. همداراز هغه ځمکې چې شاړې دي او آبادولو ته یې اړتیا ده د یو منظم پلان او برنامې له لارې یې په اړه لازم اقدامات وشي.

علماء وایي: په اسلامي اقتصاد کې د ځمکې ابادول کلیدي مقام لري چې د اسلام دین یې د انسان له مهمو فرایضو څخه بولي، نو په همدې اساس د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم دې مسئلې ته په خپلو زیاتو ویناو کې پوره پاملرنه کړې او خپل پیروان یې د داسې ځمکو په ملکیت کې راوستلو ته هڅولي، ترڅو د هغې ابادول تولنې ته محصول او انتاج وروبښي.[۱۲۳]

پدې هکله دا لاندې څو ویناوې د بیلګې په طریقه ذکر کوو:

الف- عَنْ عُرْوَةَ، قَالَ: أَشْهَدُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَضَى أَنَّ الْأَرْضَ أَرْضُ اللَّهِ، وَالْعِبَادَ عِبَادُ اللَّهِ، وَمَنْ أَحْيَا مَوَاتًا فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ. جَاءَنَا بِهَذَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الَّذِينَ جَاءُوا بِالصَّلَوَاتِ عَنْهُ.[۱۲٤] له عروه رحمه الله نه روایت روایت دی وای: زه ګواهي ورکوم چې رسول الله صلی الله علیه وسلم دا پریکړه کړې وه چې ځمکه د الله تعالی ده او بیندګان هم د هغه دي، څوك چې کومه مړه (شاړه) ځمکه ژوندۍ (آباده) کړي، نو هماغه یې زیات حقدار دی. دا قانون موږ ته د نبي صلی الله علیه وسلم نه د هغو ښاغلو (صحابه کرامو) له لارې رارسیدلی د چا په وسیله چې پنځه وخته لمونځ رارسیدلی دی.

ب – عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

---

[۱۲۳]- وګوره: إحياء الأرض الموات، وزیرمحمد، ص ۱۸۳

[۱۲٤]- سنن ابي داود ، كتاب الخراج و الأمارة ، باب إحياء الموات ، ۳ \ ٤٥٤ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

«مَنْ أَعْمَرَ أَرْضًا لَيْسَتْ لِأَحَدٍ فَهُوَ أَحَقُّ»، قَالَ عُرْوَةُ: «قَضَى بِهِ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي خِلَافَتِهِ».[۱۲۵] له عروه رحمه الله نه روایت دی هغه له عایشې رضي الله عنها نه روایت کوي، هغه له پېغمبر صلی الله علیه وسلم نه نقل کوي، هغه فرمایلي دي: ((څوک چې داسې ځمکه اباده کړي چې د چا په ملکیت کې نه وي، نو هماغه یې زیات حقدار دی)). عروه رحمه الله واي: پر همدې وینا او فیصله باندې عمر رضي الله عنه د خپل خلافت په وخت کې عمل او فیصله کوله.

ج – عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: ((مَنْ أَحْيَا أَرْضًا مَيِّتَةً فَهِيَ لَهُ)).[۱۲۶] له جابر بن عبدالله رضی الله عنهما نه روایت دی هغه وایي چې نبي صلی الله علیه وسلم فرمایلي: ((چا چې شاړه ځمکه آباده کړه نو دهغه شوه.

د شاړې ځمکې د ابادولو په هکله امام ابوحنیفه رحمه الله د حکومت منظوري ضروري ګڼي او امام ابویوسف رحمه الله، امام محمد رحمه الله امام شافعي رحمه الله، او امام احمد بن حنبل رحمه الله دا نظر لري چې ابادوونکي د ملکیت حق د حکومت په اجازې او منظورۍ پورې اړه نه لري..

او امام مالك رحمه الله د کلي سره د نژدې ځمکو او لرې پرتو شاړو ځمکو ترمنځ فرق کوي، لومړی ډول ځمکه لدې حکم (ابادولو) څخه مستثنی ګڼي، او د دویم ډول ځمکې لپاره د امام بخشش او اجازه شرط نه بولي، چې یوازې ابادوونکي یې څښتنان کیدی شي.[۱۲۷]

د شاړې ځمکې ابادول د یو مملکت په اقتصادي نمو او د پیداوار په

۱۲۵- صحیح البخاري، کتاب الحرث و المزارعة، باب (۱۵).

۱۲۶. سنن الترمذي

۱۲۷- وګوره :اسلامي اقتصاد ابوالاعلی مودودي.ص ۲۰۸-۲۱۱ ژباړه :فضل مولا لټون، ۱۳۷۱ لمریز.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زیاتوالي کې زیات رول لري:

لومړی- د ملکیت قاعده پراخوي: او دا هغه څه دي چې په ټولنه کې د وګړو دنده ده. په اسلام کې د ځمکې ابادول د مال د حاصلولو یو مصدر دی، هغه چا ته یې د ملکیت سبب ګرځي څوک یې چې اباده کړي، او د هغې د ابادۍ میوه او ګټه ولس او ټولنې ته رسیږي او په ټولنه کې د اقتصاد د پرمختګ یو مهم لامل ګرځي.

دویم- د دولت د موارد زیاتوي: د اسلام دین خلک د ځمکې کرلو ته هڅولي، چې د هغې له محصولاتو څخه غذائي مواد ترلاسه شي، او د حاصلاتو لاس ته راوړل د دولت په بودیجه باندې مثبت اغیز لري؛ دا ځکه چې له یوه اړخه په ټولنه کې اقتصادي موارد زیاتیږي او له بله اړخه د حکومت بودیجې ته د ځمکو د حاصلاتو له درکه عشر، یا خراج او یا مالیه ورځي.

د اسلامي دولت تر ولکې لاندې چې یو مسلمان شاړه ځمکه اباده کړي، نو که عشري وي دولت ته به یکې عشر ورکوي او که خراجي وي خراج به ورکوي. همداراز لکه څرنګه چې د ځمکې ابادول په کَر او کشت سره صورت مومي، د هغې له باطن څخه د معدن راویستلو پواسطه هم دا کار(آبادي) ترسره کیږي، دا د هغه چا لپاره چې توان ورباندې ولري، استفاده ورڅخه وکړای شي، او راویستل یې مسلمانانو ته ضرر ونه لري. نو د معدن د راویستلو په صورت به بیت المال ته د هغې معدن پنځمه برخه ورکوي. او ددولت د بیت المال د بودیجې زیاتیدل د ټولنې په خدمتي کارونو (رفاهي کارونو) روغتیایي چارو او داسې نورو ته انکشاف ورکوي.[128]

امام ابویوسف رحمه الله په خپل کتاب (الخراج) کې وایې: ((**ولا أرى أن يترك أرضا لا ملك لأحد فيها ولاعمارة حتى يقطعها الإمام، فإن ذلك اعمر للبلاد و أكثر**

---

[128]- وګوره: إحياء الأرض الموات ،وزيرمحمد ، ص ۱۸۶- ۱۹۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

للخراج)).[۱۲۹] د هغې ځمکې په هکله چې بې څښتنه وي، او چا پکې آبادي نه وي کړې، زما نظر دادی چې حاکم دی يې چا ته ورکړي؛ ځکه چې پدې کار سره وطن ښه آبادېږي او په خراج کې زياتوالی راځي.

دريېم- د ځمکې ابادول په زراعتي او غذائي اړخ کې د اقتصاد په نمو کې مهم اغېز لري: د ځمکې ابادولو له مهمو موخو څخه يوه موخه د وګړو غذائي اړتياوې تامينول او پوره کول دي، چې دا کار پرته لدې عمليه نه ترسره کېږي.

ځمکه انسان ته د الله تعالی له لورې يو ستر نعمت دی، او د دې نعمت شکر اداء کول له هغې څخه په استفادې او د هغې په ابادولو سره رامنځ ته کېږي، الله تعالی د دې نعمت يادونه داسې کړې ده: ((أَنَّا صَبَبْنَا ٱلْمَآءَ صَبًّا ﴿٢٥﴾ ثُمَّ شَقَقْنَا ٱلْأَرْضَ شَقًّا ﴿٢٦﴾ فَأَنۢبَتْنَا فِيهَا حَبًّا ﴿٢٧﴾ وَعِنَبًا وَقَضْبًا ﴿٢٨﴾ وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا ﴿٢٩﴾ وَحَدَآئِقَ غُلْبًا ﴿٣٠﴾ وَفَٰكِهَةً وَأَبًّا ﴿٣١﴾ مَّتَٰعًا لَّكُمْ وَلِأَنْعَٰمِكُمْ ﴿٣٢﴾)).[۱۳۰] نو ودې ګوري انسان خپلو خوړو (خوراکي موادو) ته چې موږ له وريځو څخه اوبه راتوي کړي او بيا مو ځمکه څيرې کړې (د بوټي اوکښت پواسطه) بيا مو له هغې څخه دانې، انګور، ترکاري، خونه (زيتون) او خرما را زرغونه کړيا و ګڼ باغونه، ميوې (تازه او وچې) او واښه (ګياه) چې دا ټول څيزونه مو تاسې او ستاسې څارويو ته نفع او ګټه ګرځولې.

رسول الله صلی الله عليه وسلم د زراعت او کرنې د اهميت او ثواب په اړوند فرمايلي دي: ((ما مِنْ مُسلِمٍ يَغرِسُ غَرْساً، أو يَزْرَعُ زَرْعاً، فيأكُلُ منهُ طيرٌ، أو

[۱۲۹] - وګوره: د مخکنی مرجع ۱۸۹ صفحه

[۱۳۰] - عَبَسَ ۲۵ - ۳۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

إنسانٌ، أو بَهيمةٌ إلا كانَ لهُ به صَدَقَةٌ)). [۱۳۱] کوم يو مسلمان چې بوټی کري، او يا کوم کښت کوي چې له هغې څخه مرغان، انسانان او ځاروي خوراک وکړي، نو د هغې لپاره به پدې سره د صدقې اجر وي.

څلورم ـد ځمکې د مساحت زیاتیدل: د ځمکې مساحت او سطحه په ابادۍ سره زياتيږي؛ ځکه چې کله ځمکه شاړه وي، نو د شګو، اوبو او نورو شيانو له خطر سره مخ وي، نو د شاړې ځمکې آبادول په خپل ذات کې فوايد لري.. [۱۳۲]

۴- مستحقو وګړو ته ځمکې ویشل:

په عمومي توګه زموږ په هېواد کې شاړې ځمکې په دوه ډوله دي: هغه ځمکې چې مخکې ابادې وي ، اود انقلاب په موده کې شاړې ګرځيدلي.د تير انقلاب (د روسانو د برید له مله د۲۳ کلونو په موده کې او بيا د کمونستي حکومت له ړنګيدو وروسته د داخلي جنګونو له امله د دهقانانو په هجرت کولو سره ډېرې ځمکې شاړې شوې. همدا راز يو زيات شمېر ځمکې د اوبه خور سیمستونو د منځه تللو له امله شاړې وګرځيدې.نو بايد چې په لومړي قدم کې د دې ځمکو آبادولو ته پاملرنه وشي. او دويم هغه ځمکې- چې له پیل نه شاړې دي –چې غرب او جنوب غرب ولايتونو پراخه دښتې يې يوه نمونه ده- ورڅخه کار واخستل شي او يا په مستحقو خلکو وويشل شي.

متاسفانه چې د کمونستي نظام له ړنګيدو څخه وروسته د مسلسلو ګډوډيو او آن د موجوده په نسبي توګه د شتون (جمهوري نظام) په وخت کې هم ځيني زور واکانو پراخه دښتې او ځمکې غصب کړې..

همدا راز په ځيني مرکزي ولايتونو کې لکه کابل، ننګرهار، د قندهار او هرات ښارونو او داسې نورو په ځمکو او رقبو کې په غير طبيعي شکل سره خلک

---

[۱۳۱]- صحيح البخاري ، كتاب الحرث و المزارعة باب (۱)
[۱۳۲]- وګوره: احياء الارض الموات، وزيرمحمد،ص ۱۹۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

هستوګن شول او دغه پدیده د دې ښارونو په ګڼه ګونه او د نورو سلبي اړخونو د زیاتیدو لامل وګرځیده.

نو باید چې د دغسې غیر طبیعي پدیدو د منځ وړلو په خاطر په داسې یو جامع پلان او برنامې باندې کار وشي، چې فقیر او بې وزله خلک د هېواد د ځمکو پر تناسب له ځمکو برخمن شي او د موجوده ظالمانه طبقاتي پدیدې مخنیوی وشي. پدې معنی چې له غیر مستحقو او غاصبو جاګیردارانو ځمکې واخستل شي او مستحقو او اړمنو خلکو ته توزیع شي، ترڅو یو زیات شمېر غریب او بیچاره خلک د ځمکو خاوندان او پدې طریقه په هېواد کې د غریبۍ اندازه راکمه کړای شي.

۵- د ځمکو د غصب مخه ډب کول:

په تیروکلونوکې ولیدل شول چې د هېواد د اقتصاد د منابعو په نورو برخو کې د درغلیو په څیر د ځمکو په معاملاتو کې هم پوره درغلیانې وشوې، همداراز یو زیات شمېر حکومتي عامې ځمکې د ځینو خاصو اشخاصو او یا مافیایي کړیو له لوري قبضه او غصب شوې.

د مومجوده نظام او حکومت د کمزورۍ له امله دا هم ولیدل شول چې ځینو قومونو د ځمکو د رقبو پر سر باندې یو بل ته په مورچلونو کې کیناستل او یو بل یې ووژل.دا هم یو حقیققت دی چې د عدال او انصاف لپاره ګمارل شوو وګړو یعنې قاضیانو ځینې حکومتي ځمکې په رشوت او بډو اخستلو سره شخصي کړې او زور واکانو ته یې د پیسو په مقابل کې د هغې اسناد ورکړل.

د ولسي جرګې د فساد پر وړاندې د مبارزې کمېسیون د یوه راپور له مخې ویل شوي چې د ځمکو غصب په افغانستان کې خطرناکه مسئله ده، د ولسونو او حکومت ترمنځ یې واټن رامنځته کړی، په تېرو ۱۶ کلونو کې په ډېرې بې رحمۍ ځمکې د ښارګوټو په نوم غصب شوې دي، د غصب

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړۍ اوس هم روانه ده.که څه هم د ټولو غصب شوو ځمکو په اړه دقیق ارقام په لاس کې نشته، خو د افغانستان د ځمکو خپلواکه اداره وایي د دوی موندنې ښیي چې په ۳۰ ولایتونو کې د غاصبینو له خوا یو اعشاریه درې میلیونه جریبه ځمکه غصب شوې، چې ډېری غصب شوې ځمکې په کابل، ننګرهار، کندهار، بلخ او هرات ولایتونو کې دي.

راپور وایي: په هغه وخت کې چې احصایه راټوله شوې د ۱۵۸۳۱کسانو له لوري تقریبا په ۳۰ ولایتونو کې یو اعشاریه درې میلیون جریبه دولتي ځمکه غصب شوې ده او دغه لړۍ تر ولسوالیو او کلیو پورې رسېږي..

دا چې دغه ځمکې د چا له خوا غصب شوې دي او تراوسه یې ولې غصب دی؟ پدې هکله اړونده ارګانونه دا جرات نه کوي چې د خلکو نومونه په ډاګ کړي، او له فساد سره د مبارزې عالي ادارې رئیس که څه هم د کوم ځانګړي کس نوم نه اخلي، خو وایي چې په غصب کې ځینې وزیران، ځینې وکیلان، ځینې رهبران او سیاسي ډلې لاس لري. هغه وایي: د ځمکو په غصب کې وزیران، وکیلان، رهبران او سیاسي ډلې لاس لري، له بده مرغه تراوسه حکومت نه دی توانېدلی، د ځمکو لوی غاصبین د قانون منګولو ته وسپاري)).

ځینې اړونده مسئولینو ویلي چې: څارنوالي او محکمې باید له جرات څخه کار واخلي د هغه چا نومونه افشا کړي چې د ځمکو په غصب کې لاس لري او که په دې سره غاصبین د حکومت په وړاندې کوم ګام پورته کوي، نو ولس به د حکومت تر شاه ولاړ و.[۱۳۳]

---

[۱۳۳]. ازداي راديو ويب سايت ۲۲ /۶/ ۱۳۹۶المريز.

(c) ketabton.com: The Digital Library

باید وویل شي چې د ځمکو د غصب د مخې ډب کول، د غصب شوو ځمکو راګرځول او په هېواد کې د نورو جرایمو د منځه وړلو لپاره یو مستحکم اسلامي نظام رامنځ ته کولو ته اړتیا ده، او هغسې نظام چې په نوم اسلامي وي، د سازشونو په نتیجه کې منځ ته راغلی وي.. نو نه شي کولی چې د دغسې ننګونو مقابله وکړای شي.

ایا په هېواد کې به داسې یو نظام به رامنځ ته شي چې د ځمکو د غصب او نورو بدو ناخوالو مخنیوی پکې وشي؟ له ظالمانو څخه د مظلومانو حق واخستل شي، خاینان محاکمه شي.. او هر چا ته خپل حدود وښودل شي، که هغه چارواکي وي او که رعیت، که مالداره وي او که فقیر که وزیر وي او که ګدا..؟!

په موجوده ظروفو او شرایطو کې چې حکومت او نظام ډېر کمزوری دی که موږ هر څومره د ځمکو د عادلانه ویش لپاره وړاندیزونه وکړو، نو غالب ګومان کیږي چې لازم غور ورباندې ونه شي، خو د دې لپاره چې موږ په خپل هېواد کې د یو قوي اسلامي نظام هیله لرو، هغه نظام چې د اسلامي شریعت پر بنسټ به فیصلې کوي، اسلامي قضاء او محکمه به یې له هر حاکمه او زورواکي بالاتره وي.. دغسې اسلامي او قوي نظام ته دا لاندې وړاندیزونه کوو:

۱ – د انقلاب او له هغې وروسته د ګډوډیو په بهیر کې چې څومره عامې او حکومتي ځمکې غصب شوي، دهغې د پلټنې او بیرته عام کولو په موخه یو ه مستقله اداره جوړه شي.

۲ – د احتساب د نظام له لارې له ټولو غاصبینو سره محاسبه وشي، اوعام او خاص حقوق ورڅخه واخستل شي.

۳ – یوه اصیله، واقعي او خود مختاره قضاء رامنځ ته کړي، هغه چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

علمبرداران یې حلال خواره علماء او شریعت پوه وي، ترڅو د واقعي قضاء کولو له لارې په ټولنه کې عدل او انصاف رایج شي، عام ملکیتونه او موارد -چې ځمکې پکې هم شاملې دي- خپلو واقعي مستحقینو ته د ګټې او فایدې اخستلو لپاره ورکړل شي، چې پدې کړنلارې سره به په هېواد کې د فقر او بېچاره ګۍ کچه راکمه شي.

۶- د ناروا کښت مخنیوی:

زموږ د ټولنې اوهېواد له ستونزو او ناخوالو څخه یو هم په ځینې سیمو کې د ناروا کښت او فصل کرل دي چې لومړی یې بنګ (د چرسو بوټی) او بل کوکنار (د افین بوټی) دی، د دې بوټو دفایدې پر ځای نقصان او تاوان زیات دی، بلکې هغه څه چې لدې بوټو څخه تولید کیږي (چرس او افین) د ټولنې د وګړو تنبلۍ، کمزورۍ، رنځورۍ او نورو زیاتو تاوانونو لامل ګرځي او طبیعي خبره ده چې په ټولنه کې څوک پدغسې مصیبتونو ګرفتار شي، نو ټولنه د نورو ستونزو ترڅنګ داقتصادي ستونزي سره هم مخ کیږي؛ ځکه چې کار کوونکي لاسونه کمیږي، بیکاره او لویدلي خلک پر نورو باندې بوج کیږي.

همداراز د نوموړو بوټو او فصل د کرنې په نتیجه کې د ګټور فصل مخه نیول کیږي، د روزۍ سرچینې کمیږي، د خوراکي توکو بیې لوړیږي او خلک له ګټورو خوراکي توکو څخه بې برخې کیږي..

زموږ په هېواد کې د مخدره موادو شالید په هکله ویل کیږي د لومړي ځل لپاره مخدره مواد له چین څخه افغانستان ته د بدخشان ولایت له لارې راداخل شو. کله چې برتانیې (انګلستان) پر هندوستان باندې حکومت کاوه، نو لدغه هېواد څخه چین ته زیات مخدره مواد قاچاق کیدل چې په نتیجه کې یې د برطانیې او چین ترمنځ جګړه وشوه او دې جګړې ته د (افیمو د جنګ) نوم ورکړ شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له کومه وخته چې افغانستان ته د افین راداخل شو، نو په تدریجي شکل یې د بوټي کښت او کر رواج وموند. هغه ولایتونه چې د دې بوټي کرنه رواج شوه او افیون پکې تولید کیده: بدخشان، هلمند، ننګرهار او هرات ؤ، چې د وخت په تیریدو سره لدې ولایتونو څخه نورو ولایتونو لکه: بلخ، کونړ، لغمان، لوګر پکتیا، وردګ او قندهار ته هم نوموړی بوټی نقل شو.

په افغانستان کې پخوا د هیروینو تولید نه پېژندل کیده، بلکه د هغو سیاسي بدلونونو په نتیجه کې رامنځ ته شو چې د شلمې پیړۍ په اویاوومو کلونو (اوومې لسیزې) کې منځ ته راغلل. او د طلائي مثلث (تایلند، برما او لاوس) په سیمه کې د افیونو خراب محصولات هم د دې لامل شو چې د طلائي هلال (ایران، افغانستان او پاکستان) په سیمه کې د مخدره موادو د زیات تولید په واسطه جبیره شي.

د کوکنارو د کرهنې شالید:

د برتانوي امبراطورۍ په دوران کې هندوستان چین ته د زیاتو مخدره موادو قاچاق کونکی هېواد وو چې په نتیجه کې یې د برطانیې او چین ترمنځ جګړې رامنځ ته شوې، هغه چې دافینو جنګونو [۱۳۴] نوم ورکړ شو. نو زموږ هېواد ته د لومړي ځل لپاره دانګریز پلوو قاچاقبرانو لخوا د چین له ځمکې څخه د بدخشان له لارې کوکنار وارد شوی چې پدې توګه په سیمه کې د غه بوټی د انګریزي استعمار له خوا ترویج شوې دی.

له کومه وخته چې افغانستان ته د افینو د تولید بوټی (کوکنار) راداخل شو، په تدریجي شکل یې کښت او کر رواج وموند او هغه ولایتونه چې

---

[۱۳٤]. د برطانې او چین ترمنځ د افینو له امله جنګونه لومړی جنګ (۱۸۴۰ – ۱۸۴۲م) او دویم جنګ (۱۸۵۲ - ۱۸۶۰ م) کلونو کې رامنځ ته شوې دی. وګوره:Opium wars : WIKIPEDIA The Free Encyclopedia

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پيل کې د دې بوټي کرهڼه پکې کيده او افيون يې توليداوه: بدخشان، هلمند، ننګرهار او هرات وو، چې د وخت په تيريدو سره لدې ولايتونو څخه نورو ولايتونو لکه: بلخ، کونړ، لغمان، لوګر، پکتيا، وردګ، او کندهار ته هم نقل شو.

له ډېر پخوا راهسې ساحران او محلي طبيبان هم د افيون پر استعمال بوخت دي چې د هغې اغيزې او تاثيرات سحري او جادوګري ځواک ته راجع کوي، خو په وروسته وختونو کې بيا له افيون څخه د هيروينو توليد رواج وموند.

زموږ په هېواد کې پخوا د هيروينو توليد نه پېژندل کيده او د هغو سياسي بدلونونو په نتيجه کې رامنځ ته شو چې د شلمې پيړۍ په اوياومو کلونو (اومې لسيزې) کې منځ ته راغلل. همدارنګه په آسيا کې د طلائي مثلث (تايلند، برما او لاوس) د افيونو خراب محصولات په سيمه کې د دې لامل شو چې د طلائي هلال (ايران، افغانستان او پاکستان) د مخدره موادو د زيات توليد په وسيله جبيره شي.

په افغانستان کې د افيونو توليد زياتيدو لومړی لامل په ايران کې د خميني انقلاب راتلل ؤ چې هلته پر مخدره موادو باندې بنديز ولګول شو او دويم لامل يې په افغانستان کې د کمونستي انقلاب له امله د جګړې او اسلامي مقاومت په دوران کې د نوموړي بوټي د کرنې لپاره زياته زمينه برابريدل ښودل شوي دي، چې پای کې زموږ د هېواد او پاکستان ترمنځ د ګډې پولې په دواړو خواو کې ځينې قبايلي سيمې د کوکنارو د کښت او د افيونو د توليد مرکزونه وګرځيدل او کله چې پدې دوران کې پاکستان ته د هيروئينو د توليد تکنالوژي راوارد کړای شوه، نو د پولې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دوارو خواو کې ورځخه د هيروئېنو توليد پيل شو.[۱۳۵]

د طالبانو د حکومت له سقوط څخه وروسته هېواد ته د امريکانيانو له راننوتلو سره جوخت له ۲۰۰۱م کال راپديخوا د افيونو توليد صعودي (پورته ختلو) بڼه اختيار کړه، د دې پديدې ترشاه بيلابيل عوامل دي چې مهم يې دريښتينې مبارزې نشتوالی او په حکومت کې د مافيايي باندونو نفوذ او قدرت ښودل شوی چې د هغوی له لارې په سلونو وګړي د وچې له لارې اروپا او لرې پرتو هېوادونو ته هېرويين قاچاق کوي.[۱۳۶]

په کال (۱۳۹۶لمريز) د مخدره موادو سره د مبارزې د ملي بسيج (تحريک) د اوونۍ په مناسبت په کابل کې جوړې شوې غونډې ته د حکومت ځينو چارواکو وويل چې مخدره موادو د افغانستان حيثيت او اعتبار زيانمن کړی دی. همداراز له مخدره موادو سره د مبارزې وزارت مخدره مواد يوه سيمه يزه ستونزه وګڼله اود دې خبر دارې يې ورکړ چې په افغانستان کې دننه د مخدره موادو د کښت تقاضا کمه شوې، خو دا مواد په سلو کې ۹۸ د مافيايي ډلو له خوا د ګاونډيو هېوادونو له لارې اروپا ته قاچاقېږي.[۱۳۷]

دعامې روغتيا وزارت د راپور له مخې (په کال (۱۳۹۷لمريز د غوايې په مياشت کې) په هېواد کې د نه شيانو شمېر دريو مليونو ته رسيږي. او په يوه تازه راپور کې- چې دجدي په ۲۹ مه نيټه خپور شوی - د نومورې وزارت د سروې له مخې ورکړی شوې شمېرې ښيي چې د دې هېواد په سلو کې ۱۱سلنه خلکو په معايناتو کې د نشه يي موادو د استعمال نښې نښانې ليدل شوي دي، دا کسان په مستقيم او غير مستقيم ډول د نشه يي موادو له زيان سره مخ

---

۱۳۵. وګوره: د مخدره موادو په هکله اساسي معلومات، د اسرا مؤسسې خپرونه، ص ۶- ۸

۱۳۶. اصلاح ملي اوونيزه، کال ۱۳۹۵ لمريز، عقرب ۱۵ مه، ص ۱۳

۱۳۷. ازادي راديو ويب سايت۳۱/ سرطان / ۱۳۹۶لمريز

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. دا یوه لویه ستونزه ده چې د ځینو عواملو له مخې د نشه یي موادو استعمال ورځ په ورځ ډېرېږي. د طبي خدمتونو او نشه یي موادو د غوښتنې را کمولو پر وړاندې یوه بله ستونزه دا ده چې ځیني معتادین طبي درمل او صنعتي مواد د نشه يي موادو په ډول استعمالوي[۱۳۸]".

له بده مرغه چې زموږ د هېواد په ځینې سیمو کې د بنګو او د کوکنارو په کر باندې خلک اموخته او پر کښت کولو یې بوخت دي، له انقلابي شرایطو مخکې خو به عامو خلکو او ورسره ځینې علماو د کوکنارو د کر جواز لپاره دا دلیل وایه چې دا یو حکیمي بوټی دی، خو د کمونستي انقلاب له رامنځ ته کیدو او بیا د هجرتونو د لړۍ له پیلیدو نه وروسته خاصو او عامو وګړو ټولو ته دا معلومه شوه چې د کوکنارو د تولید ماده (افیون) په سلو کې له ۹۹٪ څخه د انسانانو په تباهۍ کې استعمالیږي. نو ایا اوس به هم د کوکنارو د کر او سوداګرۍ په حرمت کې څوک د علم او پوهې خاوند څه شک وکړي؟ پداسې حال کې چې زموږ په هېواد کې په خپله د مسلمان ملت یو زیات شمېر (لکه څرنګه چې یې مخکې یادونه وشوه درې نیم میلون) خلک د نشه کیدو او پوډري کیدو په ګرداب کې ورداخل شوي دي او دغه مصیبت لا په زیاتیدو دی. ځینې څېړونکي وایي چې په افغانستان کې د نشه یي موادو کارول په نړۍ کې ساري نه لري.[۱۳۹]

له موجوده جمهوري او دیموکراسي نظام له راتګه مخکې افغانستان د نړۍ زیات تولیدونکی هېواد ګڼل کیده، خو متاسفانه چې اوس یې له تولید سربېره پدې هېواد کې له افین څخه د اړونده راویستل کیدونکو موادو استهلاک کوونکي (پوډریان) هم زیات شول، چې دا هم د دیموکراسئ او غربي

۱۳۸. ازادي رادیو ویبت سایت مرغومی ۲۹, ۱۳۹۷ لمریز
۱۳۹. د ویجه ویله (D W) پښتو، افغانستان، ویب سایت (۱۲.۰۵.۲۰۱۵).

(c) ketabton.com: The Digital Library

پانګوال نظام د سیطرئ یو سوغات دی او نن سبا د معتادینو په اړه دا ګونګوسي هم اوریدل کیږي چې ګویا تر شاه یې ځینې بهرني لاسونه او داخلي مافیایي کړې دي. الله تعالی دې د اسلام او د ملت د دښمنانو لاسونه او لنډې او د هغو دسیسې هغوی ته ورګرځوي..

نو داچې د کوکنارو او بنګو بوټو کرنه د هغې د مخدره موادو (افین، اوچرسو) په خاطر ده چې انسان ته سراسر تاوان او ضرر کوي او د اسلام له سپیڅلو اهدافو سره ټکر خوري؛ نو فلهذا کرل، سوداګري او د هغې اړونده ټول معاملات په اسلامي سپیڅلي شریعت کې حرام دي.

د مخدره او نشه یزو توکو د او د روږدو خلکو د مخنیوي په میدان کې د دې لیکنې په مخکې موضوع (په اړونده مبارزه کې اړین ګامونه) کې لازمې لارښوونې شوي، پدې ځای کې په لنډه توګه لاندې نقاط وړاندیز شوې دي:

۱- د حکومت لخوا په اخلاص او ریښتیولۍ سره پر مخدره موادو پابندي او هغه یو ستر جرم ګڼل.

باید چې حکومت د هغه شرعي قوانینو له مخې چې د حلال کار امر عملي او حرام کار منع شي په ریښتینې سره دغه اصل نافذ کړي او د مخدره او نشه یې توکو هر ډول معامله کوونکي ته سخته سزا ورکړي.

نو ایا زموږ د هبود حکومتي نظام به پدې قضیه کې جدي اقدامات واخستلای شي؟ کاشکې موږ لداسې چارواکو او حاکمانو برخمن شو چې د ټولنې په هره برخه کې داسلامي قوانینو عملي کولو ته لیواله او پدې هکله عملي اقدامات وکړي!

۲ – د هېواد هغه سیمې چې د کوکنارو په کر باندې یې زیاته اتکا وي، باید چې د دې کښت په معاوضه کې ورته مناسب بدیل ولټول شي، لکه د هرات په ځینې ولسوالیو کې چې د زعفران بوټي کښت او کر رامنځ ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

شو، همداراز له دهقانانو سره لازمې مرستې وشي، چې د هغوی اقتصادي ستونزي حل شي او دغسې ناروا کښت ته بيا اړ نه شي.

۳ – د مخدره موادو معتادينو (روږدو) د علاج او درملنې لپاره ځانګړي انتظامات کول چې له يوه پلوه د هغوی د درملنې لپاره روغتيايي مرکزونه او له بله پلوه د هغوی د مشغولتيا لپاره تعليمي او حرفوي مرکزونه جوړ شي او تر هغه پکې وساتل شي چې اعتياد يې ختم شي.

په موجوده وخت کې د روږدو او معتادينو د درملنې لپاره چې کومې هڅې رواني دي هغه له نشت سره برابرې دي، بايد چې حکومت او اړونده اړخونه پدې هکله جدي پاملرنه وکړي او کيداى شي د ځينو هېوادونو له تجاربو څخه پدې هکله استفاده وشي.

۷– د ناروا معاملاتو مخنيوی:

په يوه ټولنه کې د حرامو او ناروا معاملاتو په کولو سره عذابونه او ستونزي رامنځ ته کيږي، خلک له بې برکتيو او د روزۍ د سرچينو له کموالي سره مخ کيږي. او هغه معاملات چې نن سبا يې ټولنې له عذابونو سره مخ کړې دي، مهمې يې سودي معاملات دي د کوم په اړه چې الله تعالى فرمايي: ((الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا)).[۱۴۰] هغه کسان چې د سود مال خوري، د قيامت په ورځ به دربدلاى نه شي، مګر د هغه کس په شان چې شيطان يې حواس خراب کړی وي، دا سزا د دوی لپاره ځکه ده چې دوی ويل سود د پيروپلور (خرڅولو او اخستلو) په شان دی او حال دا چې الله جل جلاله بيع حلاله کړې ده او سود يې حرام کړی دی.

دا ښکاره خبره ده چې په سودي کارو بار باندې په ټولنه کې بې کاري

۱۴۰. البقره ۲۷۵.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رامنځ ته کيږي؛ ځکه چې شتمن وګړي به خپل مالونه داسې چا ته ورکوي چې بې تکليفه د وخت په تيريدو سره ګټه ورکوي، يا به يې په سودي بانکونو کې دګټې لاس ته کولو لپاره ايږدي.. همدارنګه په ټولنه کې د اړتيا د توکو د نرخ د زياتيدو سبب ګرځي، د قرض او پور مخه نيسي، او نورې زياتې خرابۍ رامنځ ته کوي.

په خپله هغه انسان چې پېسې په سود سره ورکوي که په ظاهر کې ورته د پېسو ګټه لاس ته راځي، خو په حقيقت کې هغه ګټه نه ده، بلکې هغه تاوان او د مال بربادېدل دي، او دآخرت له سزا نه مخکې د سود خور انسان په ژوندکې بيلابيل غمونه، بې برکتي، او تاوانونه راځي الله تعالى فرمايي:((يَمْحَقُ اللهُ الرِّبٰوا وَيُرْبِى الصَّدَقٰتِ وَاللهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ اَثِيْمٍ())).[141] الله تعالى سود له منځه وړي او خيراتونو ته وده او تازه ګي ورکوي او الله تعالى هيڅ ناشکره او بدعمله انسان نه خوښوي.

د سود له مصيبت او بلا څخه يو مسلمان ته د خلاصون لار داده چې که په سود سره يې پېسې ورکړې وي او توبې ويستلو ته آماده شو، نو د هغې ګټه دې نه اخلي بلکې همغه دسر پيسې دې واخلي، الله تعالى فرمايي:((يٰاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللهَ وَذَرُوْا مَا بَقِىَ مِنَ الرِّبٰوا اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْن ())[142] اى مومنانو له الله تعالى څخه ووېرېږئ او کوم سود مو چې له چا سره پاتې دى هغه ورپرېږدئ، که چيرې په رېښتيني مومنان ياست.

او که يو مسلمان دا معامله نه پرېږدي، نو د الله تعالى او د هغه د رسول صلى الله عليه وسلم جنګ ته دې چمتو شي، الله تعالى فرمايي:((فَاِنْ لَّمْ تَفْعَلُوْا فَاْذَنُوْا بِحَرْبٍ مِّنَ اللهِ وَرَسُوْلِه وَاِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوْسُ اَمْوَالِكُمْ ۚ لَا تَظْلِمُوْنَ وَلَا

---

۱۴۱ . البقرة ۲۷۶.
۱۴۲ . البقرة ۲۷۸.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تُظْلَمُوْنَ())).[۱٤۳] اوکه سود مو پرېښنبود، نو د الله او د هغه رسول له خوا ستاسې پر خلاف جګړې ته تيار شئ، که اوس هم توبه وباسئ (او سود پرېږدئ) نو تاسې ته د سر پيسې دي (چې هغه واخلئ) تاسې تېری مه کوئ او نه به پر تاسې تېری وشي.

په موجوده عصر کې چې دنورو سترو ګناهونو ترڅنګ يو هم د سود معامله د خلکو ترمنځ په زياته اندازه رواج لري او اسلامي هېوادونو او مسلمانې ټولنې يې هم په خپل لعنت کې راګيرې کړي، دي، داځکه چې موجوده بانکي نظام سودي دی- پرته له ځينې لږو بانکونو څخه- او په لويه سطحه باندې په اسلامي هېوادونو او ټولنو کې سودي معاملات ترسره کيږي.

ترکومه چې زموږ هېواد او ټولنې پورې اړه لري، نو د پخوا راهسې د وګړو ترمنځ سودي معاملات موجود ؤ، او په اوسنيو ظروفو کې په سودي معاملاتو کې يو نوښت رامنځ ته شوی دی چې زيات خلک ورباندې نه پوهيږي، بايد چې مسلمان پدې هکله ځان اګاه کړي، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:((الرِّبَا ثَلَاثَةٌ وَسَبْعُونَ بَابًا، أَيْسَرُهَا مِثْلُ أَنْ يَنْكِحَ الرَّجُلُ أُمَّهُ، وَإِنَّ أَرْبَى الرِّبَا عِرْضُ الرَّجُلِ الْمُسْلِمِ».[۱۴۴] د سود درې اويا دروازې دي، آسانه يکې داده چې يو څوک له خپلې مور سره زنا وکړي او ببشکه تر ټولو لوی سود د يو مسلمان عزت پيمالول دي.

نو بايد چې لدې لوی ګناه، ستر جرم او په دنيا او آخرت کې تباه کوونکي عمل څخه ځانونه وژغورو، همداراز ټول هغه معاملات چې ناروا دي ورڅخه ځانونه وساتو او د خپل سپيڅلي شريعت حکم ته په لبيک سره ورڅخه ډډه وکړو.

---

۱٤۳ . البقرة ۲۷۹.
۱٤٤ المستدرک علی الصحيحين

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اسلام سیڅلي دین مسلمان لدې څخه منعه کوي چې هغه دې په حرام کسب او یا حرام کار وبار کې مشغول شي او هغه دې ترویج کړي. نو پدې اساس باید زموږ په ټولنه کې له هغو کارونو او کسبونو څخه ډډه وشي کوم چې مفید نه دي او اسلامي شریعت حرام کړي دي لکه: د شرابو او مخدره موادو اړوند معاملات، د موسیقي الاتو، فحشو کیسټونو ، سيډيګانو، فلمونو او نور د عیاشۍ وسایلو تولید او یا د هغې واردولو کارو بار، د اسراف او فاحشوالي په انداز کی د خایست او ښکلا وسایل مهیه کول او داسې نور هغه شیان چې ملت او ولس ته پرته له وخت ضایع کولو او د بد اخلاقۍ د خپریدلو بله کومه ګټه نه لري .

رسول الله صلی الله علیه فرمایلي: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ , فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[۱۴۵] او د چا چې غوښه پر حرامو راغټه شي، نو د دوزخ زيات وړ دی.(چې پکې داخل شي).

ددغه سخت وعید په وړاندې به هغه خلک څه کوي چې د سود ، جوارئ (قمار)، مخدره موادو او داسې نور حرام معاملات یې کړي او د هغې له مدرکه یې خواړه ترلاسه کړي وي!؟

همداراز هغه خلک چې د فاحشو او چټلو کارونو او ډمبازۍ له لارې یې پیسې لاس ته راوړي، د ټي وي او فضايي خپرندويه چينلونو، غلا ، اختلاس، د حقونو غصبولو، له حقوقو څخه منکریدلو، په خرڅلاو کې عیب پټولو، په تجارت کې چل او دوکې کولو، په وزن او تول کې کمي کولو، د یتیمانو مال په ناحقه خوړلو، د اوقافو پر مالونو باندې خیټه اچولو، د رشوت اخستلو او ورکولو، په ناجایزه سره وکالت کولو او یا په داسې نورو ناروا معاملاتو او کارونو کې مشغولیدلو سره مال او

[۱۴۵]. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

شتمني لاس ته راوړي. دا مخکې ذکر شوى وعيد دغسې ټولو ناروا معاملات کوونکو ته متوجه دې، نو بايد په خپلو کارونو کې تجديد نظر وکړي او د حلال مال او حلالې ګټې په تلاش کې شي.

۸– صنعت ته وده ورکول:

په قرانکريم کې الله تعالى داود عليه السلام په صنعتي پرمختګ سره ستايلى دى او د پرمختګ هغسې باريکتياوې يې راپه ګوته کړي چې د هغې له کړن څخه بشر عاجز پاتى او د هغې د سرته رسولو لپاره د پيريانو او شيطانانو له قوتونو څخه کار اخستل شوى دى.

پر هغه امت باندې دا حرام دي چې د الله تعالى په کتاب کې دې د حضرت داود عليه السلام دا ستاينه لولي او بيا دې هم د اسلحې د جوړولو فابريکه ونه لري. « وَأَلَنَّا لَهُ ٱلۡحَدِيدَ ۝١٠ أَنِ ٱعۡمَلۡ سَٰبِغَٰتٖ وَقَدِّرۡ فِي ٱلسَّرۡدِۖ وَٱعۡمَلُواْ صَٰلِحًاۖ إِنِّي بِمَا تَعۡمَلُونَ بَصِيرٞ ۝١١ ».[146] موږ د هغه لپاره اوسپنه نرمه کړې وه (د دې ښودنې سره) چې زغرې جوړوه او د هغې حلقې په اندازې سره اوبده، اى د داود کورنۍ نيك عمل کوئ. بيشکه هغه څه چې تاسې يې کوي زه يې ګورم. او الله تعالى فرمايي: «وَعَلَّمۡنَٰهُ صَنۡعَةَ لَبُوسٖ لَّكُمۡ لِتُحۡصِنَكُم مِّنۢ بَأۡسِكُمۡۖ فَهَلۡ أَنتُمۡ شَٰكِرُونَ ۝٨٠ ».[147] او هغه ته مو ستاسې د فايدې لپاره د زغرې جوړول ښولي و، چې تاسې د يو بل له ګوزارونو څخه وساتي، نو ايا تاسې شکر کوونکي ياست.

او بيا دې د الله تعالى په کتاب کې دا اياتونه لولي او هغه قوم دې بيا هم د

---

[146]- سبأ ۱۱

[147]- الأنبياء ۸۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوسپنې د ويلی کولو بټۍ او د معدني ادواتو فابريکی ونه لري: ((وَلِسُلَيۡمَـٰنَ ٱلرِّيحَ غُدُوُّهَا شَهۡرٞ وَرَوَاحُهَا شَهۡرٞۖ وَأَسَلۡنَا لَهُۥ عَيۡنَ ٱلۡقِطۡرِۖ وَمِنَ ٱلۡجِنِّ مَن يَعۡمَلُ بَيۡنَ يَدَيۡهِ بِإِذۡنِ رَبِّهِۦۖ وَمَن يَزِغۡ مِنۡهُمۡ عَنۡ أَمۡرِنَا نُذِقۡهُ مِنۡ عَذَابِ ٱلسَّعِيرِ ﴿١٢﴾ يَعۡمَلُونَ لَهُۥ مَا يَشَآءُ مِن مَّحَـٰرِيبَ وَتَمَـٰثِيلَ وَجِفَانٖ كَٱلۡجَوَابِ وَقُدُورٖ رَّاسِيَـٰتٍۚ ٱعۡمَلُوٓاْ ءَالَ دَاوُۥدَ شُكۡرٗاۚ وَقَلِيلٞ مِّنۡ عِبَادِيَ ٱلشَّكُورُ ﴿١٣﴾)).[۱۴۸] او د سليمان (عليه السلام) لپاره مو هوا تابع کړې وه، د سهار وخت کې تګ د هغه د يوې مياشتې تر واټن پورې و او د ماښام تګ يې د يوې مياشتې د لارې واټن پورې و او د ويلې شوې قلعئي(يا ميسو) چينه مو ورته وبهوله. او داسې پيريان مو د هغه تابع کړل چې د خپل رب په حکم به يې دهغه په مخ کې کار کاوه او په هغوی (پيريانو) کې به چې کوم يو زموږ له حکم نه سر وغړاوه، نو سزا به مو وروڅکوله. هغو به د ده لپاره هغه څه جوړول چې غوښتل به يې له : لوړې ابادۍ، تصويرونو، لوی لګنونه په شان د تالاوونو او په خپل ځای ولاړ (درانده) ديګونه . ورته مو وويل ای د داود کورنۍ عمل کوئ د شکر(په طريقه سره) .

همدا راز بيا دې دا ايت لولې:((وَأَنزَلۡنَا ٱلۡحَدِيدَ فِيهِ بَأۡسٞ شَدِيدٞ وَمَنَـٰفِعُ لِلنَّاسِ. [۱۴۹] او سپنه مو رانازله کړه چې په هغې کې ډېر زور او د خلکو لپاره ګټې دي)).

[۱۴۸]- سبأ ۱۲-۱۳
[۱۴۹]- الحديد ۲۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوهمداسې مهمل او بیکاره دې پرېږدي هغه کانونه چې دا مواد لري. [۱۵۰]

زموږ هېواد افغانستان له زیاتوخامو موادو څخه برخمن دی، د معدنیاتو کانونه، د نفتو او ګاز زخیری لري، باید چې د هغې د راویستلو او بیا د هغې په کار اچولو ته پوره توجه وشي چې و د هېواد په خود کفائې کې مرسته وکړي. همدارنګه صنایعتو ته وده او انکشاف ورکول او په خاص ډول کورنیو صنایعو ته ترڅو د بې وزلو او فقیرو کورنیو لپاره د روزئ ګټلو یو مصدر او ذریعه وګرځي.

دالاندې ذکر شوي صنایع چې هنري او لاسي صنایع دي زموږ په هېواد کې زیات رواج لري:

الف- غالئ اوبدل: دغه صنعت د هېواد په شمالي واو شمال غرب ولایتونو کې زیات رواج لري. ویل کیږي چې له انقلاب څخه مخکې نوموړی صنعت دکیفیت په ښه والي کې خاص شهرت درلود، مګر دښه پاملرنې د نشتوالي، د جنګونو له امله او د ځینې هېوادونو لکه ایران، چین، ترکیه او نورو د رقابت لامله یې په کار او کیفیت کې یو څه بدلون راغی او بازار یې راښکته شو. [۱۵۱]

باید په یاد ولرو: د هجرت په وروستیو کلونو کې د غالیو اوبدلو کسب په پېښور کې د افغانانو ترمنځ په پراخه پیمانه پیل شو. د پېښور ښار سره نږدې سیمې لکه: زریاب کالونی، افغان کالونئ، بورډ، ارباب روډ، جهانګیرآباد، او د مهاجرینو کیمپونه لکه د جلوزو کیمپ، شمشتو کیمپ او داسې نورو کې زیات مهاجرین د خپلو اقتصادي ستونزو د حل کولو په خاطر په نوموړي کسب باندې مشغول شول.

---

[۱۵۰]- وګوره: اسلامي اقتصاد، امام حسن البنا، ژباره صافی، ص ۲۴- ۲۷

[۱۵۱]- وګوره: افغانستان در سایه سیاست، اقتصاد و فرهنګ ،محمد حلیم تنویر، ص ۱۵۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

له کورونو څخه علاوه په پېښور او خيبر پختونخوا ځينې سيموکې د نومو ړي کسب لپاره ستري او کوچنۍ کارخانې هم جوړې شوی او تجارت يې زور واخست .لکن د بازار او بهرني تجارت په هکله يې دا مشهوره وه چې دغه غالۍ افغاني سوداګرو خارج ته په مستقله توګه نه شي صادرولی، بلکه هغو به پر پاکستاني تاجرانو خرڅولې بيا به هغوخارج ته صادرولې او هلته يې خرڅلاو د پاکستان په نوم تماميده.

ب_ ګنډنه: دا کسب چې مختلفې برخې لري لکه: عادي لاس دوزي ، خامك دوزي، مرو تړل (موره بافي) او داسې نور. په خامك دوزئ کې د کندهار ولايت خاص شهرت لري .

ج- پشمي لباسونو اوبدل: پدې کسب کې هزاره خلک ډېر شهرت لري .

د- پوست دوزي، زيورات سازي، شبکه کاري، ظروفبرنجي، ظروف چوبي.[۱۵۲] او داسی نور واړه او سپك صنعتونه هم زموږ په هېواد کې رواج لري.

۹– سوداګرۍ پاملرنه کول:

سوداګري او تجارت د مال او پانګې په حرکت راوستلو او د روزۍ لاس ته راوړلو مهمه سرچينه او د يو هېواد د صنعت او توليداتو بشپړونکې عمليه ده. همداراز د کلتور او ثقافت د تبادلې يوه مهمه وسيله ګڼل کيږي.کله چې د يو هېواد سوداګر بل هېواد ته ځي، نو هغه ته د خپل مورنې هېواد د استازي او سفير په توګه کتل کيږي.

د تاريخ په اوږدو کې د اسلام په خپرولو کې ځينې مسلمانوسوداګرو ځانګړی رول لوبولی دی، د مثال په توګه د آسيا د لوی وچې د جنوب

---

[۱۵۲]- وګوره: مخکنۍ مرجع، ص ۱۵۵- ۱۵۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

ختیځ ځینې هېوادونو لکه فلپین ته داسلام مبارک دین د مسلمانو سوداګرو له لارې رسیدلی دی.

په سوداګرۍ سره په ټولنه او هېواد کې کاري فرصتونه رامنځ ته کیږي او هغه د بیکارئ او کار نه موندنې د ستونزي د مخنیوي یو هم عنصر هم دی. نو باید چې حکومت په هېواد کې د سوداګرۍ د پراختیا او پرمختیا لپاره لازم ګامونه واخلي او پدې ډګر کې هلې ځلې زیاتې کړي، ترڅو هېوادوالو ته کاري فرصتونه پیداشي، د ټولنې او ولس اقتصاد وده وکړي، غربت او نسیتي راکمه شي..

د سوداګرۍ په ډګر کې دې لاندې وړاندیزونو ته ځیر شئ:

الف. زموږ هېواد چې د میوو په برخه کې غني دی، باید چې د لمدې او وچې میوې د صادراتو لپاره په بهر کې له ګاونډیو هېوادونو پرته په نورو هېوادونو کې هم مناسبه بازار موندنه وشي لکه د خلیج عربي هېواد ونه، همداراز د اسیا ختیځ او جنوب ختیځ هېوادونه.

ب. د سوداګرۍ او پانګونې په برخه کې دې حکومت نړیوالو ته د افغانستان ورو پیژني، پانګونې ته دې لاره هواره کړي او د پانګه اچونې لپاره دې په هېواد کې د اسلامي شریعت پر بنسټ لوایح ترتیب شي.

ج. د ټکسونو په میدان کې اسلامي شرعي قوانین مراعات شي، ګمرکات - چې په هېواد کې له قضایي محاکمو نه وروسته په درغلیو کې ځانګړې شهرت لري - باید د هغې د اصلاحاتو لپاره یو جامع پلان جوړ شي.

د. د نورو ادارو ترڅنګ چې د سوداګرئ په ادارو کې هم بې کفایتي شتون لري، باید د هغې ادراک، پلټنه او ارزونه ترسره شي او په اړوند ادارو او سوداګریزو خونو کې امین او مسلکي خلک په کار مشغول کړای شي. داسې خلک چې دعام ولس د هوساینې لپاره هلې ځلې وکړي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېوادوالو ته د سوداګرۍ په ډګر کې لازمې آسانتياوې برابرې کړي.

هـ. هېواد ته يوازې د هغو شيانو په واردولو باندې فکر او غور وشي چې قوم او ولس ته ګټور وي. اوهغه شيان چې په اسلامي شريعت کې حرام دي لکه شراب او مخدره توکي، د فحشاء او عريانۍ اړونده توکې، نو د هغې په راوردولو باندې پابندي ولګول شي.

بايد هغو سوداګرو ته اجازه ورنکړ شي څوک چې د مومنې ډلې او د هغه پيغمبر صلى الله عليه وسلم- کوم چې د ښو اخلاقو او غوره خويونو د پوره والي لپاره راغلې و- د سنګر په لښکريانو کې بداخلاقي او چټلي خپروي، ولس دې دغسې وګړو ته دا موقع مه ورکوئ، ترڅو د امت د نوي نسل زړه او اندامونه د بدو خويونو او ناوړه عادتونو په مرض سره خراب کړي. او د يو څو پيسو په بدله کې ورته د فسق او فجور کارونه ښائسته کړي او د بداخلاقۍ په لور روان يې کړي.

يو مسلمان سوداګر بايد پدې پوره يقين ولري چې د حرامو توکو راواردول، يا په سوداګرئ کې دوکه کول.. او په هره ناجايزه طريقه سره ګټه ترلاسه کول حرامه ده.بايد پدې هلکه د رسول الله صلى الله عليه د غه وينا د سترګو په وړاندې او نصب العين وګرځول شي: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)). [153] او د چا غوښه چې په حرامو راغټه شي، نو د دوزخ زيات وړ دی.(چې پکې داخل شي).

[153]. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم څپرکی
د فقر په لمنځه وړلو کې د زکات اغېز

زکات د الله تعالی لخوا پر خپلو وسمنو او بډایا بندګانو باندې یوه فریضه ده، الله تعالی د خپلو بندګانو پر ګټو او مصلحتونو باندې ډېر ښه پوهېږي، اسلامي شریعت خلکو ته ګټې او مصلحتونه راجلبوي، بدي، شر او فساد ورڅخه دفعه کوي، د الله تعالی د دین د بلنې او دعوت لارې او د هغه په لار کې د جهاد لارې تامینوي.

د اسلام په اقتصادي نظام کې زکات بنسټیز مقام لري، د هغې له لارې د خلکو اړتیاوې پوره کیږي، د فقر او وزګارتیا مخنیوی کیږي،د کارګرو او ځوانانو لپاره د بوختیا لارې چارې هوارېږي، او د هغې په وسیله د اړمنو وګړو لپاره ښه ژوند مهیه کیږي.

همدارنګه د انساني کرامت په ساتنه، د کورنیو او ماشومانو لپاره د لازمې غذاء برابرولو، د اقتصادي خوزښت په ډګر کې شریک کیدو، د ورکړې او انتاج فضا رامنځ ته کیدو، د فساد او جرایمو په کمیدو او مخنیوی کیدو کې زکات خپل ځانګړې اغیزې لري.[۱۵۴]

که زموږ په هېواد کې په منظمه توګه د زکات نظام فعالولو ته پاملرنه وشي، نو د ټولنې د اړمنو او بیچارو خلکو په نیستئ منځه وړلو کې به زیات رول ولوبوي. موږ په ټولنه کې په کافي اندازه د زکات مدارک او

[۱۵۴]. وګوره: الزكاة ودورها في معالجة البطالة والفقر - شبكة الألوكة
https://www.alukah.net/culture/٠/٧٣٩٤٢/

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسې شتمن وګړي لرو چې پانګې يې تر مليونونو او مليارډونو رسيږي، نو بايد چې حکومت د زکات د نظام فعالولو او په لازمه توګه رايجولو لپاره رغنده ګامونه واخلي. همدارنګه عام ولس د دې فريضې د اداء کولو او تطبيق په ميدان کې خپله مرسته او تعاون وکړي.

د دې فريضې د پيژندنې،اهميت او ی فقر او نيستئ په منځه وړلو کې يې اغيز پدې لاندې نقاطو کې واضح اوڅرګند شوی دی:

۱- د زکات مفهوم:

زکات په لغت کی زياتوالي او پاکوالي ته واي او د شريعت په اصطلاح کې: د مال هغه برخې ته ويل کيږي چې يو مسلمان يې د الله تعالی له طرفه له ورکړل شوي مال څخه مستحقينو ته ورکوي .

په قرانکريم کې الله تعالی زاکت په صدقې سره هم نومولی دی؛ځکه چې نفس او مال پاکوي او په مال کې د ودې او زيادت سبب ګرځي، الله تعالی فرمايي: ((خُذۡ مِنۡ أَمۡوَٰلِهِمۡ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمۡ وَتُزَكِّيهِم بِهَا وَصَلِّ عَلَيۡهِمۡ)). [۱۵۵] ای پېغمبره ! دوی (مسلمانانو) له مالونو څخه زکات واخله چې هغوی پرې پاك او صفا کړې.

همدا راز له ما ل څخه د زکات ويستلو په واسطه انسان د مدحې او صفت وړ ګرځي، د سپيرتوب او بخل، په ناحقه سره د نورو خلکو برخې خوړلو ،کينه،ظلم او داسې نورو ټولنيزو بدو خويونو څخه خلاصيږي. [۱۵۶]

۱۵۵- التوبی ۱۰۸

۱۵۶. وګوره: الضمان الاجتماعي فی الاسلام ، محمد امين الشعراني، ص ۶۲- ۶۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- د زکات هدف او مقصد:

امام شاه ولي الله رحمه الله ویلي:((زکات گناهونه له منځه وړي، د برکتونو او گټې د زیادت سبب گرځي، په زکات کې د مدنیت او ټولنې مصلحت او گټه پرته ده، زکات اړمنو اوخوارو خلکو ته ورکول کیږي. د نیستئ پېښې داسې ستونزي دي چې ځینې خلکو ته رسیږي او له ځینې خلکو څخه ځي، نوکه چیرته په ټولنه کې همدردي او مواسات نه وي، نو نیستمن او بې وزله خلک به له فقر او لوږې مړه او له منځه ولاړ شي.[157]

د اسلام سپڅلی دین هر یو توان لرونکی وگړي ته امر کوي چې کار، اوکسب وکړي او د روزئ د لاس ته راوړلو لپاره منډه تړله ووهي، ترڅو د خپل ځان او د خپلې کورنئ مصارف او لگښت پوره کړي او د الله تعالی په لار کې یې هم مصرف کړي.او هغه څوک چې د کار او کسب کولو څخه عاجز وي او کوم زخیره شوی مال یا د میراث مال هم ورته نه وي پاتې، یا مال لري لکن اړتیا یې نه پوره کوي، نو د داسې وگړي لگښت به د هغه شتمن خپلوان پر غاړه اخلي، خو په ټولنه کې هر خپلوان شتمن نه وي چې پر خپلوانو باندې لگښت او خرچ وکړي، نو پدې صورت کې به هغه کمزوري وگړي چې شتمن یې خپلوان نه لري څه کوي؟

او څه به کوي هغه بیچاره خلک لکه: یتیمان، کونډئ، زړې ښځې، او بوډاگان سړي ؟ څه به کوي لیوني او ساده وگړي، دایمي رنځوران، نابینایان او معذور خلک؟ څه به کوي هغه توان لرونکي خلک کومو ته چې کار او کسب نه پیدا کیږي ترڅو د هغې لارې روزي لاس ته راوړي او یا هغه کار کوونکي چې کار لري، خو د مزدورئ عوض یې د خپل ځان او کورنۍ لپاره کفایت نکوي ؟

---

[157]. وگوره: حجة الله البالغة ۲ \ ۳۹،چاپ لاهور دار نشر الکتب الاسلامیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایا دغه نوموړي خلک سخت زړئ اړتیا او ماتوونکي فقر پرېښودل شي چې له پښو یې وغورزوي او مات یې کړي ؟ دا پداسې حال کې چې ټولنه دې ورته ګوري او شتمن خلک دې ورسره کومه مرسته نه کوي .

د اسلام سپیڅلي دین دغسې کمزوري او بیچاره خلک نه دي هیر کړي، بلکې دوی ته یې د شتمنو او مالدارانو په مالونو کې معلومه برخه مقرره کړې چې هغه زکات دی. نو د زکات لومړی هدف د فقیرانو او بیچاره خلکو غنا ده چې د هغې پدې وسیله یې اړتیا پوره شي او شتمن شي.[158]

۳ – د زکات اهمیت :

زکات د اسلام ددین له معجزاتو څخه شمېرل کیږي او پدې دلالت کوي چې دا دین د الله تعالی له طرفه راغلی او بشریت ته وروستنی پیغام دی. له نن څخه مخکې ډېرې زمانې او پیړۍ تیرې شوي چې دغه زکات پکې د فقر په منځه وړلو او د نیستمنو په اړتیاو پوره کولو کې خپل کردار اداء کړ. په اسلامي امت کې د دې نظام پر ضد نه کوم انقلاب راغی او نه د ټولنې کوم وګړي یا ډلې د حقوقو مطالبه وکړه؛ ځکه چې دوی ته حقوق ورکړل شوي دي.

د زکات نظام قایمول په ټولنه کې کوم عارضي او یا دویمي حل نه دی، بلکې هغه د ټولنې د ټینګښت له ځانګړو او کلکو بنسټونو څخه شمېرل کیږي، او د اسلامي عباداتو له څلورو ستنو (ارکانو) څخه یوه ستن ده .

په هغه مشهور حدیث کې چې امام بخاري او او امام مسلم رحمهما الله ورباندې اتفاق کړی ذکر شوي: عبد الله بن عمر رضي الله عنهما وایي چې د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم فرمایلي: اسلام پر پنځو ستنو ولاړ

[158]- وګوره: مشکلة الفقر، یوسف القرضاوي ص ۶۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی: ګواهي ورکول پدې چې پرته له الله تعالی بل څوک د عبادت مستحق نشته او پدې ګواهي ورکول چې محمد د الله پېغمبر دی، لمونځ درول، زکات ورکول، د روژې مياشت روژه نيول او د توان په صورت کې حج ته تلل دي.

په قرانکريم کی زکات ورکول د مومنانو، پرهيزګارانو او نيکانو له صفتونو او ښنو څخه شمېرل شوی او د هغې نه ورکول د مشرکانو او منافقانو له ښنو څخه ګرځول شوي..

پرته له زکات ورکولو مسلمان د نيکانو او هغو خلکو چې د کتاب په هدايت پسې روان دي په ډله کې نه شي داخليدای، هغه خلک چې الله تعالی يې داسې وصف کړی: ((هُدًى وَرَحْمَةً لِّلْمُحْسِنِينَ ۝٣ ٱلَّذِينَ يُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤْتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَهُم بِٱلْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ۝٤)). [159]" دا کتاب سمه لار ښونکی دی او رحمت دی د نيکانو لپاره، هغه خلک چې لمونځ ودروي، زکات ورکوي او په آخرت باندی يقين (پوخ باور) لري. [160]

قرانکريم زکات ورکول د شرک څخه د توبې ويستلو او لمانځه ودرولو سره يوځای ذکر کړي ګويا دا پدې دلالت کوي چې دا درې شيان په اسلام کې د داخليدلو عنوان دی، او دهغو په واسطه يو انسان د اسلامي ورورولئ حق پيداکوي او اسلامي ټولنې ته يې نسبت او انتماء کيږي، الله تعالي فرمايي: ((فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ فَإِخْوَٰنُكُمْ فِى ٱلدِّينِ ۗ [161] نو که چيرې هغو لمونځونه اداء کړل او زکات يې ورکړ، نو

---

[159]. لقمان ٣- ٤
[160]. وګوره: مشكلة الفقر، يوسف القرضاوي، ص ٧١
[161]. التوبة ١١

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستاسې دیني ورونه دي)). همدارنګه په زکات ورکولو سره وینه او مال محفوظ کیږي،الله تعالی فرمايي: ((فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ فَخَلُّواْ سَبِيلَهُمْ ۚ)).[١٦٢]نو که چېرې هغوی (مشرکانو) له شرک نه توبه وویسته، لمونځ یې اداء کړ او زکات یې ورکړ، نو بیا یې لار خوشې کړئ، (وینه او مال یې محفوظ شو).

او که چیرې په یو اسلامي هېواد او ټولنه کې څوک د زکات له ورکولو ډډه وکړي، نو باید پرضد یې جنګ وشي؛ ځکه چې د دې امت لومړي خلیفه ابوبکر رضي الله عنه او ورسره صحابو رضي الله عنهم د زکات د مانعینو پرضد لښکر کشي وکړه، او د هغوی په مقابل کې یې جنګ وکړ. نوموړي خلیفه داسې وینا کړې ده: ((په الله تعالی مې دې قسم وي چې خامخا به د هغه چا پر ضد جنګیږم، څوک چې د لمانځه او زکات ترمنځ فرق کوي، یقینا چې زکات د بیت المال برخه ده، پر الله مې دې قسم وي که دوی له ما څخه په زکات راکولو کې د اوښ د ګونډې پړې – که دالله پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته به یې ورکولو – راڅخه ستون کړي، نو زه به د دوی په مقابل کې جنګ کوم.[١٦٣]

۴ – د زکات نه ورکولو سزا:

الله تعالی فرمایلي: ((وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ (٣٤) يَوْمَ يُحْمَى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كَنَزْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ ())).[١٦٤] او هغه کسان چې خزانه کوي سره زر او سپین زر او د الله په لاره کې یې نه مصرفوي، نو زېری ورکړه دوی

---

[١٦٢]. التوبة ٥
[١٦٣]. متفق علیه
[١٦٤]. التوبة ٣٤ـ ٣٥

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته په عذاب دردناک سره، په هغې ورځې چې سختې سرې به کړی شي دغه خزانې د دوی د دوزخ په اور کې، نو داغلی به شي په هغه سره وچولی (تندی) د دوی او اړخونه د دوی او شاګانې د دوی (او ويلی به شي ورته) دا هغه شی دی چې خزانه کړي وو تاسې لپاره د ځانونو خپلو، نو وڅښئ تاسې (سزا) د هغه (مال) چې وئ تاسې خزانه کاوه به مو (په دنيا کې).

الله تعالی فرمايلي: ((وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ())).[١٦٥] او ګومان دې نه کوي له سره هغه کسان چې بخيلي کوي دوی په هغه شي چې ورکړی دی دوی ته الله تعالی له فضل خپله چې دا بخيلي (او شومتيا) خير دی (غوره دی) دوی ته، بلکې دا ناوړه کار او شر دی دوی ته، ژر به په غاړه کې ورته امېل کړای شي، هغه چې بخيلي يې کړې ده دوی په هغه شي کې په ورځ د قيامت او خاص الله لره دی ميراث (پاتې کيدل) د اسمانونو او د ځمکې او الله په هغو کارونو چې تاسې يې کوئ، ښه خبر دی.

په حديث کې شريف راغلي: عن أبي هريرةَ رضي الله عنه قال: قالَ رسولُ الله – صلى الله عليه وسلم –: ((مَن آتاهُ الله مالاً، فلم يؤدِّ زكاتَه مُثِّل له يومَ القيامةِ شُجاعاً أَقْرَعَ، له زَبِيبَتانِ، يطوَّقُه يومَ الْقيامةِ، ثم يَأخُذُ بِلِهْزِمَتَيْهِ –يعني شِدْقَيْهِ– ثم يقولُ: أنا مالُكَ، أنا كَنْزُكَ، ثم تَلاَ: {لا يَحْسَبَنَّ الذينَ يَبْخَلونَ} الآية)).[١٦٦] ابوهريره رضي الله عنه له رسول الله صلی الله عليه وسلم څخه نقل کړي هغه فرمايلي: چا ته چې الله تعالی مال ورکړی وي او د هغه زکات يې نه وي اداء کړی، نو د قيامت په ورځ به د ګنجي مار په شان ورته جوړ کړای شي، چې دوه لشې به يې وي او د قيامت په ورځ به په غاړه کې ورته تاو کړای شي بيا به يې له دواړو ژامو نيسي او

---

[١٦٥]. آل عمران ١٨٠
[١٦٦]. البخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورته وايي به زه ستا مال يم، زه ستا خزانه يم. بيا نبي كريم صلى الله عليه وسلم دا آيت{لا يَحْسَبَنَّ الذينَ يَبْخَلونَ}تر آخره پورې ولوست.

د زكات له وركولو پرته مومنان په دنيا كې د الله تعالى د هغه نصرت او مدد مستحق نه شي ګرځيدى د كوم چې يې ورسره وعده كړې، الله تعالى فرمايي: ((وَلَيَنصُرَنَّ ٱللَّهُ مَن يَنصُرُهُۥٓۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٤٠﴾ ٱلَّذِينَ إِن مَّكَّنَّٰهُمۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ أَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ وَأَمَرُواْ بِٱلۡمَعۡرُوفِ وَنَهَوۡاْ عَنِ ٱلۡمُنكَرِۗ وَلِلَّهِ عَٰقِبَةُ ٱلۡأُمُورِ ﴿٤١﴾)).[۱٦٧] او خامخا به الله تعالى مرسته او مدد كوي له هغه چا سره چې د هغه د دين مدد كوي، يقينا الله تعالى توانمند او غالب دى، دوى به هغه كسان وي چې(كله) الله تعالى ورته په ځمكه كې قوت (خلافت او دولت) وركړي، نو لمونځونه ودروي، زكات وركوي، پر نيكيو سره امر وكړي او د بديو مخنيوى وكړي. او دكارونو وروستنۍ پايله خاص الله ته ورګرځي.

د حديثو په يو روايت كې د زكات نه وركول په ټولنه كې د وچ كالۍ سبب ښودل شوى دى: ((مَا مَنَعَ قَوْمٌ الزَّكَاةَ إِلَّا ابْتَلَاهُمُ اللَّهُ بِالسِّنِينَ. [۱٦٨] هيڅ يو قوم زكات نه دى منع كړى، مګر دا چې الله تعالى پر وچكالۍ سره ازمايلي دي)). د حديثو په يو بل روايت كې راغلي: ((هيڅ يو قوم داسې نشته چې په مالونو كې د زكات وركولو څخه ممانعت وكړي، مګر داچې له باران څخه به بې برخې شي او كه چيرته ځاروي او حيوانات نه واى، نو هيڅكله به پرې باران نه وى وريدلى.[۱٦۹]

---

[۱٦٧]ـ الحج ۴۰ـ ۴۱

[۱٦٨]. المعجم الاوسط، للطبراني

[۱٦۹]. سنن ابن ماجه، كتاب الفتن، باب ۲۲ (العقوبات).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵- د زکات مستحقین:

په عمومي توګه د زکات مستحقین اته ډولګي خلک دي چې په خپله يې الله تعالی په خپل کلام مجيد کې یادونه کړې «إِنَّمَا ٱلصَّدَقَٰتُ لِلۡفُقَرَآءِ وَٱلۡمَسَٰكِينِ وَٱلۡعَٰمِلِينَ عَلَيۡهَا وَٱلۡمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمۡ وَفِي ٱلرِّقَابِ وَٱلۡغَٰرِمِينَ وَفِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱبۡنِ ٱلسَّبِيلِۖ فَرِيضَةٗ مِّنَ ٱللَّهِۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٞ ﴿٦٠﴾».[170] په تحقيق سره صدقې او زکاتونه - په اصل کې - د فقيرانو او مسکينانو لپاره دي او د هغو خلکو لپاره چې د زکات د چارو مامورين وي، او د هغوی لپاره چې د هغوی د زړونو په لاس راوړل مقصد وي. او د غاړو د ازادولو، او د پوروړو د مرستی لپاره، او د الله تعالی په لار کې، او د مسافر لپاره. دا د الله له لوري يوه فريضه ده او الله په هرڅه پوه او د حکمت خاوند دی.

الفقراء، المساکین: له فقير نه مراد هغه څوک دی چې د خپل ژوندانه تيرولو لپاره د نورو مرستې ته محتاج وي. دا لفظ د ټولو اړمنو خلکو لپاره عام دی که هغوی د معيوب والي يا زوړوالي له امله په خپلواکه توګه مرستې ته محتاج شوي وي، يا په موقتي سبب سره موقتي مرستی ته اړمن وي، نو که ورسره څه پیدا شي پرمختګ کولای او په خپلو پښو باندې ودريدلی شي. د مثال په ډول: يتيم، کونډه، وزګار او هغه کسان چې ناڅاپي پېښنو ځپلي وي.

د مسکين په لفظ کی د عاجزئ ، بيوزلئ ، بيوسئ، او خوارئ معناوې پرتې دي، پدې اعتبار سره مسکينان هغه خلک دي چې د عامو اړمنو خلکو په پرتله زيات بيوزله وي.[171]

---

[170]. التوبة ۶۰

[171]. وګوره: تفهيم القرآن، امام مودوي، ۲ / ۲۹۲ - ۲۹۳ ۱۷۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حنفي فقهې له نظره فقير هغه چا ته واي چې د زکات له نصاب څخه کم مال ولري او يا د نصاب برابر ځيزونه لري، خو هغه د استعمال لپاره وي، او مسکين هغه چا ته وايي چې هيڅ ونه لري.[۱۷۲]

العاملين عليها: هغه خلک چې د حکومت له خوا د زکات راټولو او د راغونډ شوي مال د ساتنې، د هغه د حساب کتاب د ليکنې، او د هغې د ويشلو لپاره ګمارل شوي وي، داسې خلک که فقيران او مسکينان هم نه وي، ليکن د هغوی تنخاګانې دې په هر حال د همدې مال څخه ورکړل شي.[۱۷۳]

مؤلفة القلوب: د زړونو تاليف يعنې د زړونو تسخيرول. لدې حکم نه مقصد دادی چې کوم خلک د اسلام په دښمنۍ کې په توده ولوله لګيا دي او د مال په ورکولو د هغوی جوش سړېدای شي، يا کوم خلک چې د کفارو په ډلې کې داسې وي چې که په مال سره مات شي، نو له ماتيدو وروسته د مسلمانانو ملاتړ ګرځول کيدای شي، يا هغه کسان چې نوي په اسلام کې داخل شوي، د هغوی د پخوانۍ دښمنۍ او نيمګړتياو په ليدلو سره له هغوی څخه وېره وي، او که په مال سره د هغوي زړونه نرم نکړای شي بيرته به د کفر لوري ته واوړي. نو د داسې رامايله کيدونکو خلکو تپاره دې دايمي تنخاګانې وټاکل شي، يا دې موقتي بخشش ورکړی شي او پدې توګه دې د اسلام ملاتړ او مرستندوي، يا حکم منونکي او فرمانبردار، يا دې لږ ترلږه بې ضرره دښمنان وګرځول شي.

پدی لار کې له ولجو (غنيمتونو) او له نورو عايداتو نه هم مصرف کيدای شي. او که اړتيا پېښه شي، نو د زکات له بوديجې نه هم ورکولی شي لکه څرنګه چې يې پدې ذکر شوي آيت کريمه کې يادونه شوې ده. دغه راز خلکو

۱۷۲. وګوره: فقه الزكاة، يوسف القرضاوي ۲ / ۵۴۶ _ ۵۴۷

۱۷۳. وګوره: تفهيم القران ۲\ ۲۹۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره دا شرط نه ده چې که فقیران، مسکینان او مسافران وي، نو په هغه صورت کې د زکات په مال سره د هغو لاس نیوی کیدای شي، بلکې که هغوی شتمن او د قدرت خاوندان هم وي د زکات ورکولو مستحق دي.

پدې خبره خو د ټولو اتفاق دی چې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم په زمانه کې ځینو خلکو ته د زړونو تسخیرولو لپاره معاشونه او بخششونه ورکول کیدل، خو پدې خبره کې اختلاف شوی دی چې ایا له هغه نه وروسته هم دا مصرف پاتې شو که نه؟ د امام ابوحنیفه او د هغه د ملګرو (رحمهم الله) دا رایه ده چې د حضرت ابوبکر او عمر رضي الله عنهما له زمانې راهسې پدې خوا دا مصرف له منځه تللی دی او اوس (مؤلفة القلوب) ته څه ورکول نه دي روا. د امام شافعي رحمه الله دا رایه ده چې فاسقو مسلمانانو ته د زړونو د تسخیرولو لپاره د زکات له بودیجې څخه ورکول کیدای شي، خو کافرانو ته نه. او د ځینو نورو فقهاو په رایه سره د (**مؤلفة القلوب**) برخه اوس هم باقي ده که ورته اړتیا پیدا شي نو ورکولی شي.[۱۷۴]

فی الرقاب: یعنې د غاړو په ازادولو کې. له غاړو ازادولو نه مقصد دادی چې د غلامانو په ازادولو کې دې د زکات مال ولګول شي. د دې دوه صورتونه دي: لومړی کوم غلام چې له خپل بادار سره قرارداد کړی وي چې که دومره پیسې درکړم، نو ته ما ازاد کړه. لدغسې وګړي سره دې د ازادئ د بیې په اداء کولو کې مرسته وشي. دویم داچې په خپله د ز کات په بودیجې سره دې غلامان واخستل شي او ازاد دې کړی شي.

پر لومړي صورت باندې د ټولو فقهاو اتفاق دی، خو دویم صورت حضرت علي(کرم الله وجهه)، سعید بن جبیر، لیث، ثوري، ابراهیم نخعي، شعبي، محمدبن سیرین، احناف او شوافع روا نه بولي .او ابن عباس (رضي االله

۱۷۴- وګوره: مخکنی مرجع ۲\۲۹۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنهما) حسن بصري، مالك، احمد او ابوثور یې روا ګڼي.[۱۷۵]

الغارمین: د امام ابوحنیفه رحمه الله په نزد غارِمُ هغه چا ته ویل کیږي چې پر هغه پور(قرض) وي او له پور څخه زیات نصاب نه لري.[۱۷۶] او د یو شمېر فقهاو رایه داده چې کوم وګړي چې په بدو چارو او د اسراف په لارو کې خپل مال بایللی او ځان یې پوروړی کړی وي، له هغه سره دې مرسته نه کیږي، ترڅو چې یې توبه نه وي ویستلې.[۱۷۷]

په اسلامي او عربي نړۍ کې له پخوا راهسې داسې وګړي موجود وه چې د خلکو تر منځ د سولې په خاطر به یې خپل مالونه لګول او یا به یې ددې کار لپاره پور اخسته، ترڅو د دوو طرفونو تر منځ سوله وکړي، که څه هم هغه دوه طرفونه په اسلامي ټولنه کې اهل ذمه وي. د دې لپاره چې په ټولنه کې د وینې تویدنې، او د مالونو د ضیاع کولو مخنیوی وشي، نو دغسې کار مطلوب دی، اوکه څوک دغسې کار وکړي په حقیقت کې یې د شرف او مروت (د سرېتوب او نیک خوي) سپیڅلی کار تر سره کړ، نو هغه ته شریعت د زکات په مال کې برخه مقرره ده څو یې پور خلاص شي.[۱۷۸]

في سبیل الله: یعنې د الله تعالی په لار کې. د الله د لارې لفظ عام دی د نیکۍ ټولې هغه چارې چې پکې د الله رضا وي ددې لفظ په معنی کې داخلیدای شي. له همدې امله ځینو علماو ویلي چې ددې حکم له مخې د زکات مال د نیکۍ په هر ډول چارو کې لګول کیدای شي.

خو حق خبره داده او د سلفو امامانو غونډ اکثریت پر همدې قائل دی چې په

[۱۷۵]- وګوره: مخکنی مرجع ۲\ ۲۹۶ .

[۱۷۶]- وګوره: فقه الزکاة، یوسف القرضاوي ۲\ ۶۲۲.

[۱۷۷]- وګوره: تفهیم القران ۲\ ۲۹۶ ، ۲۹۷

[۱۷۸]- وګوره: فقه الزکاه یوسف القرضاوي ۲\ ۶۶۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

آیت کې له (سبیل الله) نه مراد د الله په لار کې جهاد دی. یعنې هغه هلې ځلې چې موخه یې د کفر د نظام نسکورول او د هغې پر ځای د اسلامي نظام برقرارول وي. پدی هلو ځلو کې چې هرڅوک برخه واخلي د هغوی د سفر خرچ لپاره، سپرلۍ لپاره، د وسائلو، وسلې او تجهیزاتو برابرولو لپاره له زکات څخه مرسته ورکول کیدای شي.که یو مجاهد په خپله شتمن وي او د خپلو شخصي اړتیاو لپاره ورسره د مرستې کولو ضرورت نه وي، نو بیا به هم لدې مصرف څخه ورکولی شي. همدا راز کوم کسان چې په خپله خوښه خپل ټول فعالیتونه او خپل ټول وخت په موقتي ډول یا په دائمي توګه ددې کار لپاره وقف کړي د هغوی د اړتیاو پوره کولو لپاره هم له زکات نه موقتي یا دائمي مرستې ورکول کیدای شي.[179]

ابن السبیل: هغه مسافر چې په قدر د ضرورت ورسره مال نه وي- که څه هم په خپل وطن کی غني وي- نو ده ته زکات ورکولی شي,ترڅو د خپل سفر اړتیاوې پوره کړي او خپل ټاټوبي ته پرې واپس ولاړ شي.[180]

۶- د زکات نظام د سمون په موخه :

زکات یو ټولنیز عمل دی چی د نظام رایجول یې د اسلامي حکومت پورې اړه لري،او په اسلامي حکومت کې باید ددې لپاره ځانګړې اداره موجوده وي، ترڅو له هغه چا راټول شي چې پرې فرض دی، او هغه چا ته ورکړ شي چی یې مستحق دی. د حکومت دا مسئولیت دی چې د زکات د ټولولو انتظام وکړي، په قران کریم کې چې لفظ د (**والعاملین علیها**) ذکر شوی دا پدی باندې پوره دلالت کوي چې د زکات نظام قایمول د حکومت او دولت مسئولیت دی. همدارنګه د رسول الله صلی الله علیه وسلم عملي

---

[179]- وګوره: تفهیم القران ۲\ ۲۹۷ ، ۲۹۸

[180]- وګوره: معارف القران مولانا محمد شفیع ۴\ ۲۴۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

سنت او طريقه پر همدې دلالت کوي. هغه به د زکات لپاره په بيلابيلو وختونو کې د مختلفو سيمو لپاره مامورين ټاکل، او د زکات په راټولولو به يې مکلف کول، او بيا له هغه وروسته خلفاء راشدينو همدغسې کول.

علماو ويلي چې د مسلمانانو پر حاکم دا لازم دي چې د زکات د راټولولو لپاره مامورين وګماري او اړونده سيمو ته يې وليږي؛ د دې لپاره چې رسول الله صلی الله عليه وسلم او له هغې وروسته خلفاء راشدينو زکات ټولونکي ليږل؛ ځکه چې په خلکو کې داسې وګړي شته چې مال لري، خو پر هغه څه نه پوهيږي کوم چې ورباندې فرض دي، او ځينې داسې وګړي هم شته چې سپيرتوب او بخل کوي..[181]

په اسلامي حکومت کې د زکات له مدرکه بايد ځانګړې بوديجه موجوده وي چې حساب يې معلوم وي او په خپلو مستحقينو باندې وويشل شي. له پخوانيو پيړيو راهسې مسلمانانو د زکات لپاره ځانګړی کور (بيت الزکات) درلود. د حنفي فقهې پوهانو د بيت المال د پانګې او بوديجې خونې او ادارې پدې توګه ذکر کړي دي.

الف- د زکات خونه (**بيت الزکاة**): پدې کې به د چاراګاه د څريدونکو څارويو زکات، د ځمکې عُشر، او هغه څه چې به عشر ټولونکو مامورينو په لاره تيريدونکو تاجرانو څخه اخستل راغونډ اوخوندې کيدل.

ب- د جزيې او خراج د مالونو لپاره ځانګړې خونه.

ج- د غنيمت د مالونو خونه.

د- د بې څښتنه مالونو خونه: لکه هغه مال چې وارث نه لري ، موندل شوي

---

[181]- وګوره:: فقه الزکات يوسف القرضاوي ۲\۱ ۷۴۸،۷۴۷ ،۷۵۳ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځیزونه چې څښتن یې معلوم نه وي او داسې نور.[۱۸۲]

نو باید چې د دولت له خوا د زکات لپاره ځانګړو خونې تاسیسولو او فعالولو باندې غور وشي، د زکات په ادارو او کمیټیوکې پرمختګ رامنځ ته کړي. همدارنګه له ولایتونو څخه ولسوالیو او قریو ته د زکات اداري او کمیټۍ وغزیږي، تر څو د هرې منطقې خلکو سره د زکات حساب وشي، له شتمنو څخه راټول شي او د همهغه سیمې پر فقیرانو او متسحقینو باندې توزیع شي.

باید په یاد ولرو چې په اسلامي حکومت کې د بیت المال د شتون په صورت کې له زکات نه پرته د بیت المال نور موارد هم شته دی چې کولای شي له هغې لارې هم د فقیرو او بیچارو خلکو لاس وشي، دغه موارد پدې توګه دي:

الف- نفلي صدقات: له زکات نه پرته نور نفلي خیراتونه چې خلک یې په خپله د بې وزلو د مرستې او ګټې په خاطر بیت المال ته ورکوي ، باید چې د هغې د راغونډولو تنظیمولو او ویشلوته پوره توجه وشي.

ب- خُمس: د غنیمت (ولجې) له مال څخه، او د خښنو (ځمکې لاندې) خزانو او کانونو څخه راویستلي سرو زرو او سپینو زرواو داسې نورو څخه د بیت المال مقرره پنځمه برخه.

ج-فئ :هغه مال چې تریدلی او تښتیدلی دښمن یې تر شاه پریږدي او پرته له جنګ کولو مجاهدینو ته په لاس ورشي، چې دغه ډول مال هم بیت المال ته ورکرځي او خپل ځانګړي احکام لري.

د-خراج : هغه دولتي ټکس دی چې د نامسلمانو بزګرانو نه په نااخستل

---

[۱۸۲]- وګوره: مخکنی مرجع ۱۲\ ۷۵۷، ۷۵۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوو ځمکو (هغه مفتوحه ځمکې چې بيرته نامسلمانه بزګرانو ته ورکړى شوي وي، يا هغوى ته پريښودل شوي وي) چې داهم ځانګړي احکام لري.

هـ- جزيه: هغه ټکس چې په اسلامي قلمرو کې د نامسلمانه وطنوالو څخه د هغوى په خوښه له فيصله شوې اندازې سره سم اخستلى کيږي، دا ټکس د دغو وطنوالو د مال، شتمنيو، عزت او ابرو د ساتلو په خاطر اخستل کيږي او تر شا يې خاص حکمت موجود دى.

و- وقف: هغه (پانګه، ځمکه، او داسې نور) چې د الله تعالى په نوم باندې له شخصي ملکيت څخه وويستلى شي او په ټولنيز ملکيت کى ورکړى شي.[183]

۷- لازمو نوښتونو ته اړتيا:

د فقر او بيکارئ په مخنيوي او دهغې په کمولو کې زکات ځانګړې اغيزه لري او دا داسې يوه عمليه ده چې ودري نه، بلکې د کلونو او موسمونو په تکرار سره تکرار او د حاصلاتو او پانګو په زياتيدو سره زياتيږي.

بايد چې حکومت او د زکات اړونده اداري پدې باندې هم غور وکړي چې د زکات او يا نورو اړونده مدارکو له لارې وخت په وخت د کار وړتيا لرونکو فقيرانو ته د کسب وسايل واخستل شي، يا هغوى ته د انتاج، پير او پلورلارې چارې برابرې شي، او پدې وسيله پر خپلو پښو ودرول شي.

پدې ميدان کې شتمن وګړي او خيريه اسلامي موسسات هم پر يوڅه نوښتونو باندې فکر او غور کولى شي او د مناسبو او معقولو پلان ګزاريو له مخې د فقر او بې وزلئ په مخنيوي او يا کمولو کې خپل کردار اداء کولى شي، او دا داسې يوه تجربه او نوښتونه دي چې په ځينو ټولنو کې ترسره کيږي او ښه نتيجه يې ورکړې ده.

---

[183] - وګوره: د اسلام حکومتي نظام، مولانا انصاري، ژباړه: صافى، ص۵۶۷-۵۶۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم څپرکی
د فقر په مخنیوي کې مسئول اړخونه

د دنیاوي اسبابو تر قانون لاندې او د انساني کوښښ له مخې زموږ د ټولنې د فقر په مخنیوي کې د ټولنې بیلابیل اړخونه مسئولیت لري چې هغه: شتمن وګړي، عام ولس، حکومت، خیریه موسسې او ټولنې ، علمي او مصلح شخصیتونه:

۱ – شتمن وګړي:

موږ په ټولنه کې د الله تعالی په فضل په کافي اندازه شتمن خلک لرو، چې د بیچارو وګړو پر وړاندې دهغوی د احساس راپیداکولو څخه وروسته ټولنه یو څه اندازه د فقر له منګولو ژغورل کیدی شي، او دې موخې ته د رسیدلو په خاطر د دې اړتیا ده چې په ټولنه کې د زکات، صدقاتو او د بیچاره خلکو د لاس نیوي فضایل بیان شي، دیني آګاهي او بیداري اوځانګړي مبارزه پیل شي. راځئ د بې وزلو د لاس نیوي په میدان کې دې لاندې قرآني آیتونو ته ځیر شو:

الف. الله تعالی فرمایلي دي: ((لَّيۡسَ ٱلۡبِرَّ أَن تُوَلُّواْ وُجُوهَكُمۡ قِبَلَ ٱلۡمَشۡرِقِ وَٱلۡمَغۡرِبِ وَلَٰكِنَّ ٱلۡبِرَّ مَنۡ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةِ وَٱلۡكِتَٰبِ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ وَءَاتَى ٱلۡمَالَ عَلَىٰ حُبِّهِۦ ذَوِي ٱلۡقُرۡبَىٰ وَٱلۡيَتَٰمَىٰ وَٱلۡمَسَٰكِينَ وَٱبۡنَ ٱلسَّبِيلِ وَٱلسَّآئِلِينَ وَفِي ٱلرِّقَابِ)) .[۱۸۴] نیکي دا نه ده چې تاسې خپل مخونه (په لمانځه) کې ختیځ یا لویدیځ لوري ته واړوئ، بلکې نیکي

---

[۱۸۴] ـ البقرة ۱۷۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

داده چې انسان پر الله تعالی، په ورځ د آخرت، پر ملایکو، د الله تعالی په نازل شوو کتابونو او د هغه پر پیغمبرانو ایمان او باور ولري، او سره د مینې خپل ګران مالونه خپلو خپلوانو، یتیمانو، بې وزلو او مسافرو ته ورکړي ، او همدارنګه د مریانو په ازادولو کې یې ولګوي.

له پورتنې الهي ویناڅخه دالاندې څو ټکي هم استفاده کیږي:

لومړی : په ټولنه کې مال او مرسته باید د اخلاص پر بنسټ وي په آیت کې دا ذکر شوي چې سره لدې چې له مال سره مینه لري، خو بیا یې هم د الله تعالی د خوښۍ لپاره ورکوي، او دا طبیعي خبره چې په کوم کار کې اخلاص نه وي، نو دالله تعالی په نزد یې اجر او ثواب هم نشته دی.

دویم : په آیت کې مال په معرفې سره ذکر شوی دی، پدې کې دې ته هم اشاره ده چې دا هغه پېژندل شوی مال دی کوم چې د الله تعالی دی او بنده یې پکې نمائنده ، او تصرف کوونکی ګرځولی دی، لکه څرنګه چې له یو بل آیت په ډاګه همداسې معلومیږي الله تعالی فرمایي: ((وَأَنفِقُواْ مِمَّا جَعَلَكُم مُّسۡتَخۡلَفِينَ فِيهِۖ)).[185] او ولګوئ هغه مالونه چې تاسې یې پکې ځای ناستي او تصرف کوونکي ګرځولي یاست.

دریم : د (وفي الرقاب) څخه مراد د مریانو خلاصول دي.د مریتوب سلسله د اسلام نه مخکې د جاهلیت له دور څخه راپاتې وه، او اسلام کې د هغې د مخنیوی او منځه وړلو کوښښ شوی دی، ، فعلا په نړۍ کې په هغه شکل مریتوب نشته، لکن د هغې ورته اشکال یې موجود دي لکه: د انسانانو پلورل او په ځانګړې توګه له ځینو فقیروهېوادونو څخه ښځې او ماشومان اخستل او بیا یې بډایا هېوادونو ته قاچاق او هلته یې خرڅلاو..

[185]. الحدید ۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

او تر څو چې زموږ افغاني ټولنې پورې اړه لري، نو دا بايد په ډاګه شي چې د قوم او ولس ځينې تورسرې، ماشومان، او حتی ځوانان د خوارئ او اړتيا په وجه د غلامئ پر ځير چلند او يا له هغې نه خطرناک چلند سره مخ دي، ياخو داچې زيات شاقه کارونه ورباندې کيږي، له تربيې او ادب له نعمت څخه محروم دي، او يا خو د بد اخلاقيو ښکار ګرځيدلي، نو بايد چې د ولس شتمن د هغوی د خلاصون په لار کې خپل مالونه ولګوي.

ب. الله تعالی فرمايي: ((وَٱبۡتَغِ فِيمَآ ءَاتَىٰكَ ٱللَّهُ ٱلدَّارَ ٱلۡأٓخِرَةَۖ وَلَا تَنسَ نَصِيبَكَ مِنَ ٱلدُّنۡيَاۖ وَأَحۡسِن كَمَآ أَحۡسَنَ ٱللَّهُ إِلَيۡكَۖ وَلَا تَبۡغِ ٱلۡفَسَادَ فِي ٱلۡأَرۡضِۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلۡمُفۡسِدِينَ ﴿٧٧﴾)).[۱۸۶] ای قارونه ! کومه شتمني چې الله تعالی درکړی په هغې سره د آخرت کور جوړ کړه، او له دنيا څخه هم خپله برخه مه هېروه، د خلکو سره ښيګڼه او مرسته وکړه لکه څنګه چې الله تعالی پر تا احسان کړی دی، د فساد راولاړولو هڅه مه کوه، بيشکه الله تعالی فساد کوونکي نه خوښوي.

لدې آيت څخه دا لاندې يو څو ټکې هم استفاده کيږي:

لومړی: د مسلمان قوم چې د يو بدن حيثيت لري – لکه څرنګه چې په حديث شريف کې ذکر شوي دي - نو د قوم ځيني وګړي دا حق لري چې شتمنو وګړو ته ووای چې خپلو مسلمانانو ورونو سره مرسته او ښيګڼه کوئ لکه څرنګه چې پر تاسې باندې الله تعالی احسان کړی دی، لکه څرنګه چې قارون ته يې خپل قوم وويل: ((وَأَحۡسِن كَمَآ أَحۡسَنَ ٱللَّهُ

[۱۸۶]. القصص ۷۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

إِلَيۡكَ ۖ - له خلکو سره ښیګڼه او احسان کوه، لکه څنګه چې الله تعالی پر تا احسان کړی دی.

دویم :شتمن وګړي باید لدې څخه ونه ویریږي چې په مرسته کولو سره به یې مالونه کم شي، او یا به د هغوی په اقتصادي پرمختیا او وده باندې منفي اثر وغورزو ي، بلکې هغوی ته دا اختیار دی چې په جایزه لارو سره څومره پرمختګ کولی شي (وَلَا تَنسَ نَصِيبَكَ مِنَ ٱلدُّنۡيَا ۖ).

دریم: په ټولنه کې د فساد شکلونه له یو وخت څخه تر بل وخت پورې توپیر لري، د قارون د فساد کولو هوبهو څه نمونئ کیدای شي اوس مهال ونه ګورو، لکن د هغې پر ځای د فساد نورو شکلونو ځای نیولی دی.

هر هغه شتمن چې په ناجایزو لارو چارو سره مال جمع کوي او هر هغه شتمن چې خپل مال په حرامو لارو کې لګوي، او هر هغه شتمن چې په خپل مال کې د فقیرو، بیچارو او مستحقو خلکو حق نه ورکوي، په اصل کې د دوی مال قاروني مال دی چې لدې امله به له عذابونه سره مخ کیږي.

۲-عام ولس:

د فقر او نیستمنئ په منځه وړلو کې دا اړینه ده چې په عام ولس کې د همدردئ او خواخوږئ فضاء رامنځ ته کړو، د دې ستونزې په وړاندې ولس سره پیوست او یو موټی کړی شي، ترڅو د دې پدیدې او د دې په څیر نورو په مقابل کې یو ولسي ملاتړ جوړ شي، پدې معنی چې ټول هېوادوال او یا په هره سیمه کې میشت مسلمانان یو بل ته د تعاون او مرستې لاس ورکړي، او په خپلو کې د جسد واحد (یو تن) حیثیت غوره کړي، لکه څرنګه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:((**مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادِّهِمْ وَتَرَاحُمِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ مَثَلُ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ**

(c) ketabton.com: The Digital Library

الْجَسَدِ بِالسَّهَرِ وَالْحُمَّى)).[۱۸۷] د مومنانو په خپلو منځونو کې يو بله سره محبت کول، يو پر بل مهرباني ، او يو له بله سره مرسته کول داسې دي لکه يو بدن کله چې يې يو غړى دردمن شي، نو ټول بدن يې نا آرامه او په درد شي.

د الله تعالى استازي صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: ((**مَنِ احْتَكَرَ طَعَامًا أَرْبَعِينَ لَيْلَةً، فَقَدْ بَرِئَ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى، وَبَرِئَ اللَّهُ تَعَالَى مِنْهُ، وَأَيُّمَا أَهْلُ عَرْصَةٍ أَصْبَحَ فِيهِمُ امْرُؤٌ جَائِعٌ، فَقَدْ بَرِئَتْ مِنْهُمْ ذِمَّةُ اللَّهِ تَعَالَى**)).[۱۸۸] څوک چې څلوېښت شپې د اړتيا خواړه وساتي (زخيره کړي)، نو له الله تعالى نه بيزاره کړى شو ، او الله تعالى ورڅخه بيزاره شو، او د هرې کومې سيمې خلک چې څوک پکې په لوږه سره سبايي کړي، نو د الله تعالى د ساتنې ذمه ورنه لرې شوه.(د هغه له ساتنې څخه ووتل).

پدې حديث کې دا لاندې څو نقاط را په ګوته کيږي:

لومړى: د يوې سيمې خلک بايد په خپله سيمه کې فقيراو بې وزله تشخيص او وپيژني، چې دا کار د خيريه مئوسسو د معلوماتو راغونډولو (سروې) لپاره هم يو دليل کيداى شي.

دويم : د ولسونو او قومونو ساتنه د هغوى ترمنځ د همدردئ اومرسته کولو په واسطه را منځ ته کيږي.که چيرته په يو ولس کى همدردي نه وي، نو هلته امن او استقرار نه شي راتلاى. او دا عملا وليدل شول، له کومو ټولنو څخه چې عدل، انصاف او همدردي کډه وکړي، ظلم او تيري پکې ځاى ونيس، نو له ګډوډيو سره مخ شي، او د نا امنيو ښکار وګرځي.

دريېم : د حديث د يوې برخې تائيد يو بل مشهور حديث هم کوي رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:((**ابْغُونِي فِي الضُّعَفَاءِ، فَإِنَّمَا تُرْزَقُونَ، وَتُنْصَرُونَ**

[۱۸۷]. صحيح مسلم
[۱۸۸]. مسند احمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

بِضُعَفَائِكُمْ». [۱۸۹] تاسې زما رضا او خوښي د کمزورو خلکو په لاس نيوي کې ولټوئ، بيشکه تاسې سره مدد د کمزورو له مخه کيږي او تاسې ته روزي هم د هغوى په خاطر درکول کيږي.

د دې دواړو احاديثو په رڼا کې موږ دا ويلاى شو چې د مسلمانو ولسونو د ناخوالو، ستونزو، او د دښمنانو په مقابل کې د هغوى د ناکامئ يو مهم لامل او سبب کمزورو، او بې وزلو وګړو ته پام نه کول دي.

څلورم: له حديث څخه دا هم ثرګنديږي چې د مسلمانانو همدردي او مرسته بايد شامله وي؛ ځکه چې دحديث دا لفظ(امْرُؤٌ) عام دى، که چيرته د هغوى ترمنځ غيرمسلم وګړى هم دلوږې په حال کې شپه سبا کوي، نو هغوى پرې موخوذ دي، او مسئوليت لري چې مرسته يې وکړي.

يو مسلمان وګړي او يوې مسلماني ټولنې ته بيلګه او نمونه خپل پېغمبر صلى الله عليه وسلم او دهغه کردار دى، همداراز هغه ټولنه چې د هغه مبارک په لاسونو سره جوړه شوې وه.

د الله تعالى استازي صلى الله عليه وسلم د خپل عمر په اوږدو کى له نبوت څخه مخکې او له نبوت څخه وروسته د همدردئ او خواخوږئ يو رمز او او چته نمونه وه، «کله چې په غار حرا کى هغه ته د وحې ملک (جبرايل) راغى او د الهي وينا د لوستلو امر يي ورته وکړ، او د هغې نا اشنا حالت په ليدو سره بيا هغه څه انديښمن شو، کله چې خپلې بي بي خديجې رضي الله عنها ته يې تشريف راوړ او هغه قيصه يې ورته بيان کړه، او خپله انديښنه يې هم ورته ثرګنده کړه، نو هغه ورته په تسلي ورکولو کې دا وويل چې: «په الله تعالى قسم چې هيڅکله به الله تعالى تا پريشانه اوشرمنده نه کړي، بيشکه چې ته خپلوي پالې، بې وزلو او بيچارو سره مرسته کوې، ميلمه نوازي

[۱۸۹]. سنن ابي داود، کتاب الجهاد، باب (۷۷)

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي، او د پېښو ځپل شوو لاس نيوی کوي.[۱۹۰]

په يو حديث شريف کې ذکر شوي چې: ((د الله تعالی استازی صلی الله عليه وسلم له ټولو خلکو څخه زيات سخي او د هغه سخاوت به د روژې په مياشت کې خورا زيات و، هغه مهال به چې جبريل (عليه السلام) ورته راته او قرنکريم به يې ورسره لوسته)).

د رسول الله صلی الله عليه وسلم ملګرو (صحابه کرامو) رضي الله عنهم د هغه ډېره ښه پيروي وکړه ، او راتلونکو نسلونو ته يې ښې بيلګې او نمونې پرېښودې، د هغه لومړني يار ابوبکر رضي الله عنه په مکه کې به چې کوم بې وزله مرئي، ياوينځې اسلام ومنلو، او د مشرکانو له سزا او تعذيب سره به مخ شو، نو هغه به يې په پيسو واخست، او ازاد به يې کړ، چې د مشرکانو له تعذيب څخه وژغورل شي.کله چې د هغه پلار ابوقحافه دا کار وليد، نو ورته يې وويل: زويکيه! زه ګورم چې ته بې وسې خلک ازادوې، که تا د قوي ځوانانو په ازادولو دومره پيسې لګولې وای، نو هغوی به ستا ملاتړ ؤ، هغه ورته وويل پلارجانه! زه خو هغه اجر غواړم چې له الله تعالی سره دی، پدې سبب دا اياتونه رانازل شول : ((وَمَا لِأَحَدٍ عِندَهُۥ مِن نِّعۡمَةٖ تُجۡزَىٰٓ ﴿١٩﴾ إِلَّا ٱبۡتِغَآءَ وَجۡهِ رَبِّهِ ٱلۡأَعۡلَىٰ ﴿٢٠﴾ وَلَسَوۡفَ يَرۡضَىٰ ﴿٢١﴾)).[۱۹۱] او پرهغه باندې د چا احسان نشته چې بدله يې ورکړي، بلکې يوازې د خپل رب خوښې لټولو لپاره، نو ارو مرو به هغه ترينه خوشحاله شي.[۱۹۲]

کله چې رسول الله صلی الله عليه وسلم له مکې مکرمې څخه مدينې منورې

[۱۹۰]- دا د هغه حديث د يوې برخې مفهوم چې په البخاري (بدء الوحي) کې ذکر شوی دی.
[۱۹۱]. الليل ۱۹- ۲۱
[۱۹۲]- وګوره: تفهيم القران : ٦ \ ٤٨٩ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته هجرت وکړ او هلته یې اسلامي ټولنه جوړه کړه، د هغې ټولنې د پیوستون او پیاوړتیا په خاطر یې د ورورولۍ نظام قایم کړ. چې د هغې په پایله کې شتمن وګړي او ځاي خلک (انصار) دې ته چمتو شول چې خپلو راغلو ورونو (مهاجرینو) ته په خپلو مالونو او جایدادونو کې برخې ورکړي، آن تر دې چې یو انصاري خپل مهاجر ورور ته له خپلو دوو ښځو څخه د یوې د نکاح کولو وړاندیز هم وکړ.[193]

په مدینه منوره کې د نبوي ټولنې د خواخوږۍ او همدردۍ یو انځور په قرآن کریم کې داسې هم ذکر شوی دی:((وَٱلَّذِينَ تَبَوَّءُو ٱلدَّارَ وَٱلۡإِيمَـٰنَ مِن قَبۡلِهِمۡ يُحِبُّونَ مَنۡ هَاجَرَ إِلَيۡهِمۡ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمۡ حَاجَةً مِّمَّآ أُوتُواْ وَيُؤۡثِرُونَ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمۡ وَلَوۡ كَانَ بِهِمۡ خَصَاصَةٌۚ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفۡسِهِۦ فَأُوْلَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡمُفۡلِحُونَ ﴿٩﴾)).[194] او هغه کسان چې د مهاجرینو له راتګ څخه مخکې یې ځای نیولی (په مدینه کې استوګن دي) او ایمان یې خالص ګرځولی، دوي له هغو سره مینه کوي کومو چې دوي ته پناه راوړې ده او هغه څه مالونه چې هغوی (مهاجرینو) ته ورکولی شي دوی یې په خپلو سینو کې د اړتیا احساس نه کوي، او په خپلو ځانونو نورو ته ترجیح ورکوي که څه هم په خپله زیات محتاج وي.

د دې آیت په تفسیر کې مفسرین د مهاجرینو په وړاندې د انصارو د خوخوږۍ او همدردۍ یو دوه کیسې ذکر کوي:

لومړۍ کیسه: مهاجرین چې کله د انصارو ښار (مدینې منورې) ته راغلل، نو

---

[193] - وګوره: الرحیق المختوم، المبارکفوري، ص ۱۸۵ - ۱۸۶

[194] - الحشر ۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی رسول الله صلی الله عليه وسلم ته دا وړانديز وکړ چې: دادي زموږ باغونه ستا په واک کې دي، زموږ او د دغو مهاجرينو ورونو تر منځ يې وويشه! .د الله تعالی استازي صلی الله عليه وسلم وفرمايل: دوي خو پر باغوالۍ نه پوهيږي، دوی له هغه سيمې څخه راغلي چې هلته باغونه نشته ، ايا داسې نه شي کيدای چې په خپلو دغو باغونو کې کار وکړئ او له حاصلاتو نه يې دوي ته څه برخه ورکړې؟ هغوي وويل: ((سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا – موږ واوريدل او ومو منل)). بيا مهاجرينو عرض وکړ: موږ هيڅکله داسې خلک نه دي ليدلي چې پدې اندازه ، او دومره ايثار کوونکي وي چې کار دې دوی په خپله وکړي او برخه دې موږ ته راکړي، موږ خو فکر کوو چې ټول ثواب همدوی وګاټه، نو د الله تعالی استازي صلی الله عليه وسلم وفرمايل : ترڅو پورې چې تاسې د دوي ستاينه وکړئ او د دوی په حق کې د خير دعاکوونکي اوسئ تاسې ته به هم ثواب درکول کيږي.[195]

دويمه کيسه: يو مهال رسول الله صلی الله عليه وسلم ته يو سړی راغی او ورته يې وويل: لوږه راته رسيدلې ده. رسول الله صلی الله عليه وسلم خپلو بيبيانوته ته د کوم خوراکي څيز په موخه خبر ورولېږه، خو له بيبيانو سره د خوراک کوم څيز نه ؤ. بيا يې صحابه کرامو ته وفرمايل: ايا داسې څوک شته چې دا سړی نن شپه ميلمه کړي او الله تعالی ورباندی رحم وکړي ؟ له انصارو څخه يو سړی ودريد او وويل: ای د الله تعالی استازيه! زه به دا کار وکړم. نو هغه ميلمه يې له خپل ځان سره خپل کور ته بوته. په کور کې يې خپلې ميرمنې ته وويل : دا د الله تعالی د استازي ميلمه دی په کور کې چې د خوراک څه وي هغه راواخله ! ميرمن يې وويل: قسم په الله تعالی چې له ماسره د ماشومانو له خوراک پرته بل څه نشته. هغه ورته وويل: کله چې

[195]- وګوره: تفهيم القران ٦\ ٥٤٧-٥٤٨

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماشومانو خوراک وغوښت، نو ویده یې کړه او څراغ مړ کړه! نن شپه به موږ څه نه خورو. میرمن یې همدا سې وکړل.کله چې سبا دغه سړی رسول الله صلی الله علیه وسلم ته راغی، نو هغه ورته وفرمایل: الله تعالی حیرانتیا وکړه (یایې وخندل) د فلانکي د چلند په وجه، او دا آیت یې نازل کړ: ((وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ - او دوی پر خپلو ځانونو نورو ته ترجیح ورکوي که څه هم سخته ولږه لري)).[196]

۳ – حکومت:

د حکومت او حاکمانو د رعیت په وړاندې له مهمو دندو څخه یوه هم په اقتصادي لحاظ سره د رعیت پالنه ده. دولت مسئولیت لري چې خپل رعیت لپاره د روزئ واردولو لارې چارې برابرې کړي ..د خلفاء راشدینو او د اسلام په تاریخ کې د نورو خلیفه ګانو او حاکمانو له کردار څخه دا جوتیږي چې هغوي د رعیت او ټولنې د هوساینې او د معیشت د تامین لپاره هلې ځلې کولې او دا ی خپله مهه وجیبه ګڼله.

پدې اړوند د عمر رضي الله عنه کردار یو جهاني شهرت لري چې د رعیت تر منځ د هغوی د احوالو څخه د خبریدو په خاطر به ګرځیده، ترڅو یې له ستونزو ځان خبر کړي او په حل کې یې ورسره همکاري وکړي، هغه به په ځینې حالاتو کې پر بې وزلو او بیچارو خلکو باندې په خپله مالونه او خوراکي څیزونه ویشل. یو وار یې دا وینا وکړه: که چیرته زه نور ژوندی پاتې شوم، نو یو کال به د رعیت ترمنځ وګرځم؛ ځکه چې خلک حاجتونه او اړتیا وې لري، کیدای شي زما والیان او حاکمان یې ماته راونه رسوي، او هغه محتاج خلک په خپله ما ته راتګ نه شي کولی. هغه وویل : ((زه به شام ته ځم هلته به دوه میاشتې تیروم بیا

---

[196]- وګوره: تفسیر ابن کثیر ٤ \ ٣٦٢ ، چاپ : نشر مکتبة حقانیة بشاور .

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې نور لوي ښارونه او د خلافت ولایتونه یاد کړل، او وویل چې پدې ټولو کې په دوه دوه میاشتې تیروم .[197]

کله چې د هغه د خلافت په وخت کې وچکالي راغله، نوهغه کال یې غوړي ونه خوړل، هغه به له اسراف څخه لرې د تقشف ژوند تیرولو. د مسلمانانو د بیت المال ساتنې ته یې خاصه توجه کوله او د هغې اړونده مالونه یې د خلکو ترمنځ په برابرۍ سره ویشل او د خپلوی لحاظ یې نه ساتلو ..[198]

زموږ د ولس د نیستئ په مخنیوي یا کمولو کې د حکومت او دولت کردار ډېر مهم او مسئولیت یې خورا زیات دی.که چیرته له پخوا راهسې زموږ د هېواد د فقر لاملونو، او اسبابو ته ځیر شو، نو وبه ګورو چې مهم لامل او سبب یې د حکومت بې پروای، د حاکمانو بې کفایتي او د مسئولیت نه احساس دی، همدارنګه په بیت المال کې درغلي او خیانتونه او په ټولنه کې عدالت نشتوالی دا زموږ د هېواد د فقر له مهمو عواملو څخه دی لکه څرنګه چې د لومړي څپرکې څرګندونه وشوه.

د ظالمانه نظام لمنځه وړلو په موخه:

داچې زموږ په هېواد کې د حکومتي دوایرو له لارې ستر خیانتونه وشول، چور او چپاول ته لارې هوارې شوې، او د حکومتدارۍ او زورواکې له لارې په بیچاره ولس باندې طبقاتي نظام مسلط شو..نو ترڅو چې د دې طبقاتي نظام جرړې ونه ویستل شي، ولس به مو له فقر او بیچاره ګۍ څخه خلاص نه شي، او نه به په هېواد کې امن او استقرار شي؛ ځکه چې د الله تعالی دا قانون دی چې له ظالمانو سره نظام نه پايي.. امام ابن خلدون -رحمه الله - په خپله مقدمه کې پدې نامه یو عنوان ایښی

---

[197]- وګوره: تاریخ الأمم الإسلامیة (الدولة الأمویة) الشیخ محمد خضری بك ۲\ ۱۳-۱۵

[198]- وګوره: تاریخ الخلفاء ،الامام السیوطي رحمه الله ۱۲۸-۱۳۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی چې (**الظلم مؤذن بخراب العمران** _ تيری او ظلم د ابادئ د ورانولو اعلانوونکی دی) او بيا يې د واقعيت پر بنسټ د نوموړې موضوع پوره شننه کړې ده [۱۹۹] همدارنګه امام مودودي رحمه الله په خپله يوه ليکنه کې پوښتنه کوي چې : له دنيا څخه عدل او انصاف ځنګه ولاړ؟ په ځواب کې وايي: کله چې حاکمې طبقې (بادشاهانو، اميرانو پيرانو او شتمنو وګړو) بد او ناوړه تصرفات وکړل، او ځانونو ته يې امتيازات ورکړل، د عامو خلکو حقوق يې تلف کړل، او په ټولنه کې وضعي قوانين رامنځ ته شول، نو له ټولنې څخه انصاف او عدل کډه وکړه او همدردي ختمه شوه . [۲۰۰]

په ټولنه کې همدردي ، انصاف ، او عدل يو له هغو ځيزونو څخه دی چې استقرار او ارامتيا راوړي. په امتونو او ولسونو کې د الله تعالی طريقه داسې تيره شوې چې کله هم په يو ولس کې فساد ځای نيولی او ظلم او تيری پکې خپور شوی، نو الله تعالی د نابودئ او تباهئ سره مخ کړي دي، لکه څرنګه چې استاذ قرضاوي حفظه الله ويلي دي: ((د ولسونو د پناکيدو، کمزورۍ او د هغوي تاريخی کارنامو نه ترسره کولو او د وروسته پاتې کيدو ترشاه څه پټ اسباب او علتونه موجود دي کوم چې قراني نصوصو رابرسيره کړي دي. قرانکريم د داسې قومونو له منځه وړلو څخه په (دِمَار- رنګول)، او (هلاك - تباهی) سره تعبير کړی او دای په زغرده ويلې چې د هغوی د تباهئ او زوال لاملونه د هغوی د بدچلند په وجه برابر شول، نه داچې پر هغوی باندې الله تعالی زور او جبر کړی ؤ.دا يو حقيقت دی چې د هغوی له منځه تلل (زوال) د هغې له مستلزماتو او کړو وړو څخه رامنځ ته شوي لکه : ظلم، د عدل نشتوالی، په ټولنه کې

---

[۱۹۹] - وګوره: مقدمة ابن خلدون ۲۸۶-۲۸۷

[۲۰۰] - وګوره: برالأمان،امام مودودي، ص ۳۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

درغلي او خيانت خپريدل، په ناجايزه سره د خلکو حقوق خوړل، او د شتمنو خلکو نورو وګړو لره سپکاوی کول. قرانکريم داسې صراحت کړی چې د داسې قومونو، او ټولنو کومو چې د تباهئ اسباب په خپله بربرکړي دي هلاکت او تباهي حتمي ده، الله تعالی فرمايي: ((ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتۡ أَيۡدِيكُمۡ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَيۡسَ بِظَلَّامٖ لِّلۡعَبِيدِ ﴿١٨٢﴾)).[۲۰۱] دا تباهي پدې سره چې ستاسې لاسونو (کوم بد عملونه) وړاندې کړي ؤ او بيشکه چې الله تعالی پر خپلو بندګانو ظلم کوونکی نه دی.[۲۰۲]

د ولس او هېواد ژغورنې او په ټولنه کې د فقر او نيستمنئ د مخنيوي لپاره حکومت بايد لاندې مسئوليتونو او وجايبو ته جدي پاملرنه وکړي:

۱- د حکومتي وظيفو لپاره اهل او باکفايته کسان وګماري.

۲ - منصب او وظيفه تکليف او مسئوليت وګڼل شي.

۳ - د مسئولينو د معاش اندازه د هغوی د کار په اندازه وي، او بايد چې حکومتي کار کوونکو ته ناجايزه امتيازات ورنکړل شي.

۴ - بايد مسئولين له بيت المال څخه ناوړه استفاده ونکړي، د احتياج او اړتيا پربنسټ له بيت المال څخه په استفاده کولو کې بايد د حکومتي مامورينو او عامو وګړو تر منځ کوم توپير موجود نه وي.

۵ - د طبقاتي نظام جرړې وويستل شي، او په ټولنه کې د اسلامي عدل او برابرئ مبدء تامين شي.

۶ - د فقر او نيستئ د مخنيوي په پروسه کې حکومت بايد چې شاملې

---

[۲۰۱]. آل عمران ۱۸۲

[۲۰۲]- وګوره: الحل الاسلامي، يوسف القرضاوي، ص ۲۸۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

اقتصادي پروژې پيل شي، د شتمني او ثروت له منابعو څخه استفاده وشي، او د زکات او د بيت المال د نورو مالي وسيلو راپيداکولو، دهغی ساتلو او په مستحقينو يې ويشلو ته پوره پاملرنه وشي.

۷ - د بيت المال عوايد او نورې مرستې پر محتاجو خلکو باندې وويشل شي، او کومك او مرسته بايد د احتياج پر اساس باندې وي.

۴– خيريه موسسې او ټولنې:

خيريه موسسات لکه له نوم څخه چې يې معلومېږي د اړمنو او محتاجو خلکو سره د تعاون او مرستې پر بنياد جوړې شوي، دای هدف دی چې په ټولنه کې بيچاره وګړو ته په مالي، اقتصادي او نورو ميدانونو کې خير او ښيګڼه ورسوي.

د اسلام سپيڅلي دين د خير او ښيګڼې کارونه ستايلي، او پر هغې باندې يې امر کړی دی، په قرانکريم کې الله تعالی فرمايي: ((وَتَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلۡبِرِّ وَٱلتَّقۡوَىٰۖ وَلَا تَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلۡإِثۡمِ وَٱلۡعُدۡوَٰنِۚ)).[۲۰۳] او يو تر بله د نيکيو په کارونو کې مرسته کوئ او د ګناه او تيري په چارو کې يو له بله مرسته مه کوئ. او الله تعالی فرمايي: ((فَٱسۡتَبِقُواْ ٱلۡخَيۡرَٰتِ)).[۲۰۴] د خير په کارونو کې مخکيوالی وکړئ!

د رسول الله صلی الله عليه وسلم په ويناو او عملي ښوونو کې پدې باندې تاکيد شوی چې يو مسلمان د بل بې وزله انسان د حاجت د پوره کولو لپاره هلې ځلې وکړي، چې د هغه حاجت پوره شي، همدارنګه

---

[۲۰۳]. المائدة ۲

[۲۰۴]. المائدة ۴۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسئولو خلکو- يا چا ته چې حاجت لري- دهغه په وړاندې يې سفارش وکړي، په حديث کې راغلي دي: ((عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا جَاءَهُ السَّائِلُ أَوْ ذُو الْحَاجَةِ قَالَ: «اشْفَعُوا تُؤْجَرُوا، وَلْيَقْضِ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى لِسَانِ رَسُولِهِ مَا شَاءَ». وَقَالَ: «الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا». وَقَالَ: «الْخَازِنُ الْأَمِينُ الَّذِي يُؤَدِّي مَا أُمِرَ بِهِ طَيِّبَةً بِهِ نَفْسُهُ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقِينَ)).[۲۰۵] له ابوموسى اشعري رضي الله عنه نه روايت دى وايي چې کله به رسول الله صلى الله عليه وسلم ته کوم سوالګر يا کوم حاجت لرونکى (د سفارش په موخه راغى) نو وبه يې فرمايل: سفارش کوئ چې اجر درکول کيږي، او خامخا الله عز وجل د خپل پيغمبر پر ژبه هغه څه نافذوي د څه چې يې اراده وشى)).او ويې فرمايل:((امانتدار خانزانچي کوم چې څه ورته امر شوى دى د نفس په خوښۍ سره يې خپل حقدار ته ورکوي يو له صدقه ورکوونکو څخه دى)). او په بل روايت کې ذکر شوي: ((إِنَّ الْخَازِنَ الْمُسْلِمَ الْأَمِينَ الَّذِي يُنْفِذُ (وَرُبَّمَا قَالَ يُعْطِي) مَا أُمِرَ بِهِ فَيُعْطِيهِ كَامِلًا مُوَفَّرًا طَيِّبَةً بِهِ نَفْسُهُ فَيَدْفَعُهُ إِلَى الَّذِي أُمِرَ لَهُ بِهِ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقِيْنَ)).[۲۰٦] بيشکه هغه مسلمان امانتګر خزانه دار (د بيت المال مسئول) له صدقه ورکوونکو څخه دى، کوم چې خپل کار په پوره توګه اجراء کوي (يا يې ووېل: ورکوي) هغه څه چې ده ته يې امر شوى دى، په پوره توګه او د نفس په خوښۍ سره يې هغه چا ته ورکوي چې ورته يې د ورکولو امر شوى دى.

زموږ د ټولنې بېچاره ګۍ او فقر د منځه وړلو په پروسه کې د خيريه موسساتو رامنځ ته کيدل او تاسيس يو مطلوب کار ؤ. په خاصه توګه د هجرت په ديار کې چې زياتره د عربي اوخليجي دولتونو اړونده موسسې تاسيس شوې او د مهاجرينو لپاره يې د ژوند په بيلابيلو اړخونو کې زيات خدمتونه تقديم کړل،

[۲۰۵]. مسند احمد

[۲۰٦]- صحيح مسلم ، کتاب الزکاة ،، باب أجر الخازن الأمين

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه په داخل د هېواد کې هم د دغسې خیریه موسساتو خدمتونو ته زیاته اړتیاوه، او اوس مهال دغه هدف تر یوه حده ترسره شو.

د ملل متحد اړونده موسساتو او نړیوالو ټولنو هم د هجرت په چاپیریال او په داخل د هېواد کې په پراخه اندازې مرستې وکړې، خو لدې جملې او هغو موسساتو له جملې چې د غربي هېوادونو لخوا یې تمویل کیده او یا دکلیساو د نړیوال کونسل لخوا اداره کیدې، د ځانګړو موخو د لاس ته راوړنې لپاره یې کار کاوه او زموږ مسلمانو هېوادوالو ته یې د ګټې په نسبت تاوان زیات ؤ.[۲۰۷]

د موجوده حکومت له راتګ سره سم چې زموږ پر هېواد باندې د شګو غوندې د پیسو باران وشو، او د ټولنې د بیلابیلو ډګرونو د بیا رغاونې لپاره بې شمېره مرستې ځانګړې شوې، او د دغسې مرستو او پیسو د اوربښت په مهال د دولتي یا نړیوالو موسساتو ترڅنګ محلي موسسې هم جوړې شوې، آن چې ځینې دغسې موسسې او دې ته ورته شرکتونه به له رئیس او ورسره یو بکسګوټي څخه عبارت ؤ، ترڅو له نړیوالو او لویو موسسو او یا له حکومت څخه د یوې خاصې پروژې په نوم پېسې واخلي، له هغې وروسته څه د لویې موسسې مامورینو او یاحکومتي مامورینو ته ورکړي او څه یې په خپل جیب کې واچوي، او یوه ډېره کمه برخه یې اصلي موخې ته ورسوي..

نو ایا د موسساتو کارمندانو کله هم د اتصور کړی او یا به یې وکړي چې دغه او هغه پیسې ټولې د ملت شریک مال (بیت المال دی) او هر ډول ناوړه او ناجایزه تصرف پکې په بیت المال کې له ناوړه تصرف څخه کم نه

---

۲۰۷. پدې اړه زموږ بله لیکنه: (د افغانانو ترمنځ د مسیحیت په نامه فتنه او د هغې مخنیوی ص ۳۰) وګوره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی ، او څوک چې دغسې یوه پیسه هم وخوري، نو له عادي حرام خوری څخه یې سزا زیاته ، او د الهي عدل له مخې به په دوزخ کې اچول کیږي.

په هېواد کې موسسات او د هغې کړنې اوږد تاریخ لري چې په بیلابیلو وختونو کې د عام ولس او حکومت له نیوکو سره مخ شوي دي، خو په ډیرو حالاتو کې سره له ډېرو اعتراضاتو او نیوکو د هغوی بدعنوانۍ کمې نه بلکې زیاتې شوې، په خاصه توګه د موجوده حکومت په لومړیو ، لکه څرنګه چې هغه مهال د پلان دوزیر ښاغلی رمضان بشر دوست نیوکې زیات شهرت لري کله چې نوموړی د پلان وزیر وټاکل شو، نو په خپل رومبني کانفرنس کې یې وویل: موسسات د کارونو پر ځای پیسې خپلو جیبونو کې اچوي، نو د دې سخته اړتیا ده چې د حساب تصفیه اړونده نړیوالو کمپنیو په ذریعه د هغوی د حساباتو تصفیه وکړل شي ترڅو اصل حقیقت معلوم شي.[۲۰۸]

له موسساتو سره دغسې او هغسې غوښتنې چې په کراتواو مراتو له حکومتي چارواکو او حکومتي مقاماتو څخه وشوې، هیڅ مثبت ځواب ورته ونه ویل شو، پدې معنی چې د حکومت لخوا داسې کومه اداره او ارګان رامنځ ته نه شو ترڅو له موسساتو سره محاسبه وکړي. او اړونده حکومتي وزارتونه لکه د اقتصاد وزارت، دپلان وزارت او د هغې اړونده اداري پدې ونه توانیدې چې د موسساتو د درغلیو مخه ونیسي، بلکې په ډیرو حالاتو کې د اړونده ادارو او د هغوی د ځینو اشخاصو له پلوه له موسساتو سره معامله ګري او سازشونه وشول، او هغه پېسې چې د هېواد د بیارغاونې پروژو لپاره له بهر نه رالیږل شوې وې، زیاتره یې لومړی د موسساتو د بهرنیو کارمندانو، داخلي رئیسانو او مامورینو، او د موسساتو په غیرو

.[۲۰۸] وحدت اخبار ۳۱ مارچ ، ۲۰۰۴ م ۸۸ شماره ، ۲۸ جلد ، ۲-۵ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اړينو لګښتونو کې ولګيدې، چې اصلي موخې او هدف ته پاتې شونې او لږ مبلغ پاتې شو. تاسې څه فکر کوئ هغه بوديجې چې حکومت او موسساتو ته د افغانستان د بيا رغاونې او آبادۍ لپاره ورکړل شوي دي، ايا د دې هېواد بشپړې او مکملې رغاونې لپاره کافي نه وې؟

د الله تعالی محاسبه را په ياد کړئ!

ای هغو مسلمانو وګړو چې د ملت او ولس موجوده او حاضرې بوديجې او پېسې مو د خپلو ځانونو د عيش او عشرت لپاره په ناجايزو لارو سره جمع کړي، او يا مو راروانو نسلونو ته زخيره کړې دي، مهرباني وکړئ د الله تعالی نه د وېرې او د قيامت په سخته ورځ کې د حساب ورکولو او د آخرت د بيلابيلو عذابونو او سزاګانو په رايادولو سره يې بيرته بيت المال ته وسپارئ!

ايا پدې حيثيت سره چې تاسې مسلمانان ياست، په مُؤْمِنْ بِهِ شيانو ايمان لرې او په ورځ د آخرت او حساب او کتاب هم باور لرئ، او دا خبره درته معلومه ده چې کومو کسانو په دنيا کې ظلمونه کړي وي او دخلکو حقوق يې اخستي وي د آخرت له مسئوليت نه د خلاصون لار يې داده چې په اخلاص او صفا (نصوح) توبه وباسي. او له حقوق العباد څخه په توبه ويستلو کې د توبې يو شرط دا هم دی چې حق خپل حقدار ته وسپاري، اويا ورڅخه معافي وغواړي.

خو که يو چا داسې مال او دارائي ترلاسه کړي وي چې ټاکلې خاوند نه لري، بلکې د ولسونو او ټولنو شريکه دارايي او بيت المال وي، نو بايد چې هغې ته يې ور وګرځوي او که بيت المال موجود نه وي، بايد چې په عامه کارونو لکه د سرحداتو د بندولو، لارو جوړولو، او پداسې نورو خيريه او عام المنفعت چارو کې يې ولګوي. د دين علماو ويلي دي چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانانو د حاکم او بادشاه دا فرض دي چې کله په غصب او ناجائزه طریقه سره لاس ته راوړل شوي مال او شتمنۍ خاوندان وپیژندل شي غاصبین پدې مکلف کړي چې خپلو خاوندانو ته یې وروسپاري او که خاوندان او د هغوی وارثان نه وي، نو باید چې د توبې ویستلو سره سره یې د مسلمانانو په عامو مصالحو کې ولګوي.[۲۰۹]

یو مسلمان باید پدې باندې پوخ باور (یقین ولري) چې الله تعالی به په قیامت کې د ذرې ذرې عمل حساب کوي، الله تعالی فرمایي: ﴿وَنَضَعُ ٱلۡمَوَٰزِينَ ٱلۡقِسۡطَ لِيَوۡمِ ٱلۡقِيَٰمَةِ فَلَا تُظۡلَمُ نَفۡسٞ شَيۡـٔٗاۖ وَإِن كَانَ مِثۡقَالَ حَبَّةٖ مِّنۡ خَرۡدَلٍ أَتَيۡنَا بِهَاۗ وَكَفَىٰ بِنَا حَٰسِبِينَ ٤٧﴾[۲۱۰] او کېږدو به تلې د انصاف، په ورځ د قیامت (د خلکو لپاره) نو ظلم به ونه کړای شي پر هیڅ نفس د هیڅ شي، اګر که وي دغه عمل په اندازه دیوې دانې د وري (یا سپیلني) چې پدغه اندازه عمل به هم راوړو او مونږ د حساب لپاره کافي یو. او فرمایي: ﴿يَوۡمَئِذٖ يَصۡدُرُ ٱلنَّاسُ أَشۡتَاتٗا لِّيُرَوۡاْ أَعۡمَٰلَهُمۡ ٦ فَمَن يَعۡمَلۡ مِثۡقَالَ ذَرَّةٍ خَيۡرٗا يَرَهُۥ ٧ وَمَن يَعۡمَلۡ مِثۡقَالَ ذَرَّةٖ شَرّٗا يَرَهُۥ ٨﴾[۲۱۱] پدغه ورځ به وګرځي (له قبرونو) مختلفي ډلې او په مختلفو شکلونو سره ددې لپاره چې خپل عملونه ورته وښودل شي، نو پس چا چې د ذرې په اندازه د خیر کار کړی وي، بدله به یې وویني او چا چې د ذرې په اندازه بد کار کړی وي، سزاء به یې وویني.

---

[۲۰۹]. وګوره: الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، ابن تیمیه، ص ۳۸

[۲۱۰]ـ الأنبیاء ۴۷

[۲۱۱]ـ الزلزال ٦ـ ۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو مسلمان باید د مالي حقونو په باب کې د رسول الله صلی الله علیه دغه وینا د سترګو په وړاندې او نصب العین وګرځوي چې: «لَا يَرْبُو لَحْمٌ نَبَتَ مِنْ سُحْتٍ إِلَّا كَانَتِ النَّارُ أَوْلَى بِهِ».[٢١٢] نه رالویږي کومه غوښه (د بدن) په حرام مال سره مګر دا چې دوزخ ورته ښه لایق دی (چې پکې وسوځي).

الله تعالی دې ټولو مسلمانانو ته دا توفیق ورکړي چې په دنیا کې د خلکو له حقونو ځانونه فارغ کړي، ترڅو د آخرت له اور او عذاب نه بچ شي!

د کارونو د سمون په موخه:

د دې لپاره چې موسسات د هېواد د فقر وړلو او بیچارګۍ مهار کولو په پروسه کې خپل لازم او مطلوب کردار اداء کړي، پدې باب کې دا لاندې وړاندیزونه او مشورې قابل دغور دي:

١ - د افغاني ټولنې د فقر د مخنیوي په لار کې باید د موسساتو تر منځ همغږي، تفاهم ، او تعاون موجود وي، چې یو بل ته د تجربو او مهارتونو په نقلولو کې دریغ ونه کړي، یو بل رهنمائي او لارښوونه وکړي، او د پروژې پلې کولو او د کارونو په ترسره کولو کې یو له بله تعاون او مرسته وکړي، چې د دې په نتیجه کې به له یوه پلوه کارونه په سمه طریقه ترسره شي، او له بل پلوه به مرستې زیاتوارو خلکو ته ورسیږي او زیات محروم خلک به له مرستو څخه برخمن شي.

٢ - خیریه موسسات باید د کارونو او پروژو راپورونو او ارزونوته ځانګړې پاملرنه وکړي. داسې راپورنه چې د مرستو په څرنګوالي، د ګټه اخستونکو په اړه معلومات او نورو اړونده معلوماتو باندې مشتمل وي. همدارنګه وخت په وخت یې د کارونو ارزونه شوې وي، د پروژو په تطبیق کې د ستونزو راپیداکیدل، د هغې د حلال لارې چارې، د ګټه

---

[٢١٢]. سنن الترمذي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخستونکو رضایت، اړونده تخنیکي مسایل او داسې نور شتون ولري، او بیا دغسې معلومات په مسلسله توګه د موسساتو ترمنځ تبادله شي.

۳- موسسات باید د ټولنې د مستحقو وګړو سره د مرستې او کومک له لارې په هغوی کې دکار او کسب احساس هم پیاوړی کړي، هغوی ته دا فکر وکړي چې هر وخت د بل په تمه نه اوسي، بلکې په خپله هم د حلال کار او کسب تلاش وکړي او د خپل لاس ګټې ته ترجیح ورکړي.

۴ - ځینې وطني او محلي موسسات د دې هڅه وکړي چې په داخل او بهر د هېواد کې له خپلو هېوادوالو لازمې مرستې راټولې کړي، او په اړو خلکو یې وویشي، یا پداسې پروژو باندې فکر وکړي چې د هېواد او ټولنې شمتن وګړي یې تمویل کولی شي مثلا د تعلیم او تربیئې په برخه کې د قرآن کریم د زده کړې حلقو تاسیس، د ټولنیزو خدماتو په برخه کې د یتیمانو کفالت، د حرفوي زده کړو مرکزونه تاسیسول او داسې نور.

۵- ځینې محلي موسسات باید د هغو وګړو لپاره چې کار نه شي موندلی کوچنۍ صنعتي یا زراعتي پروژې جوړې کړي څو پکې په کار باندې مشغول شي، او که پدې لار کې د ځینو نړیوالو موسسو څخه پور اخستنې ته اړتیا وي، نو باید چې له سود سره یې وانخلي او نه په هېواد او ټولنه کې د سود رایجولو لپاره کومه اراده او حرکت ولري او که داسې وشي، نو د ګټې پر ځای به یې تاوان زیات او دالله تعالی او د هغه د پیغبمر صلی الله علیه وسلم له طرفه د جنګ اعلان مورد به وګرځي.

۵ – مصلح شخصیتونه:

دالله تعالی حمد او شکر دی چې موږ په خپله ټولنه او هېواد کې زیات شمېر دیني پوهان او یو شمېر مصلح خلک لرو، کوم چې د هېواد او ټولنې د نجات لپاره په بیلابیلو هلو ځلو بوخت دي. پدې ځای کې موږ د هغوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاملرنه - د نورو ناخوالو دمخنيوي اومنځ وړلو ترڅنګ - په هېواد کې د خيانتونو، درغليو او ظلمونو قضاياؤ ته هم راګرځوو، چې د خپلو برنامو د لومړيتوب په جدول کې دغه مسئوليت ته هم ځاى ورکړي. همدارنګه ديني علماو او مصلحو شخصيتونو ته مو دا وړانديز دى چې د خپلو اصلاحي هلو ځلو په ميدان کې دې لاندې نقاطو ته هم پاملرنه وکړي:

الف– د چارو واکو محاسبه کول:

د ولس چارو ته پاملرنه کول او هغه اداره کول د يو حاکم اساسي دنده او وظيفه ده، چې د هغې ټاکل د همدې موخې لپاره دي، نو چې کله هم يو مشر او حاکم په دې مسئوليت کې کوتاهي وکړي، محاسبه کول يې فرض دي.او اسلامي شريعت دمحاسبې دغه حق مسلمانانو ته ورکړى دى، او حکم يې فرض کفايي دى. رسول الله صلى ا لله عليه وسلم فرمايلي:((**سَيَكُونُ أُمَرَاءُ فَتَعْرِفُونَ وَتُنْكِرُونَ، فَمَنْ عَرَفَ بَرِئَ، وَمَنْ أَنْكَرَ سَلِمَ، وَلَكِنْ مَنْ رَضِيَ وَتَابَعَ قَالُوا: أَفَلَا نُقَاتِلُهُمْ؟ قَالَ: لَا، مَا صَلَّوْا**)).[٢١٣] ژر دى داسې اميران به وي چې د هغوى څه کارونه ښه او څه بد وګڼئ، نو که چا د هغو بد کار وپيژانده (چې بد دى او په زړه کې يې بدوګانه او د منع کولو وس يې نه و) هغه له مواخذې خلاص شو او که چا د هغې بد کار منع وکړه، نو پر حق يې راتګ وکړ او سالم پاتې شو، خو هغه څوک چې د هغو پر بد کار باندې خوښ شي او متابعت يې وکړي (هغه به مواخذه کيږي) صحابه و وويل: ايا له هغوى سره جنګ نه کوو؟ هغه وفرمايل: ترڅو چې لمونځ کوي نو جنګ ورسره مه کوئ.

پدې حديث کې د حاکمانو د محاسبې حکم ذکر شوى. نو کله چې هغو بد کار وکړي، بايد چې رعيت يې منع کړي او په دې عمل کې ټول مسلمانان

---

٢١٣. صحيح مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

شامل دي، خو د علماو او توانمندو وګړو مسئولیت زیات دی او که هیڅوک دا عمل (فرض کفائي) ترسره نه کړي، نو ټول ولس ګنهګار او ملامته ګرځي.

عن عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قالَ:دَعَانَا النبيُّ - صلى الله عليه وسلم فَبَايَعْنَا، فَقالَ فِيما أخَذَ عَلَيْنَا أنْ بَايَعَنَا: عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ في مَنْشَطِنَا ومَكْرَهِنَا، وَعُسْرِنَا ويُسْرِنَا، وأَثَرَةٍ عَلَيْنَا، وَأَنْ لا نُنَازِعَ الأمْرَ أهْلَهُ، إلا أنْ تَرَوْا كُفْراً بَوَاحاً، عِنْدَكُمْ مِنَ اللهِ فِيهِ بُرهَانٌ). [۲۱٤] له عباده بن صامت رضي الله عنه څخه نقل شوي هغه وايي: مونږ رسول الله صلى الله عليه وسلم راوغوښتو او بيعت مو ورسره وکړ (وايي) هغه څه چې له موږ څخه يې ورباندې بيعت واخيست: داچې د خوښۍ او پريشانۍ (يا بد ګڼلو) آسانئ او سختئ ټولو حالاتو کې له هغه څخه واورو، او د هغه پيروي وکړو، او پدې سره چې يو چا ته پر موږ باندې ترجيح ورکول کيږي (څه اعتراض ونکړو) او داچې د يو حاکم امر ونه غورزو، مګر کله چې ورڅخه ښکاره کفر وليدل شي چې په هغې کې تاسې ته دالله له طرفه کوم دليل وي

دا حديث پدې دلالت کوي چې د حاکمانو او مشرانو محاسبه پر مسلمانانو باندې فرض ده، که څه هم هغه د جنګ له لارې وي؛ دا ځکه چې په دغه حالت کې اسلحه راخستل د امت او ولس د تنفيذي قوت (**سلطان الأمة**) د دفاع لپاره وي، او د دې لپاره چې واکمني د شريعت وي، نه د اشخاصو.

رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايلي:((**أَفْضَلُ الْجِهَادِ كَلِمَةُ عَدْلٍ عِنْدَ سُلْطَانٍ جَائِرٍ)).** [۲۱٥] د ظالم پاچا په وړاندې د عدل او حق خبره کول بهترين جهاد دی.

په حديث شريف کې د ظالم بادشاه او حاکم په مقابل کې حق ويلو ته بهترين جهاد ويل شوی دی، نو لکه څرنګه چې ظلم حرام دی او د هغې منع کول فرض دي، همدارنګه د هر حرام کار لرې کول او منع کول لازم او فرض دي چې ولس او رعيت به ورڅخه سکوت نه کوي. همدارنګه هر هغه تصرف چې د شريعت د

---

[۲۱٤]. البخاري

[۲۱٥]. جامع الترمذي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نافذولو او د عدل د قایمولو په قضیه کې سلبي اغیز لري، باید چې رعیت پکې چوپتیا اختیار نه کړي، بلکې حاکم او امیر ورته متوجه کړي.[۲۱۶]

ب– په اسلام کې د یو مامور حیثیت:

حقیقت دادی چې په حکومت، موسسه او یا په عام المنفعت پروژه کې رئیس یا مامور د یو خادم او مزدور حیثیت لري. په یو روایت کې ذکر شوي (ابومسلم الخولاني رحمه الله- چې د لوړې مرتبې تابعي دی- د معاویه رضي الله عنه مجلس ته راغی او داسې سلام یې واچولو: ((**السلام علیك أیهاالأجیر!** سلام دې وي پر تا باندې ای اجیر او خادمه!)) په مجلس کې ناستو خلکو وویل: داسې وو ایه: ((**السلام علیك أیها الأمیر**! پر تا دې سلام وي ای امیر او مشره!)) نو هغه دویم او دریم ځل همهغه اولنی سلام تکرارولو، او د مجلس خلکو به ورته د سلام دغه نور الفاظ وریادول، چې معاویه رضي الله عنه د مجلس خلکو ته وویل: تاسې ابومسلم پرخپلې وینا باندې پریږئ هغه چې څه وایي د علم او پوهې پر اساس یې وایي. بیا ابومسلم رحمه الله معاویه رضي الله عنه مخاطب کړ او ورته یې وویل:((**إِنَّمَا أَنْتَ أَجِيرٌ اسْتَأْجَرَك رَبُّ هَذِهِ الْغَنَمِ لِرِعَايَتِهَا؛ فَإِنْ أَنْتَ هَنَأْتَ جَرْبَاهَا، وَدَاوَيْت مَرْضَاهَا، وَحَبَسْت أُولَاهَا عَلَى أُخْرَاهَا: وَفَّاك سَيِّدُهَا أَجْرَك، وَإِنْ أَنْتَ لَمْ تَهْنَأْ جَرْبَاهَا وَلَمْ تُدَاوِ مَرْضَاهَا؛ وَلَمْ تَحْبِسْ أُولَاهَا على أخراها عاقبك سيدها**)).[۲۱۷] بیشکه ته یو مزدور یې چې د دې رمې (انساني رعیت) څښتن (پالونکي ذات) د هغې د څرولو (پالنې) لپاره ټاکلی یې، که ته د دې (رمې له ګډو او بوزو) ښخه کومه پمنه غوړه کړې اود کومې رنځورې درملنه وکړې لومړنۍ او وروستنۍ یې سره راغوندې کړې، نو د هغې مالک به یې پوره اجر درکړي، او که ته یې پمنه غوړه نه کړې، او د رنځورې علاج یې ونه کړې، او نه یې لومړنۍ او ورستنۍ سره رایوځای کړې، نو د هغې څښتن به سزا درکړي.

---

[۲۱۶]. وګوره: د اسلام د سیاسي نظام قواعد، لنډیز او ژباړه، محصل غازي زاده ص ۵۲

[۲۱۷]. وګوره: السیاسة الشرعیة فی اصلاح الراعي و الرعیة ، شیخ الاسلام ابن تیمیة ، ص ۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو سړي دویم خلیفه عمر رضي الله عنه ته وویل: ای د مسلمانانو امیره! که د بیت المال له مصرف څخه پر ځان (او کورنۍ) باندې یو څه پراخوالی راوړې، نو دا به ښه وي، هغه په ځواب کې وویل: ایا ته پوهه یې چې زما او د دې خلکو (رعیت) مثال څه دی؟ زما او ددوی مثال داسې دی چې یوه ډله مسافر خلک یو ځای سفر کوي، نو خپل مالونه او د سفر توښې راټولې کړي او له خپل منځ نه یې یو چا ته وسپاري، ترڅو یې پر دوی باندې خرچ کوي، نو ایا دغه سړي ته دا روا ده چې د هغوی له مالونو څخه ځان ته زیات واخلي او خپل ځان ته پر هغوی باندې ترجیح ورکړي؟ [۲۱۸]

ج– د مامور وړتیا او امانتدري:

الله تعالی فرمایي: ((إِنَّ خَيْرَ مَنِ ٱسْتَـْٔجَرْتَ ٱلْقَوِىُّ ٱلْأَمِينُ ﴿٢٦﴾- [۲۱۹] بیشکه غوره د هر هغه چا چې تا په مزدورۍ ونیو همدا قوي او امانتدار دی)).

نو باید چې حکومتي ادارې او د بیت المال اړونده ارګانونه په وظیفو باندې توانمن او امانتدار خلک وګماري، چې پر مسئولیت باندې په ګمارلو کې دا دوه معیاري او اساسي صفتونه (قوت او امانتداري) دي، په نني وخت کې په کار باندې په توانمندۍ کې تخصص او مسلک هم داخلیږي، او په امانتدارۍ کې د امانت صفت چې ضد یې خیانت دی، که یو سړي هر څومره مسلکي وي، خو امین نه وي، نو بیا هم د وظیفې لپاره وړ نه دی، او که امین وي، خو د کار اهلیت نه لري، نو بیا هم مناسب نه دی.

---

[۲۱۸]- د مخکنی مرجع ۲۵ مخ .
[۲۱۹]- القصص ۲٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

له بده مرغه مورږ په ادارو کې د دې دواړو اړخونو له نیګړتیاو سره مخ یو، پدې معنی چې ځینې چارواکي یاماموریں د کار وړتیا نه لري، او ځینې نور یې بیا امینان نه دي، آن تردې چې په شرعیاتو کې متخصص چارواکي د ملت د پېسو او دارایانو په چور کولو او درغلئ کولو کې تورن شول، ، نو کله چې دغسې خلک چې په دین باندې پوهه وي، له دین څخه سرغړونه کوي، له هېواد او ملت سره بې وفائي کوي..

د خلکو دعامه کارونو مامور چې کوم معاش اخلي پدې اساس یې اخلي چې خلکو ته به اړونده خدمت تقدیموي، خپله وظیفه به په قوت او امانتدارۍ سره اجراء کوي، هغه به بیګار او یو اضافي شی نه ګڼي، او که داسې وکړي او خپل مسئولیت په سمه توګه اداء نکړي، نو په بیت المال کې له خیانت کوونکو به وګرځي، او پدې طریقه به د ماموریت معاش ورته حرام وګرځي.

یو مامو به دغسې عامه مسئولیت او مکلیفیت له خپل شخصي کار وبار څخه پورته وګڼي، او لکه څرنګه چې یو څوک په خپل شخصي کارو بار کې ورځ په ورځ د پرمختګ کوښښ کوي، نو پدغسې عامه ماموریت کې هم باید چې د یو مامور اومسئول هڅه او کوښښ زیات وي، ترڅو یې خلکو ته ګټه ورسیږي، او بیت المال له تاوان او نقصان څخه بچ کړي، او دغسې کړنلاره هغه کارمندان تعقیبولی شي چې د کارتوانایي ولري، امتدار وي، او له الله څخه ویره او خوف لري..

د- د مامور عبادتي اړخ قوي کول:

د دې لپاره چې یو مامور خپل مسئولیت په سمه طریقه ترسره کوي، له خیانت نه ځان وساتي، په پوره قوت او امانتدارۍ سره خپل کارونه سر ته ورسوي، نو باید چې د خیانت، رشوت او نورو فسادونو څخه د منع کولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترڅنګ په سمه طريقه د لمانځه اداء کولو ته هم متوجه کړای شي. لکه څرنګه چې شيخ الاسلام ابن تيميه رحمه الله ويلي دي: «د يو مسئول او چارواکي لپاره په ځانګړې توګه او د يو عام مسلمان لپاره په عامه توګه د يو کار د تر سره کولو لپار ډېر مدد کوونکی څيز اخلاص لرل او په الله باندې توکل کول دی او دا هله منځ ته راځي چې څوک د بدن او زړه په حضور سره د لمانځه ساتنه او حفاظت کوي. دويم خليفه عمر رضي الله عنه به خپلو واليانو او مامورينو ته په خپلو فرمانونو او ليکنو کې د لمانځه دساتنې سپارښنه کوله، او دا به يې ويل چې زما په نزد ستاس لپاره په اړونده کارونو کې له ټولو څخه مهم کار لمونځ دی، څوک چې د لمانځه ساتنه وکړي، نو د خپل دين (منصب او مسئوليت) ساتنه به هم وکړي او که څوک د لمانځه ساتنه نه کوي، نو نورو مسئوليتونو ته به يې د ساتنې پر ځای ضايع کول زيات وي..

همداراز د يو چارواکي د باطن او ظاهر د دواړو د اصلاح کوښښ وشي، د مسئوليت اړونده مسايلو باندې پوهه شي، د رشوت او درغليو اړونده وعيدات ورته بيان شي، همداراز د ډالۍ (تحفې) حکم ورته څرګند شي، چې د مامور او يا چارواکي ډالۍ قبلول هم په رشوت دی، او دغه حکم زموږ په سپيڅلي شريعت کې د لمر په څير روښانه دی.[۲۲۰]

[۲۲۰] وګوره: السياسة الشرعية فی اصلاح الراعي و الرعية ، ابن تيمية ، ص ۱۸,۳۵, ۳٦, ۱۰۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم څپرکی

په هېواد کې د عدل او انصاف تامینول

د خپل هېواد او ټولنې تیرو او موجودو بې وزلیو، ګډوډیو، ناخوالو او ستونزو ته په کتلو سره راته دا ثابته او جوته شوې ده چې د نورو لاملو سربېره یو ستر لاملي یې بې عدالتي نا انصافي، تیری او ظلم دی.

که موږ ښه په دقت سره متوجه شو، نو دې نتیجې ته به ورسیږو چې که له یوه طرفه په چارواکو کې ظالمان، په رعیت باندې تیری کوونکي او یا د ملت مال خوړونکي وګړي لیدل کیږي، نو له بله پلوه په ټیټه طبقه خلکو او رعیت کې هم په پراخه پیمانه سره ظلمونه روان او د حقوقو ضایع کیدل رواج لري. نو په حقیقت کې ظلم او د حقوقو ضایع کولو پدیده زموږ پر فردي او ټولنیز ژوند باندې برلاسه شوې ده. نو د عدل او انصاف تامینولو لپاره د هر ډول ظلم او بې انصافۍ مخنیوی اړین دی.

او لکه څرنګه چې یې د دې لیکنې په لومړي څپرکې یادونه وشوه، زموږ د ټولنې د فقر او بې ولزلۍ عمده لاملونه پدې توګه دي:

لومړی طبیعي لاملونه چې د هغې مخنیوی په پوره توګه نیکو عملونو ته مخ کول او توبه ویستل دي.

دویم د فقر بهرنی لامل یعنی بهرني یرغلونه (لومړی د روسانو یرغل، او ورپسې د امریکا او ناتو په مشرۍ یرغل).

دریيم لامل داخلي دی چې د حکومتي چارواکو په بې کفایتۍ، کمونستي کودتا، مسلسلې ګډوډۍ، خپلمنځي جنګونه، په پراخه پیمانه درغلۍ او ظلمونو کې خلاصه کیږي.

نو د دې لپاره چې په هېواد کې مو بې وزلي ختمه او اقتصادي پیاوړتیا رامنځ ته شي، امن، استقرار، هوسایي او آرامي راشي، ګډوډۍ، خلپسرۍ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ظلم او تیري پای ته ورسیږي، باید چې د هېواد هر خاص او عام وګړی د عدل او انصاف د تامینولو په ارزښت باندې پوه او د عمل جامو اغستلو ته یې اړ کړای شي. هر هېوادوال دې ته وهڅول شي چې لومړی په خپل فردي او بیا په ټولنیز ژوند کې له ظلم او تیري څخه ځان وساتي، د عدالت،انصاف، همدردۍ او خواخوږۍ پر صفتونو باندې ځان برابر او ګاڼه کړي،ترڅو مو ټولنه او هېواد له موجوده ستونزو او ناخوالو وژغورل شي.

د فردي او ټولنیز ژوند د بدلون،او په هېواد کې د عدل او انصاف تامینولو په پار باید چې د دې موضوع اړونده لاندې مهمو نکاتو باندې ځانونه پوه او پر غوښتنو باندې یې عمل کول پیل کړو:

۱ – عدل او انصاف یو الهي سنت :

په امتونو او ولسونو کې د الله تعالی یو سنت او طریقه دا هم ده چې د هغوی ترمنځ پرته له عدل او انصاف آرامي او استقرار نه رامنځ ته کیږي ؛ دا ځکه چې عدل د الله تعالی هغه برابره تله ده چې هیڅ کمی او زیاتی پکې نشته او پر همدې باندې په نړۍ کې استقرار او آرامي راځي. الله تعالی ځمکه او اسمان په عدل باندې اودرولي دي،الله تعالی فرمایي:((وَٱلسَّمَآءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ ٱلْمِيزَانَ ﴿٧﴾ أَلَّا تَطْغَوْا۟ فِى ٱلْمِيزَانِ ﴿٨﴾)).[۲۲۱] الله تعالی اسمان پورته کړی دی او په ځمکه کې یې تله (د عدل قاعده) ایښې ده، ترڅو تاسې په تله کې تیری او بې عدالتي ونکړئ.[۲۲۲]

---

[۲۲۱]. **الرحمن ۷-۸**

[۲۲۲].وګوره: الذریعة إلی مکارم الشریعة , الراغب الأصفهاني , ص ۸۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تفسير کابلي کې ذکر شوي: له اسمان څخه واخله ترځمکې او د دوی ترمنځ چې کوم کائنات دي الله تعالی پدې هر څيز کې د خپل حقانيت دلايل، عدالت او مساوات قائم کړې اوايښې دی او په اعلی درجه پکې توازن او تناسب ساتي. که په کائناتو کې د حق او عدل ساتنه نه وي، نو د نړۍ او نړيوالو او ګردو کائناتو دا ټول نظام اوساتنه او انظباط به سره ګډوډ شوی وای؛ نو ځکه پرمونږ باندې هم لازم دي چې د عدالت او حقانيت په لارې سم او برابر لاړشو او پرهغې باندې مستقيم واوسو. د عدل او انصاف تلې ته هيڅ هسکوالی او ټيټوالی ورنه کړو.او نه پر چا باندې تجاوز او تيری وکړو.[۲۲۳]

۲ – پرته له عدالته يو نظام نه پايي:

لکه څرنګه چې په دنيا کې په فردي توګه يو انسان ته د ظلم او تيري سزا رسيږي په همدی توګه ټولنې هم د ټولنيزو ظلمونو او تيريو په سبب له ستونزو او مصيبتونو سره مخ کيږي. او ددې برعکس عدل اوانصاف داسې صفتونه دي چې د ټولنې د استقرار او آرامۍ تضمين کوي، شيخ الاسلام ابن تيميه رحمه الله وايي: (په دنيا کې د خلکو چارې په عدل او انصاف سره سميږي، که څه هم عدل کوونکي په بيلابيلو ګناهونوکې اخته وي. او په حقونو کې ظلم کول د ټولنې استقرار ته تاوان رسوي. ظالم خلک که څه هم نورګناهونه ونه لري، خو د ټولنی د ګډوډۍ لپاره يې دغه کار کافي دی لکه څرنګه چې ويل شوي دي:((إن الله يقيم الدولة العادلة وإن كانت كافرة، ولايقيم الظالمة وإن كانت مسلمة)) الله تعالی عادل حکومت ودروي او پاتې کوي که څه هم کافر وي او ظالم دولت رنګوي که څه هم د

---

[۲۲۳]. وګوره: تفسير کابلی ۲/ ۱۳۰۳- ۱۳۰۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانانو وي.او ویل شوي دي:((**الدنیا تدوم مع العدل والکفر، ولا تدوم مع الظلم والإسلام**))دنیا له عدل او کفر سره پایښت اودوام لری، خو د ظلم او اسلام سره دوام نه شي کولای.او رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي:((**مَا مِنْ ذَنْبٍ أَجْدَرَ أَنْ يُعَجِّلَ لِصَاحِبِهِ الْعُقُوبَةَ فِي الدُّنْيَا- مَعَ مَا يَدَّخِرُ لَهُ فِي الآخِرَةِ- مِنْ قَطِيعَةِ الرَّحِمِ وَالْبَغْي**)).[۲۲۴] له تیري او خپلوی پرې کولو پرته بله داسې بنه لایقه ګناه نشته چې کوونکي ته یې په دنیا کې په ډېره بیړه سزا ورکړل شي، پرته له خپلوئ پرې کولو او تیري څخه.

نو معلومه شوه چې تیری او ظلم کول انسان له دنیاوي عذاب سره مخ کوي، که څه هم په آخرت کې وبښل شي او د مهربانۍ وړ وګرځول شي؛ داځکه چې عدل د هرشي نظم ساتونکی او بنسټ دی. کله چې په کومه ټولنه کې دنیاوي چارې په عدل سره بناء وي نو پایښت لري، که څه هم دغسې خلک په آخرت کې کومه برخه ونه لري. او په کومه ټولنه کې چې دنیاوي چارې په عدل او انصاف سره نه ترسره کېږي، نو هغه ټولنه بیا پایښت نه شي لرلای، که څه هم خلک یې د هغه ایمان لرونکې وي په کوم باندې چې د آخرت ښه اجر (او له همیشني اور څخه نجات) مرتب دی.[۲۲۵]

بدرالدین ابن جماعة رحمه الله د هغو حقوقو له جملې څخه چې رعیت یې پر بادشاه باندې لري لسم حق د هغوی ترمنځ د عدل رایجول ښودلي دي، هغه وایي: « باید چې مسلمان بادشاه په خپل حکومت او په خپلو ټولو چارو کې عدل وکړي؛ ځکه چې الله تعالی فرمایي:((**إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُ بِٱلۡعَدۡلِ وَٱلۡإِحۡسَٰنِ**))یقینا چې الله تاسې ته پر عدل او ښېګڼه کولو باندې امر کوي). او

---

[۲۲۴]. سنن الترمذی..

[۲۲۵] - وګوره: **الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر ، شیخ الإسلام ابن تیمیه : ص ۲۷-۲۸**

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرمايي:((وَإِذَا قُلْتُمْ فَٱعْدِلُواْ)).[۲۲۶] او کله چې تاسې وينا کوئ، نو په عدل او انصاف سره يې وکړئ.

او د حکمت په خبرو کې راغلي دي: د بادشاه عدل کول د رعيت لپاره ژوندون او د باچاهي روح دی، او کله چې په بدن کې روح نه وي هغه نه پاتې کيږي. نو هغه چا ته چې الله تعالی پرخپلو بندګانو باندې حکومت ورکړی وي او له خپلو وطنونو څخه يې ورته د کوم وطن او هېواد واک ورکړی وي، ورباندې لازم او فرض دي چې د خپل اعتماد بنسټ او د کارونو تهداب عدل وګرځوي؛ دا ځکه چې په عدل او انصاف کې د بندګانو ګټې پرتې دي او د هغې په واسطه وطنونه آباديږي)).[۲۲۷]

تاريخ دا حقيقت ثابت کړی دی چې ظلم او په حقونو کې تيری کول د ټولنې د پاينښت علت او لامل نه، بلکې د هغې د منځه تللو او ګډوډيو لامل ګرځي، پدې اړه يونامتو تاريخ پوه امام ابن خلدون رحمه الله په خپله مقدمه کې پدې نامه يو عنوان ليکلی دی چې (**الظلم مؤذن بخراب العمران**- تيری او ظلم د آبادۍ د ورانولو اعلانوونکی دی). او بيا د تاريخي پېښو او د انساني ټولنې د واقعيتونو پر اساس يې د نوموړې موضوع تحليل او څېړنه کړې ده.[۲۲۸]

استاديوسف قرضاوي صاحب وايي: ((د قومونو د پناکيدلو، کمزوري کيدو، د هغوی د تاريخی کارنامو د نه ترسره کيدو او وروسته پاتې کيدو ترشا څه پټ اسباب او علتونه موجود دي، کوم چې قرآني نصوصو رابرسيره کړي دي. قران کريم دداسې قومونو له منځه وړلو څخه په دمار (ړنګول) او هـــــلاك(تباهۍ) سره تعبير کوي. او دا يې په زغرده ويلي

---

[۲۲۶]. الانعام ۱۵۲

[۲۲۷]. وګوره : تحرير الأحکام في تدبير أهل الاسلام، للامام بدر الدين بن جماعة، ص۶۹

[۲۲۸]- وګوره: مقدمة ابن خلدون ص ۲۸۶-۲۸۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي چې د داسې قومونو د تباهۍ او زوال لاملونه د هغوی د بدچلند په وجه برابر شول، نه داچې پرهغوی باندې الله تعالی زور او جبر کړی دی. دا یو حقیقت دی چې د هغوی له منځه تلل د هغوی د کړوورو په نتیجه کې رامنځ ته کېږي لکه : ظلم ، د عدل نشتوالی، په ټولنه کې درغلي او خیانت خپریدل، په ناجایزه سره د خلکو حقونه خوړل او د شتمنو وګړو غریبو وګړو لره په سپکه کتل. قران کریم دا څرګنده کړی ده چې د داسې ولسونو او ټولنو کې د تباهۍ اسباب یې په خپله برابرکړي دي تباهي حتمي ده ﴿ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتۡ أَيۡدِيكُمۡ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَيۡسَ بِظَلَّامٖ لِّلۡعَبِيدِ ١٨٢﴾.[۲۲۹]

دغه تباهي اوعذاب په سبب د هغه چې ستاسې لاسونو وړاندې لیږلي و او بیشکه چې الله پر بندګانو باندې ظلم کوونکې نه دی.[۲۳۰]

امام مودودي رحمه الله په خپله یوه لیکنه کې د دې څرګندونه کوي چې کله په یوه ټولنه کې د خلکو ترمنځ په حقوقي مسائلو کې توپیر او امتیازي سلوک کیږي او د ظالمانه طبقاتي نظام د رامنځ ته کیدلو لپاره لاره هواریږي، نو لداسې ټولنې څخه عدل او انصاف کډه کوي او له بیلابیلو بربادیو او تباهیو سره مخ کیږي، هغه وايي: ((له دنیا څخه عدل او انصاف څنګه ولاړ؟ ځواب دادی: کله چې حاکمې طبقې (بادشاهانو، امیرانو، پیرانو، او شتمنو وګړو) په ټولنه کې ناوړه تصرفات وکړل، په معیشت کې یې ځانونو ته امتیازات ورکړل، د عامو خلکو حقوق یې تلف کړل او په ټولنه کې وضعي قوانین رامنځ ته شول، نو له ټولنې څخه انصاف او عدل کډه وکړه او همدردي پکې ختمه شوه)).[۲۳۱]

---

[۲۲۹]- آل عمران ۱۸۲

[۲۳۰]- وګوره: الحل الاسلامي ، یوسف القرضاوي ص۲۸٦

[۲۳۱]- وګوره: برالأمان ،امام مودودي ص ۳۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ظلم، او بې انصافۍ برخلاف کله چې په ځمکه کې عدل رايج وي، يو پر بل باندې زياتی نه کيږي او نه د خلکو حقونه پيماليږي، نو خلک له ډاډمن ژوند سره مخ کيږي، په روزۍ کې يې پراخي راځي او په ميوو او غلو کې يې برکت اچول کيږي لکه څرنګه چې امام احمد بن حنبل رحمه الله په خپل کتاب (مسند) کې د يو حديث په ضمن کې يادونه کړې ((د بنو اميه د خلافت په زمانه کې د حکومت په خزانه (ګدام) کې څه غنم وموندل شو، چې د کجوري زړي په اندازه غټ و، يوه کڅوړه کې ساتل شوي و داسې ورسره ليکل شوي و: دا هغه څه دي چې د عدل په زمانه کې رازرغونه کيدل)).[۲۳۲]

او کله چې د ظالمانو،بدکارانو او خائنانو څخه ځمکه پاکه شي، نو الله تعالی به خپلو بندګانو ته يو بنده (مهدي عليه السلام) راوليږي، ترڅو ځمکه له عدل څخه داسې ډکه کړي لکه څرنګه چې له هغه مخکې په ظلم او تيري ډکه شوی وي.[۲۳۳] هغه به د رسول الله صلی الله عليه وسلم له نسب څخه وي. همدا راز له هغه وروسته به د عيسی عليه الصلاة والسلام د راتګ په زمانه کې هم ځمکه خپل برکتونه او ګټې رابرسيره کړي او دغه مهال به يوټولی خلک له يو انار څخه خوراک کوي او هغه به ورته کافي کيږي.. د لنګې اوښې شيدې به يوې لوی ډلې خلکو ته کفايت کوي.[۲۳۴] په ځمکه کې به داسې برکتونه ځکه راپيدا کيږي چې دغه مهال به له ګناهونو، شرك، کفر او ظلم څخه پاکه وي.[۲۳۵]

---

[۲۳۲]- وګوره: **الجواب الکافي لمن سال عن الدواء الشافي، الامام ابن القيم، ص ۱۰۰**

[۲۳۳]- لکه څرنګه چې په مسند احمد او نورو حديثو کتابونو کې پدې مفهوم حديث ذکر شوی.

[۲۳۴]- دغه خبرې په صحيح حديث سره ثابتې دي، وګورئ (**صحيح مسلم , کتاب الفتن**).

[۲۳۵]- وګوره: **الجواب الکافي لمن سأل عن الدواء الشافي , الامام ابن القيم ص.۱۰۰-۱۰۱**

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې مخکې ذکر شوو حقايقو ته په کتنه او ځير کيدو سره، ايا موږ به دا حقيقت تسليم کړو چې په هېواد کې مو د حکومتي تختونو نسکوريدل، او غير مهذبانه شکل سره حکومتي نظامونه بدليدل او ړنګيدل، ولس او هېواد نا ارامیو و ښکار کيدل.. د دې ټولو ستر لامل ظلم دی؟

۳- پرته له اسلامي عدالته بل عدالت نشته:

الله تعالی ته د خپلو ټولو بندګانو حالات معلوم دي هغه يې ګوري او ورڅخه خبر دی،نو کوم قانون چې يې ورته راليږلی دی په هغې کې د دوی ګټه او مصلحت دی، همدارنګه د انسانانو حريت او ازادي يوازې د اسلامي شريعت په سيورې کې متحقق کيږي،او د دې برخلاف کله چې هم په يوه ټولنه کې د بندګانو او يا د هغوی د نظرياتو او تصوراتو پيروي کيږي، نو په هغه صورت کې خلک د غلامۍ په ځنځيرونو تړل کيږي چې بيا هلته حريت او ازادي نه وي او نه په ټولنه کې عدل او نه مساوات رامنځ ته کيدای شي، نو هغه چې کفري نظامونه لکه پانګوال ،کمونستي او ديموکراسي نظامونه يې دعوې کوي له عدل او آزادۍ څخه دا تش په خولې دعوې دي چې هيڅ حقيقت نه لري.

موږ په خپل هېواد کې د کمونستي نظريې پيروانو سربېره د غربپالانو او ديموکراتانو کړنې هم وليدلې، هغوی چې پر مجاهدينو (تش په نامه مجاهدينو) به يې ملنډۍ وهلې چې همدوی په هېواد کې د ګډوډيو ،چور او چپاول.. لامل دی، اوس نو د لمر په څير روښانه شوه چې که څه هم د جهاد او اسلام په نامه باندې خيانتونه شوي دي - پداسې حال کې چې اسلام او د هغې رېښتوني پيروان ورڅخه بيزاراه دي- ليکن هغوی چې د سمون، عدالت تامينولو او داسې نورو شعارونو چغې به يې وهلې، د هغوی جنايتونو د تش په نامه مجاهدينو له جنايتونو او چور چپاول څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځو چنده زیات دي. که یو مجاهد د ګډوډیو په شپو او ورځو کې د بیلګې په توګه د پنځو سوو په ارزښت یوه قالینه پټه کړې وي، نو اوس معلومه شوه چې غربپالانو او د هغوی همرازانو لدې مظلوم ملت څخه په میلونونو ډالرو غلاوې وکړې..

یو مسلمان باید پدې پوه شي چې د خلکو پر عمل او کړنو سره اسلام او یا حق نه پیژندل کیږي، بلکې لومړی اسلام پیژندل کیږي، بیا د خلکو کړنې لکه څرنګه چې حضرت علي رضي الله عنه ویلي: ((**إن الحق لا يعرف بالرجال، اعرف الحق تعرف أهله** - حق د سړو (د وګړو) پر کړنو سره نه پېژندل کیږي، ته لومړی حق وپیژنه، نو د هغې پیروان او پرې عمل کوونکي به درته معلوم شي)).

نو هغه خلک چې مسلمانان دي او د اسلام خلاف کارونه یې کړي دي، د هغې پړه په اسلام باندې نه اچول کیږي،په حققیت کې اسلام له هغې څخه بیزاره دی.

په ټولنه کې عدالت او انصاف هله پلې کیږي چې اسلامي شریعت پکې واکمن وي؛ دا ځکه چې د ټولنې سوکالي او غوره ژوند د اسلام تر سیوري لاندې رابرسیره کیږي، د تاریخ په اوږدو کې هغه خلک او ټولنې چې د اسلامي دولت او خلافت لاندې یې ژوند کاوه همغوی د عدل او انصاف خوږوالی لیدلی ؤ،او کله چې په اسلامي نړۍ کې د شریعت واکمني لمنځه ولاړه او اسلامي خلافت نسکور شو، نو خلک د ظلم او بې انصافیو له تریخوالي او ناخوالو سره مخ شول..نو مطلق عدل د اسلامي شریعت په واکمن ګرځولو او هغې ته د فیصلو په مراجعه کولو کې دی،الله تعالی فرمایلي: ((إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ

(c) ketabton.com: The Digital Library

النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا (۵۸))).[۲۳۶] بیشکه چې الله تعالی تاسې ته دا امر کوي چې امانتونه یې خپلو څښتنانو ته وسپارئ او کله چې د خلکو ترمنځ حکم او فیصله کوئ، نو په عدل سره فیصله وکړئ، بیشکه هغه څه ډېر ښه دي چې تاسې ته پرې الله نصیحت کوي، بیشکه الله تعالی اوریدونکی او لیدونکی دی.

پدې آیت کې حاکمانو ته امر شوی چې د خلکو ترمنځ عدل وکړي او د عدل تامین او راتلل پرته د شریعت له تطبیقه نه ترسره کیږي.او پدې قول (إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ) سره الله تعالی د خلکو ترمنځ د عدل کولو توصیف او مدحه کړې ده، نو ټول خیر د شریعت په عدالت کې دی؛ دا ځکه چې په هغې سره د دنیا چارې سمیږي، انسان وربادې جوړیږي او ټولو خلکو ته نیکمرغي او سعادت وربښل کیږي.او همدغه دالله تعالی حکم او فیصله ده، نو ایا لدې حکم څخه پرته بل حکم او فیصله ښه کیدای شي الله تعالی فرمايي: ((أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ())).[۲۳۷] او ایا (نامنونکي خلک) د جاهلیت پریکړې وغواړي، نو له الله تعالی نه پرته بل څوک ښه پریکړه کوونکی شته، د هغه قوم لپاره چې یقین لري. بلکې یوازې الله تعالی ښه فیصله کوونکی دی.

د اسلام دین دانسان د هدایت او لاربښوونې دین دی هغه څه یې بشریت ته راوړي چې دهغوی ژوندون پکې دی الله تعالی فرمايي: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ)).[۲۳۸] ای مومنانو د الله او د هغه د پېغمبر پریکړې او حکم ته لبیک ووایاست، کله مو چې راوبلي هغه څه ته چې تاسې لره ژوند دربښي.

---

[۲۳۶]. النساء ۵۸

[۲۳۷]. المائدة ۵۰

[۲۳۸]. الانفال ۲۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو په اسلام کې د مسلمانانو ژوندون دی او اسلامي امت بې له اسلامه نه ژوندی کيږي،او پرته له اسلامي شريعته بل داسې قانون نشته چې د انسان مصلحت، امن او هوساينه دې تامين کړي.کله چې د مسلمانانو د ژوند له بيلابيلو ډگرونو لکه: سياسي، نظامي او اقتصادي څخه اسلامي ښوونې ووتې، نو له ناکامۍ سره مخ شول او لار ورکي وگرځيدل؛ځکه چې پرته د حق لارې د نورو لارو پيروي گمراهي او لارورکي ده الله تعالی فرمايي:((فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ فَأَنَّى تُصْرَفُونَ ().[239] - نو وروسته له حقه پرته له گمراهۍ بل څه نشته، نو کوم خوا ته گرځولی شې؟)).

۴- د ستونزو حل يوازې په اسلام کې دی:

اسلامي شريعت لکه څرنگه چې څوارلس پيړۍ مخکې د تطبيق وړ ؤ، د ژوند د ستونزو حل پکې شتون درلود، اوس هم د تطبيق وړ او د هر ستونزې او هرې قضيې حل پکې موجود دی.

پدې وروستي عصر کې چې کله اسلامي نړۍ له يرغل سره مخ شوه او د لويديځ او ختيځ جنگياليو يې پر سپيڅلو خاورو کې قدمونه کيښودل، نو د نظامي يرغل سربېره يې په فکري او فرهنگي جنگ باندې هم لاسونه پورې کړل، او خپلو لاس پوڅو او مزدورانو (داخلي خاينانو) له لارې يې داسې تبليغات پيل کړل چې گويا اسلامي شريعت د اوسنۍ زمانې لپاره مناسب نه دی، او نه خو د شتو قضاياو او ستونزو لره پکې کوم حل شتون لري.

په حقيقت کې د استعمار او يرغل دا يوه خطرناکه حربه وه، د دې ترشاه يې غوښتل د اسلامي امت نوي او راتلونکی نسل ته د خپل دين، کلتور او فرهنگ په اړه شک ورواچوي، له خپل تير څخه يې وشلوي، د لادينيت

---

[239] يونس ۳۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

او الحاد په دایره کې یې نباسي، د ګوډاګۍ او غلامۍ په ځنځیرونو یې وتړي، لکه څرنګه چې په اسلامي نړۍ همداسې وشول یو زیات اسلام ته منسوب وګړي د هغوی غلامان، ګوډاګیان او لاس پوڅي وګرځیدل.

باید یو مسلمان پدې باندې پوره باور ولري چې د اسلام په سپیڅلي دین او د هغې په روښانه شریعت کې د هرې قضیې او هر ستونزي حل او موجود دی الله تعالی فرمايي: ((وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ.[240] او پرتا مو کتاب نازل کړی چې په هغې کې د هر شي څرګندونه او وضاحت دی)).

د الله تعالی دا قول د ثبوت او دلالت له مخې قطعي دی د دې د خبر ورکوي چې قرآن کریم هیڅ شی مهمل نه دی پریښی. د رسول الله صلی الله علیه وسلم له مبعوث کیدو وروسته داسې یو څه نشته چې د هغه په شریعت کې یې حکم معلوم نه وي. کوم افعال چې بندګانو پورې اړه لري پر هغې باندې د حکم کولو دلایل په قرآني او نبوي نصوصو کې صراحتاً ذکر شوي او یا پکې داسې علامې شته چې د هغې له مخې پرې حکم کیږي له وجهې د دې قول د الله تعالی (تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ)او د دې قول په اساس چې الله تعالی فرمایي: ((الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا)).[241] تاسې ته مې نن ورځ ستاسې دین مکمل کړ او خپل نعمت مې تاسې ته پوره کړ او غوره مې کړ تاسې لره اسلام په حیث د تګ لارې او دین.

هغه څوک چې وایي په اسلام کې د ځینې معاصرو ستونزو او بعضې قضایاو حل نه شته او یا وایي د بندګانو اړوند ځینې کارونه او افعال شریعت پریښي او اهمال کړي دي، چې نه یې ښکاره دلیل او یا نه یې داسې علامه اوکومه نښه شته چې ورباندې دلالت وکړي، نو دا داسې یو ګومان دی چې ګویا څه شیان او ځینې افعال د الله تعلی کتاب نه دي ذکر کړي او یا

[240]. النحل ۸۹
[241].المائدة ۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

داچې د اسلام دین نه دی مکمل.. نو دغسې خبرې او دا ډول ګومانونه بې ځایه او باطل دي.

او هغه دعوه چې ګویا په اسلام کې د حکومت چارې نشته، یا د هغې اړونده احکام پکې لږ دي، یا داچې لومړنی اسلامي دولت او نظام د همغې چاپیریال او د هغه وخت له شرائطو سره برابر او مناسب ؤ د اوسنیو شرائطو او حالاتو لپاره مناسب نه دی، نو دا هم یوه باطله دعوه ده چې شریعت او واقعیت یې په کلکه سره ردوي.

حقیقت دادی کوم شریعت او تګلاره چې د قرآن کریم د نزول په مهال راغلې ده لکه څرنګه چې د همغې چاپیریال او د وخت حالاتو لپاره مناسبه وه د اوسني عصر او د هر عصر لپاره مناسبه ده؛ دا ځکه چې اسلامي شریعت د هر ځای او هر وخت لپاره دی او لاربښوونې یې د ژوند ټولو برخو ته شاملې دي چې د بشر د اړتیاو په وړاندې هیڅ نیمګړتیا نه لري.

په همغه لومړي دور د اسلام او د قرآن کریم د نزول په مهال الله تعالی خپل دین او سپیڅلی شریعت په تدریج سره (د درویشتو کلونو په موده کې) مکمل کړ او د ژوند د بیلابیلو ډګرونو لکه سیاسي، اقتصادي، ټولنیز او نورو لپاره یې لازمې ښوونې وکړې، نو هغه څوک چې د دې الهي ښوونو یوې برخې یا یو جزء ته هم شا کړي او یا یې په مقابل کې ودرې داسې دی لکه د ټول شریعت په مقابل کې چې بغاوت کوي.

اسلام داسې یوه عقیده او نظام دی چې د انسان او د هغې ژوند اړونده ټولو چارو لره شامل او دهغې تنظموونکی دی او اسلامي شریعت د انسان پر ټولو افعالو باندې احاطه کړې ده، د هغې اصول، فروع، کلیات او جزئیات یې ټول څیړلي او د هغې اړونده احکام یې معلوم کړي دي.

همدغه نظام لکه څرنګه چې د پخوانیو عصرونو لپاره مناسب ؤ، نن او

(c) ketabton.com: The Digital Library

سبا او د هر عصر لپاره مناسب دى؛ د دې لپاره چې په پوره والي، بشپړتيا ،له زمانې سره د مسايرت (روانيدو او لګيدو) او داسې نورو د کمال پر صفتونو باندې موصوف دى.

۵ - د ظلم او زياتي مخنيوى:

د اسلام سپيڅلي دين هر ډول ظلم او تيرې حرام کړى، رسول الله صلى الله عليه وسلم د حِجّة الوِداع (رخصتيدو حج) په خطبې کې داسې وفرمايل: ((فإنَّ دماءَكم، وأموالَكم، وأعراضَكم، عليكم حرامٌ، كحُرمةِ يومِكم هذا، في بلدِكم هذا، في شهرِكم هذا". فأعادَها مِراراً، ثم رفعَ رأسَه فقال:"اللهمَّ هل بلَّغتُ؟ اللهمَّ هل بلَّغتُ؟ هذا، الا هل بلغت)).[242] بيشکه چې ستاسې وينې، ستاسې مالونه، او ستاسې عزتونه پر تاسې باندې داسې حرام دي لکه ددې ورځې (لوي اختر) حرمت، پدې ښار حرمت لرونکي (مکه مکرمه) او پدې حرمت والا مياشت (ذو الحجة) کې -د اوينا يې څوځله تکرار کړه- بيا يې سر (مبارک) را جګ کړ او ويې فرمايل: اى الله ما ورساوه! اى الله ما ددې رسونه او تبليغ وکړ!

په حديث قدسي کې راغلي دي رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي چې الله تبارك وتعالى فرمايلي دي: ((**يَا عِبَادِي إِنِّي حَرَّمْتُ الظُّلْمَ عَلَى نَفْسِي وَجَعَلْتُهُ بَيْنَكُمْ مُحَرَّمًا**)).[243] اى زما بندګانو ما پر ځان باندې ظلم حرام کړى او ستاسې ترمنځ مې هم حرام ګرځولى دى، نو يو پر بل ظلم مه کوئ.

الله تعالى په قرآنكريم کې دظالم انسان لپاره د آخرت د ډېرې سختې سزا خبر ورکړى دى هغه فرمايي: ((**مَا لِلظَّٰلِمِينَ مِنۡ حَمِيمٖ وَلَا شَفِيعٖ يُطَاعُ** ﴿١٨﴾ [244] - په قيامت کې به د ظالمانو لپاره نه نژدې دوست او نه کوم سفارشي وي چې په اړه

[242]. متفق عليه
[243]. صحيح مسلم
[244]. غافر ۱۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې سفارش منظور شي)).او فرمايي:((وَمَا لِلظَّلِمِينَ مِن نَّصِيرٍ ﴿٧١﴾ [۲۴۵]-او ظالمانو ته به هيڅ مدد ګار نه وي)).

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((اتَّقُوا الظُّلْمَ فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَاتَّقُوا الشُّحَّ فَإِنَّ الشُّحَّ أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ حَمَلَهُمْ عَلَى أَنْ سَفَكُوا دِمَاءَهُمْ وَاسْتَحَلُّوا مَحَارِمَهُمْ)). [۲۴۶] له ظلم څخه ځانونه وساتئ بيشکه چې ظلم په ورځ د قيامت کې تيارې دي.او له بخل څخه ډډه وکړئ، بيشکه چې بخل له تاسې نه مخکې خلک تباه کړي دي، هغوی دې ته وادار کړل چې په خپلو کې يې يو د بل وينې توی کړې او يو دبل مُحَرم حقونه يې حلال وګرځول.

نو ددې لپاره چې د دنيا او آخرت له سزا ګانو څخه وساتل شو، پکار ده چې له هر ډول ظلم او تيري څخه ځانونه او ټولنې وژغورو او د عدل او انصاف په صفاتو باندې خپل ځانونه او خپلې ټولنې رنګ کړو، الله تعالی فرمايي: ((إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُ بِٱلۡعَدۡلِ وَٱلۡإِحۡسَٰنِ وَإِيتَآيِٕ ذِي ٱلۡقُرۡبَىٰ وَيَنۡهَىٰ عَنِ ٱلۡفَحۡشَآءِ وَٱلۡمُنكَرِ وَٱلۡبَغۡيِۚ يَعِظُكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾)) [۲۴۷] - بيشکه چې الله تعالی په عدل، ښيګڼه کولو او خپلوانو ته په ورکړې امر کوي او له قبيحو او بدو کارونو او له تيري څخه منع کوي. پدې سره تاسې ته پند درکوي، نو ښائيږي چې پند او نصيحت واخلې)). او فرمايي: ((يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُونُواْ قَوَّٰمِينَ لِلَّهِ شُهَدَآءَ بِٱلۡقِسۡطِۖ وَلَا يَجۡرِمَنَّكُمۡ شَنَـَٔانُ قَوۡمٍ عَلَىٰٓ أَلَّا تَعۡدِلُواْۚ ٱعۡدِلُواْ هُوَ أَقۡرَبُ لِلتَّقۡوَىٰۖ

[۲۴۵]. الحج ۷۱
[۲۴۶]. صحيح مسلم
[۲۴۷]. النحل ۹۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَۚ إِنَّ ٱللَّهَ خَبِيرُۢ بِمَا تَعۡمَلُونَ ﴿٨﴾)).[۲۴۸] ای مومنانو د الله لپاره په انصاف سره پر ګواهۍ ورکولو باندې محکم ولاړ اوسئ او د يو دښمن قوم دښمني دې پرتاسې ددې باعث نه شي چې عدل او انصاف ونکړئ. عدل کوئ چې هغه پرهيزګارۍ ته ډېر نژدې دی. او له الله نه ووېرېږئ بيشکه الله پوهېږي پر هغو کاروونو چې تاسې يې کوئ.

په ټولنه او هېواد کې د استقرار رامنځ ته کيدلو او د الهي مسئوليت رفع کيدو په خاطر دا ضروري ده چې د هر راز ظلم او زياتي مخنيوې وشي او د يو مسلمان وينه، مال او ابرو وساتل شي، لکه مخکې يې چې څرګندونه هم وشوه. او د حقوقو د ساتنې او د ظلمونو د له منځه وړلو په لړۍ کې بايد په ياد ولرو چې زمونږ په هېواد کې د چارواکۍ او منصب له لارې له پخوا راهسې ځينې چارواکي، مسئولين او قاضيان.. په خيانتونو باندې متهم دي. آن تر دې چې لدې رنځ څخه د جهاد او هجرت سپڅلې مرحله هم پاکه پاتې نشوه، چې ځينو خلکو پکې د جهاد او مهاجرينو په نامه راغلي ډېر مالونه او پيسې په خپلو جيبونو کې واچولې او خپل شخصي ملکيتونه يې وګرځول..او بيا د نجيب د حکومت له نسکوريدو وروسته تش په نامه د مجاهدينو حکومت د ګډوډيو په مهال په هېواد کې درغليو ، چور او چپال لا زيات زور واخست.. همدارنګه نن ورځ هم د چارواکۍ او منصب له لارې د مسلمانانو په عامه مالونو او بيت المال کې په پوره جرات سره درغلي او خيانتونه کيږي.

[۲۴۸]. المائدة ۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

که مونږ د هېواد موجوده حاکم نظام ته ځیر شو، نو وبه ګورو چې له الف نه تر یا پورې د خیانت او درغلۍ ښکار دی، آن تر دې چې دغسې غږ یې د دنیا په کوز او بر سر کې واوریدل شو!

له حکومت او نظام څه راپدیخوا د ولس او رعیت ترمنځ هم بیلابیل ظلمونه او حقوق تلفي جریان لري، کمزوري او ضعیفان د زور او زر لرونکو وګړو د تیریو او ظلمونو ښکار ګرځي..

نو هېواد ته د امن او استقرار راوستلو په برنامه کې د نورو اصلاحاتو ترڅنګ د ظلم مخنیوی، د مظلومانو مرسته کول او حقدارانو ته یې د خپلو حقوقو ورکول هم خورا زیات اړین دي، او دې کار ته باید چې لومړیتوب ورکړ شي؛ داځکه چې ترڅو مو د مظلومانو او کمزوو خواخوږي او د هغوی دعاګانې له ځانونه سره مل کړي نه وي، نو پر دښمنانو باندې به مو سرلوړي او بریالتوب ستونزمن وي. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: ((**ابْغُونِي فِي الضُّعَفَاءِ، فَإِنَّمَا تُرْزَقُونَ، وَتُنْصَرُونَ بِضُعَفَائِكُمْ**)).[۲۴۹] تاسې زما خوښي په کمزورو خلکو کې ولټوئ، بیشکه تاسې سره مدد د کمزورو له مخه کیږي او تاسې ته روزي د هغوی په خاطر درکول کیږي.

۶– مسئولیت اداء کولو ته بلنه:

د ولس ترمنځ د عدل تامینولو په برنامه کې دا اړینه ده چې لومړی چارواکي، قاضیان، دحکومتي او غیرحکومتي ادارو او موسسو کارمندان او مسئولین له الله تعالی څخه وډار کړای شي ترڅو په سمه توګه خپل مسئولیتونه اداء کړي ، همدارنګه عادلانه کړنلارې ته وهڅول شي او د عدل او انصاف په مهار باندې مهار کړای شي.

[۲۴۹]- رواه ابوداود(سنن أبي داود ، كتاب الجهاد ، باب(۷۷) فى الانتصار بذى الخيل و الضعفة و رواه البخاري في صحيحه (كتاب الجهاد ، باب من استعان الضعفاء و الصالحين فى الحرب- بلفظ : "هل تنصرون الابضعفاءكم" فتح الباري ۶ \ ۸۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو راځئ چې چارواکي، مسئولين، قاضيان او مامورين له خپل پالونکي څخه ووېروو، د مسئوليت او منصب په امانت کې له خيانت کولو څخه ډډه کولو ته يې اړ کړو، په صدق سره توبه ويستلو، او ولس ته د حقونو ورکولو مسئوليت ته يې وهڅوو! پدې ځای کې د اصلاح او سمون په موخه په لاندې نقاطو کې لازمې لارښوونې او سپارښتنې وړاندې شوې دي:

الف– د مسئوليت احساس:

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((**كلُّكم راعٍ، وكلُّكُم مسؤُولٌ عنْ رَعِيَّتِهِ، الإمامُ راعٍ، ومسؤُولٌ عن رعيَّتِهِ**.[۲۵۰] - له تاسو څخه هر يو مسئول دی (چې پوښتنه به ورڅخه کيږي) نو هغه څوک چې د خلکو مشر وي هغه به د خپل رعيت په هکله پوښتل کيږي)). او فرمايي: ((**مَا مِنْ عَبْدٍ اسْتَرْعَاهُ اللهُ رَعِيَّةً، فَلَمْ يَحُطْهَا بِنَصِيحَةٍ، فيموت وهو غاشٌّ لهم، إلا لَمْ يَجِدْ رَائِحَةَ الجَنَّةِ**)).[۲۵۱] نشته هيڅ يو بنده چې الله تعالی ورته د رعيت چارې سپارلې وي، او هغه يې د حقونو ساتنه او خيرخواهي ونکړي، او پدغسې حالت کې مړ شي چې له هغوی سره خيانت کوونکی وي، نو د جنت بوی به هم ونه مومي.

ب– د آخرت سزا راپه يادول:

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((**مَنْ اسْتَعْمَلْنَاهُ مِنْكُمْ عَلَى عَمَلٍ فَكَتَمَنَا مِخْيَطًا فَمَا فَوْقَهُ كَانَ غُلُولًا يَأْتِي بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ**)).[۲۵۲] څوک چې مونږ په کوم کار (ماموريت) باندې وګماره او بيا له مونږ څخه يوه ستنه او يا له هغې څخه کم شی پټ کړي، نو دا به غلا او خيانت وي چې دقيامت په ورځ به يې راوړي. او فرمايي: ((**لِكُلِّ غَادِرٍ لِوَاءٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرْفَعُ لَهُ بِقَدْرِ غَدْرِهِ**

---

۲۵۰. متفق عليه

۲۵۱. متفق عليه

۲۵۲. صحيح مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

أَلَا وَلَا غَادِرَ أَعْظَمُ غَدْرًا مِنْ أَمِيرِ عَامَّةٍ)).[۲۵۳] د هر وعده ماتوونکی او دوکه مار لپاره به د قيامت په ورځ کې پر هغه باندې جنډه جګيږي د هغه د غدر په اندازه، او له عام امير (رئيس دولت) نه زيات غدر کوونکی بل څوک نشته (کله چې غدر او خيانت کوي.

ج– د خائن لپاره بده بيلګه:

هغه چارواکی، هغه رئيس او هغه مامور چی په خپل مسئوليت کې خيانت کوي، د مظلوم حق ظالم ته د پيسو او رشوت په بدله کی ورکوي او يا د پيسو په بدله کی مجرم باندی حد جاري کول ترک کړي.. مشابهت يې د ډاکوانو د مشر او يا د لوط عليه الصلاة والسلام د بوډۍ ښځې سره دی، لکه څرنګه چی شيخ الاسلام ابن تيميه رحمه الله وايي: ((**وولي الأمر إذا ترك إنكار المنكرات وإقامة الحدود بمال يأخذه كان بمنزلة مقدم الحرامية .. و كان حالها شبيهًا بحال عجوز السوء امرأة لوط التي كانت تدل الفجار على ضيفه**)).[۲۵٤] کله چې د مسلمانانو چارواکی د مال او پيسو په مقابل کی د بدو کارونو مخنيوی او د حدودو نافذول پريږدي، نو د لوټمارو او ډاکوانو د مخکښ او مشر په څير وي، او يا د لوط (عليه الصلاة والسلام) د بوډۍ ښځی سره ورته والی لري چی د خپل خاوند له ميلمنو څخه به يې فاجران خبرول او دهغوی رهنمايي به يې کوله.

همدا راز نوموړی عالم امام وايي:((**وولي الأمر إنما نصب ليأمر بالمعروف، و ينهى عن النكر، وهذا هو مقصود الولاية، فإذا كان الوالي يُمَكّن من المنكر بمال يأخذه كان قد أتى بضد المقصود، مثل من نصبته ليعينك على عدوك، فأعان عدوك عليك, أو بمنزلة من أخذ مالا ليجاهد به فى سبيل الله فقاتل به المسلمين**)).[۲۵۵] د مسلمانانو حاکم ددې لپاره مقرر شوی دی چې پر نيکيو باندې امر

---

۲۵۳. صحيح مسلم

۲۵٤. وګوره: لامر بالمعروف و النهى عن المنكر، شيخ الاسلام ابن تيمية ، ص ٥٦

۲۵۵ -مخکينی مرجع ص ٥٧

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړی، خلک له بديو څخه منعه کړي او په اسلام کې همدا د مشرۍ او چارواکۍ هدف دی، لیکن کله چې يو حاکم او مشر د مال په مقابل کې د منکر او ناروا مخنيوی پرېږدي، نو په حقيقت کې ده د خپل هدف ضد کار وکړ. د دې مثال د هغه چا دی چې ته يې د دښمن په مقابل کی خپل ملاتړ وګرځوئ، خو هغه ستا په مقابل کې د دښمن ملاتړ وکړي. او يا يې مثال د هغه چا دی چې د الله تعالی په لار کې د جهاد او جنګ کولو لپاره مال او پيسې ورکړل شي، ليکن هغه د مسلمانانو په مقابل کې جنګ وکړي.

ج – د خائن حاکم په اړه بد دعائي:

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:((**اللهُمَّ، مَنْ وَلِيَ مِنْ أمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا فشَقَّ عَلَيْهِمْ، فَاشْقُقْ عَلَيْهِ، وَمَنْ وَلِيَ مِنْ أمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا فَرَفَقَ بِهِمْ، فَارْفُقْ بِهِ**)).[256] ای الله څوک چې زما د امتي د کومې چارې مسئوليت واخلي او سختي ورباندې وکړې، نو ته ورسره سختي وکړې! او چا ته چې زما د امت کوم کار وسپارل شي او نرمې ورسره وکړي ، نو ته ورسره نرمي وکړې!))امام مناوي رحمه الله د دې حديث په شرحه کې وايي: پدې عبارت (**اللهُمَّ، مَنْ وَلِيَ مِنْ أمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا**) کې د (**شَيْئًا**) لفظ نکره ده چې عموميت او شموليت افاده کوي، يعنې هغه کار چې هر څه وي لکه: د خلافت او بادشاهي، قضاء، امارت او مشري، د نظارت چارې، د وصيت چارې او داسې نور. او دا عبارت چې (**فشَقَّ عَلَيْهِمْ**) يعنې د هغوی د تکليف لامل وګرځيد او يا يې په وينا او يا فعل سره د سختۍ چلند ورسره وکړ، نو (**فَاشْقُقْ عَلَيْهِ**) ته ورسره سختي وکړئ او په تکليف کې يې وګرځوئ، چې دعمل برابر سزا ووينې. او کله چې د دې برعکس ښه چلند وکړي (**فَرَفَقَ بِهِمْ**) معنی داچې په نرمۍ، ښه وضعيت او شفقت سره يې چلند ورسره

---

[256]. صحيح مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړ، نو د هغوی د دغه چلند برابر به ښه بدله ورکړ شي (فَارْفُقْ بِهِ) معنی داچې ای الله داسې څه ورسره کوي چې د هغه پکې ګټه وي، ددغه ښه عمل په سبب.[۲۵۷] او شيخ ابن عثيمين رحمه الله د حديث په شرحه کې وايي: دا جمله (فَاشْقُقْ عَلَيْهِ- ته ورسره سختي وکړئ) د پيغمبر صلی الله عليه وسلم خيرا ده هغه چا ته چې د مسلمانانو خاص يا عام کارونه ورته حواله شي، او پدې کې هغه څوک هم راځي چې د خپل کور مشري ورپه غاړه شي، همدارنګه يو چا ته د يوې مدرسې يا ښونځې مديريت ورکړ شي، آن تر دې چې يو ښوونکی چې د خپل ټولګي مسئوليت ورپه غاړه دی او هغه عالم چې د مسجد امام وي، دا ټول پکې داخل دي. او (من وَلِيَ مِنْ أمْر أُمَّتِي شَيْئًا) پدې جمله کې (شيئاً) نکره ده، او کله چې نکره په سياق د شرط کې وي، نو عموم افاده کوي- لکه څرنګه چې د اصولو علماو ويلي دي-معنی داچې هر شی او هر کار چې وي.[۲۵۸]

د- د عادلو حاکمانو مقام:

رسول الله صلی الله عله وسلم فرمايي:((إِنَّ الْمُقْسِطِينَ عِنْدَ اللَّهِ عَلَى مَنَابِرَ مِنْ نُورٍ عَنْ يَمِينِ الرَّحْمَنِ عَزَّ وَجَلَّ وَكِلْتَا يَدَيْهِ يَمِينٌ الَّذِينَ يَعْدِلُونَ فِي حُكْمِهِمْ وَأَهْلِيهِمْ وَمَا وَلُوا)).[۲۵۹] د قيامت په ورځ به عادلان خلک د نور پر ممبرونو باندې د مهربان ذات جَلَالُه په ښي طرف کې وي او د هغه دواړه طرفونه ښی طرف دی، دا به هغه خلک وي چې په خپلو پريکړو، په خپلو کورنيو او په ورسپارل شوو چارو کې يې عدل کاوه. او فرمايي: ((إِنَّ الْخَازِنَ الْمُسْلِمَ الْأَمِينَ الَّذِي يُنْفِذُ (وَرُبَّمَا قَالَ يُعْطِي) مَا أُمِرَ بِهِ فَيُعْطِيهِ كَامِلًا مُوَفَّرًا طَيِّبَةً بِهِ نَفْسُهُ

---

[۲۵۷]. وګوره: فيض القدير، المناوي، ۲/ ۱۰۶

[۲۵۸]. وګوره: شرح رياض الصالحين، ۳/ ۶۳۳

۲۵۹. متفق عليه

(c) ketabton.com: The Digital Library

فَيَدْفَعُهُ إِلَى الَّذِي أُمِرَ لَهُ بِهِ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقِيْنَ)).[۲۶۰] بيشكه هغه مسلمان امين خزانه دار (بيت المال مسئول) له صدقه وركوونكو څخه دى كوم چې په پوره توګه او د نفس په خوښۍ سره نافذوي (او يا وركوي) هغه څه چې ورته يې امر شوى دى مستحقينو ته.

نو بايد چې چارواكي او مامورين خپل ځانونه عادلان ثابت کړي او په بيت المال کې ناوړه تصرفات ونکړي، همداراز د مئوسساتو مسئولين او مامورين دې ته متوجه اوسي چې د مئوسسو مالونه هم د بيت المال مالونه دي چې په هغې کې هر ناروا تصرف د مسلمانانو په بيت المال کې ناروا او ناجائزه تصرف دى. او د آخرت سزا يې همغه ده کومه چې د بيت المال پر خيانت او غلا کولو باندې مرتب کيږي، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي: ((إنَّ رجالًا يَتَخَوَّضونَ في مالِ اللهِ بغيرِ حقٍّ، فلَهُمُ النارُ يومَ القيامَةِ.[۲۶۱] ځينې خلک د مسلمانانو په مالونو (بيت المال) کې په ناحقه سره تصرف او چلند کوي، نو پوه دې شي چې په قيامت کى به د دوى لپاره اور وي)). او په بل حديث کې ذکر شوي:((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[۲۶۲] او د چا چې غوښه پر حرامو راغټه شي،نو د دوزخ زيات وړ دى.(چې پکې داخل شي).

هـ– ځان خادم او اجير ګڼل :

په حکومت، مئوسسه يا عام المنفعه پروژه کى چى څوک د کار او وظيفې لپاره وګمارل شي که هغه لوړپوړى وي او يا ټيټ پوړى، د ټولنې او ولس په وړاندى د دى حيثيت لري چى ګويا د دوى يو خادم دى، نو بايد چې ځان خادم او يا اجير وګڼي په يو روايت کې ذکر شوي دي: ((ابومسلم

---

[۲۶۰]. صحيح مسلم ، كتاب الزكاة ، باب أجر الخازن الأمين.

[۲۶۱]. البخاري

[۲۶۲]. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

الخولاني رحمه الله- چې يو جليل القدر او د لوړې مرتبې تابعي دی- د معاويه رضي الله عنه مجلس ته راغی او داسې سلام يې واچولو: ((**السلام عليك أيهاالأجير!** سلام دې وي پر تا باندې ای اجير او خادمه!)) په مجلس کې ناستو خلکو ووېل: داسې ووايه: ((**السلام عليك أيها الأمير**! پر تا دې سلام وي ای امير ه!)) نو هغه دويم او دريم ځل همهغه اولنی سلام تکراراوه، او د مجلس خلکو به ورته د سلام دغه نور الفاظ وريادول.
معاويه رضي الله عنه د مجلس خلکو ته ووېل: تاسې ابومسلم پرخپلې وينا باندې پرېږدئ هغه چې څه وايي د علم او پوهې پر اساس يې وايي. بيا هغه معاويه رضي الله عنه مخاطب کړ او ورته يې ووېل: ((**إِنَّمَا أَنْتَ أَجِيرٌ اسْتَأْجَرَك رَبُّ هَذِهِ الْغَنَمِ لِرِعَايَتِهَا؛ فَإِنْ أَنْتَ هَنَّأْتَ جَرْبَاهَا، وَدَاوَيْتَ مَرْضَاهَا، وَحَبَسْتَ أُولَاهَا عَلَى أُخْرَاهَا: وَفَّاك سَيِّدُهَا أَجْرَك، وَإِنْ أَنْتَ لَمْ تَهْنَأْ جَرْبَاهَا وَلَمْ تُدَاوِ مَرْضَاهَا؛ وَلَمْ تَحْبِسْ أُولَاهَا على أخراها عاقبك سيدها**)).[۲۲۳] بيشکه ته يو مزدور يې چې د دې رمې (انساني رعيت) څښتن (پالونکي ذات) د هغې د څرولو(پالنې) لپاره ټاکلی يې، که ته د دې (رمې له ګډو او بوزو) څخه کومه پمنه غوړه کړې اود کومې رنځورې درملنه وکړې لومړنی او وروستنې يې سره راغوندې کړې، نو د هغې مالک به يې پوره اجر درکړي، او که ته يې پمنه غوړه نه کړې، او د رنځورې علاج يې ونه کړې، او نه يې لومړنی او ورستنی سره رايوځای کړې، نو د هغې څښتن به سزا درکړي.

يو سړي دويم خليفه عمر رضي الله عنه ته ووېل: ای د مسلمانانو اميره! که د بيت المال له مصرف څخه په ځان (او کورنۍ) باندې يو څه پراخوالی راوړې، نو دا به ښه وي، هغه په ځواب کې ووېل: ايا ته پوه يې چې زما او د دې خلکو (رعيت) مثال څه دی؟ زما او ددوی مثال داسې دی چې يوه

[۲۲۳] وګوره: السياسة الشرعية فی اصلاح الراعي و الرعية ، شيخ الاسلام ابن تيمية ص ۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډله مسافر يو ځای سفر کوي، نو خپل مالونه او د سفر توښې راټولې کړي او له په خپلو کې يې يو چا ته وسپاري، ترڅو يې پر دوی باندې خرچ کوي، نو ايا دغه سړي ته دا روا ده چې د هغوی له مالونو څخه ځان ته زياته برخه واخلي او خپل ځان ته پر هغوی باندې ترجيح ورکړي ؟ [۲٦۴]

۷- له حرامخوريو څخه پاکه ټولنه:

بايد چې مسلمان له هر نوعه حرام مال او ناروا شتمنۍ څخه ځان فارغ کړي او د پاک خوراک او حلالې شتمنې طلب او تکل وکړي لکه څرنګه چې يې الله تعالی امر کړی دی: ابوهريره رضي الله عنه روايت کوي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: ((**أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللهَ طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا وَإِنَّ اللهَ أَمَرَ الْمُؤْمِنِينَ بِمَا أَمَرَ بِهِ الْمُرْسَلِينَ فَقَالَ (يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنْ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ) وَقَالَ (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ) ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلَ يُطِيلُ السَّفَرَ أَشْعَثَ أَغْبَرَ يَمُدُّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ يَا رَبِّ يَا رَبِّ وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ وَغُذِيَ بِالْحَرَامِ فَأَنَّى يُسْتَجَابُ لِذَلِكَ**)). [۲٦۵] الله تعالی پاك او منزه دی او پاك څيز خوښوي. او الله تعالی مومنانو ته پر همهغه څه باندې امر کړی چې پيغمبرانو ته يې ورباندې امر کړی دی چې: ای پيغمبرانو له پاکيزو شيانو څخه خوراک وکړئ او نيك عملونه کوئ. او الله تعالی فرمايي: ای مومنانو له هغو پاکو شيانو څخه خوراك کوئ چې تاسې ته مو روزي کړي دي او الله ته شکر ګوزاره شئ که يوازې د هغه عبادت کوونکي ياست. بيا رسول الله صلی الله عليه وسلم د يو سړي يادونه وکړه چې اوږد سفر به کوي، د سر ويخته به ئې ګډوډ ((او غير منظم)) وي، دوړې او ګردونه به ورباندې وي، خپل لاسونه به آسمان طرف ته د دعاء لپاره اوږده کړي وايي به: ای ربه! ای ربه! ((دا څيز او هغه څيز.. راکړئ)) حال دا چې د

۲٦۴- د مخکينی مرجع ۲۵ مخ .

۲٦۵- **صحيح مسلم**

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه خوراک به حرام وي، د هغه څښاک به حرام وي، د هغه پوښاك به حرام وي، هغه به په حرامو تغذيه شوی وي، نو څرنګه به يې دعاء قبوله شي؟!

دعاء چې يو مستقل عبادت دی د هغې د قبولتيا لپاره يو شرط د مال حلالوالی دی. له امام احمد بن حنبل رحمه الله څخه پوښتنه وشوه چې زړونه پر څه شي باندې نرميږي ؟ هغه وويل: د حلالو په خوړلو باندې. او عبد الله بن المبارك رحمه الله وايي: ((**رد درهم من شبهة أحب إلی من أن أتصدق بمئة ألف درهم**)).[٢٦٦] له مشتبه مال څخه د يوې روپۍ بيرته واپس کول دا ماته لدې غوره دي چې سل روپۍ صدقه کړم.

د پخوانيو نيکانو خلکو د مېرمنو او بيبيانو په هکله دا ويل شوي چې خپلو مېړونو ته (چې کله به د کار او کسب لپاره له کوره وتل) داسې ويل: ((**اتقوا الله فينا لا تطعمونا الحرام، فإنا نصبر على الجوع، ولا نصبر على الحرام- وفي لفظ فإنا نصبر على الجوع ولا نصبر على النار**)).[٢٦٧] زمونږ په باره کې له الله څخه ووېرېږئ! مونږ ته حرام مه راوړئ، بيشکه چې مونږ پر لوږه باندې صبر کولای شو، خو پر حرامو باندې صبر نشو کولای. او يا به يې داسې ويل : مونږ پر لوږه باندې صبر کولای شو، لکن په اور باندی صبر نشو کولای.

او که يو څوک د خپلو کورنيو او اولادونو د خوشحالولو لپاره حرام خورئ او يا يې د هغوی د عيش او عشرت لپاره د عامو وګړو او عام ولس برخه زخيره کړې وي، نو پدې دې پوه شي چې: په خلکو کې هغه څوک ډير بدبخته دی چې د بل چا د دنيا لپاره خپل آخرت خرابوي. نو ولې يو مسلمان د بل چا د مزو او چړچو لپاره خپل آخرت خراب کړي؟

٢٦٦.وګوره: **جامع العلوم والحكم ، ابن رجب الحنبلي ، ص ١٩٢- ١٣٣** .

٢٦٧. وګوره: تعليق اشيخ عبد الفتاح ابو غدة على: رسالة المسترشيدين للحارث المحاسبي، ص ١٥٣

(c) ketabton.com: The Digital Library

راځئ چې پدې ځای کې د پنځم عادل خلیفه عمر بن عبد العزیز رحمه الله یو ډېر جالب موقف راپه یاد کړو: (کله چې هغه ته د مرګ شیبې رانژدې شوې یو مشاور یې ورته وویل: زامنو ته دې له بیت المال څخه د څه برخې وصیت وکړه! ځکه چې دوی نیستمن دي، نو هغه په ځواب کې د قرانکریم دا آیت ولوست: (إِنَّ وَلِـِّۧيَ ٱللَّهُ ٱلَّذِي نَزَّلَ ٱلۡكِتَٰبَۖ وَهُوَ يَتَوَلَّى ٱلصَّٰلِحِينَ ۝) [268] بیشکه زما ساتونکی الله تعالی دی، هغه ذات چې کتاب یې نازل کړی، هغه د نیکانو ساتنه کوي او د هغوی کار جوړوي. بیا یې وویل: زما زامن یو لدې دوو حالاتو خالي نه دي، که چیرته نیکان وي، نو الله تعالی د نیکانو ډیره ښه ساتنه کوي او که بدان وي، نو زه نه غواړم چې په بدکارۍ او فسق کې له هغوی سره مرسته وکړم. [269]

په ټولنه کې د حرمخوریو او درغلیو د لمنځه وړلو او مخنیوي په خاطر باندې د حکومت او ولس لخوا دا لاندې مهم ګامونه واخستل شي:

الف – د هر ډول ظلم پر ضد ریښتینې مبارزه:

د حکومت او ولس په کچه د قضاء، څارنوالۍ د اصلاح لپاره هلې ځلې وشي، او خاین قاضیان او څارنوالان، همداراز خاین او ظالم چارواکي له الهي عذاب څخه وډار کړی شي، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: ((**القُضاةُ ثلاثة: واحِدٌ في الجنة، واثنان في النار، فأما الذي في الجنة فرجلٌ عَرفَ الحقَّ فقضَى به، ورَجُلٌ عرف الحقَّ فجار في الحكم، فهو في النار، ورَجُلٌ قضى للنَّاس على جهلٍ، فهو في النار**)). [270] قاضیان په درې ډوله دي: د هغوی له جملې څخه یو ډول قاضیان به په جنت کې وي او دوه پاتې به په دوزخ کې وي. هغه قاضي چې په جنت کې به وي هغه سړې دی چې حق یې پیژندلی وي او د هغې برابر یې

[268] - الأعراف ۱۹۶

[269] - وګوره: البداية والنهاية امام ابن كثير ص ۱۳٤ (مكتبة الشاملة).

[270] - رواه ابوداد، وابن ماجه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پريکړه کړې وي. او هغه سړی چې حق يې پيژندلی وي، لیکن په پريکړه کې يې تيری کړې وي دا به په دوزخ کې وي، همداراز کوم سړی چې د خلکو ترمنځ په ناپوهۍ سره پريکړه کړې وي دا به هم په دوزخ کې وي.

دا معلومه خبره ده چې چارواکی او قاضي په ټولنه کې د عدل او انصاف علمبردار ګڼل کيږي، هغوی خو ددې لپاره نه دی چې له ظالم څخه ملاتړ وکړي، بلکې د هغو مسئوليت او دنده داده چې له ظالم څخه د مظلوم حق واخلي او که داسې ونکړي، نو بيا خو دوی هم ظالما شو او د مظلوم د خيرو په وړاندې وګرځيدل، په حديث کې راغلي دي: کله رسول الله عليه وسلم معاذبن جبل يمن ته د مشرئ او قضاء لپاره لېږه، نو يوه ځانګړې توصيه يې ورته دا هم وکړه ((اتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ، فَإِنَّهَا لَيْسَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ اللهِ حِجَابٌ)).[۲۷۱] او وويرېږه د مظلوم له خيراو څخه، بيشکه چې د هغې او الله ترمنځ کومه پرده (د منع کيدو) نشته دی.

ب– د رشوت هره لار بندول:

بايد چې د مصلحو او الله تعالی ويريدونکو چارواکو له پلوه د رشوت د پديدې پوره مراقبت او دا يو ستر قانوي جرم ګرځول شي. همدارانګه په اخلاص او ريښتينولۍ سره د احتساب په نوم ځينې ارګانونه او يا ځينې خلک وټاکل شي، ترڅو د دې ناروغئ پوره درملنه وشي، او پدې ګناه سره ککړ او ملعون خلک لدې لعنتي کار څخه منع کړي، د رسول الله صلی الله عليه وسلم په ژبه مبارکه باندې رشوت اخستونکی او رشوت ورکوونکی ملعون او د الله تعالی له رحمت څخه شړل شوی دي، هغه

---

[۲۷۱]. سنن الترمذي..

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرمايي: ((لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الرَّاشِي وَالْمُرْتَشِي)).[۲۷۲] د الله لعنت دی په رشوت ورکوونکي او په رشوت اخستونکي (دواړو) باندې.

مرحوم الشیخ مناع خلیل القطان رحمه الله وایې: تاسې به د هغه قوم څخه د څه شي ارزو وکړئ او د څه هېله به ورته ولرئ چې رعیت یې چارواکي ته په بډو باندې ځان ورنږدې کوي او یا یې حاکمان او د چارو مامورین خپلې ورسپارل شوې دندې د خلکو د جیبونو وهلو او بډو اخستلو په بدله کې ترسره کوي ؟! ایا دغسې ټولنه چې د داسې درغلیو او خیانتونه ښکار وي کوم پرمختګ به ولري او یا به یې د کارونو میوه او ښه نتیجه واخستل شي ؟!

حقیقت دادی چې رشوت او بډې ستر خیانت، سخت تیری او لوی فساد دی. او پدغه فساد کې متعدد اړخونه کار کوي، که له یوه اړخه چارواکي او د چارو مامورین پدې خیانت کې ککړ دي، نو له بله اړخه هغه وګړي هم سخت مجرمان دي څوک چې دوی ته د نورو خلکو د حقونو ترلاسه کولو لپاره بډې ورکوي. نو رشوت ورکوونکی د رشوت اخستونکي سره په ناحقه د خلکو مالونو په خوړلو کی مرسته کوي، دغسې بداخلاقیو ته وده ورکوي او د ناروا او حرامو کارونو لپاره زمینه برابروي...نو ددې ناوړه او خائن عمل په غندنه کې باید دا لاندې نکات په یاد ولرو:

أ.غل یوازې هغه څوک نه دی چې د بل چا مال پټوي او غلا کوي یې، بلکې د یو هېواد او ټولنې د آبادۍ او بیا رغونې په پروژو کې رشوت او د مسلمانانو په بیت المال کې ناوړه تصرف هم غلا او د مالونو پټول دي، خو په پورته کچه باندې.

[۲۷۲]- سنن الترمذي، مسند احمد..

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب. رشوت د امانت له منځه وړونکی عمل دی، چې لدې لارې د یو شخص له پلوه هغه ته د ورسپارل شوي امانت په ژمنه او وعده کې کوتاهي کیږي او د هغې د تړون په شرطونو کې خلل واقع کیږي.

ج. رشوت ورکوونکی په رشوت ورکولو سره د یو چارواکي او مامور ضمیر د داسې څیز په بدله کی اخلي چې هغه ډیر لږ دی، او هغه څه ورڅخه لاس ته راوړي چې دای غواړي او دده حق نه دی.د. رشوت د نفس ټیټوالی دی، د مروءت او میړنتوب د منځه وړلو لامل او په ژمنه کې خیانت دی، چې یوازې هغه خلک یې مني څوک چې سپیره طبیعته او بد اخلاقه وي.

هـ. د همیش لپاره رشوت د خیانت او غدارۍ ملګری وي، چې دغه دواړه صفتونه د ټولنې لپاره یو لوي شراو په دین او اخلاقو باندې ستر جنایت اوتعرض دی، او دغسې مرض چې کله په کوم امت کې پیداشي، نو د زوال زنګ یې ووهل شي او د تباهۍ له ګوابښ سره مخ شي.[۲۷۳]

۸– حقوقو سپارلو ته بلنه:

باید پدې پوه شو او پوره باور ولرو چې که په دنیا کې یو څوک دچا حق ورنکړي، نو په آخرت کې به یې خامخا ورکوي، نو راځئ چې د آخرت هغه ورځ په را په یاد کړو په کومه ورځ کې چې الله تعالی له ظالم څخه د مظلوم حق اخلي، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: ((**مَن كانت له مظلمةٌ لأحدٍ مِن عِرْضِهِ، أو شيءٌ؛ فلْيَتَحَلَّلْهُ منهُ اليومَ، قبلَ أنْ لا يكونَ دينارٌ ولا دِرْهَمٌ، إنْ كانَ لهُ عَمَلٌ صالِحٌ أُخِذَ منهُ بقَدْرِ مَظلمَتِهِ، وإنْ لم يَكُنْ لهُ حسناتٌ أُخِذَ مِن سيئاتِ صاحِبِهِ، فحُمِلَ عليهِ**)).[۲۷۴] پر چا باندې چې د کوم مسلمان وررور د مظلومیت حق وي له پَت او عزت او یا بل څیز څخه، نو نن ورځ (په دنیا

[۲۷۳]. وګوره:الحديث والثقافة الإسلامية للصف الثاني الثانوي، الشيخ مناع خليل القطان، ص ۱۸۸- ۱۸۹(موضوع: الرشوة والخيانة سبيل لهلاك الأمم).

[۲۷۴]. البخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې) دې ځان ورڅخه فارغ کړي، مخکې لدې چې بیا به په آخرت کې نه دیناراو نه درهم[۲۷۵] وي. او که هغه لره کوم نیک عمل وي د هغه ظلم په اندازه به ورڅخه واخستل شي او حق دار ته به یې ورکړل شي او که نیکۍ نه لري، نو د مظلوم بدۍ به راواخستل شي او پده به بار شي.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي: ((لَتُؤَدُّنَّ الْحُقُوقَ إِلَى أَهْلِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُقَادَ لِلشَّاةِ الْجَلْحَاءِ مِنْ الشَّاةِ الْقَرْنَاءِ)).[۲۷۶] دقیامت په ورځ به خامخا حقدارانو ته د هغوی حق ورکوئ ، آن تر دې چې له ښکرورې ګډې (یا وُزې) څخه به بې ښکرو ته (چې وهل شوې وي) هم بدله اخستل کیږي.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي:((أَتَدْرُونَ مَا الْمُفْلِسُ؟ قَالُواالْمُفْلِسُ فِينَا مَنْ لَا دِرْهَمَ لَهُ وَلَا مَتَاعَ فَقَالَ إِنَّ الْمُفْلِسَ مِنْ أُمَّتِي مَنْ يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِصَلَاةٍ وَصِيَامٍ وَزَكَاةٍ، وَيَأْتِي وقَدْ شَتَمَ هَذَا، وَقَذَفَ هَذَا، وَأَكَلَ مَالَ هَذَا، وَسَفَكَ دَمَ هَذَا، وَضَرَبَ هَذَا، فَيُعْطَى هَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ وَهَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ، فَإِنْ فَنِيَتْ حَسَنَاتُهُ قَبْلَ أَنْ يُقْضَى مَا عَلَيْهِ أُخِذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطُرِحَتْ عَلَيْهِ ثُمَّ طُرِحَ فِي النَّارِ)).[۲۷۷] ایا تاسې پوهیږئ چې نیستمن او تش لاسی څوک دی؟ صحابو وویل: په مونږ کې خو تش لاسی هغه څوک دی چې روپۍ او دنیاوي سامان ونه لري. نو هغه وفرمایل: زما د امت مفلس هغه دی چې د قیامت په ورځ به د لمانځه، روژې او زکات عملونه ورسره وي. پداسې حال کې به راشي چې یو چا ته به یې کنځلې کړې وي، په یو چا به یې تهمت لګولی وي، د یو چا مال به یې خوړلی وي، د چا وینه به یې توی کړې وي او یو څوک به یې وهلی وي. نو دې او هغې (ټولو مظلومانو) ته به د ده له نیکیو څخه نیکۍ ورکړل شي، او که نیکۍ یې ختمې شي مخکې لدې چې د هغوی حقونه اداء

---

[۲۷۵]. دهغې زمانې د دوه سیکو (پولې واحدونو) نومونه دي چې دینار یې د درهم په نسبت زیات قیمتي و.

[۲۷۶]. صحیح مسلم

[۲۷۷]- صحیح مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي، نو د هغوی ګناهونه به راواخستل شي او پده باندې به واچول شي، بیا به دوزخ ته وغورزول شي.

نو کومو خلکو چې په دنیا کې ظلمونه کړي او دخلکو حقونه یې اخستي دي باید چې هغوی ته یې وسپاري اویا ورڅخه معافي وغواړي، چې دا د بنده په حق کې له ګناه څخه د توبې ویستلو یو شرط دی.[۲۷۸]

او که یو چا داسې مال او دارائي ترلاسه کړي وي چې تاکلې خاوند نه لري، بلکې د ولسونو او ټولنو شریکه پانګه (بیت المال) وي، نو باید چې هغې ته یې ور وګرځوي او که بیت المال موجود نه وي، باید چې په عامه کارونو لکه د سرحداتو د بندولو او پیرئ په انتظاماتو کې، د جهادي لښکرو په لګښتونو او داسې نورو کارونو کې یې مصرف کړي. همدارنګه د مسلمانانو د حاکم او بادشاه دا فرض دي چې کله په غصب او ناجائزه طریقه سره لاس ته راوړل شوي مال او شتمنۍ خاوندان ونپیژندل شي، نو غاصبین پدې مکلف کړي چې خپلو خاوندانو ته یې وروسپاري او که خاوندان او د هغوی وارثان نه وي، باید چې د توبې ویستلو سره سره یې د مسلمانانو په عامو مصالحو کی مصرف کړي.[۲۷۹]

د مالي حقونو په باب کې باید د رسول الله صلی الله علیه د غه وینا هم د سترګو په وړاندې وګرځوو: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ , فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[۲۸۰] او د چا چې غوښه پر حرامو راغته شي، نو د دوزخ زیات وړ دی.

---

[۲۷۸]. د بنده په حق ضایع کولو کې د توبې شرطونه لومړی: د هغه ګناه پرېښودنه، پر هغې پښیمانتیاکول، دا عزم کول چې بیا به ورته نه راګرځي، او څلورم شرط دا چې هغه حق ورته واپس کړي یا ورڅخه معافي وغواړي..

[۲۷۹]. وګوره :الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، شیخ الإسلام ابن تیمیه، ص ۳۸

[۲۸۰]. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددغه سخت وعيد په وړاندې به هغه خلک څه کوي د چا غوښه چې د جوارۍ (قمار) يا د کهانت د ګټې، يا د کوډو (جادو) يا دغيب ويلو، يا په باطله سره دم اوتعويذونو کولو له لارې رالويه شوي وي؟ همداراز هغه خلک چې د فاحشو او چټلو کارونو او ډمبازۍ له لارې پيسې لاس ته راوړي. يا د شرابو، مخدره موادو، د ټي وي او فضائي خپرندويه چينلونو، غلا، اختلاس، د حقونو غصبولو، له حقوقو څخه منکريدلو، په خرڅلاو کې عيب پټولو، په تجارت کې چل او دوکې کولو، په وزن او تول کې کمي کولو، سود خوړلو، د يتيمانو مال په ناحقه خوړلو، د اوقافو پر مالونو باندې خيټه اچولو، د رشوت اخستلو او ورکولو، په ناجائزه سره وکالت کولو او يا په داسې نورو ناروا معاملاتو او کارونو کې مشغوليدلو سره مال او شتمني لاس ته راوړي، دغسې وعيد ورته متوجه دي نو بايد په خپلو کارونو کې تجديد نظر وکړي او د حلال مال او حلالې ګټې په تلاش کې شي.

۹- مخکې له بيا رغونې انسان جوړونه:

د موجوده حکومت له رامنځ ته کيدو وروسته دغه لفظ (بيا رغونه) او پدې مفهوم سره ډېرې جملې او خبرې مو وليدې او واوريدې، خو متاسفانه چې دغسې او دې ته ورته شعارونه چې په ظاهر کې ځليدونکي ښکاريدل، ولس ته په زياترو حالاتو کې دوکه ورکوونکي تمام شول.

هغه په ملياردونه ډالر چې د افغانستان د بيا رغونې او بيا آبادۍ لپاره راغلل، ايا د دې هېواد پوره اعمار ته کافي نه ؤ؟ ځواب دادی چې د هغې زياتره برخه د ځينو خاينو وګړو جيبونو ته ولاړه.. او پدې خيانتونو کې بيلابيل اړخونه درګير ؤ، لومړی په خپله بهرنيان او وروسته ځينې داخلي متعدد وګړي او ما فيايي کړۍ. چې پدې طريقه زموږ په هېواد کې خيانت کول، رشوت اخستل، غصب کول، او د بل حق هضمول دغسې وګړو ته ډېر آسانه کارونه وګرځيدل، او که د دې ستونزې مخنيوی ونه شي، نو د ناسور په څير لاعلاجه وګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بايد وويل شي د اداري فساد پر ضد د اداري اصلاحاتو په نوم سره چې په تيرو وختونو کې کومې ادارې رامنځ ته شوې وې، په خپله د فساد اداري ښکار وګرځيدې...

نو ترڅو چې د حکومتي نظام د سمون لپاره داسې کړنلاره اختيار نه شي چې مخکې د هېواد له بيا رغونې د فرد او ټولنې بيا رغونې ته پکې پاملرنه شوې وي. همدارنګه لومړی حکومتي کارمندان او مسئولين سم او اصلاح نه شي، نو هيڅکله به حکومت او نظام اصلاح نه شي، او د هغه واقعيت له مخې چې کله اوبه له بره خړې وي ښکته هم خړې وی، بايد لومړی د لوړ پوړو چارواکو اصلاح ته پاملرنه وشي بيا د نورو.

داصلاح په ميدان کې تر ټولو د مخه په عامو او خاصو هېوادوالو کې ديني بيداري او د الله په وړاندې دمسئوليت احساس پياوړی کول... يو بنسټيز حل دی، خو د دې ترڅنګ وخت پر وخت د چارواکو محاسبه کول، د خاينو وګړو پر ضد عملي ګامونه اخستل هم اړين دي چې دا کار پرته له واقعي اسلامي او بې له عادلانه نظامه ناشونی دی.

همدارنګه په هېواد او ټولنه کې د عامو او خاصو وګړو اړيکه له خپل پالونکي ذات سره ټينګول, د هغوی د عملونو اصلاح د ستونزو اساسي حل دی.

۱۰– د لومړنيو خلکو د اصلاح لار خپلول:

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي:((**صَلَاحُ أَوَّلِ هَذِهِ الْأُمَّةِ بِالزُّهْدِ وَالْيَقِينِ، وَيَهْلِكُ آخِرُهَا بِالْبُخْلِ وَالْأَمَلِ**)).[۲۸۱] د دې امت د لومړنيو خلکو اصلاح او سمون په زهد[۲۸۲] او يقين[۲۸۳] سره شوی و، او وروستني به يې په بخل

[۲۸۱]. الزهدلاحمد,المعجم الاوسط,للطبراني,حديث حسن (صحيح الجامع الصغير و زيادته, الالباني۲/ ۷۱۵).

[۲۸۲]. له دنيا څخه بې رغبتي.

[۲۸۳]. پوخ باور چې شک پکې نه وي او نيک عمل ته هڅونکی وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او اوږد اميد لرلو سره تباه کيږي.او امام مالك رحمه الله ويلي: ((**لن يصلح آخر هذه الأمة إلا بما صلح به أولها**)).د دې امت وروستني به هيڅکله اصلاح نه شي مګر پر هغه څه چې د دې امت لومړنيو پرې اصلاح شوي ؤ.

نو که موږ پر دښمنانو باندې غلبه، په ژوند کې آرامي او هوساينه، په ټولنه کې عدالت او انصاف او نورې ښيګڼې رايجول غواړو، نو بايد چې لومړی د خپل پيغمبر صلی الله عليه وسلم پيروي وکړو، دويم د دې امت لومړنيو(صحابه کرامو) او بيا ورپسې د غوره پيړيو خلکو ژوند ته وګورو او د هغوی پسې اقتداء وکړو.

د امت په اصلاح کې د زهد او يقين راتلل بستيز رول لري لکه څرنګه چې يې پدې مخکې نبوي ارشاد کې يادونه شوې، همدارنګه نوموړې نسخه د موجوده اسلامي امت د حالاتو له سمون سره خورا زيات نژدې تړاو لري.

په حقيقت کې زهد په يقين باندې ودريږي. کله چې بنده د آخرت په سزا او ثواب باندې پوخ باور او يقين ولري، نو بيا ورته دنيا او مال سپک ښکاري چې د آخرت په مقابل کې ورته هيڅ ارزښت نه ورکوي. بلکې د دنيا ژوند اووسائل د آخرت د ژوند لپاره توښه ګرځوي.

د رسول الله صلی الله عليه وسلم په ژوند کې چې کوم زهد ؤ او صحابو رضي الله عنهم چې کوم زهد درلود هغه په پوره توګه د دنيا له نعمتونو څخه ځان محروم ول نه ؤ، بلکې هغه زهد د ځان پاکوالي (تزکيې) او په سختيو باندې يې عادت کول ؤ، ترڅو دنيا او مال د دين په لار کې د مجاهدې کولو ، او دالله د رضاء د حاصلولو په مخ کې خنډ ونه ګرځي.

په ژوندکې زهد او له دنياوي ګټو او نعمتونو څخه ځان سپکول او بې تکلفه او د سادګۍ ژوند اختيارول د ايمان له څانګو څخه يوه څانګه ده،

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه څرنګه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي: ((إِنَّ الْبَذَاذَةَ مِنَ الْإِيمَانِ)). [۲۸٤] بيشکه چې په ژوند کې سادګي او تقشف له ايمان څخه دی.

له تقشف مراد دانه دی چې انسان په پوره ډول له نعمتونو څخه ځان بې برخې کړې، بلکې معنايې داده چې بنده بايد د ژوند له وسائلو او نعمتونو څخه ځان دروند نه کړي.. دا ځکه چې که مونږ د مال او نعمتونو په استعمال کې له سر څخه تر پښو پورې ډوب شو او همیش هوسا او آرام ژوند سره ځانونه عادت کوو، نو بیا به څنګه وکولای شو چې خپل ځانونه د الله تعالی په لار کې سرښندنې او قربانۍ ته وړاندې کړو؟ همدارنګه په عیش او عشرت باندې ځان عادت کول انسان حرام مال ته اړباسي، د دې لپاره چې د انسان په حالاتو کې تغیرات او بدلون راځي، کله نا کله له مالدارۍ وروسته پرې غریبي هم راځي، چې بیا ځینې خلک په غریبۍ باندې صبر کولو کې پاته راځي، او حرامو ته لاس اچوي..

د فتنو پدې زمانې کې او د خلکو د فکري او عقیدوي پراګندې پدې حالاتو کې چې ځوانان د بیلابیلو منحرفو افکارو او نظریو ښکار ګرځي. او داچې دنیاوي وسائلو، مادي ګټو او منصب ته د رسیدلو په خاطر ډېر خلک دین او آخرت ته نه ګوري.. نو پداسې حالاتو کې دا اړینه ده چې یو مسلمان د زهد او یقین دې مفاهیمو ته پوره پاملرنه وکړي.

له دنیا څخه بې رغبتي، له نعمتونو او وسائلو څخه ځان سپکول او په هر کار کې د الله رضا لټول د یو مسلمان د کامیابۍ او فلاح تضمین کوي. الله تعالی ته محبوب او خوښ بندګان هغه دي چې په ژوند کې زهد اختیار کړي او د نعمتونو په استعمال کې زیاتوالی ونکړي، رسول الله صلی الله فرمايي: ((ازْهَدْ فِي الدُّنْيَا يُحِبَّكَ اللَّهُ، وَازْهَدْ فِيمَا فِي أَيْدِي النَّاسِ

[۲۸٤]. سنن ابي داود

(c) ketabton.com: The Digital Library

يُحِبّوكَ)).[۲۸۵] له دنيا څخه بې رغبته اوسه چې الله به دې خوښ کړي او له هغه څه بې رغبته اوسه چې له خلکو سره دي چې خلک به دې خوښ کړي.

عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَمَّا بَعَثَهُ إِلَى الْيَمَنِ له معاذبن جبل رضي الله عنه څخه روايت دی، کله چې پيغمبر صلی الله عليه وسلم هغه يمن ته (د والي په صفت) ليږه نو داسې يې ورته وفرمايل: ((**«إِيَّاكَ وَالتَّنَعُّمَ؛ فَإِنَّ عِبَادَ اللَّهِ لَيْسُوا بِالْمُتَنَعِّمِينَ**-[۲۸۶] له خوندونو او راحت طلبۍ څخه ځان وساته، بيشکه چې د الله بندګان خوندونه غوښتونکي او راحت طلبه نه دي)). ابو درداء رضي الله عنه وايي چې رسول الله صلی الله وسلم فرمايلي دي: ((**إِنَّ أَمَامَكُمْ عَقَبَةً كَئُودًا لَا يَجُوزُهَا الْمُثْقِلُونَ» فَأُحِبُّ أَنْ أَتَخَفَّفَ لِتِلْكَ الْعَقَبَةِ**- ستاسې په وړاندې سخته غونډۍ ده چې درانده خلک ورباندې نه شي تيريدلی)). ابودرداء رضي الله عنه وايي: نو زه پر هغه غونډۍ باندې د تيريدلو لپاره ځان له مال څخه سپکوم.[۲۸۷]

انسان د خپل عمر په اوږدو کې له ځان سره جهاد کولو او مجاهدی ته اړتيا لري، پدې معنا چې خپل ځان د شريعت تابع کړي، د خپل هوس پسې لاړ نه شي، ځان په سختيو عادت کړي، د مزو او چړچو زندګۍ ته شاه کړي، او د الله تعالی اطاعت ته مخه کړي لکه څرنګه چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((**وَالْمُهَاجِرُ مَنْ هَجَرَ الْخَطَايَا وَالذُّنُوبَ، وَالْمُجَاهِدُ مَنْ جَاهَدَ نَفْسَهُ فِي طَاعَةِ اللَّهِ**)).[۲۸۸]اصلي مهاجر هغه څوک دی چې ګناهونه او شريعت خلاف کارونه پريږدي او اصلي مجاهد هغه دی چې د الله په طاعت او عبادت کې له ځان سره جهاد وکړي.

---

[۲۸۵]. سنن ابن ماجه

[۲۸۶]. مسند احمد

[۲۸۷]. مستدرك الحاكم

[۲۸۸]. مسند احمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو مسلمان باید په لږې شتمنۍ او کم مال درلودلو سره خفه نه شي، او نه مال او دنیا لرل د کامیابۍ او کمال معیار وګرځوي، ځکه چې د انسان کامیابي او ارزښت په دینداري او نیک عملۍ کې دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: ((إِنَّ اللَّهَ قسَمَ بَيْنَكُمْ أَخْلَاقكُمْ، كَمَا قسَمَ بَيْنَكُمْ أَرْزَاقكُمْ، وَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُعْطِي الدُّنْيَا مَنْ يُحِبُّ وَمَنْ لَا يُحِبُّ، وَلَا يُعْطِي الدِّينَ إِلَّا لِمَنْ أَحَبَّ، فَمَنْ أَعْطَاهُ اللَّهُ الدِّينَ، فَقدْ أَحَبَّهُ.. وَلَا يَكْسِبُ عَبْدٌ مَالًا مِنْ حَرَامٍ، فَيُنْفِقَ مِنْهُ فَيُبَارَكَ لَهُ فِيهِ، وَلَا يَتَصَدَّقُ بِهِ فَيُقْبَلَ مِنْهُ، وَلَا يَتْرُكُ خَلْفَ ظَهْرِهِ إِلَّا كَانَ زَادَهُ إِلَى النَّارِ، إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَا يَمْحُو السَّيِّئَ بالسَّيِّئ، وَلَكِنْ يَمْحُو السَّيِّئَ بِالْحَسَنِ، إِنَّ الْخَبِيثَ لَا يَمْحُو الْخَبِيثَ)).[۲۸۹] بیشکه چې الله تعالی ستاسې ترمنځ اخلاق ویشلي دي، لکه څرنګه چې یې ستاسې ترمنځ ستاسې روزي ویشلي دي، او بیشکه چې الله عزوجل دنیا هر چا ته ورکوي که یې خوښ وي او یا یې خوښ نه وي، اویو بنده چې کوم مال له حرامو لاس ته راوړي او بیا یې لګوي، نو برکت به پکې نه وي، همدارنګه کومه صدقه چې ورځخه ورکوي هغه به یې (د الله تعالی په نزد نه قبلیږي) او هغه چې له ځانه وروسته یې پریږدي دوزخ ته به یې د لارې توښه وي، بیشکه چې الله عزوچل بدي پر بدۍ باندې نه محوه کوي، لېکن بدي پر نیکۍ باندې محوه کوي او بیشکه چې چټل شی پر چټل باندې نه لرې کیږي.

کوم خلک چې کوښښ او هلې ځلې یې یوازې د دنیا لپاره وي بې لدې چې آخرت په نظر کې ونیسي، او په حرامو لارو باندې مال لاس ته راوړي ، یا دنیا ته په آخرت او دین باندې ترجیح ورکوي پدې دې پوهه شي چې د آخرت له کامیابۍ به بې برخي وي، الله تعالی فرمایلي: ((مَن كَانَ يُرِيدُ ٱلۡعَاجِلَةَ عَجَّلۡنَا لَهُۥ فِيهَا مَا نَشَآءُ لِمَن نُّرِيدُ ثُمَّ جَعَلۡنَا لَهُۥ جَهَنَّمَ يَصۡلَىٰهَا

[۲۸۹]. مسند احمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

مَذۡمُومًا مَّدۡحُورًا ۝ وَمَنۡ أَرَادَ ٱلۡأٓخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعۡيَهَا وَهُوَ مُؤۡمِنٌ فَأُوْلَٰٓئِكَ كَانَ سَعۡيُهُم مَّشۡكُورًا ۝)).[٢٩٠] هرڅوک چې عاجله دنيا غواړي، نو په جلتۍ سره (مخکې له آخرته) په يې ورکړو څومره چې مونږ غواړو چا ته مو چې اراده وشي، بيا به (په آخرت کې) د هغه لپاره دوزخ وي هغې ته به ورننوځي پداسې حال کې چې ملامت کړی شوی او د الله تعالى له رحمته شړل شوی به وي. او هرڅوکه چې آخرت غواړي او د هغې لپاره کوښښ کوي پداسې حال کې چې دای مومن وي، نو بيشکه د دغسې خلکو کوښښ او هلې ځلې (د الله تعالى په نزد) مقبولې دي.

بايد چې يو مسلمان په دنيا کې د مسافر په څير ژوند وکړي، عبدالله بن عمر رضي الله عنهما وايي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم زه له اوګو څخه ونيولم راته يې وفرمايل: ((**كُنْ في الدُّنْيا كأنَّكَ غريبٌ، أو عابرُ سبيلٍ**)) په دنيا کې داسې اوسه لکه مسافر اويا لاروی (په لارې تيريدونکی).او عبدالله بن عمر رضي الله عنهما به ويل: ((**إذا أمْسيْتَ فلا تَنْتَظِر الصَّباحَ، وإذا أصْبحْتَ فلا تَنْتَظِر المساءَ، وخُذْ مِنْ صِحَّتِكَ لمرضكَ، وَمِنْ حياتكَ لموتِكَ**.[٢٩١] کله چې درباندې بيګا شو، نو د سبا انتظار مه کوه. او کله چې دې سبا کړ، نو د بيګا انتظار مه کوه. او له صحت څخه دې مرض ته واخله او له ژوند څخه دې مرګ ته)). امام نووي رحمه الله وايي: محدثينو د دې حديث په شرحه کې داسې ويلي: دنيا ته ميلان مه کوه او مه هغه خپل وطن ګرځوه چې ګويا ته به پکې ډېر پاتې شې او مه ورته پاملرنه کوه. د هغې له څيزونو سره تعلق مه ساته، مګر په هغه اندازه چې مسافر يې په پردي وطن کې (د اړتيا په اندازه)

---

[٢٩٠]. الاسراء ١٨- ١٩

[٢٩١]. البخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورڅخه اخلي. او مه پکې زیات مشغولیږه بلکې ځان داسی وګڼه چې ته پکې یو مسافر یې او بیرته به خپلې کورنۍ او وطن ته ورڅخه ستنیږې.[۲۹۲]

له عبدالله بن مسعود رضي الله عنه څخه روایت دی هغه وایي: رسول الله صلی الله علیه وسلم په پوزکي (بوریا) باندې ویده شوی و چې په اړخ (مبارک) کې یې د هغې (پټو) اثر کړی و، نو موږ ورته وویل: ای د الله پیغمبره! یو نرم فرش به درته هوار روو، نو ویې فرمایل: ((**مَا لِي وَلِلدُّنْيَا، مَا أَنَا فِي الدُّنْيَا إِلاَّ كَرَاكِبٍ اسْتَظَلَّ تَحْتَ شَجَرَةٍ ثُمَّ رَاحَ وَتَرَكَهَا**)).[۲۹۳] زما له دنیا سره څه کار دی، نه یم زه په دنیا کې مګر د سپور غوندې چې د دمې لپاره د یوې ونې سیورې کې کیني بیا ولاړ شي او هغه پریږدي.

علي کرم الله وجهه ویلي: ((**ارْتحلَتِ الدنيا مُدبرةً، وارْتحلَتِ الآخرةُ مُقْبلةً، ولكلٍّ واحدة منهما بَنُونَ، فكُونوا مِنْ أبناءِ الآخرةِ، ولا تكونوا مِن أبناءِ الدُّنيا، فإنَّ اليومَ عملٌ ولا حِسابَ، وغداً حسابٌ ولا عَمَلَ.**)).[۲۹۴] دنیا شاته روانه ده او آخرت مخې ته راروان دی او ددې هر یوه لپاره زامن دي، نو تاسې د آخرت زامن شئ او د دنیا زامن مه کیږئ. بیشکه چې نن ورځ عمل دی او حساب نشته او سبا ورځ به حساب وي عمل به نه وي.

۱۱– د نیکمرغه ژوندون په لور:

نن سبا چې د تیکنالوژئ او مادي وسایلو په پرمختګ سره ټولې نړۍ د یوې قریبې یا کلي شکل اختیار کړی دی، د مادیاتو، عیش او عشرت په اسبابو کې یو تربله بیلابیلې سیالۍ او مسابقې روانې دي.. په دنیاوي ژوند کې یو له بله اغیزمن کیدل، له پردیو له فرهنګ او کلتور څخه د مسلمانانو د نوي نسل متاثره کیدو پدیده او داسې نورې ناخوالی دا ټول

---

[۲۹۲] .ریاض الصالحین، للنووي، ص ۱۸۷
[۲۹۳] .**جامع الترمذي**
[۲۹۴] . **البخاري**

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې لامل شوي چې باید اسلامي امت لکه څرنګه چې د متې او اسلحې په زور د یرغلګرو مقابله کوي، باید چې د هغوی په مقابل کې له فکري جګړې څخه هم ناخبره نه شي..

او د مادي مُغریاتو(دوکه کوونکو) شیانو په وړاندې، یو مسلمان د آخرت همیشنۍ ژوند را په یاد کړي، همیش دا فکر له ځانه سره حاضر کړي چې ژوند خو یوازې همدا د دنیا ژوند نه دی اونه یوازې د دنیا مزو، چړچو او ظاهري ښکلا ته نعمت او هوساینه ویل کیږي، دا خو د مادي خلکو تصور او معیار دی، الله تعالی فرمایي: ((يَعۡلَمُونَ ظَٰهِرٗا مِّنَ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا وَهُمۡ عَنِ ٱلۡأٓخِرَةِ هُمۡ غَٰفِلُونَ ۝٧)). [۲۹۵]هغو (کافران) د دنیا د ژوند په ظاهري اړخ باندې پوهیږي او په حقیقت کې هغوی له آخرت څخه ناخبره دي.

د ژوند په مادي اړخ باندې غولیدلي خلک او یا کمزوري مسلمانان دا تصور کوي چې ولې همیش همدا مونږ مسلمانان له ستونزو او مشکلاتو سره لاس په ګریوان یو نه کفري ټولنې؟!

نو دغسې خلک دې پدې کې لږ غور او فکر وکړي چې کفري ټولنې او په ځانګړې توګه لویدیځوال د اخلاقي زوړتیا په وجه پداسې عذاب کې راګیر دی چې زمونږ فقر او نیستي ورسره هیڅ پرتله کیدای نه شي. تاسې نه ګورئ چې غربي ټولنه د ایډز د تباه کوونکي مرض ښکار ګرځیدلې ده، هلته کورنی نظام له منځه تللی دی او غربي انسان لداسې پریشانۍ او سرګردانۍ سره مخ دی چې له امله یې د خپل ځان په وژلو باندې هم صرفه نه کوي!!!

که الله تعالی ځینې کافرانو ته دنیاوي وسایل پراخه کړي، او ژوند زیات وسایل یې ورکړي؛ داځکه چې هغوی د آخرت له نعمتونو څخه محرومه

[۲۹۵]- الروم ۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي، که الله تعالى هغوى ته د ژوند لدې نعمتونو او وسائلو پرته نور هم ورزيات کړي، نو د آخرت له هغو هميشنيو نعمتونو سره نه برابرېږي چې الله تعالى يې له خپلو مومنو او پرهيزګارو بندګانو سره وعده کړې ده.

الله تعالى فرمايي: ((وَلَوْلَآ أَن يَكُونَ ٱلنَّاسُ أُمَّةً وَٰحِدَةً لَّجَعَلْنَا لِمَن يَكْفُرُ بِٱلرَّحْمَٰنِ لِبُيُوتِهِمْ سُقُفًا مِّن فِضَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ ﴿٣٣﴾ وَلِبُيُوتِهِمْ أَبْوَٰبًا وَسُرُرًا عَلَيْهَا يَتَّكِـُٔونَ ﴿٣٤﴾ وَزُخْرُفًا ۚ وَإِن كُلُّ ذَٰلِكَ لَمَّا مَتَٰعُ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۚ وَٱلْءَاخِرَةُ عِندَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٣٥﴾)).[296] که نه واى (دا وېره) چې ټول خلک يوه ډله (متفق په کفر) نو ګرځولي به مو ؤ هغه چا ته چې رحمان ذات نه مني کوټو د هغوى ته چتونه د سپينو زرو، او زينه پايي هم له سپينو زرو چې پر هغې چتونو ته ورخيژي. او د هغوى د کورونو دروازې او د هغوى تختونه به هم له سپينو زرو ؤ ترڅو دوى (پر هغو تختونو) تکيه کولى. او د سرو زرو ښيزونه او نور د زينت شيان به مو هم ورکړي واې (خو که داسې نعمتونه مو هم ورکړي واى) بيا هم دغه ټول د دنياوي پاتې کېدونکي ژوند سامان او وسائل دي، او ستا د پالونکي په نزد باندې پرهيزګارانو ته د آخرت نعمتونه دي.

د دنيا دغه وسائل بلکې ټوله دنيا د الله تعالى په نزد هيڅ قيمت او ارزښت نه لري.اوکه ارزښت يې درلودلاى، نو بيا خو به الله تعالى دې کافرانو ته (چې د الله تعالى دښمنان دي) يو ګوټ اوبه هم نه واى ورکړې، لکه څرنګه چې رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي ((لَوْ كَانَتِ الدُّنْيَا تَعْدِلُ

---

[296]. الزخرف ۳۳-۳۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

عِنْدَ اللَّهِ جَنَاحَ بَعُوضَةٍ مَا سَقَى كَافِرًا مِنْهَا شَرْبَةَ مَاءٍ)).[۲۹۷] که چېرې د الله تعالی په وړاندې دنیا د ماشي د وزر برابر (قیمتي) وای، نو کافر ته به یې ورڅخه یو ګوټ او به هم نه وی ورکړې.

باید پدې پوه شو چې د دنیا ظاهري ښکلا، دنیا وي وسائل او پراخي د انسان د نیکمرغۍ او خوشحالی یوازینی سبب نه دی، ترڅو چې ورسره د زړه اطمئنان، د نفس موړوالی او قناعت موجود نه وي. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي: ((لَيْسَ الْغِنَى عَنْ كَثْرَةِ الْعَرَضِ وَلَكِنَّ الْغِنَى غِنَى النَّفْسِ)).[۲۹۸] په زیاتوالي د مال باندې بډاوالی نه راځي، بلکې د یو چا نفس چې موړ (او بې پروا) وي، نو همدا موړوالې دی. او فرمايي:((قَدْ أَفْلَحَ مَنْ أَسْلَمَ وَرُزِقَ كَفَافًا وَقَنَّعَهُ اللهُ بِمَا آتَاهُ)).[۲۹۹] په یقیني توګه کامیاب دی هغه څوک چې د اسلام پر دین باندې مشروف شي، کافي روزي ورکړ شي او څه چې الله ورکړي دي پر هغی یې قانع کړی وي.

او د زړه ارامتیا، اطمئان او سکون د الله تعالی په ذکر سره راځي الله تعالی فرمايي: ((أَلَا بِذِكْرِ ٱللَّهِ تَطْمَئِنُّ ٱلْقُلُوبُ ﴿٢٨﴾)).[۳۰۰] بیشکه د الله په ذکر او یاد باندې زړونو ته ډاډ او اطمنان په برخه کیږي

د دې دریو صفتونو: د زړه اطمنان، د نفس موړوالي او قناعت سره چې د الله تعالی په عبادت کې د خوند او لذت احساس یوځای شي، نو بیایې لرونکی پوره خوشحاله او نیکمرغه وګرځي، او د (حیاة طیبة - سپیڅلي ژوند) واړه صفتونه پکې موجود شي، هغه ژوند چې الله تعالی یې په

[۲۹۷]. رواه الترمذي
[۲۹۸]- رواه مسلم
[۲۹۹].رواه مسلم
[۳۰۰]. الرعد ۲۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل کلام کې یادونه کړې ده ﴿مَنْ عَمِلَ صَٰلِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُۥ حَيَوٰةً طَيِّبَةً ۖ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٩٧﴾﴾.[۳۰۱] څوک چې له تاسې څخه نیک کار وکړي که نارینه وي او یا ښځینه پداسې حال کې چې ایمان لرونکی وي، نو په دنیا کې به ورته سپیڅلی او پاکیزه(د خوشحالۍ او نیکمرغۍ) ژوند ورکړو او په آخرت کې به ورته د نیکو عملونو ښه بدله ورکړو.[۳۰۲]

په پای کې وایو: زموږ دا څېړنه یو بشري کوښښ دی چې له نیمګړتیاو به خالي نه وي، نو د لیکنې کَره والی او مثبت ټکي یې د الله تعالی په توفیق او مرسته ترسره شوي، او کومه نیګړتیا چې لري هغه به زما له ځانه وي، له الله تعالی نه یې معافي او ښښنه غواړم.

سبحانك اللهم! وبحمدك، أشهد أن لا إله إلا أنت، أستغفرك وأتوب إليك.
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ النَّبيِّ الْأُمِّيِّ و على آله وصَحْبِهِ وَ بَارَك و سَلِّمَ.

محصل غازي زاده

نیټه: ۱ اسد, کال ۱۳۹۹ لمریز

۳۰۱. النحل ۹۷
۳۰۲. وګوره: تفسیر کابلی **۱۵۷۵/۱**

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library